Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format
Adapt — remix, transform, and build upon the material

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТ
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

ՀՐԱՀԱՆԳ ԲԳԿԲ ՀՐԱՋԳԱՑԻՆ ԳՈՐԾԻ ՀԱՄԱՐ

ՀՐԱՋԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐ
(1930)

358
Խ-11

ՓԱԴԲԱԺՆԻ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

ԾԻՐԻՎԱՆ 1931

1 MAR 2010
86

ԱՄՀՄ Գրադիտարանների գլխավոր վարչության Հանձ

358
Հ-11

БИБЛИОТЕКА
ИНСТИТУТА
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ
Академии Наук
СССР

«Համատարած եր»
ԲԳԿԲ շտաբի պետ՝
Բ. Շապոշնիկով:
Դեկտ. 11. 1930 թ.

ՀՐԱՀԱՆԳ
ԲԳԿԲ ՀՐԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈՐԾԻ ՀԱՄԱՐ

ՀՐԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐ
(1930)

Հ. Հ. Դիվ. ԿԱՂԲՈՒՅԻՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ 1931

42.984
11 SEP 2013
V УПРАВЛЕНИЕ ШТАБА РККА

НАСТАВЛЕНИЕ ПО СТРЕЛКОВОМУ ДЕЛУ РККА

ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ГОС. БИБЛИОТЕКА
ՀՍՍՌ-Ում ССР
Ա. ՄԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ
56397-66

Գրաքնդ. № 6169 (բ) Պատվեր. № 1693 Տիրաժ. 2500
Պետհրատի տպարան, Երևան

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑՈՒՑՈՒՄՆԵՐ ՀՐԱՁԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

1. Զորբերի հրաձգային պատրաստությունը հանդիսանում է նրանց տակտիկական պատրաստության հիմնական տարրն ու անխզելի մասը:

Նրա նպատակն է սովորեցնել զորքերին, ապահովել կրակով մարտական խնդիրների կատարումը:

Հրաձգա-տակտիկական ուսուցման խնդիրն է՝ պատրաստել.—

ա) նշանառուներ ու հրաձիգներ հրաձգային զենքի բոլոր տեսակներից— վարելու համար դիպուկ, արագ և ինքնուրույն կրակ.

բ) հրամատարներ՝ կազմակերպելու և ղեկավարելու համար կրակը մարտում.

գ) ամբողջ զորամասեր՝ վարելու համար դիպուկ կրակ իրենց հատկացրած զենքի բոլոր տեսակներով պարապմունքների ամեն տեսակ, պատմաններում և բազմատեսակ մարտական նշանների դեմ:

2. Հրաձգությունների հին կուրսերը (մինչև 1929 թ.), մանավանդ հրացաններով, իրենց զրալի մասում նպատակ ունեին պատրաստել մասսայական հրաձիգ (կոլեկտիվ կրակ): Մինչդեռ ժամանակակից մարտական պայմանները հրամայողաբար պահանջում են պատրաստել գերազանց հրաձիգներ, որոնք վստահությամբ հարվածեն մինչև իսկ առանձին մանր նշաններ

և պատրաստված լինեն իմքնուրույն գործողություններ ստորաբաժանումների կազմում:

3. Մարտում զենքի յուրաքանչյուր տեսակ ունի իր վորաշրջի գործադրությունը. այդ պատճառով, մարտիկների բոլոր կատեգորիաները պետք է կարողանան դերազանցապես ոգտագործել իրենց հատկացրած զենքը, ըստ վորում զենքի ոգտագործման նվազները (պրիմները), պետք է հասցրված լինեն մինչև ավտոմատիզմի:

Հրաձգային պատրաստության այդպիսի արդյունքներ ձեռք բերելու համար, անհրաժեշտ է ամենօրյա սիստեմատիկ մարզանք, դժվարությունների մշտական աճումով՝ համաձայն չարունակ բարդացող ժամանակակից մարտական պահանջների:

Միաժամանակ անհրաժեշտության սահմաններում պետք է ապահովվի նաև մարտիկների փոխադարձ միմյանց փոխարինումը:

4. Մարտում զենքի անխափան գործողությունն ապահովելու համար, անհրաժեշտ է գերազանցապես գիտենալ զենքի նյութական մասը, հրասպաշարները, պրիբորները՝ և նրանց հատկությունները, ինչպես նաև նրանց որինակելի պահպանումը, խնամումն ու ճիշտ ոգտագործումը:

5. Հրաձգային անհրաժեշտ պատրաստությունն ու նրա հետագա կատարելագործումը ձեռք է բերվում՝ ա) հրաձգություններից առաջ կատարած նախապատրաստական պարապմունքներում— անհատական հրամատարական ու զորամասերով. բ) հրաձգություններում. գ) տակտիկական պարապմունքներում, վորտեղ լիովին պետք է հաշվի առվեն կրակային գործոնները. դ) ֆիզպատրաստության պարապմունքներում. ե) հրաձգային մրցակցություններում և զ) մասսայական աշխատանքի միջոցով, վորն ամրացնում և վարժական ժամերին անցածը:

Յուրաքանչյուր հրամատար, պետք է ոգտագործի

բոլոր միջոցները, յեղանակներն ու հնարավորությունները, անհրաժեշտ բարձրության վրա զենելու համար հրաձգային պատրաստությունը:

6. Հրաձգությանը նախորդող յուրաքանչյուր պարապմունքում բարելավելու համար հրաձգային պատրաստության վորակը և կուտակելու համար գործնական սովորքներ, յուրաքանչյուր ստորաբաժանման մեջ պետք է անցնեն հրաձգային գործի բոլոր տարրերը, և այդ բոլորը պետք է անցնել ժամանակին, (համաձայն ուսուցման պլանների ու ծրագրերի), զուգընթացաբար և մարտիկների ու հրամատարների համապատասխան կատեգորիաների հետ:

Այդ պարապմունքներում հատուկ ուշադրություն պետք է նվիրել— ա) վերերկրյա ու զենիթային նշանների դեմ կատարած հրաձգության դիպուկության ստուգմանը. բ) զենքի հետ ճարտարությամբ վարվելու վորեցմանը. գ) նվազների ուսումնասիրությանն ու մարզանքին. դ) նյութական մասի ուսումնասիրությանը. ե) ձգտանության ուսումնասիրությանը. զ) հրապաշարի մատակարարմանը. է) տարածությունների դիտելուն ու վորոշմանը— ը) կրակի ղեկավարության վերաբերյալ ամենատարրական (կրտսեր հրամատարի) պատրաստությանը. թ) կրակային միավորների կոփմանն ու նրանց համագործակցության մեջ զորամասի վարժվածության:

7. Հրաձգությանը նախորդող հրամատարական պարապմունքներում անցվում են.

ա) տեղեկություններ զենքի ու նրա ձգտանական ու մարտական հատկությունների մասին, ինչպես նաև զենքի գենության ու խնամման կանոնները.

բ) զենքի զանազան տեսակներով հրաձգության տեսությունն ու կանոնները.

գ) գործիքներից ոգտվելը.

դ) տարածությունների աչքաչափով վորոշելը.

ե) հրաձգային հետախուզությունը՝ մարտադաշտին դիտելու և նշաններ վորոնելու հետ միասին.

գ) հաշվեհատ հրաձգային քարտեր և հեռանկարային (պերսպեկտիվ) դծանկարներ կազմելը.

ը) կրակի սիստեմ կազմակերպելն ու կրակի ղեկավարման փորձառություն.

թ) հակառակորդին և կրակի արդյունքները դիտելը:

Բացի դրանից, հրահանգչական պարապմունքներում հրամատարի հետ անց և կացվում հրաձգային դործի մեթոդիկա, պարապմունքների կազմաբերության և հրաձգության մեջ անձնական կատարելագործում:

8. Հրաձգությունների ներկա կուրսում մատնանշած պահանջներն ու նորմաները հանդիսանում են պարտադիր և այդ նորմաների իջեցումն անթույլատրելի չէ:

Տեսչական, զննական և նման այլ հրաձգությունների արդյունքները զգալի իջեցումն ընդդեմ այն արդյունքների, որ դրամատը տալիս և նորմալ ամենօրյա վարժության ժամանակ, ցույց են տալիս, որ տեղի չեն ունեցել թուլացումներ, իսկ այդ ցույց և տալիս, որ վատ և չեղել նախապատրաստված հրաձգությունը:

9. Անհատական և հրամատարական հրաձգությունների ճիշտ և միանման հաշվառումն անհրաժեշտ պայման և հրաձգային պատրաստության կանոնավոր ղեկավարության համար:

Հաշվառման փաստաթղթեր են հանդիսանում.

ա) հրաձգության վարժության արդյունքների նշումների թերթը, ցույց տալով կրակողների պաշտոնն ու աղգանունները:

բ) ատրպաժանման հավաքական տեղեկագիրը՝ զենքի յուրաքանչյուր տեսակով կատարած վարժությունների վերաբերյալ—

գ) անհատական հրաձգությունների հրաձգային դրքույկները.

դ) հրամատարական հրաձգությունների հրաձգային դրքույկները.

ե) մարտական հրաձգությամբ կատարած տակտիկական ու կոկատային պարապմունքների տեղեկագրերը:

10. Ցուրաքանչյուր հրամատարական հրաձգություն կամ տակտիկական պարապմունք մարտական հրաձգությամբ պետք և ունենան համապատասխան փաստաթղթեր (դոկումենտացիա).

ա) Կոկի հրամատարների համար, ժամանակ լինելու դեպքում,— հրաձգային հաշվետու քարտ (Հետաքրքիր մարտ. կանոն—մաս 2—րդ. հոդվ. 700) և գնդացրորդ-կոկի հրամատարների համար ծածկված դիրքերից կրակելու ժամանակ՝ բրոկնոտ՝ հրաձգության համար անհրաժեշտ տվյալների արձանագրության համար.

բ) դասակի ու վաշտի հրամատարների համար՝ որիենտիր սխեմաներ (Համաձայն Հետ. մարտ կանոնագրքի 2—րդ մաս, հոդվ. 137 և Հրետ. մարտ. կանոն. 2—րդ մաս, հոդվ. 37 պահանջների), վորտեղ պետք և մատնանշված լինեն պատասխանատու և լրացուցիչ հերթերը, ինչպես նաև հատուկ ուղղություններ.

գ) զնդացրային վաշտի (դասակի) հրամատարի դրքույկ և

դ) պլանային աղյուսակ:

11. Արգելվում է չարային ատրպաժանումների հրամատարներին վկայագրեր (ատեստացիա) տալ առանց փաստաթղթերով հենվելու— ա) նրանց վատահած ատրպաժանումների հրաձգային պատրաստության վրա. բ) զենքի զանազան տեսակներով հրաձգություններում տվյալ հրամատարի ունեցած անձնական հմտության վրա. գ) նրա ատրպաժանումում յեղած զենքի դրության վրա. դ) կրակի սիստեմի կազմակերպման մեջ ունեցած անձնական հմտության վրա. ե) կրակի ղեկավարման հրամատարական հրաձգությունների վարժությունների կատարման վրա:

12. Զենքի զանազան տեսակներով հրաձգությունների կուրսերի կառուցումը, յուրաքանչյուր կուրսից

վարժությունների քանակը և այդ վարժությունների նշանակումը բերված են հետևյալ աղյուսակում (տես 9-րդ էջում դետեղված աղյուսակը)։

13. Հրաձգությունների կուրսերի անցման կարգը պարզաբանելիր է։ Հրացաններով մարտական հրաձգությունների անցումն (անհատական, ջոկով՝ ձեռքի դեղացքի ջոկի հետ մեկտեղ և զուգակով), ըստ հնարավորին պետք է չազդավի համապատասխան տակտիկական պարապմունքների հետ (ըստ չրջանների), ընդ վարում անհրաժեշտ դեպքերում զորամասի հրամանատարին թույլատրվում է շեղվել նրանց անցկացման ծրագրից, սակայն առանց խախտելու վարժությունների ընդհանուր բնույթն ու նշանակումը և նրանց մեթոդական հաջորդականությունը։

14. Հրաձգությունների բոլոր կուրսերն ըստ նպատակների ու նշանակման բաժանվում են նախապատրաստական, վարժական և տակտիկական պարապմունքների մարտական հրաձգությամբ, ըստ վորում վերջինս անցնում են առորակաժանումների կազմով։ Բացառությունը թույլատրվում է անհատական մարտական հրաձգությունների համար, վորոնք հնարավորության դեպքում ջոկի կազմով անցնում են վաշտերն, իսկ այդպիսի հնարավորության չլինելու դեպքում, անցնում են պլյատոներն։

Նախապատրաստական հրաձգությունների նպատակն է մշակել հրաձգի մեջ այն յեղանակներն ու սովորքները, վոր անհրաժեշտ են կուռակված ու դիպուկ հրաձգության համար ամենանպատակահարմար պարագայում (հրացանի համար՝ պահած դրության մեջ, ոդատագործելով վոկը)։

Վարժական հրաձգությունների նպատակն է ամրացնել այն սովորքները, վոր ձեռք են բերված նախապատրաստական հրաձգությունների կուրսն անցնելու ժամանակ և տեխնիկական պատրաստություն մարտական հրաձգությունների անցկացման համար, մասնավորապես՝ ուսուցանել ճիշտ հարվածել թիրախին։

| Հրաձգությունների տեսակները | Գումարը | Ջոկի | Հրաձգություններ առանց դիմակների | | |

նպատակ՝ սովորեցնել նշանոցային ճիշտ ճիդ կատարել մարտական փամփուշտով բազմազան արտաքին պայմաններում, տարբեր տարածությամբ, ահմանափակ ժամանակում և տարբեր դրություններից:

Մարտական հրաձգությամբ տակտիկական պատրաստությունների նպատակն է՝ տալ հրաձիգներին ու դեղդարձրդներին բազմազան գործնական հրաձգության մեջ ձեռք բերած հմտությունը ոչ ստանդարտ մեջ, լուծելու համար մարտական խնդիրներ, նման այն խնդիրներին, որ կվիճակվի նրանց լուծել մարտում (հրաձգային զործողությունների տակտիկական պայմանավորումը, հրաձգությունը զորձան տարածություններից կերպարանավոր կտրված, բայց ու քողարկված նշաններին, ահմանափակ ժամանակում, տեղափոխելով կրակը մեկ նշանից դեպի մյուսն ըստ ճակատի ու խորության, վայրի և հրաձգության հատմար դրության բնորոշությունը, առջևում գտնվող տեղանքի դիտելը, մինչև նշանները յեղած տարածության վորոշելը և այլն), իսկ հրամկազմին՝ մարտում կրակի ղեկավարության պրակտիկա:

15. Նախապատրաստական ու վարժական հրաձգությունների համար ահմանված են ևվազագույն պահանջներ, վորոնք կարող են փոխվել վաշտի (եսկադրոնի) հրամատարի կողմից միայն նրանց բարձրացման տեսակետից, հաշվի առնելով մարտիկների ընդհանուր պատրաստությունը: Այդ նորմաների իջեցումն արգելվում է:

Զինական (պաչկոտի) հրաձգությունները ներկայացնում են իրենցից մի խնդիր, վորով սովորողը պարտավոր է կատարել վորոշ թվով վամփուշտներով, պահպանելով կուրսում մատնանշած պայմանները, վորպեսզի հույս տրվի նրան այնելու հաջորդ հերթական վարժությունները:

16. Հրաձգությունների կուրսերի մեթոդական կառուցվածքը բխում է այն անհրաժեշտությունից, վոր հրաձգությունների ուսուցումն սկսվի գործնական մի-

ջոցով, այսինքն՝ հրաձիգների համար— փոքրակալիբր հրացանների հրաձգությամբ, դնդացրորդների համար— փոքրալիբ վամփուշտներով հրաձգությամբ:

Հրաձգությունների կուրսն անցնելիս մարտական վամփուշտներով վարժություններին պետք է նախորդեն սուրրոգատներով հրաձգությունները (վարժական, փոքրակալիբր, կամ փոքրալիբ վամփուշտներով), այն միջոցների սահմաններում, վոր կան զորամասերում:

Զորամասում յեղած զանազան գործիքների (պրիբորների) ու սլիտույֆների գործադրությունը (ամենա պարզ տեսի նշանոցային հատոցներ, ուղղադիտակներ (օրտոսկոպներ), համադիրներ, (պանտոգրաֆներ) և այլն), պետք է խստիվ սահմանափակվի իսկական անհրաժեշտությամբ, ըստ վորում գործիքների սլիտույֆների վրա պետք է նայել միայն, վորպես ոժանդակ միջոցի, վորը չի խախտում ամբողջ հրաձգային ուսուցման գործնական բնույթը:

17. Մարտական վամփուշտներով հրաձգությունը պետք է կատարվի միայն հատուկ կառուցված հրաձգարաններում (տիրերում), կահավորված բաց հրաձգավայրերում և պարբերաբար զորքերին ժամանակավոր ոգտագործման համար հատկացվող հատուկ տեղամասերում, վորոնք պետք է այնպիսի չափի լինեն, վոր բավականացնեն հրաձգության ուսանելիության ու ապահովության համար: Նման հրաձգություններ կատարելիս զորամասերը պարտավոր են ճիշտ կատարել ահմանված այն կանոնները, վոր ապահովում են պատահական հարվածներից թե՛ իրենց զորամասերին և թե՛ բնակչությանը:

Յուրաքանչյուր գունդ, բացի ընդհանուր հրաձգավայրից, պետք է ունենա կարճ դնդացրային հրաձգավայր, առնվազն 6 դնդացրի համար, իր ամրան բնակավայրին մոտիկ ու ճամբարում:

Հրաձգությունը փոքրակալիբր զենքով պետք է կատարվի հատուկ հրաձգարաններում, վոր այդ նպա-

տակով կատարվում են զորամասի կամ ստորաբաժանման բնակավայրի ռայոնում: Սույն հրահանգաբանների կազմակերպումն ու սարքավորումը հանձնարում է ստորաբաժանման (վաշտի, եսկադրոնի) հրամատարներին, դումարտակի ու զորամասի հրամատարի ղեկավարությամբ ու ղեկավարությամբ: Իսկ դումարտակի հրամատարների վրա պարտականություն է դրվում հետևելու, որ պահպանվեն նախազգուշական բոլոր անհրաժեշտ միջոցները թե այդ հրահանգաբանների սարքավորման և թե նրանցում հրահանգություններ կատարելու ժամանակ:

18· Նախապատրաստական և վարժական հրահանգությունների վարժությունները անց են կացվում անհատական կարգով, այսինքն՝ յուրաքանչյուր սովորող առանձին հրահանգվում է և ստուգվում սովորեցնողի կողմից, ուսուցման համար պատասխանատու հրամատարի ղեկավարությամբ ու անմիջական հսկողությամբ:

Վարժությունների կատարման նման կարգն ապահովում է ամենից լավը և ճիշտ վերհսկողությունը սովորողների նկատմամբ և հենց հրահանգության միջոցին դանագան սխալների ժամանակին վերացումը:

Նախապատրաստության հաջողության համար անհրաժեշտ է, որպեսզի ամբողջ ուսուցումը կենտրոնացված լինի մի ձեռքում, ուստի սովորեցնողն առանց ծայրահեղ անհրաժեշտության չպետք է փոխվի:

Վարժությունների առավելագույն ուսանելիության համար հրահանգության արդյունքները (դիտումները ու վրիպումները) պետք է ցույց տրվեն սովորողին անմիջապես յուրաքանչյուր սերիայից կամ յուրաքանչյուր ձիգից հետո, նայած վարժության պայմաններին:

Ցույց տալն արագացնելու և վարժության կատարման մեջ հապաղումը վերացնելու համար հրահանգավարժ

ները ու հրահանգաբանները պետք է համապատասխան ձևով այնպես սարքավորված լինեն, որ հնարավորություն տան ցույց տալը կատարել, առանց ցույց տվողների ծածկարանից դուրս գալու:

19· Նախապատրաստական ու վարժական հրահանգություններում անհրաժեշտ է սովորողներին յուրաքանչյուր սերիայից հետո տանել թիրախների մոտ դիտելու և ուսումնասիրելու համար ծակատի (պրոբոնիա) դասավորությունը: Ծակատների զննության ժամանակ սովորեցնողը բացատրում է սովորողներին նրանց կատարած սխալները և ցուցումներ է տալիս այդ սխալների վերացման մասին:

20· Վարժությունները անցնելու ժամանակ անբավարար արդյունքներ ստանալու դեպքում սովորեցնողը պարտավոր է ստուգել հրացանաձգին (դնդացրորդին), թե ճիշտ է արդյոք կատարել նվազները, իսկ չեթե անհրաժեշտ է, պետք է ստուգի նաև զինքի խփելը:

Սովորողի մոտ կոպիտ սխալներ կամ նվազների չընթռնում հայտաբերելու դեպքում, նա պետք է կրկին մանրամասնորեն հրահանգի նրան և ստուգի վարժության կատարումը վարժական փամփուշտներով:

21· Տակտիկական պարապմունքներ մարտական հրաձգության անցկացնելիս հրաձգության ղեկավարը պետք է նախապես մանրամասնորեն մշակի կրակող ստորաբաժանումների հրամատարների հետ առաջիկա հրաձգության ծրագիրն ու պլանը: Կրակող ստորաբաժանումների հրամատարներն իրենց հերթին պետք է պարզաբանեն սովորողներին վարժության նպատակն ու նշանակությունը և նրանց հետ մշակեն նման վարժության կատարման կարգը, առանց հայտնելու առաջիկա հրաձգության կոնկրետ պայմանները (ճիշտ հեռակայությունները, թիրախների յերևալու կարգը և այլն):

Առաջիկա հրաձգության ծրագրի ու պլանի մշակ-

ման ժամանակ դեկավարները ու հրամատարները պետք է ուշադրություն դարձնեն, որպեսզի կատարողների մեջ մշակվի գիտակից վերաբերմունք դեպի կատարվող խնդիրը, ինքնուրույնություն ու նախաձեռնություն:

22· Հրաձգային պատրաստության դեկավարությունն ու ապահովումը և պատասխանատվությունը նրա համար դրվում է համապատասխան պետկազմի վրա, սկսած ջոկի հրամատարներից և ավելի բարձր հրամատարությունը:

Հրաձգային պատրաստության դեկավարության ու ապահովման նկատմամբ բացի այն ընդհանուր պարտականություններից, որ դրվում են պետկազմի վրա ԲԳԿԿ համապատասխան կանոնադրքերով ու հրահանգներով, պետկազմի ներքևում հիշված կատեգորիաների վրա դրվում են հետևյալ հատուկ պարտականությունները·—

ա) Զորամասի հրամատարը պարտավոր է դնել վաշտի (եսկադրոնի) հրամատարի տրամադրության տակ փամփուշտների այնպիսի քանակ, որն անհրաժեշտ է նախապատրաստական ու վարժական հրաձգությունների և տակտիկական պարապմունքների համար· զորամասի հրամատարի տրամադրության տակ մնում են միայն այն փամփուշտները, որ անհրաժեշտ են մարտական հրաձգությամբ ջոկատային պարապմունքներ և համազնդային մրցակցային հրաձգություններ անցկացնելու համար: Դրանից հետո մնացած փամփուշտները բաշխվում են ստորաբաժանումների միջև, համաձայն նրանց կարիքի, և յուրաքանչյուր ստորաբաժանման համար բացվում է յուրաքանչյուր ամիս ընթացիկ հաշիվ իրենց հանող փամփուշտների քանակով: Այդ փամփուշտները բաց են թողվում ստորաբաժանման հրամատարի պահանջով:

բ) Զորամասի հրամատարն ամեն ամիս առաջուց սահմանում է հրաձգարանների ու հրաձգավայրերի օգտագործման որոցուցակ բոլոր ստորաբաժանումների համար, նպատակ ունենալով ապահովել վերջիններիս հրաձգությունների կուրսի նորմալ անցնումը:

գ) Զորամասի հրամատարը սահմանում է միայն նախապատրաստական ու վարժական հրաձգությունների անցկացնելու ավարտման ժամկետը, ընդունակելով զորամասի այս կամ այն ստորաբաժանման կողմից վարժություններ անցնելու ճիշտ որերը և ընդունակելով իր որացուցակում, թե ե՛րբ ստորաբաժանումը և ի՛նչ վարժություն և կատարում: Որացույցով նախապատրաստական ու վարժական հրաձգությունների ճիշտ բաշխումը համաձայն զորամասի հրամատարի սահմանած ժամկետների, կատարում և վաշտի (եսկադրոնի) հրամատարը:

դ) Վաշտի (եսկադրոնի) հրամատարը վիճակատար պատասխանատվություն և կրում իր վաշտի մարտիկների ու հրամկազմի հրաձգային պատրաստության վորակի համար:

23· Այն վաշտերը, վորոնք ցույց են տվել հրաձգային պատրաստության (բոլոր տեսակի զենքերով) լավագույն արդյունքներ և ունեն զնդում առավելագույն թվով զերազանց, լավ ու բավարար և նվազագույն քանակով անբավարար հրաձիգներ, պարգևատրվում են սահմանված ձևի վաշտային նշանով:

24· Այն հրամատարները, վորոնք հաջողությամբ կատարել են իրար յետևից հրամատարական հրաձգությունների առնվազն 5 պայման, պարգևատրվում են գերազանց հրաձգության նշանով:

25· Դիպլոմների արդյունքների գնահատականը կատարվում է հետևյալ հիմունքներով·

ա) Կլոր ու կերպարանային թիրախների, ե՛րբ զորնահատականը կատարվում է զարարիտով, ձիգի յա-

վուշյունը վորոշվում է ծակատեր կենտրոնով, յերբ ձիդի կենտրոնն ընկնում է ճիշտ դաբարխտի վրա, ծակատները համարվում են մեծ աչիոյով:

բ) Կերպարանային թիրախների դեմ կատարած հրաձգության ժամանակ, և յերբ արդյունքները գնահատվում են դիպումների քանակով, դիպումները հաչվվում են այն դեպքում, յերբ թիրախի պատկերի վրա դանվում է ծակատների առնվազն կեսը:

26. Շարքային ու պետկազմի այն հրաձիգները, վորոնք ըստ հրաձգությունների արդյունքների արժանացել են գերազանց ու լավ հրաձգի կոչման, պարբերաբար են զորամասի հրամանով սահմանված կրթական ուշադրությամբ:

27. ԲԳԿԲ զորամասերի հրաձգային պատրաստության այն բարձր վորակը, վոր պահանջվում է ժամանակակից մարտի պայմաններով և վոր արտացոլված է հրաձգությունների ներկա կուրսերով, լիովին կապահովվի միայն բոլոր կատեգորիաների հրամատարական ու քաղաքական կազմի պատշաճ պատրաստությամբ:

Այդ պատճառով յուրաքանչյուր հրամատար ու քաղաչիատող պարտավոր է լինել գերազանց հրաձիգ այն դենքով, վոր դանվում է իր սատրաժանման ըստ պատասխանման վրա:

Հրաձգության մեջ հրամատարների անձնական կատարելագործումը ստուգելու համար ամեն տարի կատարվում են ստուգողական քննություններ դաչտային վորակավորման ծրագրով վոչ պակաս, քան «բավարար» գնահատականով (3-րդ դաս):

Այդ քննությունները կարող են կրել մրցակցության բնույթ, վոր նչանակվում են ու անցկացվում դիվիզիայի հրամատարի կարգադրությամբ մինչև մանյովրների դադրը դալը:

I. ՀՐԱՑԱՆՆԵՐՈՎ ՀՐԱՁԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԸ

1) ՅՈՒՑՈՒՄՆԵՐ ՀՐԱՑԱՆՆԵՐՈՎ ՀՐԱՁԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

1. 7,62 մմ. հրացանը խնամքով վարժեցրած հրաձգի ձեռքում 400 մետր և ավելի մոտ տարածությունից հանդիսանում է ահեղ զենք հարվածելու համար առանձին բաց կենդանի նչաններ, մանավանդ, յերբ նրանք յերեվում են կարճ ժամանակով:

Հատուկ պատրաստություն ստացած և առանձնապես ջոկված հրացաններով ու ոպտիկական նչանոցով ոժտված գերազանց հրաձիգները, բացի դրանից, խնդիր ունեն իրենց դիպուկ կրակով քայքայելու հակառակորդի դենքավարությունը և կրակային կռիվ մղելու նրա կրակային կետերի դեմ մինչև 800 մետր հեռակայությունից:

2. Վորպեսզի հաջողությամբ կատարեն այդ խնդիրները, հրացանաձիգները պետք է.—ա) գերազանց գիտենան իրենց հրացանի խփելը հրաձգության տարբեր պայմաններում. բ) կարողանան անընդհատ հետևել մարտադաշտին, տարբերեն այնտեղ յերևացող նչանները, արագ և բավականաչափ ճչտությամբ վորոչեն մինչև այդ նչանները յեղած տարածությունը և դիտակցաբար ըմբռնեն, թե յերբ ու ինչպիսի նչանների դեմ հարկավոր է կրակ բանալ. գ) կարողանան արագ ու ճարպկությամբ պատրաստվել հրաձգության. դանեն հրաձգության համար ամենաչահավետ վայր, արագ ու ճարտարությամբ լցնեն հրացանները, հատուկեն ճիշտ նչանոց և ճիշտ ընտրեն նչանառության կետը. դ) կարողանան կրակել դանդաղ, դուսպ, և յերբ հարկավոր է արագ, բայց միշտ դիպուկ խնամ-

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ՀՀ ԳԱԱ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ՀՀ ԳԱԱ Գրադարան
ՀՀ ԳԱԱ Գրադարան
ՀՀ ԳԱԱ Գրադարան

քով եչան թունեն և ճիշտ իջեցնեն հրահանգը, հետևելով իրենց, հատիկին ու նշանին. ե) գերազանցապես դիտեն հրացանի կառուցվածքը, կարողանան պահել ու պահպանել ամեն տեսակ պարագաներում, հասկանան, թե ինչպես և թոչում արձակած գնդակը, ինչպիսի և ինչից են լինում գնդակի թռիչքի անճշտությունները, ինչպես խուսափել նրանցից և ինչպես հակազդել նրանց. զ) լինեն խնայող փամփուշտների ծախքի ժամանակ, չկորցնեն փամփուշտները, չարունակ պահեն նրանց հաշվառումը և հոգ տանեն իրենց պաշարի լրացման մասին:

Ոպտիկական նշանոցներ ունեցող հրացաններով կրնված հրաձիգները, բացի դրանից, պետք է գերազանցապես դիտենան իրենց հրացանի խփելը մինչև 800 մետր. կարողանան պահել ու պահպանել ոպտիկական (տեսողական) նշանոցը և նրա հաստումը (մոնտաժը). ճիշտ հաշվառում ունենալ արձակած գնդակների համար ըստ կատեգորիաների (հասարակ, դրահատար, ծրագծող գնդակներ). կարողանան աշխատել դույլի մեջ, խնամքով քողարկվելով այս կամ այն տակտիկական պարագայում:

3. Հրաձգության ամբողջ ուսուցումը պետք է կրի բացառապես գործնական բնույթ, ամբողջ ուսուցման ընթացքում հրացանագի վրա սովորեցնողի ունեցած սիստեմատիկ, մշտական ու խելացի անհատական ազդեցության միջոցով:

Ուսուցման մեջ անհատական մոտեցումն ապահովելու համար անհրաժեշտ է ունենալ պարապմունքներում բավական թվով սովորեցնողներ: Վորպես սովորեցնողի ոգնական կարելի չէ ոգտագործել ամենից ընդունակ հին ծառայության հրաձիգներին, վորոնք պատրաստված են դրա համար հատուկ պարապմունքներում:

4. Հրացաններով հրաձգությունների կուրսը բա-

ժանվում է. ա) նախապատրաստական հրաձգության, բ) վարժական, գ) տակտիկական պարապմունքների մասնական հրաձգությամբ:

Նախապատրաստական հրաձգությունները (փոքրակալիբր ու 7,62 մմ. հրացաններով), վորոնք հանդիսանում են նախնական դպրոց և տարվում են ամենից նպաստավոր պայմաններում, խնդիր ունեն՝ փոքրակալիբր հրացաններով—հատատապես ուրացնել արդ այն գործնական նվաճները, վոր անհրաժեշտ են ճիշտ ձիգ (մի չարք ձիգեր) կատարելու համար և 7,62 մմ. հրացանով—ծանոթացումը մարտական ձիգի հետ, փոքրակալիբր հրացաններով կատարած հրաձգությունների միջոցով ձեռք բերած նվաճների ու գործնական սովորքների ստուգումը, դրանց վերջնական ամրացումը մարտական փամփուշտներով կատարած հրաձգության պրոցեսում և ծանոթացումն իրենց հրացանի խփելու հետ:

Այդպիսով, մարտական փամփուշտով կատարած նախապատրաստական հրաձգությունը, հանդիսանալով հրաձգային ուսուցման կարևորագույն ետապներից մեկը, վորտեղ ամենից նպաստավոր պայմաններում տեղի չե ունենում ձիգի ճիշտ կատարման նվաճների վերջնական ամրացումը, ավարտում է հրաձգի տեխնիկական պատրաստությունը:

Վարժական հրաձգությունները խնդիր ունեն սովորեցնել հրաձիգներին ճիշտ նշանոցային ձիգի կատարումը չսահմանափակված ու սահմանափակ ժամանակում մարտական փամփուշտով բոլոր հիմնական դրություններից, տարբեր տարածություններից և բազմազան արտաքին պայմաններում (քամու ազդեցություն, բազմազան լուսավորություն և այլն):

Տակտիկական պարապմունքները մարտական հրաձգությամբ հրաձիգներին տալիս են բազմազան պրակտիկա ոգտագործելու համար հրաձգության ձեռք

բերած արվեստը մարտական այնպիսի խնդիրների լուծման համար, որոնք նման են մարտում վիճակվելիք խնդիրներին (հրաձգային գործողություններ տակտիկական պարմաններում, հրաձգություն կերպարանավոր թիրախների դեմ սահմանափակ ժամկետում, տեղափոխելով կրակը մի նշանից դեպի մյուսը, ճակատով ու խորությամբ, վայրի ու դրության ընտրությամբը հրաձգության համար, առջևում յեղած տեղանքի դիտումը, մինչև նշանները յեղած տարածությունների վորոշումը, հակազարում և այլն):

5· Հրացանիներով հրաձգությունների կուրսով նախատեսվող հրաձգություններն անցնում են հետևյալ հաջորդականությամբ·

ա) նախապատրաստական հրաձգությունները փոքրաքալիբր հրացաններով—առանց հանդերձանքի· 7,62 մմ· հրացանով—միայն մի վամփուշտամանով·այդ հրաձգություններում թույլատրվում և անկախ յեղանակից հարձակել դրաոնները·

բ) վարժական հրաձգությունները—առանց հանդերձանքի, միայն վամփուշտամանով· դրատը՝ նայած յեղանակին·

գ) տակտիկական պարապմունքները մարտական հրաձգությամբ— լրիվ յերթևեկան հանդերձանքով:

6· Փոքրքալիբր հրացաններով նախապատրաստական հրաձգությունները հաջողությամբ անցկացնելու համար հանձնարարվում և հրաձգության ուսուցումն սկսել 7,62 մմ· հրացանով կատարած նախնական վարժություններից (վարժական փամփուշտով): Այդ վարժությունների խնդիրն է՝ խնամքով ուսումնասիրել պահած դրությունից կրակի պատրաստելը հրացանային փոկի ոգտագործումով, հրացանն ուսին դեմ անելը և այն հիմնական նվազները, վոր անհրաժեշտ են ճիշտ ձիգ կատարելու համար, այսինքն՝ նշանառությունը, շունչը պահելով հրահանի իջեցումը և

ձիգի նշումը (հատիկի չեղումը) հրահանն իջեցնելուց հետո:

Վարժական փամփուշտով նախնական վարժությունները կատարվում են հետևյալ հաջորդականությամբ·

Վարժություն 1–ին· —Ծանոթացնել նշանառության կանոնների հետ ամենապարզ տիպի նշանոցային հատույցի վրա (հատույցը կարող է փոխարինվել նշանոցային չորսվիկով–բրուսոկով) և ցուցական հատիկի վրա· Ձեռքից պահած դրության և հրացանային փոկի դործադրությամբ ուսին դեմ տալու պարզաբանումն ու ցույց տալը· ցույց տված կատարումը միայն նշանառությամբ (առանց հրահանն իջեցնելու)· հրաձգության համար ընդունած դրության, փոկի դործադրության, ուսին դեմ տալու սխալների ճշտումը և նշանառության կոնտրոլն ուղղափառակի (որտոսկոպի) միջոցով (մեկ պարապմունք):

Վարժություն 2–րդ·— Հրահանի իջեցման նվազի պարզաբանումը, ըստ վորում պետք է սովորողների հատուկ ուշադրությունը հրավիրել այդ նվազի կատարման վրա, քանի վոր վերջինս հանդիսանում է ամենակարևորագույնը ճիշտ ձիգ կատարելու պրոցեսում, վորի խնամքով ու ճիշտ կատարումից և կախված հետագա հրաձգային ամբողջ պատրաստության հաջողությունը· պահած դրությունից ձգանի սեղմելը սովորողի մատի վրայից և ապա նշանառության հետ ձգանի իջեցնելու կոնտրոլը հրահանգչի մատը սովորողի մատի տակ դնելով (մեկ պարապմունք):

Վարժություն 3–րդ·— Պրակտիկա սովորքներ մշակելու համար՝ պահած, ձեռքից ճիշտ դրություններ ընդունելու, ուսին հրացանը դեմ անելու, փոկն ոգտագործելու և նշանառությամբ հրահանն իջեցնելու մեջ· սխալների ճշտումն ու հրահանի իջեցման և նը-

չանաուրյան կոնտրոլը որաուակոպով (յերկու պարապմունքից վոչ պակաս)։

Ամենից ընդունակ և առաջադեմ (հին ծառայության բանակայիններից) ներդրավվում են այդ պարապմունքներին, վորպես հրահանգիչներ կոնտրոլի ու սխալների ճշտման գործում։

Ծուրաքանչյուր պարապմունք, փոքր ընդհատումներով (վոչ ավելի, քան 5 րոպե), կատարվում է վոչ պակաս, քան մի ժամվա ընթացքում։ Այդ պարապմունքներում, անտիճանաբար ավելացնելով դժվարությունները, պետք է հասնել նրան, վոր մարտիկն աշխատի առանց հոգնելու մի ժամ և ավելի։

Այդ պարապմունքներում հետևակայությունը պետք է լինի վոչ պակաս, քան 10 մետր։ Թիրախը պետք է լինի համապատասխան չափով փոքրացրած սև խնճորակով № 6 թիրախը, այսինքն՝ 10 մետրի համար 2,4 սմ., 15 մետրի համար՝ 3,6 սմ., 20 մետրի համար՝ 4,8 սմ.։

Այդ պարապմունքներում հատուկ ուշադրություն պետք է դարձնել հրահանի իջեցումը ճիշտ կատարելու վրա (հրահանի անտպասելի իջեցում) և ճիշտ հարթ հատիկով նշանառության վրա, չձգտելով, վոր առանձնապես ճիշտ տարվի հատիկը խնճորակի ցածրի յեզրի տակ, իսկական կետին, վորովհետև հատիկը կետի տակ տանելու չափից դուրս ձգտումը միայն նպաստավոր պայման է ստեղծում ձգանը յունց տալու համար։

Հրաձգության ժամանակ կայուն դրությունը, այսինքն՝ ճիշտ ընդունած դրությունն ու ուսին դեմ տալը (չնչառությունը ճիշտ պահելու հետ միասին), հրացանի փոկի բավականաչափ ուժեղ ձգումով, զգալի չափով նպաստում են նշանառության ու հրահանի իջեցման ճիշտ կատարմանը, ուստի այս նվաճների կատարման վրա ուշադիր հսկողությունը նույնպես կա-

րեվոր է, վորչափ հսկողությունը ձգանի իջեցման վրա։

7. Մինչև հրաձգությունների սկիզբը վաշտերի (հսկադրոնների) հրամատարները պարտավոր են վարդորք։

ա) անձամբ կատարել սովորողների փոքրակալիբր ու մարտական հրացանների գննությունը և պենքի արհեստանոցի միջոցով վերացնել նրանց մեջ յեղած բոլոր թերությունները։

բ) խնամքով, ամյայլ ստուգատեսանման լավագույն հրաձիգների միջոցով, հրաձիգների ներկայությամբ ստուգել բոլոր հրացանների խփելը։

Արգելվում է վարժական հրաձգություններ անցնել այն հրացաններով, վորոնց խփելը ստուգված չե։

7,62 մմ. հրացանների խփելու ստուգումը կատարվում է ԲԳԿԲ հրաձգարանի դործի ժամանակավոր հրահանգի մաս 1-ինի կանոնների ու ցուցումների համաձայն, հետևյալ փոփոխություններով. խփելու ստուգումը կատարվում է պատված դրությունից, ըստ վորում հրաձիգը հենարանն ոգտագործելիս դնում է հենարանի վրա իր ձախ ձեռքի թաթը, իսկ հրացանը դնում է ափի վրա նշանոցի տակ։ Փոկի ոգտագործումը նման դրությամբ պարտադիր է։

8. Նախապատրաստական հրաձգությունների վարժությունների կատարման կարգը հետևյալն է։

Բացատրելով վարժության նպատակն ու կատարման կարգը, սովորեցնողը դուրս է բերում կրակի գծի վրա հերթական հրաձիգներին այնպիսի կազմով, վորը միանգամայն ապահովում է անմիջական կոնտրոլն ու հրահանգումը սովորեցնող կազմի կողմից։ Հրաձգության համար տրվում են այն հրամանները, վոր հիշված են Հետ. Մարտ. կան. մաս 1-ինում, 48-57 հոդվածներում։ Սովորողներն առանց չտապելու ար-

ձակում են մի–մի հատ կամ ցույց տված քանակով փամփուշտներ:

Ցերբ բոլորն արձակում են սահմանված քանակով փամփուշտները, հրաձգության արդյունքների հետ ծանոթացնելու համար, նրանք մոտեցվում են թիրախներին, վորտեղ և կատարվում է հրաձգության դնահատականն ու դործած սխալների վերլուծումը: Դրանից հետո, հրաձգությունը վերսկսվում է և հրաձգությունն ավարտելուց հետո հրաձիդները կրկին տարվում են թիրախների մոտ:

Վարժությունն ավարտելուց հետո սովորեցնողը հրաման է տալիս՝ «կինդը դննության»: Ուշադրությամբ գննելով փամփշտանոցն ու պայուսակը և համոդվելով, վոր նրանց մեջ փամփուշտներ չկան, հրաման է տալիս՝ «վոտքի» և յետ է տանում կրակոդներին: Նույնպիսի կարդով հրաձգությունը կատարում են հաջորդ փոխերը:

9· Համաձայն հրաձգային պարապմունքների պլանի, վայրի ու ժամանակի պայմանների և նայած, թե փաստորեն ինչքան փոխարկելիքը ու մարտական փամփուշտ և բաց թողված, յուրաքանչյուր հրաձդի հետ նախապատրաստական հրաձգության վարժությունները կրկնվում են այնքան, մինչև վոր վաշտի (եսկադրոնի) հրամատարը հնարավոր կհամարի թույլ տալ նրան կատարելու կոնտրոլ կամ քննական հրաձգությունները:

10· Վարժական հրաձգություններ կատարելու թույլատրվում են այն հրաձիդները, վորոնք կատարել են նախապատրաստական հրաձգությունների 6–րդ վարժության պայմանները: Իսկ այն հրաձիդները, վորոնք չեն կատարել խնդիրը, մինչև չկատարեն այն, չեն թույլատրվում հետագա հրաձգություններին:

11· Քննական վարժությունը նպատակ ունի— սկսնակների համար՝ ստուգել ու վորոշել, թե նրանք կրաձգանոցում են արդյոք մարտական փամփուշտով հրաձգության ժամանակ պահպանել նշանառության և հրաձգանի իլնցման մեջ ձեռք բերած հմտությունը (նրանց վերաբերմունքը դնդի ձիգի ճայնն ու յետահարումը), ծանոթացնել դենքի խիելու հետ, իսկ անհրաժեշտության դեպքում նաև ստուգել այն· մարտական փամփուշտով հրաձգության կուրսերն արդեն անցած հրաձիդների համար՝ քննական վարժությունը նպատակ ունի յուրաքանչյուր հրաձդի կողմից իրեն և իր հրացանի խիելու ստուգումը:

12· Քննական վարժությունն անց է կացվում վաշտի (եսկադրոնի) հրամատարի անմիջական հսկողությամբ: Վերջինս այդ վարժության արդյունքներով վորոշում է, թե կրակողներից ո՛վ կարող է թույլատրվել կուրսի հետագա անցմանը և ում է հարկավոր ամենանախնական ձևով ստուգել, կրկնելով նրա հետ հրաձգությունը և ում հրացանի խիելն է անհրաժեշտ կրկին ստուգել:

13· Նախապատրաստական հրաձգության քննական վարժությունը հաջողությամբ կատարածները հետագայում անցնում են վարժական հրաձգության վարժությունները (1–7) և վերջնիս 7–րդ վարժությունը կատարելուց հետո (20 աչկույից վոչ պակաս) անցնում են տակտիկական պարապմունքներին մարտական հրաձգությամբ:

Այն հրաձիդները, վորոնք վարժական հրաձգությունները անցնելիս ցույց են տվել լավ հաջողություններ անցնելիս ցույց են տվել լավ հաջողություններ, վարժվում են ճիշտ հրաձգության մեջ, վորի համար ոդտագործում են թե՛ հատուկ բաց թողած, թե՛ անտեսած և թե՛ ոտարերկրյա հրացանների փամփուշտները, վոր բաց են թողվում զորամասի հրամատարի հայեցողությամբ:

14· Վարժական հրաձգությունների ևիմքում դրված է·

ա) Նշանոցային ճիշտ ձիգի ժամանակ կատարվող բոլոր գործողությունների հաջորդականության մասնատումը մի շարք հիմնական նվազների ու սովորքների և աստիճանաբար, աճող դժվարությունների կարգով, նրանց յուրացումն ու միացումը միմյանց հետ, այն է՝ նշանառության և հրահանի իմնդման մեջ ձեռք բերած հմտության պահպանման պրակտիկա մարտական փամփուշտներով հրաձգության ժամանակ և ճիշտ նշանոցային ձիգի (մի շարք ձիգերի) կատարման յուրացում մարտական փամփուշտներով, կրակի պատրաստվելու զանազան դրություններից իսկական հեռավորություններից, հաշվի առնելով արտաքին բազմազան պայմանների ազդեցությունները (համապատասխան նշանոցի ու նշանառության կետի ընտրությունը) սահմանափակ ժամանակում.

բ) գուտ վարժական բնույթի վարժությունների զուգակցությունը քննական վարժությունների հետ, որոնց խնդրի մինիմումը պետք է կատարի յուրաքանչյուր սովորող, նախ քան նա կթույլատրվի հերթական վարժության կամ վարժությունների հերթական իսկական կատարմանը:

Քննական հրաձգությունների արդյունքները մի կողմից՝ ցույց են տալիս սովորողների նվաճումները ու յուրացումն այն նվազների նկատմամբ, որ անհրաժեշտ են նշանոցային ճիշտ ձիգ կատարելու համար, մյուս կողմից՝ նրանք ցույց են տալիս, թե ինչ չափով ավյալ վաշտում, ավյալ ստորաբաժանման մեջ կանոնավոր և ուշադիր և դրված յուրաքանչյուր հրաձգի ուսուցումը: Բացի դրանից, մարտական փամփուշտով քննական հրաձգության այդ արդյունքը, որպես բաղադրիչ մաս, մտնում է այն գնահատականի մեջ, որի հիման վրա կատարվում է հրաձգի դասակարգությունը (կլասիֆիկացիան) և ծառայում է, որպես մրցակցության ասպր:

Ուսուցման մեջ հիմնական դերը պատկանում է հրահանգչին, վորի վորակի աստիճանից կախված է հրաձգային ուսուցման հաջողությունը:

15. Վորպես նշան վարժական հրաձգությունների համար, հարկավոր է գործադրել տախտակի կամ ավելի լավ և ֆաների վահաններ այնպիսի չափի, վորպեսզի մինչև անգամ վոչ այնչափ ճիշտ ձիգերը կարելի լինի բռնել և հաշվի առնել: Վահանների վրա փակցվում են թիրախները, վորոնց տիպարներն ու չափերը տես հավելվածում:

16. Մարտական փամփուշտով վարժական հրաձգության վարժությունների կատարման կարգը ճիշտ նույնն է, ինչ նախապատրաստական հրաձգության վարժությունների կարգը:

«Ուշադրություն» ազդանշանով սովորեցնողները հրամայում են հրաձիգներին զբաղվել յելման դրության երենց թիրախների դեմ և նրանց տալ մարտական փամփուշտներ (յուրաքանչյուր հրաձգի մոտ մի սովորեցնող): «Կրակ» ազդանշանով սովորեցնողները կրակողներին դուրս են բերում կրակի գիծը, վորտեղ նրանք պատրաստվում են հրաձգության՝ վարժության պայմանների համաձայն դրությամբ և լցնում են հրացանները: Կրակը բացվում է սովորեցնողի պատվերով:

17. *Վարժական հրաձգությունների առաջին յերեք* վարժությունների կատարումը *ցույց է տրվում հետևյալ կերպով. առաջին սերիաներում (յերկու փամփուշտով)—ամբողջ սերիայից հետո. իսկ յերկրորդ սերիաներում (3 փամփուշտով)—յուրաքանչյուր ձիգից հետո: Յերկու դեպքում էլ, ինչպես նաև ընդհանրապես չսահմանափակված ժամանակով բոլոր վարժությունների կատարման ժամանակ, սովորողը, ձիգը կատարելով, զեկուցում է, թե իր դիտողությամբ դեպի վոր կողմը թեքվեց հատիկը ձիգի մոմենտին, իսկ յերեք նկատել է վոտատատյուն (ռիկոշետ), վորտեղ:*

Յուրաքանչյուր ձիգից հետո դիպուածների ցույց

տալը նպատակ ունի սովորեցնել հրաձիգներին դիտել իրենց ձիգերը, այսինքն՝ ձիգի արած նշումների և դիպումների տեղը ցույց տալու հմտան վրա դատել կատարած ձիգի ճշտության ու իր հրացանի խփելու մասին: Այդ վարժությունների նպատակին կարելի չէ հասնել միայն այն դեպքում, երբ հրաձիգը չի փոխի նշանառության ցույց տված կետը ամբողջ սերիայի կատարման ընթացքում, և երբ ապահովված կլինի թիրախի վրա ծակատների տեղի ճիշտ ցույց տալը ձիգի կատարումից անմիջապես հետո: Այդ պատճառով զրահամատի հրամատարը պետք է ձեռք առնի իրենից կախված բոլոր միջոցները համապատասխան ձևով սարքավորելու համար բլինդաժները և ապահովելու համար կրակի դծի կապը բլինդաժի հետ:

Մնացած դեպքերում դիպումները ցույց են տրվում այնպես, ինչպես մատնանշված է հրաձգությունների կուրսում:

18. Վարժական հրաձգությունները, ինչպես նաև մարտական փամփուշտով նախապատրաստական հրաձգությունները անցնելիս յուրաքանչյուր վարժություն կատարելուց առաջ հրահանգչական կազմը ստուգում է հրաձիգների զենքի դրությունը, այսինքն՝ հենարանի ու պոչի պտուտակների սեղմումը, ապուտակ ողերի, ավինի ու չամփրի ամրացումը: Հատիկի ու նշանոցի դիտոցի սևացումը (մրոտումը), ինչպես նաև պահունակի զործադրությունը թույլատրվում է:

Նրանց հետ, ավելը կատարում են ձգանի բացահայտ ցունց ինչպես նաև հրացանի իջեցման անկանոնությունների պատճառով պայմանը չկատարողների հետ, հրահանգի իջեցման ստուգումն են կատարում իսկական հետևողության վրա որոտակոպով, սկզբում՝ վարժական և ապա՝ մարտական փամփուշտով: Վերջին դեպքում հանձնարարվում է պահեստատուփը լցնելիս մարտական փամփուշտները խառնել վարժական փամփուշտների հետ (կարող են փոխարինվել փուտոց-

ներով), վորպեսզի հրաձիգը չիմանա, թե երբ և տեղ ոանձնական իսկական ձիգը:

Հրաձգության դադրեց առաջ փողանցքի ապակրտ կեղտոտումից խուսափելու համար պետք է խնամքով սրբել ու չորացնել փողանցքն ու փամփշտանոցը, ինչպես նաև փողատուփը, ավիչ մեխանիզմը և փակաղակը (մանավանդ մարտական փակի թաղը):

Վարժությունը սկսելուց առաջ փողանցքը հարկավոր է յերկրորդ անգամ խնամքով սրբել և չորացնել:

Այդ հրաձգություններում անհրաժեշտ և պինագործ վարպետի նելսկությունն անհրաժեշտ պործիքներով:

19. Հրաձգային պատրաստության բարձր մակարդակին հասնելու և այն պահելու համար անհրաժեշտ է սիստեմատիկ ամենօրյա մարզանք (վարժություններ միատեսակ նշանառության մեջ, նշանառության ու հրահանգի իջեցման ստուգումը ձեռքից, հրացանն ուսին դեմ տալը հրաձգության համար դանազան դրություններից, նշանառությամբ և հրահանգի իջեցմամբ վազելազքից հետո, փոքրաքանակությամբ փամփուշտներով լցնելու ու հրաձգության մեջ, վարժություններ սվինով խոցելու ու ձեռքի նռնակներ նետելու մեջ):

20. Նրազ հրաձգության ուսուցումն անհրաժեշտ է սկսելու համար հրաձգի մեջ ճարպիտորեն, առանձին ձիգերով մարտական այնպիսի նշաններ հարվածելու հմտություն, վորոնք հանկարծակի յերեվում են մարտադաշտի զանազան տեղերում և նույնչափ հանկարծակի անհայտանում են (հակառակորդի մարտիկների, հրամատարական կազմի անձանց, դնդացրների և այլ կերպարանները):

Բացի դրանից, սրազ հրաձգությունն անհրաժեշտ է՝ ա) անմիջապես գրոհի անցնելուց առաջ, հակ գրոհի յեկող հակառակորդին յետ մղելու ժամանակ, բ) նահանջողին կրակով յետ մղելու ժամանակ. գ) մոտ

մարթություններում սպառնացող հակառակորդի հանկարծակի յերեվալու ժամանակ և դ) հանկարծակի կրակային հարձակումների ժամանակ:

Ինչպիսին էլ լինի հրաձգության արագությունը, նա յերբեք չպետք է հասցվի դիպուկության կորստին, արագությունը պետք է ձեռք բերվի վոչ այնքան նշանառության ու հրահանի իջեցման արագացումով, վորչափ կրակի պատրաստվելու, լցնելու, նշանոցի հաստատման և ուսին դեմ տալու ճարպկությամբ: Արագ հրաձգության սովորքներ մշակելու համար վարժական հրաձգությունների 4-րդ և 7-րդ վարժությունները անցնելուց առաջ անհրաժեշտ է հրաձիգներին բավականաչափ պրակտիկա տալ սկզբում արագ մենաղարկ ձիգեր տալու և ապա մի չարք արագ ձիգեր կատարելու մեջ, ոգտագործելով դրա համար համապատասխան վարժությունները վարժական փամփուշտով ու փոքրակալիբր հրացաններով: Մեկ արագ ձիգ կատարելու համար, առանց լցնելու, նվազագույն ժամանակ պետք է համարել 5 վայրկյան, իսկ 5 ձիգի համար՝ 30 վայրկյան:

21. Ցերկարատև նշանոցային կրակ վարելու մարզանքը ձեռք է բերվում սովորողների համառ պրակտիկայով դնդակոծման մեջ (վարժական փամփուշտով) հնարավոր արագությամբ ու նշանառության ճշտությամբ (առուգում որոտակոպի ողնությամբ պարապմունքների պրոցեսում) այն խմբակային նշանների դեմ, վոր վաղորոք ցույց է տալիս սովորեցնողը:

Իսկական մարզանք ստանալու նպատակով այդ վարժությունների տեվողությունը պետք է աստիճանաբար ավելացնել մինչեվ 20 րոպե: Դրա հետ միասին անհրաժեշտ է միաժամանակ հասնել հրաձգության արագության, դիմացկունության, ճիշտ նշանառության և հրահանի ճիշտ իջեցման:

22. Նշանոցային արագ ձիգ կատարելու ուսուցումը հանդիսանում է հրաձիգ ու հեծյալ մասերի չափիչ մարտիկների ու կրտսեր հրամատարների հրաձգային պատրաստության հիմնական տարրերից մեկը: Սակայն այդ դեռ միանգամայն բավական չէ, նրանց հրաձգային ուսուցման լիակատարության համար անհրաժեշտ է նրանց սովորեցնել նաև տակտիկապես դիտակցել արագ նշանոցային ձիգի (մի չարք ձիգերի) դործադրությունը մարտական պարագայի բազմազան պայմաններում այնպիսի թիրախների դեմ, վորոնց արտաքին տեսքը, տեսանելիության պայմանները ու յերեվալու ժամանակի տարբերությունը և թիրախային դաշտի տարբեր վայրերում ծածկվածությունը մոտեցնեն նրանց մարտական նշաններին:

23. Հրաձգային պատրաստության այդ տարրն ընդդրկում է.— ա) հրաձիգի ուսուցումը կերպարանավոր յերեվացող նշանների դեմ կրակի տեղափոխությամբ, նրա վրա դրված զանազան պարտականությունների կատարումով (ժամապահի, դիտակալի և այլ պարտականություններ), զորքերի մարտական գործունեության զանազան տեսակների ժամանակ,— հարձակման, պաշտպանության, հետախուզության, պահպանության ժամանակ. բ) նշանի դնահատումն ու ընտրությունը. գ) կրակի և այլ գործողությունների համաձայնեցումը ջոկի ընկերների գործողությունների հետ և դասակի կամ ջոկի ավտոմատիկ զենքի գործողությունների հետ. դ) կրակի կարդապահությունը, փամփուշտների հաշվառումն ու լրացումը. ե) տեղանքի, հրաձգության համար դրության ընտրությունը, տեղական առարկաների, վորպես հրաձգության համար հենարանի ընտրությունը, քողարկումը, ջնջված յեղած տեղանքի ու նշանների դիտողությունն ու մինչեվ նշանները յեղած տարածությունների վորոշումը:

Բացի վերոհիշյալից, կրտսեր հրամատարներին հարկավոր է սովորեցնել՝ ա) իր ստորաբաժանման կրակի ղեկավարությունը, բ) կրակային միջոցները բաշխելու և կրակի պլան կազմելու համաձայնությունը և գ)

ջակի (առ չափերի) գործողությունների համաձայնեցումը վարչի, դասարանական ավտոմատիկ զենքի և այլ կրակային միջոցների կրակի հետ մարտական պարապմունքների պլաններում։

24. Հրաձգության պատրաստության այս բաժնի հիմնական տեսակը հանդիսանում են տակտիկական պարապմունքները մարտական հրաձգությամբ (մարտական կամ սին փամփուշտով)։ անհատ մարտիկների (չափի կազմում–վաշտերին կամ պլյմանորեն), հրաձգային ու ձեռքի գնդացրային չոկերի (հրաձգային դասակի կազմում) և հրաձգային դասակների (հրաձգային վաշտի կազմում) վարժությունները վարչ տակտիկական ամփոփ խնդիրների կատարման մեջ, որը վերցված են թիրախներով նշվող հակառակորդի դեմ հնարավորային մարտի պրակտիկայից։ Այդ պարապմունքի ընթացքն ել հնարավորության սահմաններում պետք և նմանվի իսկական մարտին (հարձականների առկայություն, հակառակորդի կրակի, կորստյանների, պետի չարքից դուրս գալու հնարավորություն և այլն)։

25. Այդ պարապմունքներում հատուկ ուշադրություն պետք և դարձնել կրակի ժամանակին բացման, դադարեցման ու տեղափոխության վրա, տեղափոխություն, որը կատարվում և այս կամ այն նշանի դեմ հաճախ մարտական իսկական պարագայի։ Այդ նպատակով հարկավոր և սուզել այնպիսի պարապմունքներ, որոնց ժամանակ հրաձգողները նշանների վրայից զնդակները կատարել հեռավոր ու մոտիկ, իսկ վրայից մեկ այն մոտ հեռակայություններից, ապահովելով վարչ թվով նոր նշանների յերևումը կարճ ժամանակով գրոհի մոմենտին։ Այդ բոլորն անհրաժեշտ և սովորեցնելու համար կրակ վարելն ու դիակավարելը պատերազմական հնարավորություններից։

26. 24-րդ հոդվածում մատնանշված ուսուցման ձևերն ընդհանրապես և վարժությունների յերկու տիպ. ա) վարժություններ սին (ծայրահեղ դեպքում վարժական) փամփուշտներով և բ) վարժություններ մարտական փամփուշտների պարզապրությամբ (վորոշ դեպքերում նաև մարտական ձեռքի նռնակների գործադրությամբ)։

Վարժությունների յերկու տիպն ել կատարման յերանակով միանգամայն միատեսակ են։ Այդ սովորական տակտիկական պարապմունքներ են, վորտեղ հրաձգային ու տակտիկական ուսուցումը ներհյուսվում է, և յուրաքանչյուր հրաձգային գործողություն տակտիկական հիմնավորման, իմաստավորման ու նպատակահարմարության բնույթ և ստանում, իսկ տակտիկական գործողություններն իրենց հերթին դարձնում են միայն սխեմա լինելուց, այլ լցվում են հրաձգային բովանդակությամբ։

27. 1-ին տարվա ծառայության կարմիր բանակայինների հետ տակտիկական պարապմունքները մարտական հրաձգությամբ, վորպես կանոն, անց են կացվում նախ՝ վոչ շուտ քան վարժական հրաձգությունների ավարտումը և յերբ հնարավորություն կա նրանց հետ անցնելու տակտիկական ուսուցման համապատասխան բաժիններ (պահպանություն, հետախուզություն, հարձակում և այլն) և յերկրորդ՝ մարտական հրաձգությամբ յուրաքանչյուր տակտիկական պարապմունքից առաջ,—վերջինս ամենամեծ կարգով, ամենամեծ գիտակցությամբ, ուսոի վորպես հետեվանք ամենամեծ ուսանելիությամբ կատարելու նպատակով, անց են կացվում համապատասխան տակտիկական պարապմունքներ սին (կամ վարժական) փամփուշտների գործադրությամբ, ճիշտ այնպես, ինչպես այդ տեղի ուներ վարժական հրաձգություններում։

Այդ պարապմունքները վոչ մի դեպքում չպետք և լինեն առաջիկա պարապմունքի փորձը։ Այդտեղ պետք և աշակերի նրա ընդհանուր բնույթը այլ հետևակայություններում և թիրախային այլ պարագայում։

28· Տակտիկական պարապմունքը մարտական հրաձգութ յամբ պետք է բաղկացած լինի մի շարք այնպիսի խնդիրների լուծումից, որոնք համապատասխանեն մարտի միայն մի որևէ շրջանին. նրա սկզբին, շարունակութ յանը, կամ ավարտմանը: Սրգելվում և այդ պարապմունքների շարքն կատարումը. նրանք պետք է լինեն բազմաձեվ, պետք է դաղափար տան տակտիկական պարապմունքների բազմազանութ յան մասին և զարգացնեն հրամատարների ու մարտիկների նախաձեռնութ յունը: Մանր ստորաբաժանումներում նշանների ցույց տալը պետք է տարբեր չափով լինեն, նայած սխալներին ու պարապմունքի ընթացքում ձեռք բերած նվաճումներին:

Տակտիկական պարապմունքները մարտական հրաձգութ յամբ անցնելիս սովորողներին չեն հայտարարում մինչեվ նշանները յեղած հեռակայութ յունները, այդ տարածութ յունները որոշում են իրենք սովորողները վարժութ յան կատարման մոմենտին: Նախքան թաց պարապմունքների յելման տվյալների ոգտագործման հնարավորութ յունները բացատրու համար, հարկավոր և յուրաքանչյուր հրաձգին (ստորաբաժանմանը) տալ նոր յելման դրութ յուն կամ պետք է ունենալ մի քանի կոմպլեկտ նշաններ տարածան հեռակայութ յունների վրա:

29· Տակտիկական պարապմունքները մարտական հրաձգութ յամբ կատարելու համար ընտրվում է մարտի մի որևէ շրջան (փազա): Այդ պահանջում է մարտական հրաձգութ յան դեկավարի կողմից խիստ ուշադրութ յամբ մշակել հրաձգութ յան կատարման պլանը, հիմնական պարապան (մասնավորապես՝ թիրախային պարապան), խնդիրը և միջանկյալ տվյալները, անհրաժեշտ է, որ հրաձիգների ու ստորաբաժանումների դրութ յունը, հրաձգութ յունը սկսելու մոմենտին, լինի միանգամայն բնական ու նպատակահարմար և չառաջացնի մոչ մի կեղծ պատկերացում:

30· Տակտիկական պարապմունքների մարտական հրաձգութ յամբ բոլոր կատարողները պետք է գործեն, թեև պահպանելով նախազգուշական պարտադիր պայմանները բայց այնպես, ինչպես նրանք հարկ կհամարեին գործել մարտի տվյալ պարագայում: Մասնավորապես՝ այդ նշանակում է, որ մարտական հրաձգութ յունը ստորաբաժանումով անցկացնելիս հրամատարական կազմը պետք է իրագործի կրակի դեկավարութ յունն միայն այն չափով, ինչ չափով այդ հնարավոր կլիներ տվյալ դեպքում իրականութ յան մեջ, իսկ շարքային մարտիկներն ինքնուրույն կրակ վարելով նույն չափով ձգտում են կատարել ընդհանուր խնդիրները: Միայն այն դեպքերում, յերբ այս կամ այն գործողութ յունը կարող է սպառնալ անվտանգութ յանը, պարտադիր է միջնորդի կամ դեկավարի միջամտութ յունը: Այդ պատճառով ստորաբաժանումներով մարտական հրաձգութ յուններ անկացնելիս անհրաժեշտ է միջանկյալ տվյալներով ստեղծել այնպիսի պարագա, որը դժվարացնում է կրակի դեկավարութ յունը և վերջապես՝ շարքից հանել հրամատարին, թողնելով, որ հրաձիգներն ավարտեն խնդրի կատարումը:

31· Մարտական հրաձգութ յամբ այն տակտիկական պարապմունքների քանակը, որը յենթակա յե դիմավորականների դանազան կատեգորիաներով կատարմանը, մատնանշված են աղյուսակում: Բացի դրանից, հրաձգային վաշտի յուրաքանչյուր հրամատար պետք է դեկավարի ջոկատային պարապմունքները մարտական հրաձգութ յամբ մոչ պակաս քան տարին մեկ անգամ:

32· Հրացանների հրաձգութ յունների կուրսի վարժութ յուններն անցնելիս հրաձգութ յանը մասնակցութ յուն են ցույց տալիս. հրամատարական, հրամատարական–քաղաքական, քաղաքական–լուսավորական կազմը մինչեվ հենգերորդ կատեգորիան ներառյալ և չարային զորամասերի, ինչպես նաև չտաբների, վար-

չություններն ու հիմնարկներն շարային ու ապաշար կազմի շարքային կարմիր բանակայիններն մինչև կօրպուսային ու սրանց համապատ միավորութիւններինը ներառյալ:

33. Զորքերի տարբեր տեսակների ու զինվորական-ների տարբեր կատեգորիաների համար սահմանվում են տարբեր քանակով վարժութիւններ, որ ցույց են տրված աղյուսակում: Միևնույն ժամանակ աղյուսակում թված վարժութիւններն անցնելիս չի թույլատրվում մի օրում անցնել մի վարժութիւնից ավելի:

34. Բացի աղյուսակում մատնանշված այն հրաձգութիւններից, որ պարտադիր են անցնելու հեծյալ զորամասերում, յուրաքանչյուր եսկադրոնում կազմակերպվում և մի-մի ցուցադրական հրաձգութիւն ձիու վրայից:

Այդ ցուցադրական հրաձգութեան պայմանները մոտավորապես հետեվյալն են. ա) նշան № 17-ձիավորը, բ) հեռակայութիւնը 100 մետրից և ավելի մոտ, գ) հրաձգութիւնը դաշտային արշավով (գալոպ) կամ սրարշավով (կարյեր). հրաձիգը շարժվում է դեպի նշանը միջը ինչ հեղակի ուղղութեամբ. դ) 4 վայրկյան յերկու չրջումով. ե) նշանը հարվածել թեկուզ մի վայրկյանով:

35. Անհատական մարտական հրաձգութիւններն ավարտելուց հետո կատարվում է հրաձգի դասակարգութիւնը համաձայն ներքևում բերված աղյուսակի (տես աղյուսակը 37-րդ եջում):

36. Այն բոլոր հրաձիգների մասին, վորոնք յենթակա յեն գերազանց և լավ (I և II դասի) խմբակի մեջ հաշվելու, վաշտի (եսկադրոնի) հրամանատարը զեկուցում է դումարտակի հրամանատարին, կամ սրան համապատասխան անձին: Վերջինս ներկայացնում է զորամասի հրամանատարին հրաձիգներին արժանացնելու այդ կոչման և համապատասխան հրաման տալու: Հրամանը

Դասակարգութիւն	Կատարում		Ծանոթութիւն
	վարժական հրաձգ. 7-րդ վարժութ.	անհատական մարտական	
Գերազանց (1-ին դասի)	Գերազանց	4—գերազանց, 1—լավ, կամ բավարար	7-րդ վարժութիւնից «բավարար» լինելու դեպքում անհրաժեշտ և կրկնահրաձգութիւն այդ վարժութիւնից:
	Լավ	5—գերազանց	
Լավ (2-րդ դասի)	Լավ	4—լավ 1—բավարար	7-րդ վարժութիւնից «անբավարար» լինելու դեպքում անհրաժեշտ և կրկնահրաձգութիւն այդ վարժութիւնից:
	Բավարար	5—լավ	
Բավարար (3-րդ դասի)	Բավարար	4—բավարար	

ստույգ հետո բոլոր գերազանց ու լավ հրաձիգներին տրվում են հրամանի քաղվածքները և նշաններ սահմանված ձևի «գերազանց հրաձգութեան համար», ըստ վորում, գերազանց հրաձիգներին տրվում են դեղին

մետաղից նշաններ, իսկ լավ հրաձիգներին՝ սպիտակ մետաղից:

37. Կազրային զորամասերի 2-րդ տարվա ծառայության այն բոլոր շարքային մարտիկները, որոնք չունեն 2-րդ ու 3-րդ դասի (լավ ու բավարար) հրաձիգների կոչում, հրաձգությունների կուրսն անցնում են 1-ին տարվա ծառայության շարքային հրաձիգների հետ ընդհանուր հիմունքներով:

Այդ կոչումն ունեցող բոլոր հրաձիգները ուսուցման ձմրան շրջանում անցնում են մարզանքը վաշքակալիբր ու մարտական հրացաններով (նախապատրաստական հրաձգությունների 4-րդ և 6-րդ վարժությունների ձևով) և ձմրան պայմաններում կրկնում են անհատական մարտական հրաձգությունների վարժությունները ու վարժական հրաձգություններից 7-րդ վարժությունը:

Ամրան շրջանում վերոհիշյալ պինվորականները, 1-ին տարվա ծառայության շարքային հրաձիգների հետ միասին, անցնում են վարժական հրաձգություններից 7-րդ վարժությունը և անհատական մարտական հրաձգությունները, մարտական հրաձգությունները ստորաբաժանումների կազմով և մանակցում են վարժական մրցանակային հրաձգությանը:

Բարձրացած արդյունքների հետևանքով,—թե՛ ձմրան և թե՛ ամրան ուսուցման շրջանում,—հրաձիգները ստացած արդյունքների հիման վրա փոխադրվում են ավելի բարձր դասի:

38. Յերկրային զորամասերում փոփոխիկ կազմի համար սահմանվում են հրաձգություններն անցնելու կարգի հետևյալ առանձնահատկությունները:

Ուսուցման առաջին շրջանում բոլոր նորակոչների հետ կատարվում են նախապատրաստական հրաձգություններ: 1-ին տարվա ծառայության փոփոխիկ կազմի հավաքի ժամանակ կրկնվում են նախապատրաստական

հրաձգությունների 4-րդ և 6-րդ վարժությունները և հետագայում անցնում են վարժությունները համաձայն աղյուսակի:

Միջիավաքային շրջանում, յերբ հրամկազմը շքեղազգեստության և դնում համալրման ռայոնը, փոփոխիկ կազմի հետ կատարվում և նախապատրաստական հրաձգությունների 4-րդ և 6-րդ վարժությունները:

Հրաձիգների դասակարգությունը կատարվում և կազրային զորամասերի հետ հավասար հիմունքներով:

Ընդհանուր վարժական հավաքների շրջանում ծառայության հետագա տարիների փոփոխիկ կազմի շարքային հրաձիգներն ու փոփոխիկ կրտսեր հրամատարական կազմի անձինք, ինչպես II և III դասի կոչում ունեցողները, այնպես ել այդ կոչումը չստացողները, կրկնում են վարժությունները համաձայն աղյուսակի:

Հետագա տարիների այն շարքային հրաձիգներն ու փոփոխիկ կրտսեր հրամատարական կազմը, որոնք ունեն գերազանց հրաձիգների (I դասի) կոչում, պատրաստություն անցնում են հատուկ խմբերում (կոմանդաներում):

39. Հրամատարական, հրամատարական-քաղաքական ու քաղաքական-լուսավորական այն անձինք, որոնք չունեն զաշտային դասակարգություն (III դասից վոչ ցածր) կամ չեն կատարել 7,62 մմ. հրացանով դրա պայմանները, պարտավոր են այդ կատարել զորամասի հրամատարի ցուցց տված ժամկետներում (տես զաշտային դասակարգության պայմանները 51-րդ հոդ.):

Հրաձգությունների արդյունքները հայտարարվում են զորամասի հրամանով, մտցվում են ցուցակ ծառայության մեջ և հիշատակվում են վկայագրման ժամանակ (ատեստացիայի միջոցին): Անհաջողության դեպքում թույլատրվում և կրկնել ստուգումը:

Պետակազմի այն անձինք, որոնք ստացել են դաստա-

կարգապահություն, ամեն տարի անցնում են մի շարք վարժություններ մնայուն հրաձգարանների կուրսից:

40. Այն նորեկ կարմիր բանակայիններից, որոնք զորամաս են եկել հրաձգային համապատասխան պատրաստությամբ և ունեն III, II և I դասի (մաստիճանի) հրաձգի կոչում, վարժական հրաձգություններն անցնում են վաշտի հրամատարի հայեցողությամբ, իսկ քննական (7-րդ վարժությունը) և անհատական մարտական հրաձգությունները՝ պարտադիր կարգով:

Այդ հրաձգություններն ավարտելուց հետո կատարվում է դասակարգություն ընդհանուր հիմունքներով և հետագայում նրանք անցնում են այն վարժությունները, որ սահմանված են հրաձիգների համապատասխան կատեգորիաների համար:

41. Պահեստին կարգով հարկավոր է կազմակերպել զինվորականների բոլոր կատեգորիաների համար մարցանակային հրաձգություններ և մրցակցություններ տարածությունների աչքաչափով վորոշելու մեջ, թե՛ անհատական՝ դումարտակների ու վաշտերի (եսկադրոնների, խմբերի) մեջև և թե՛ զորամասի ստորաժանումների մեջև (դասակների, վաշտերի, դումարտակների մեջև): Հրամատարությունը պետք է ժամանակին հոդ տանի մատակարարելու զորամասի ստորաժանումները թեկուզ մինիմալ մրցանակներ (պրիզներ), թիրախներ, ինչպես նաև խնայողությունից յեղած փամփուշտներ:

Մրցակցային բնույթ պետք է տալ նաև հրաձգությունների կուրսն անցնելուն. ստորաժանումների մեջև մրցակցության կանչելով և նշելով թե՛ հրաձիգների և թե՛ առանձին դասակների ու վաշտերի (զորական դպրոցների, եսկադրոնների ու խմբերի) նվաճումներն այս կամ այն վարժությունից ու կուրսից զորամասի հրամանում և հատուկ տախտակների վրա

լենինյան անկյուններում, վրաններում և ակամբներում:

Ընդհանրապես՝ հրաձիգների չահադրգռվածությունը զարթեցնելու համար մրցողներ ու յեղանակներ մինտելու բնագավառում ամբողջ հրամատարական կազմը պետք է հայտարերի առավելագույն նախաձեռնություն ու հոգատարություն:

42. Նախընթաց հոդվածում մատնանշված մրցակցություններից բացի, սահմանվում են պարտադիր կարգով անցնելու համար.

ա) հպդրային զորամասերում ու ռազմական դպրոցներում, յուրաքանչյուր ստորաբաժանման սահմաններում,—մի մրցակցություն հրաձգության մեջ և տարածություններն աչքաչափով վորոշելու մեջ ուսուցման ամրան շրջանի վերջում և մի նույնպիսի մրցակցություն համապետական մասշտաբով.

բ) յերկրային զորամասերում կադրային կազմի և ծառայության 1-ին տարվա փոփոխիկ կազմի համար գարնան հավաքի վերջում—մի մրցակցություն հրաձգության և աչքաչափով տարածությունը վորոշելու մեջ (յուրաքանչյուր ստորաբաժանման սահմաններում) և նույնպիսի մրցակցություն համապետական մասշտաբով:

43. Ուսուցման ամրան շրջանի վերջում վարժական հրաձգություններն ու մարտավարական պարապմունքները մարտական հրաձգությամբ ավարտելուց հետո կադրային ու յերկրային զորամասերում զորամասի հրամանով սահմանված որը (ցանկալի յե մի և նույն որը բոլոր ստորաբաժանումների համար, բացառությամբ վերտակարգում յեղածների, յուրաքանչյուր վաշտի (զորական դպրոցի, եսկադրոնի, խմբի, առանձին դասակի) սահմաններում, չարքային ու կրտսեր պետերի այն կազմի համար, որոնք ունեն III, II և I դասի հրաձիգ-

նների կոչում (բավարար, լավ ու գերազանց), կազմա-
կերպվում և մրցակցությունն մրցանակաբաշխությամբ
հրաձգության մեջ և տարածություններն աչքաչափով
վորոշելու մեջ:

Ծանոթություն.—Վերակարգում չեղած ստո-
րաբաժանումները մրցակցությունն անց են կաց-
նում մոտակա որերից մեկում:

Մրցակցային հրաձգության համար վերցնում են
յերկու վարժություն, 1-ինը որինակելի մրցակցային
հրաձգություններից, 2-րդը և 3-րդը նույն հրաձգու-
թյուններից (զորամասի հրամատարի հայեցողությամբ:

44. Մրցանակներով տարգեվատրվում են այն հրա-
ձիգները, վորոնք բռնել են առաջին 10 տեղը մրցակ-
ցային հրաձգություններում և նույնպիսի տեղ աչքա-
չափում:

Մրցակցային հրաձգության նկատմամբ պարգե-
վատրումը տեղի ունի միայն այն դեպքում, յերբ մրցա-
նակային տեղը բռնած հրաձգի հրաձգության արդյունք
յուրաքանչյուր վարժությունից ցածր չե բավարար
գնահատականից:

Ինչ վերաբերում է տարածությունն աչքաչափով
վորոշելու մրցակցությանը, մրցանակային տեղ բռնած
անձերի պարգեվատրումը տեղի կ՚ունենում միայն այն
դեպքում, յերբ մրցանակային տեղ գրավածը հասել է
բավարար գնահատականի:

45. Այն մրցակցությունները, վոր մասնակցված են
43-րդ հոդվածում, տարվում են ստորաբաժանման հրա-
մատարի կողմից գումարտակի հրամատարի կամ սրան
համապատասխան անձի հսկողությամբ և զորամասի
հրամատարի նշանակումով պետկազմի անձի ներկա-
յությամբ, վորը պաշտոնով չպետք է ցածր լինի զաստա-
կի հրամատարից. վերջինիս ողնելու համար նշանակ-
վում է 1-2 անձ կրտսեր պետկազմից և մի քանի չար-
քային մարտիկներ:

Մրցակցություններում անհրաժեշտ է հասնել
նրան, վոր մրցակիցների համար տրվի տարբեր պա-
րատա և բացատվի միևնույն պարապատում միևնույն
գործողությունների մեխանիկական կրկնությունը:

Մրցակցությունների արդյունքները հայտարար-
վում են զորամասի հրամանում:

46. Մրցակցությունն ավարտելուց հետո յուրա-
քանչյուր ստորաբաժանման սահմաններում անց են
կացվում համագնդային մրցակցություններ. վերջին-
ներիս մասնակցում են. I դասի (գերազանց) հրաձիգ-
ները, մինչև և ավագ հրամատարական և հրամատարա-
կան-քաղաքական կազմը և յերեք հրաձգային դասակ-
յուրաքանչյուր գումարտակից մի-մի դասակ:

Մրցակցությանը մասնակցող հրաձիգ դասակները
պետք է հագցված լինեն ռազմական ժամանակվա հաս-
տիքներին (չուստներին) և բաղկացած լինեն միևնույն
վաշտի հրամատարական ու շարքային կազմից: Դասակ-
ների լրացումն ի հաշիվ գումարտակի այլ վաշտերի ար-
գելվում է:

47. Համաձնդային մրցակցությունների կազմա-
կերպման, անցկացման ու վերահսկողության համար
զորամասի հրամանով նշանակվում է դատական հան-
ձնաժողով, ավագ ու միջին պետկազմի յերեք անձի
կազմով. այդ հանձնաժողովի տրամադրության տակ
գրվում են անհրաժեշտ քանակով կոնտրոլյորները, տեխ-
նիկական դատավորներ, թիրախներ գույց տվողներ,
րանվորներ և այլն:

Թե՛ հանձնաժողովի անդամները և թե՛ նրա տրա-
մադրության տակ նշանակած անձինք իրավունք չունեն
մասնակցելու մրցակցությանը:

48. Անհատական մրցակցությունների համար նշա-
նակվում են որինակելի մրցակցային հրաձգությունների
1-ին վարժությունը (60-ից վոչ պակաս գնահատակա-

նով) և նաև հրաձգությունների 4-րդ վարժությունը:

49· Մրցանակներով պարգևատրվում են այն հրաձիգները, որոնք բռնել են առաջին 10 տեղը և այն բոլոր հրամատարներն ու դասակի հրաձիգները, որոնք բռնել են առաջին տեղը:

50· Մրցակցություններ արդյունքներով որոշվում և հրաձգային տեսակետից դորամասի ստորաբաժանումների առաջնությունը: Այն վաշտը (զորական դպրոցը, եսկադրոնը, խումբը և այլն), որի դասակը գրավել և զնդային մրցակցություններում առաջին տեղը, այն դնդքում, յերբ նրա մեջ կա դասային հրաձիգների առաջնագույն ընդհանուր քանակ (համեմատած այլ ստորաբաժանումների հետ) պարգևատրվում և համապատասխան մակագրություններով ու եմբլեմներով սահմանված ձևի անցողիկ մրցանակ-նշանով:

Նշանակություն· Դասային հրաձիգների ընդհանուր քանակը հաշվելիս առաջին դասի յուրաքանչյուր հրաձիգ հաշվում է, որպես III դասի յերկու հրաձիգ և II դասի յուրաքանչյուր հրաձիգ հաշվում է, որպես III դասի յերկու հրաձիգ:

Բացի վերոհիշյալ նշանը տալուց, առաջին տեղը գրավված ստորաբաժանման հրամատարը, ինչպես նաև այն գումարտակի հրամատարը, կամ նրան համապատասխանող անձնավորությունը, որի ստորաբաժանումը բռնել է այդ տեղը, պարգևատրվում են դրամական մրցանակով դորամասի հրամատարի հայեցողությամբ:

51· Դաշտային դասակարգություն պայմաններն են՝ Ռավարար (III դաս)· Հեռավորությունը 200 մետր, թիրախը №3, դրությունը պառկած ձեռքից, 1-ին վարժություն՝ 10 դնդակ, 3 փորձնական դնդակից հետո 10 րոպե, 2-րդ վարժություն՝ 10 դնդակ առանց փորձնականի 1½ րոպե, առանց առաջին պահունակը լցնելու:

Ցերկու վարժությունների աչկոների գումարը 150-ից վոչ պակաս, դրանցից 2-րդ վարժությամբ 70 աչկոյից վոչ պակաս:

Լավ (II դաս)· մասնակցելու թույլատրվում են միայն այն հրաձիգները, վոր ստացել են III դասի հրաձգի կոչում· 1-ին վարժություն· հեռավորությունը 300 մետր, թիրախ № 3, դրությունը պառկած ձեռքից· 10 դնդակ յերեք փորձնական դնդակից հետո-10 րոպե· 2-րդ վարժություն- հեռավորությունը 400 մետր, թիրախ № 3, դրությունը պառկած ձեռքից, 10 դնդակ 3 փորձնական դնդակից հետո-10 րոպե:

Ցերկու վարժությունների աչկոների գումարը 135-ից վոչ պակաս, վորոնցից 2-րդ վարժությամբ՝ 60 աչկոյից վոչ պակաս:

Գերազանց (I դաս)· մասնակցելու թույլատրվում են միայն այն հրաձիգները, վորոնք ստացել են II դասի կոչում· հեռավորությունը 300 մետր· 1-ին վարժություն-թիրախ № 3, 30 դնդակ (10-ական դնդակ կանդնած, նստած կամ ծնկից, պառկած ձեռքից), 30 րոպե, 2-րդ վարժության թիրախ №3, պառկած ձեռքից տաս դնդակ յերկու սերիայով 5-ական դնդակ, յուրաքանչյուր սերիան 30 վայրկյան չհաշված լցնելը· «Մինչև վերակ» ազդանշանը հրացանի կոթը պահվում և անթաուրկին (կոնտաուկին):

Ցերկու վարժության աչկոների գումարը 260-ից վոչ պակաս, վորոնցից 2-րդ վարժությամբ 60 աչկոյից վոչ պակաս:

2) 7,62 ՄՄ. ՀՐԱՑԱՆՈՎ ՀՐԱԶԳՈՒԹՅԱՆ ՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՆՎԱԳՆԵՐԸ

ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ՀՐԱՀԱՆԻ ԻԶԵՑՈՒՄԸ

Գործնական բոլոր նվագներից ամենակարևորը հանդիսանում են ճիշտ նշանառության նվագները միացված հրահանի իշեցման հետ, այսինքն հրաձգի կողմից այն բոլոր գործողությունների կատարումը, որոնցից գերխավորապես կախված է ձիգի արդյունքը:

Այդ պրոցեսը մի դեպքում չի կարող բաղանված լինել բաղադրիչ նվագների (նշանառություն և առանձին հրահանի իշեցում): այդ միասնական պրոցես ն: Այդ պատճառով նշանառության կատարման ու հնահանի իշեցման ուսուցումը չի կարող կատարվել առանձին մոչ ժամանակի, մոչ այդ նվագների կատարման տեսակետից, բացի 1-ին վարժություններից, որ մասնանշված և հրացաններով հրաձգությունների կուրսի առիթով ցուցումների 6-րդ հոդվածով: Անհրաժեշտ պայման պետք է համարել այն, որ նշանառությունը և հրահանի իշեցումը պետք է կատարվին բացառապես նիշտ (հավասար) հատիկով: Հատիկի մոչ մի «խաղ» (մանր, կամ խոշոր, նայած զենքի խրխնջուն, հեռուստության, մթնոլորտային պայմանների և այլն) չեն կարող թույլատրվել: Միայն այդպիսի պայմանով ուսուցման ու մարզանքի պրոցեսում հրաձիգը մշակում է իր մեջ ավտոմատիկ սովորություն չարունակ ճիշտ (հավասար) հատիկ վերցնելու: Ձերը հրաձիգը կոպիտ նշան է բռնում, սկսում է նրա աշխատանքը՝ ճիշտ համատեղելու համար հավասար հատիկի գագաթին ու նշանառության կետը: Այդ մոմենտին հրաձգի մատը նույնպես սկսում է իր աշխատանքը ձգանի սահուն իշեցման համար: Բայց անհրաժեշտ է նշել, որ հատիկը ճիշտ նշանառության կետի տակ պահելը մինչև այն մոմենտը, երբ հրահանը

կպոկվի մարտական վոտից չափազանց դժվար խնդիր է, վորովհետև անհնար է զենքը ձեռքում պահել միանգամայն անշարժ: Այդ տատանումների ժամանակ, վոր նկատվում են մոչ միայն սարքանակով, այլև հրացանով հրաձգության ժամանակ, և վորոնք կախված են դիմավորապես պուլսացիայից (զարկերակի բաբախումից) ու ձգանի վրա գործող մկանների լարումից, հատիկը չարժում է կատարում վորոշ սահմաններում, մեկը մոտենալով նշանառության կետին, մեկը հեռանալով նրանից:

Հրաձգի համար չափազանց պայթակղեցուցիչ է զենքի այդ տատանումների ժամանակ, այսինքն՝ երբ հատիկը մոտենում է նշանառության կետին վերջնակատեղմել ձգանը: Բայց այդ մեծ սխալ կլիներ:

Հրաձգի ամբողջ ուշադրությունն այդ ժամանակ պետք է կենտրոնացված լինի հավասար հատիկի ճշտության մեջ չխախտվելու և հատիկը նշանառության կետի մոտ պահելու վրա, չնայած զենքի տատանումներին, չարունակելով ձգանի սահուն սեղմելու աշխատանքները և չսասելով ձիգին:

Այդ մոմենտին է, վոր հրաձգի համար միանգամայն անսպասելի կերպով հրահանը պոկվում և մարտական վոտքից և տեղի է ունենում ձիգը:

Իսկ ինչպես է վոր զենքի նշանառության գծի այդ տատանումների ժամանակ այնուամենայնիվ ձիգը հնարավոր է ճիշտ լավ արդյունքներ: Այդ բացատրվում է նրանով, վոր ձգանի վրա գործած մկանային ճնշման ժամանակ զենքի նշանացային գիծը տատանումներ և կատարում նշանառության կետի մոտ քաոսային զուգահեռ մակերեսներով, առանց անկյունային շեղումներ կատարելու: Դրանից հետո հասկանալի է նաև հրահանի իշեցման անսպասելիության մոմենտի պատասխանատու պահանջը: Հրաձիգը, չձգտելով համատե-

սեղմամբ, վորպեսզի ձիդ չառաջացնի, շունչ քաշի, աջ սինքն՝ նորից թարմացնի թոքերը և շունչը պահելով, ինչպես ասված է վերևում, շարունակի սեղմել ձգանին, մինչև վոր կառաջանա հրաձգի համար անսպասելի ձիգ:

Հրահանի իջեցման մոմենտին վոչ մի դեպքում չի կարելի շունչ բաշել:

ՑՈՒՑՈՒՄՆԵՐ ՀՐԱՑԱՆԻ ՓՈԿԻ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Հրացանի փոկի գործադրությունը խոշոր նշանակություն ունի՝ հրացանի կայունությունը մեծացնելու և նշանառության ժամանակ նրա տատանումները քչացնելու համար: Բոլոր սովորողները պետք է խնամքով ծանոթանան և գործնականորեն վարժվեն հրացանի սովորական փոկը ոգտագործելու ձևի մեջ:

Հետագայում հրացանի փոկից ոգտվելու կարողությունը և նրա ճարպիկորեն գործադրությունը պետք է ավտոմատիկ հմտություն բնավորի ստանա: Հրաձգությունների ներկա կուրսի բոլոր վարժություններում, բացի այն վարժություններից, վորոնք կատարվում են կանգնած դրությամբ, պետք է անպայման պահանջել հրացանի փոկի գործադրումը:

Հրացանի փոկի ճիշտ գործադրումը հետևյալն է.

1) Եթե փոկն ամրացած է հրացանի նշանոցային կոճղակի (հիմքի) առջև կարճ փոկով (տրենչիկ), վորպեսզի նա չխանգարի նշանառությանը, վորոշ չեր կատրության ող են անում, նայած մարմնի կազմությանը: Հրաձիգը ձախ ձեռքը աջից ձախ չարժելով կոխում է այդ ողի մեջ, այսինքն՝ մոցնում է ձեռքը այդ ողի մեջ նրա աջ կողմից և առաջ է տանում ողը վորքան հնարավոր է, արմունկից (թևատակից) վերև: Միաժամանակ փոկը բավականին պետք է կարճ լինի, վորպեսզի ձախ ձեռքի թաթը, անցկացրած ձախից աջ ուղղությամբ փոկի ու հրացանի միջև ամուր ափով հենվի

զել հաճելի ոգտավետ դրությունը ձիգի մոմենտի հետ, ապահովում է իրեն անխուսափելի «ցունցից» (ձգելուց), վորովհետև հակառակ դեպքում տեղի կունենա զենքի անկյունային թեքում, վորը գնդակը տանում է թիրախից դուրս: Համառ մարզանքի միջոցով նշանառության ու հրահանի իջեցման պրոցեսի միջոցին զենքի զուգահեռ տեղափոխությունների ահմանները ավելի ու ավելի յեն փոքրանում, և դեպրացնց հրաձիգները հասնելով զենքի տատանման նվազագույն թափին, դադարեն բարելավում են իրենց արդյունքները:

Հենարանից հրաձգության ժամանակ ուսուցման պրոցեսում հրաձիգը յերբեք չի մշակի իր մեջ յենթագիտակցական սովորություն, վորով հրահանի իջեցումը կատարվեր նշանոցային գծի դրության ամենոգտավետ մոմենտին, և հետևապես յերբեք չի տիրապետի դիպուկ հրաձգության արվեստին: Այդ պատճառով հրաձգության ուսուցումը պետք է կատարել բացառապես ձեռքից, առանց ոգտվելու հենարանից:

Մարզանքի միջոցով նշանառության ու հրահանի իջեցման պրոցեսը կարող է արագացվել (3–5 վարյան) այնչափ, վոր այդ նվազների կատարման արագությունը միանգամայն կբավարարի մարտադաշտում արագ երևվացող և անհայտացող նշանների հարվածման պահանջներին, բայց և այդ դեպքում, այսինքն՝ ձիգի կատարման բոլոր նվազների արագացման ժամանակ էս, հրահանի մարտական վոտքից պոկվելը դարձյալ պետք է անպատեհի լինի: Նշանառությունից առաջ հրաձիգը պետք է ոդ ներշնչել և ապա արտաշնչելով ոդի ավելցուկը հնարավորապես պահելով շնչառությունը, սկսի սեղմել ձգանին:

[illegible] ձգանը զգում է, վոր ձիգը [illegible] առանց թուլացնելու [illegible] ժեղացնելու

ափսեան փողակալին: Դրանից հետո, ափսեան փողակալը (ցեվյո) պետք է ընդգրկել ձախ ձեռքի մատներով այնպես, որ հրացանը պառկած լինի ձեռքի ափի վրա: Փոկի յետևի ծայրը կարելի է ազատ թողնել կամ փոքրիկ քուլպ (ռեմեշոկ) ունենալով կարելի է ամրացնել ներքևի փոկողին (անտաբկա):

Փոկից օգտվելու ժամանակ անհրաժեշտ է խստորեն հետևել, որ ողը վորքան հնարավոր է բարձր լինի դեպի կոնատակը, վորպեսզի փոկի լարվածություններ միշտ միատեսակ լինեն (փոկը բավարար չափով պետք է ուժեղ ձգված լինի, ունենալով մոտավորապես 25 կիլոգրամի ձգվածություն) և վորպեսզի փոկը չսխտացնի շատ չթեքվի ուղղաձիգ հարթությունից, վորն անցնում է հրացանի միջով: Փոկը թևատակում պահելն անհրաժեշտ է նրա համար, վորպեսզի ապահովված լինի փոկի նորմալ գործողությունը և ձախ ձեռքի կայունությունը. միատեսակ ձգվածությունը նրա համար է, վորպեսզի հրացանը միշտ միատեսակ խփի և չնվաճցնի ցրումը. հրացանի տակ փոկն ուղղաձիգ հարթությանը մոտիկ պահելը նրա համար է վորպեսզի հրացանը դեպի աջ չթեքվի:

2) Ցեղե փոկն ամրացրած է առջևի ծայրով վերևի փոկողին (անտաբկա), արտաքսրած (հատաբակ, առանց ողի) նվագի համար (պրիմ), կարելի է օգտագործել ամեն մի փոկ, վորը հրացանը կրելու համար է:

Այդ ձևի դեպքում առաջ ձեռքն անց են կացնում փոկի ու հրացանի մեջքն ձախից աջ չարժումով, (վորպեսզի փոկը արմունկից բարձր լինի), հետո, պետք է ձեռքը ցած թողնել ներքև փոկի տակ և այնուհետև ձախից աջ փոկի վերեվով չարժումով ձեռքը ցած թողնել փողակալի տակ: Հատարակ փոկից օգտվելու ժամանակ սխալները նույնն են, ինչ վոր օգտվ փոկից օգտվելիս: Բացի դրանից, այդ դեպքում հարկավոր է մեծ ուշադրություն դարձնել, վորպեսզի փոկը հրացանի կոթը չվնասի դեպի ձախ (նրա ներքևի մասը), իսկ ամբողջ հրացանը—դեպի աջ, մի բան, վոր փոկը մեջտ աչքատում է անել, վորովհետև այդ ձևի դեպքում փոկի յետևի ծայրը ձգված է:

Հրացանի փոկից օգտվելու ժամանակ ամենից հաճախ սխալները հետևյալներն են. 1) փոկի թույլ ձգվածությունը, և վորպես հետևանք՝ նրա դեպի արմունկը սողալը. 2) արմունկների մեկը մյուսից հետ դնելը. 3) իրանը հրաձգության հարթության տեղափոխելը. 4) հրացանի դեպի աջ թեքելը, այս լինում է ձախ արմունկի չափազանց շատ դեպի մի կողմը թեքելուց. իսկ դրա հետևանքն էլ այն է լինում, վոր փողը փոկի հետ մինևնույն հարթության վրա չի լինում: 5) ձախ ձեռքի մկանների ավելորդ ձգվածությունը. 6) հրացանը վո՛չ ձեռքի ափի մեջ տեղով բռնելը, այլ մատներով բռնելը. 7) փոկի չափազանց ուժեղ ձգվածությունը, վորի պատճառով հրացանը թեքվում է դեպի աջ՝ փոկի յետևի ծայրի ձգվածությունից վորոշ ուժից (վերջինս վերաբերում է փոկից օգտվելու արագացրած ձևին):

Ձնկից կամ նստած հրաձգության ժամանակ նույնպես պետք է օգտվել փոկից, գործադրելով նույն ձևերը ինչվոր պառկած հրաձգության ժամանակ: Անհրաժեշտ է միայն նախորոք ամեն մի դրության համար (պառկած, նստած, ծնկից) բնաձգով ապացնել փոկի յերկարությունը և նրա վրա համապատասխան նշաններ անել: Կանգնած հրաձգության ժամանակ փոկից օգտվելը այնքան օգուտ չի տալիս, վորքան մյուս դրությունների ժամանակ:

ՃՈՒՃՈՒՄՆԵՐ ՋԱՆԱՋԱՆ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀՐԱՑԱՆՈՎ ՀՐԱՁԳՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

Հրաձգության ժամանակ երանի ճիշտ դրությունը շատ կարևոր նշանակություն ունի լավ արդյունքներ ստանալու համար: Հրաձգության համար սխալ կամ անհարմար դրություն կիրառելով յերբեք չեն ստացվի լավ կուտակ դեպքումներ, հետևապես և հրաձգության լավ արդյունքներ:

Հրաձգության համար հիմնական դրություններն են՝ պառկած, ծնկից, նստած և կանգնած:

Պառկած և ծնկից դրություն ունի միայն մեկ հիշատ դրություն. իսկ նստած և կանգնած դրություններն ունեն մի քանի վարիանտներ, նայած հրաձգի մարմնի կազմության և հրաձգության պայմաններին:

Բոլոր դրությունների նկատմամբ ընդհանուր պահանջն այն է, որ նա լինի հարմար, կայուն և վոչ մի լարվածություն չառաջացնա հրաձգի մարմնի առանձին մասերի կողմից, վորովհետև միայն այդ դեպքում հրաձիգը կկարողանա բավականին յերկար ժամանակ պահել իր ընդունած դրությունը առանց խիստ հոգնածության և առանց դրա հետ կապված արդյունքների խիստ վատացման:

Պառկած դրություն

Պառկած դրությունը մարտական պարապմունքում հրաձգության համար ամենից հարմար դրությունն է: Պառկած հրաձգության ժամանակ հրաձգի իրանը պետք է տեղավորված լինի դեպի ձախ նշանի ուղղությունից վոչ պակաս, քան ուղիղ անկյան կեսից (45–50 աստիճան). վոտքերը պետք է լայն բանալ և փափուկ մասներսի կողմով տեղավել գետնին. արմունկները ամուր հենարան պիտի ունենան գետնին: Արմունկների միջև տարածությունը պետք է լինի 15-ից մինչև 20 սանտիմետր, նայած հրաձգի հասակին և մարմնի կազմությանը: Ճերմակ արմունկները շատ մոտ են, այն ժամանակ կայուն դրություն չի լինում, իսկ յերբ շատ հեռու յեն իրարից, այն ժամանակ հրաձիգը ստիպված է լինում չափից դուրս ուժեղ կերպով կրծքով ու փորի վերին մասով, տեղավել գետնին, դժվարացնելով շնչառությունը և թոքացնելով կայունությունը:

Հրացանը փողակալի մեջտեղով (սովորաբար փոդստուպի առջևում) պետք է պառկած լինի ձախ ձեռքի ափի վրա բութ մատին մոտիկ, բայց վոչ մի դեպքում մատների վրա, վորովհետև անխուսափելիորեն առաջ կբերեն հրացանի տատանումների ու ցնցումների ուժեղություն: Ուղղաձիգ հարթություն, վորն անցնում է փողակալի ձախ յեզրով, պետք է հավի նախաբազուկի ներսի կողմին: Հետևապես ձախ ձեռքի արմունկը ամենից ավելի ձեռնտու դրություն կստացվի այն ժամանակ, յերբ արմունկի գետնին հենումը ճշտորեն գտնվի հրացանի տակ:

Ուսի և ձախ ձեռքի նախաբազուկի միացումից կազմված անկյունը պետք է հավասար լինի, կամ, համենայն դեպս, պետք է շատ մոտ լինի ուղիղ անկյունին. ավելի սուր անկյան դեպքում (90 աստիճանից վոքր) նախաբազուկը չափազանց ուղիղ բարձրություն և ընդունում, վորը հնարավորություն չի տալիս ձախ ձեռքին լինել անհրաժեշտ չափով ճկուն և ուղղաձիգ ուղղություններում ուժեղացնում և հրացանի յեհրումները ու տատանումները: Ավելի բութ անկյուն յերբ ժամանակ (90 աստիճանից մեծ) չափազանց մեծ աչխատանք և ընկնում նախաբազուկի վրա հրացանը անշարժ դրությամբ պահելու տեսակետից, վորի պատճառով ձեռքի մկանները մեծ չափով ճգվում են, մի հանգամանք, վորը պատճառ և դառնում հրացանի տատանումների անխուսափելի ուժեղացմանը:

Հրացանի կոթը պետք է դեմ տալ ալ ուսի փոսիկին, ուսի հողին (խաղին) մոտիկ. ալ ձեռքի մատներով պետք է ամուր կեղծով, բայց առանց ավելորդ ուժ գործ դնելու, բռնել կոթի ճիտը. ընդվզում ցուցամատը առաջին հողով (խաղով) (առաջին և յերկրորդ մատոսկրների ծռումով) պետք է դրված լինի վայրկյուզ ձգանի վրա, իսկ բութ մատը կամ ընդդրկում և ազատ ճիտը, կամ կարող և ազատ կերպով առաջ տրվելու ազատ ճիտի յերկարությամբ: Թուջը, առանց ավելորդ ուժ գործ դնելու, բայց ամուր սեղմել կոթին: Վիզը չպետք է լարել կամ յերկարացնել:

Ծնկից դրություն

Ծնկից հրաձգության ժամանակ ձախ վոտքի ապդրն ու ծունկն ավելի ծալած, քան ուղիղ անկյունն է (այսինքն՝ ապդրի և սրունքի միջև անկյունը 90 աստիճանից փոքր պիտի լինի) պետք է ուղղված լինեն ուղիղ նշանին: Ալ վոտքը պետք և ծնկով դրված լինի դեմնին ուղիղ անկյունով դեպի նշանը. ընդվզում ալ վոտքի թաթը պետք է 15–20 սանտիմ. յետ լինի ձախ վոտքի կրնկից: Ձևրը ձախ վոտքն առաջ և դուրս բերված և ալ վոտքը վերևում հիշված դրությունն և առացել, հրացիդը պետք է նստի դեմնին, ընդվզում նրա յեռուչքի ատները պետք և պահվեն ալ վոտքի կրնկի վրա: Դրանից հետո, պետք է ձախ արմունկը հենել ձախ ծնկի վրա. արմունկը ծնկից մի քիչ ցած թողնել ավելի կայունություն տալու համար: Ալ ձեռքի արմունկը պետք է տարված լինի դեպի ալ և բարձրացած մինչև ուսի բարձրության: Հրացանի կոթը դեմ տալ ճիշտ ուսի փոսիկին:

Նստած դրություն

Նստած դրությունը իր կայունությամբ համապյս յետ չի մնում պառկած դրությունից: Նստած դրությունը դործադրվում է այն ժամանակ, յերբ տեղանքի պայմանների պատճառով նշանը չի յերևում պառկած կրակելու համար:

Նստած դրությունը հետեվյալ բազմատեսակություններն ունի. 1) վոտքերը լայն բացած, կրնկները հենած դետնին. 2) վոտքերը խաչաձև տակը դրած. (Ճապոնական նստած). 3) վոտքերը լայն բացած և և հրացանը ձախ ձեռքի վրա դրած:

Վոտքերը լայն բացած նստած դրությունը ամենից թեթևն է ու մատչելին հրաձիգների մեծամասնության համար, սակայն այնպես կայուն չէ ինչպես նստած դրության մնացած վարիանտների ժամանակ:

Այդ դրությունը ճշտորեն ընդունելու համար, հրացիդը պետք է նստի դետնի վրա, յերեսը դեպի նշանը դարձրած և նշանից դեպի ալ համարյա կիսադարձ (35–45 աստիճան):

Ձևրկու վոտքերի կրնկները պետք է հաստատուն և հուսալի կերպով հենվին դետնին: Ձախ վոտքն ու ձախ ծունկը հրաձգի ճիշտ դասնալու դեպքում պետք է. մոտավորապես ուղղված լինեն դեպի նշանը: Ձևրկու ձեռքերի արմունկները պետք է ամուր դրված լինեն ծընկների վրա (նրանց ներսի կողմից): Ամեն մի վոտքի բարձրությունը պետք է փոփոխվի նստած հրաձգի մարմնի կազմությանը (ձեռքերի ու վոտքերի յերկարությանը), այդ բարձրությունն ինքը հրաձիգը արտադրության ժամանակ կդտնի դործնականում:

Հրացանը այնպես ինչպես պառկած դրության ժամանակ, պետք է պառկած լինի ձեռքի ափի մեջտեղում բութ մատին մոտիկ. վոկը նույնկերպ պետք է ձգված և ազատացրած լինի այնպես ինչպես պառկած կրակելու ժամանակ: Այս դրությունը չափազանց հարմար է դեպի ցած իջնող տանիքից հրաձգություն կատարելիս:

Խաչաձև վոտքերով նստած հրաձգության ժամա-

նակ, վոտքերը հարկավոր է խաչաձևել և սեղմած դնել տակը, այնպես, որ աջ վոտքի թաթը անցկացված լինի ձախ վոտքերի ազդրի ու սրունքի միջև, իսկ ձախ վոտքի թաթը ծալած աջ վոտքի սրունքի տակ: Ցերկու ձեռքերի արմունկները հենել ծնկներին, ընդվորում նրանց ավելի կայունություն տալու համար պետք է հենել վոչ թե ծնկոսկրի վրա, այլ քիչ բարձր և կողքից, այսինքն՝ ծնկի մոտ դեպի ազդրի ներքևի ներսի կողմը: Աջ ծունկն այդ դրությամբ մի քիչ բարձր պետք է լինի ձախից: Ծնկների բարձրությունը հեշտությամբ կանոնավորվում է թաթերը համապատասխան վոտքի տակ շատ կամ քիչ խորը կոխելով: Այս դրությունը իր կայունությամբ համարյա չետ էին մնում պառկած դրությունից, ամենից ավելի հեշտությամբ դործադրելի է այն հրաձիդների համար, վորոնք յերկար վոտքեր և ձեռքեր ունեն և դրա հետ միասին ոժտված են անհրաժեշտ ճկունությամբ:

Լայն բացած վոտքերով և հրացանը ձախ ձեռքի վրա դրած հրաձգություն կատարելիս, հրաձիդը ընդունում նույն դրությունն է ընդունում, ինչ վոր ցույց և տրված կրնկները դեպի հենած դրության ժամանակ միայն այն տարբերությամբ, վոր ձախ ծունկը ավելի չե բարձր, քան աջ ծունկը: Ձախ ձեռքը վերևից ընդդրկում է ծունկը այնպես, վոր ծունկը գտնվի արմունկի հոդի (խաղի) ներսի կողմից ուսի և նախաբազուկի միջև: Աջ ուսի փոսիկին դեմ սրած հրացանը դրվում է ձախ ձեռքի արմունկի հոդին (խաղին) մոտիկ: ընդվորում ձախ ձեռքի մատները, վորոնք ընդդրկել են ձախ ծունկը, պահում են հրացանի կոթը ներքևից: Աջ ձեռքի մատները առանց ձղվածության, բայց բավական ալինդ բռնում են ատուսաի ճիտը: Այս դրության դեպքում փոկը չի գործադրվում:

Այս դրությունն ամենից հարմարն է, յերբ մեջքի համար հենելու տեղ կա (ծառ, պատ և այլն):

Կանգնած հրաձգությունը գործադրում են այն դեպքերում, յերբ տեղանքը թույլ չի տալիս հրաձգություն կատարել պառկած, ծնկից և նստած կամ յերբ պետք է հրաձգել անսպասելի կերպով, վորքան հնարավոր է կարճ ժամանակում:

«Ձեռքը կրծքին» կանգնած դրության դեպքում իրանը պետք է պահել կիսապարզ դեպի աջ նշանի նկատմամբ: Վոտքերը բաց անել 35–50 սանտիմետր լայնությամբ և իրանի ծանրությունը հավասարաչափ պետք է բնկնի յերկու վոտքերի վրա: Ձախ ձեռքը սեղմել կրծքին: Հրացանը պետք է պառկի ձախ ձեռքի ափի վրա, (բայց վոչ մի դեպքում մատների վրա, վորովհետև հրացանի տատանումները կմեծանան), ձախ ձեռքի մատները պետք է ընդդրկեն փողակալը պահեստատուփի տակ վայրկյուց ձգանի մոտ: Նախապատգուկը պետք է հրացանի միջով անցկացող մի ուղղաձիգ հարթության վրա լինի: Ցեթե նախապատգուկը այդ հարթությունից շատ թեքվի դեպի ձախ, այն ժամանակ անխուսափելիորեն կուժեղանան հրացանի հորիզոնական տատանումները:

Աջ ձեռքի մատները, բայց ցուցամատից, վորը ձգանի վրա չե, պետք է ամուր ընդդրկեն կոթի ճիթը:

Կանգնած հրաձգության ժամանակ պարտադիր չե ատատագործել փոկը:

Կրծքի վանդակն ազատելու, ընչաուսությունը հեշտացնելու և հրացանի կոթն ավելի ամուր ուսին դեմ տալու համար, պետք է աջ ձեռքի արմունկը չետ տարած լինի դեպի աջ և բարձրացած ուսի բարձրության չափ:

Կանգնած դրության մյուս տեսակները տարբեր-

վում են վերև հիշածներից բացառապես ձախ ձեռքի դերությամբ, որը կարող է առաջ ընկած լինել ձեռքի կիսի կամ ամբողջ ձեռքի գերկարությամբ:

Հրաձգության ժամանակ (վերահիշ) մեծագույն արագություն ստանալու համար ամենից ավելի ձեռընտուն «կիսով չափ մեկնած ձեռքով» դրությունն է. քանու ժամանակ հրաձգության դեպքում—«մեկնած ձեռքով» դրությունը. այնպիսի հրաձգության դեպքում, յերբ մեծ արագություն չի պահանջվում, այլ պահանջվում է նշանառության մեծ ճշտություն—ամենից ձեռնտուն է «ձեռքը կրծքին դրությունը»:

ՀԵՆԱՐԱՆԻ ԴՈՐԾԱԴՐՈՒՄԸ ՀՐԱՁԳՈՒԹՅԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

Հենարանը հրաձգությունը չի լավացնում, այլ միայն նպաստում է ձեռքի քիչ հոգնածությանը, որը բոնած ունի հրացանը փողակալից. այդ պատճառով հենարանի գործադրումը մեծ նշանակություն ունի մարտական պարագայում, մանավանդ յերկարատև դործողությունների ժամանակ:

Հենարանի անկարող, սխալ գործադրումը (լինի այդ հենարանը ճիմ, ավազով լցված տոպրակ, ծառ, ցանկապատ և այլն), այսինքն յերբ հրացանը անմիջապես դրվում է հենարանի վրա, միշտ զենքի խփելը վատացնում է—ինչպես դիպման մինչև կետի փոփոխության տեսակետից, այնպես էլ ձիգերի ցրումը մեծացնելու տեսակետից:

Ամենից ավելի հասարակ և ճիշտ հենարանի գործադրման ձևն այն կլինի, որը վոչ թե հրացանը հենվի հենարանին, այլ միայն ձեռքի յերեսը կամ յենթադաստակը և կամ ծայրահեղ դեպքում նախաբազուկը (արմունկից մինչև թաթը): Մի ժամանակ այդ հենումը մանավանդ ուժեղ չափով լինի, վորպեսզի, ձիգ արձակելու մոմենտին, յետահարվածի ազդեցության տակ, ձեռքը կարողանա յետ դնալ հենարանից, այսինքն՝ վոր-

սլեզի ձիգը, հետևապես և յետահարվածը կատարվեն կարծես ձեռքից հրաձգության սովորական պայմաններում: Հենարանից ոգտվելու ժամանակ պարտադիր է ոգտագործել փոկը, յեթե այդ չի խանգարում հրաձգությանը:

Հենարանից ոգտվելու ճիշտ հմտություններ ձեռք բերելու համար ամենալավ պարապտուքյունը կլինեն կանոնավոր վարժությունները, վորոնք կկատարվեն զանազան հենարանների դործադրման, վարժական զանազան ձևերի փամփուշտով կրակի պատրաստվելու ժամանակ:

Ց. Մարտական փամփուշտներ բաց թողնելու հաշիվը

Հրաձգությունների բնույթը և վարժությունների համարները / Զորամասերը, ավտորղների կատեգորիանները, յուրաքանչյուր վարժութ. համար փամփուշտների քանակը	Հրաձգություններ մարտական փամփուշտով								
	Նախապատր.		Վարժական						
	5	6	1	2	3	4	5	6	7
Ա. Կադրայինները յեվ յերկրայինը զորամասերի կադրերի									
ա) Հրաձգային և հեծյալ զորամասեր									
1) Հրաձգային և թրավոր ստորաբաժանումների շարայիններ և գնդացին ու զումարտակային դպրոցների փոփոխիկ կազմ, հեծյալ հետախույզներ, բացի ձեռքի և հաստոցավոր գնդացրորդներից: — Ծառայության 1-ին տարվա .	5	5	5	5	5	5	4	3	7
— Ծառայության 2-րդ տարվա և կրտսեր հրամանատներ.	—	5	—	—	—	—	—	—	7/7
2) Գնդային գնդացրորդներ, հրաձգային ու թրավոր ստորաբաժանումների ձեռքի գնդացրորդներ: — Ծառայ. 1-ին տարի	5	5	5	5	5	5	—	—	7
— Ծառ. 2 րդ և կրտսեր հրամանատ.	—	5	—	—	—	—	—	—	—
3) Գնդ. դպրոցն. հրաձգայինձեռնարք. ստորաբաժանումների հաստոցավ. գնդացրորդներ: — Ծառայ. 1-ին տարի	5	5	—	—	—	—	—	—	—
— Ծառ. 2-րդ տարի. և կրտս. հրամանատ.	—	5	—	—	—	—	—	—	—

յեվ հրացանով հրաձգութ. կուրսի վարժութ. բաշխումը

Ցածրիկական վարժություն մարտական հրաձգությամբ											Վարժության թիվը	Փամփուշտների թիվը
անհատական					ջոկի կազմով				պատակի կազմ.			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
											վարժանքն ի սկիզբ վարչի հրամանատարի կողմից կարդացվում է վարժության նպատակը, հրացանի խրիճի բանակումը, հարձակման նախապատրաստական գործողությունները, հրաձգության կանոնները, պատասխանատուները և այլն:	
4	4	6	6	6	Ջոկի և պատակի կազմով հրաձգությունների համար 28 փամփ.						36	134
4/4	4/4	6/6	6/6	6/6							20	119
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	52
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	10
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	10
												61

Դասընթացներ, առարկաներ, կատեդրաներ, յուրաքանչ. վարժ. համար ինամքուհյան քանակը	Հրաձգություններ մարտական հրաձգությամբ											Փամփուշտների ընդհանուր քանակը
	Տակտիկական վարժություններ մարտական հրաձգությամբ											
	անհատական					Ջոկի կազմով			դասակի կազմով			
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
4) Հրաձգային և հնձյալ զորամասերի մասնագիտական զուտ մարտական վարժություններ (կապի զասակների և ջոկերի, սապյորա-զորավարական զասակներ), նուչնպես և հրաձգային դնդերի հրետ. բաժինների հետախուզիչներն ու հետախուզները և մարտ. հրետանու դասակներ	Ծառ. 1-ին տարվա	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	44
	Ծառ. 2-րդ տարվա և կրտս. հրամատ.	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	10	35
4) Մյուս շարային և ապահով զորամ.	Ծառ. 1-ին տարվա	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	15
	Ծառ. 2-րդ տարվա և կրտհրաման	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	10
բ) Տ հրետ., ավտո զրահ. և տանկային զորամասեր													
1) Բոլոր հրետ. զորամասերի հետախուզիչներն, ու հետախուզ. ավտո զրահ. և տանկ. մասերի հրահանգիչ-ը, հետախուզիչները և կապավորն.	Ծառ. 1-ին տարվա	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	44
	Ծառ. 2-րդ տարվա և կրտս. հրմ.	4	4	—	—	—	—	—	—	—	—	10	35

Զորամասեր, ստորաբաժանումների կատեդր., յուրաքանչ. վարժ. համար ինամքուհյան քանակը	Հրաձգություններ մարտական փամփուշտով								
	նախապատր.	վարժական							
	5	6	1	2	3	4	5	6	7
4) Հրաձգային և հնձյալ զորամասերի մասնագիտական զուտ մարտական վարժանումներ (կապի զասակների և ջոկերի, սապյորա-զորավարական զասակներ), նուչնպես և հրաձգային դնդերի հրետ. բաժինների հետախուզիչներն ու հետախուզները և մարտ. հրետանու դասակներ	Ծառ. 1-ին տարվա	5	5	5	5	5	5	—	—	7
	Ծառ. 2-րդ տարվա և կրտս. հրամատ.	—	5	—	—	—	5	—	—	7
4) Մյուս շարային և ապահով զորամ.	Ծառ. 1-ին տարվա	5	5	—	—	—	—	—	—	—
	Ծառ. 2-րդ տարվա և կրտհրաման	—	5	—	—	—	—	—	—	—
բ) Տ հրետ., ավտո զրահ. և տանկային զորամասեր										
1) Բոլոր հրետ. զորամասերի հետախուզիչներն, ու հետախուզ. ավտո զրահ. և տանկ. մասերի հրահանգիչ-ը, հետախուզիչները և կապավորն.	Ծառ. 1-ին տարվա	5	5	5	5	5	5	—	—	7
	Ծառ. 2-րդ տարվա և կրտս. հրմ.	—	5	—	—	—	5	—	—	7

Հրաձգությունների բնույթը և վարժությունների համարները / Զորամասեր, ռազմատեղերի կատեգորիաները, յուրաքանչյուր վարժության համար փամփուշտների քանակը	Հրաձգություններ մարտական փամփուշտով								
	Նախապատր.	Վարժական							
	5	6	1	2	3	4	5	6	7
2) Հրետանական զորամասերի ժյուս շարայիններըը	Մաս.1-ին տարվա	5	5	—	—	—	—	—	—	—
	Մաս.2-րդ տարվա և կրասեր հրամատ.	—	5	—	—	—	—	—	—	—
գ) Մ ա ն ա պ ի ա. մ ա ս ե ր										
1) Սապյորական, յերկաթուղային և քիմիական զորամասերի շարայիններ	Մաս.1-ին տարվա	5	5	5	5	5	5	—	—	7
	Մաս.2-րդ տարվա և կրասեր հրամ.	—	5	—	—	—	—	—	—	7
2) Մյուս հարստրատեգիտական և փոխադրական զորամասերի շարայիններ	Մաս.1-ին տարվա	5	5	5	5	—	—	—	—	—
	Մաս.2-րդ տարվա և կրասեր հրամ.	—	5	—	5	—	—	—	—	—
3) Զորքերի և կապի զորամասերի շարայիններ	Մաս.1-ին տարվա	5	5	5	5	—	—	—	—	—
	Մաս.2-րդ տարվա և կրասեր հրամ.	—	5	5	5	—	—	—	—	—

Տակտիկական վարժություն մարտական հրաձգությամբ											Միասին մարտական փամփուշտների քանակը
Անհատական					Ջոկի կազմով				Դասակի կազմ.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
											15
											10
											44
4	4										35
											27
											17
											30
											25

Հրաձգությունների բնութագիրը և վարժությունների համարները / Զորամասերի, ստորաբաժանումների կատեգորիանները, յուրաքանչյուր վարժության համար փամփուշտների քանակը	Հրաձգ. վարժ. մարտական փամփուշտով: Նախապատ.	Վարժական 5	6	1	2	3	4	5	6	7
Բ. Ցերկրային զորամասերի փոփոխական կազմ										
ա) Հրաձգային և հեծյալ զորամասեր										
1) Հրաձգ. և քրավոր ստորաբաժանումների շարային հեծյալ հետախույզներ, բացի ձեռքի և հատուկ գնդացրորդներից	Ծառ. 1-ին տարվա	—	5	5	5	5	5	4	3	7
	Ծառայության հաջորդ տարիների և կրտսեր հրամանատներ	—	5	—	—	5	—	—	—	7
2 Հրաձգային և քրավոր ստորաբաժանումների ձեռքի գնդացրորդներ	Ծառ. 1-ին տարվա	—	5	5	5	5	—	—	—	—
	Ծառ. հաջորդ տարիների և կրտս. հրամատարն.	—	5	—	—	—	—	—	—	—
3) Հրաձգային և գնդացրային ստորաբաժանումների հատուկ զընդացրորդներ	Ծառ. 1-ին տարվա	5	5	—	—	—	—	—	—	—
	Ծառ. հաջորդ տարիների և կրտսեր հրամատ.	—	5	—	—	—	—	—	—	—

Տակտիկական վարժ. խնդիրներ մարտական հրաձգությամբ: Անհատական	1	2	3	4	5	Ջոկի կազմով 6	7	8	9	Դասակի կազմ. 10	11	Վարժանքի և մեծ մասի վարժության հրաման. տակի մարտական հրաման. հրացանի խրճիթ բաժանում. հրաձգարան յեվ տանելիս. մարտ. հրաձգարանի պատրաստություն. (վերջին հրաձգ. յեվ հնձ. զորամասերի համար):	Փամփուշտների ընդհանուր քանակը
	4	4	—	6	6	Ջոկի և դասակի կազմով հրաձգության համար 15 փամփուշտ						27	101
	—	—	6	—	—							13	51
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	10	30
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	10
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	15
	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	10

Հաճախություններ մարտական վիճակի չափով									Հաճախություններ մարտական վիճակի չափով									
Հաճախությունների բնույթը և վարժությունների համարները	Նախապատ.	Վարժական							Տակտիկական վարժություն մարտական հրաձգությամբ									
									Անհատական					Ջոկի կազմով		Դասակի կազմ.		
Զբաղմունքների կատարողները, յուրաքանչյուր վարժության համար վիճակների քանակը	5	6	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
4) Մասնագիտական զորաբաժանումների (հատուկ դասակների ջոկերի, հրետանային, քիմիական դասակների) հրաձգային և հեծյալ զորամասերի շարքայիններ. նույնպես և հրաձգային դնդերի հրետանական բաժնի պահակների դիվիզիոնների) հեռախոսիչներ և հեռախոսներ:	Ծառայության 1-ին տարի	—	5	5	5	5	5	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Ծառայության հաջորդ տարիների և կրտսեր հրամանատարներ	—	5	—	—	—	5	—	—	7	—	—	—	—	—	5				37
										—	—	—	—	—	5					22
5) Հրաձգային և հեծյալ զորամասերի մյուս շարքայիններ և ապաշարներ	Ծառ. 1-ին տարվա	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Ծառ. հաջորդ տարին. և կրտս. հրամանատարներ	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5				15
										—	—	—	—	—	—	—				—
բ) Հրետանական մասեր																				
Բոլոր հրետանական զորամասերի հեռախոսիչներն ու հեռախոսները	Ծառ. 1-ին տարվա		5	5	5	5	5	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	Ծառ. հաջորդ տար. և կրտսեր հրամանատ.	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5				37
										—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18
																13				

Ընդամենը վարժությունների թվով	Վարժության կատարման ընդհանուր ժամանակը	Նշումներ
37		
22		
15		
—		
37		
18		

Հրաձգությունների բնութագիրը և վարժությունների համարները Զորամասերի, սովորողների կատեգորիաները, յուրաքանչյուր վարժ. համար փամփուշտների քանակը	Հրաձգություններ մարտական փամփուշտով								
	Նախապատր.	Վարժական							
	5	6	1	2	3	4	5	6	7
գ) Մատնագիտ. մասեր									
1) Սապյորական, կամուրջաշինական և քիմիական զորամասերի շարայինները: Առաջ. 1-ին տարվա	—	5	5	5	5	5	—	—	7
Առաջ. հաջորդ տարիների և կրտս. հրամատար.	—	5	—	—	—	—	—	—	—
2) Մյուս հատուկ բազմատեսակ մասերի շարայինները: Առաջ. 1-ին տարվա	5	5	5	5	—	—	—	—	—
Առաջ. հաջորդ տարիների և կրտսեր հրամատար.	—	5	—	5	—	—	—	—	—
3) Կապի զորամասերի շարայինները: Առաջ. 1-ին տարվա	5	5	5	5	—	—	—	—	—
Առաջ. հաջորդ տարիների և կրտս. հրամատար.	—	5	—	5	—	—	—	—	—
Դ. Ծառայության 1-ին տարվա փոփոխիկ կազմի սկզբնական ուսուցման համար յեվ նախակուչիկների համար	5	5	—	—	—	—	—	—	—

Տակտիկական վարժությունն մարտական հրաձգությամբ											Վերջին և ընդհանուր վարժության համար վերցված փամփուշտների քանակը
Անհատական					Ջոկի կազմով				Դասակի կազմ.		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	8

Ընդհանուր թվով փամփուշտների քանակը
37
18
27
17
27
17
18

Հրաձգություններն ու վարժությունների համարները / Զորամասեր, սովորողների կատեգոր. անունը, յուրաքանչյուր վարժութ. համար վիճակների քանակը	Հրաձգություններ մարտական փամփուշտով: Նախապատ.	Վարժական							Տակտիկական վարժություն մարտական հրաձգությամբ: Անհատական		Ջոկի կազմով				Դասակի կազմ.		Վարժման ե սկսում վարչի կողմից տրված ազդանշանով: Վարժման ընթացքում թիրախի վրայից ցած չիջնել: Վարժությունը կատարվում է մեկ անգամ: Վարժությունների համար հատկացվում է (ր.)	Փամփուշտների քանակը մեկ զինվորի համար
	5	6	1	2	3	4	5	6	7	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
Դ. Արտազորայինների վարժական հավաքներ																						
ա) 1-ին տարվա ուսուցման հրացանաձիգներ, ձեռքի գնդացրորդներ, հեծելակներ (քրավորներ), սապյորներ, կրկնաթուղթիններ, քիմիկներ	5	5	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	25
Նույնը ուսուցման 2-րդ և 3-րդ տարիների (բացառությամբ ձեռքի գնդացրորդների)	20 վամփուշտ վարժությունների համար, վարժական և անհատական մարտական վարժությունների (նախապատրաստական վարժությունների) նպատակով պատրաստված																				5	25
բ) Ուսուցման 1-ին տարվա հատուկ գնդացրորդներ	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	15
Նույնը ուսուցման 2-րդ և 3 րդ տարիների	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	10
գ) Ուսուցման 2-րդ և 3-րդ տարիների ձեռքի գնդացրորդներ .	—	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	10

Զորամասերը, սովորողների կատեգորիաները, յուրաքանչյուր վարժութ. համար փամփուշտների քանակը	Հրաձգությունները մարտական փամփուշտով									Ականավոր հրաձիգ
	Նախապատ.	Վարժական								
	5	6	1	2	3	4	5	6	7	
ա) Մանգաղանները Հրետանավորները, ռադիստները, կապավորները և այլն										
Ուսումնական 1-ին տարվա . . .	5	5	—	—	—	—	—	—	—	
Ուսումնական 2-րդ տարվա . . .	—	5	5	—	—	—	—	—	—	
Ուսումնական 3-րդ տարվա . . .	—	5	—	5	—	—	—	—	—	

Ծանոթություններ:

1. Հրաձգային և հեծյալ զորամասերում զորամասի հրամատարի ընտրությամբ հաջորդ տարիներին անցնելու համար նշանակված վարժությունների մի մասը կարելի է անցնել կարճատև հավաքներում և միջհավաքային շրջանում:

2. Բացի դրանից, զորամասի հրամատարին թույլ են տրվում փամփուշտներ ավազ և միչին հրամքաղկապմի հրաձգություններ համար:

ա) Հրաձգային և հեծյալ զորամասերի համար 75-ական հատ

բ) Դիվիզիաների և կորպուսների շտաբներին . . 50 » »

գ) Սնայպերների պատրաստության համար հետևակում 60 մարդու համար, իսկ հեծելազորում 20 մարդու համար . . . . . 200 » »

դ) Ձերքային զորամասերի փոփոխիկ կազմին 40 » »

ե) Զորքերի մասնագիտական տեսակների կազմային պահեստին . . . . . 40 » »

զ) Նույնը մասնագիտական մասերի փոփոխիկ պահեստազմին . . . . . 15 » »

ը) Զորքերի բոլոր տեսակների պահեստի հրամքաղկազմին . . . . . 30 » »

Տակտիկական վարժություն մարտական հրաձգությամբ											Վարման և մնում վաշտի հրաձգության սուսամարդ. սակարդ. գնդացիր չեխ. կրկնող. հրացան թիրախ բանակ. համար, հրաձգարան համար տուփ. մարտ. հրաձգարան համար տեխ. մարտ. հրաձգարան համար բարդ. պատմ. (վերջին հրաձգ. չեխ. եւեծ. զորամասերի համար):	Փամփուշտների ընդհանուր քանակը
Անհատական					Ջոկի կազմով				Դասակի կազմ.			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11		
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	15
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	15

3. Զորամասի հրամատարին թույլ է տրվում բացի բողած փամփուշտների քանակի սահմանումից, մի քանի դեպքերում փոխել սահմանի վարժությունների փամփուշտների քիվը:

4. Ծառայության 2-րդ տարվա շարքային երը անհատական մարտական հրաձգություններն անցնում են երկու անգամ, ձմեռնային և ամառնային պայմաններում:

5. Ծառայության 1-ին տարվա հատուկ պաշտոնավոր գնդացրորդները նախապատրաստական հրաձգություններն անցնում են փոքրքակալիբր զենքով և մարտական փամփուշտով—լիովին:

6. Տեղական հրաձգային զորամասերին փամփուշտներ և բացի բողնվում ընդհանուր հիմունքներով շարային մասնագիտության մասերի հետ միասին:

7. Սապյորական և հրետանական երկրային զորամասերում ծառայության երկրորդ և ծառայության հաջորդ տարում, բացի 6-րդ նախապատրաստական վարժություններից, զորամասի հրամատարի հայեցողությամբ, անցնում են հրաձգություններից մեկ վարժական և մեկ անհատական մարտական վարժություն:

8. Զինվորական պարտադիր ծառ. Որենքի X հոդվածի կազմով ծառայություն անցնող շարքային կազմը (միամյակները) հրաձգային և քրավոր ստորաբաժանումներում, հրաձգությունների կուրսն անցնում են ընդհանուր հիմունքներով, գնդային գլխացների փոփոխիկ կազմի հետ միասին:

Վարժության №	Վարժությունների նպատակը	
		1) Զենք 2) Հեռավորությունը մետր։ 3) Թիրախ. 4) Փամփուշտների քանակը. 5) Նշանաց.
1	1) Նշանառության և հրանոնն իջեցնելու մեջ պրակտիկա պահած դրության ձևերից՝ վոկը գործադրելով։ 2) Ձեռք բերել հրաձգության կուտակություն։	1) Փոքրաքալիբր հրացան։ 2) 25 մետր (36 քայլ)։ 3) № 6։ 4) 6 (յերկու սերիայով-3+3)։ 5) Վարոշում և սովորեցնողը։
2	Կոնտրոլ հրաձգություն	1) Փոքրաքալիբր հրացան 2) 25 մետր (36 քայլ) 3) № 6 4) 10 յերկու սերիայով 5+5) 5) Վարոշում և սովորեցնողը
3	1) Պրակտիկա նշանառության և հրանոնն իջեցնելու մեջ պահած դրություններից՝ ձեռքից, վոկը գործադրելով։ 2) Ձեռք բերել հրաձգության կուտակություն	1) Փոքրաքալիբրը հրացան 2) 25 մետր (36 քայլ) 3) № 6 4) 10(յերկու սերիայով-5+5) 5) Վարոշում և սովորեցնողը
4	Քննական հրաձգություն	1) Փոքրաքալիբրը հրացան 2) 25 մետր (36 քայլ) 3) № 6 4) 10, վորից 3-ը փորձնական, ի հաշիվ քննականի 5) վորոշում և սովորեցնողը
5	1) Ծանոթություն մարտական փամփուշտով ձիգ կատարելու հետ 2) Հրաձգի ստուգում մարտ. փամփուշտով հրաձգ. ժամանակ նշանառության և հրանոնի իջեցման ձևը բերած հմտությ. պահպանել կարողանալու մեջ։	1) 7,62 մմ. հրացան 2) 70 մետր (100 քայլ) 3) № 5 4) 5 (յերկու սերիայով 2+3)։ 5) 4
6	Քննական ձրաձգություն 1) Հրաձիգների նվաճումների ստուգում նպատակավոր պայմաններում նրանց ճիշտ ձիգի կատարման մեջ։ 2) Ծանոթացում հրացանի խփելու հետ։	1) 7,62 մմ հրացան 2) 70 մետր (100 քայլ) 3) № 5 4) 5 (մի սերիայով) 5) 4

Հրաձգությունները	
1) Հրաձգության դրությունը 2) Ժամանակը. 3) Դիպուածները յուրաքանչյուր տալը.	Առաջադրությունն ու գնահատականը
1) Պահած, ձեռքից, ոգտագործելով վոկը։ 2) Անսահմանափակ։ 3) Յուրաքանչյուր սերիայից հետո։	Սովորողների հրաձգության գնահատման համար մինչև կուտակությունը նախորոք վորոշվում է գործնական ճանապարհով-պետքով հրաձգությամբ, վորով ուսուցումն և կատարվում։ Վարժությունը կրկնել այնքան անգամ, մինչև վոր հրաձիգը պատրաստ կլինի 2-րդ վարժության
1) Պահած, ձեռքից, ոգտագործելով վոկը։ 2) Անսահմանափակ։ 3) Յուրաքանչյուր սերիայից հետո։	Գնահատականը ըստ 2-րդ սերիայի։ Բոլոր 5 գնդակն էլ պետք է տեղավորված լինեն շրջանի (գաբարիտի) մեջ, վոր վորոշվում է այնպես, ինչպես ցույց է տրված վերևում, բայց 7 սմ. վոչ ավելի
1) Պահած, ձեռքից, ոգտագործելով վոկը։ 2) Անսահմանափակ 3) Յուրաքանչյուր սերիայից հետո։	Գնահատականը մոտավորապես կազմում են այնպես, ինչպես 4 վարժության համար և պահանջվում։ Վարժությունը պետք է կրկնել այնքան անգամ, մինչև վոր հրաձիգը պատրաստ կլինի չորրորդ վարժության համար։
1) Պահած, ձեռքից, ոգտագործելով վոկը։ 2) Անսահմանափակ 3) Յուրաքանչյուր սերիայից հետո։	Վոչ պակաս, քան 40 աչկո
1) Պահած, ձեռքից, ոգտագործելով վոկը։ 2) Անսահմանափակ։ 3) Յուրաքանչյուր սերիայից հետո։	Այս հրաձգության ընթացքում սովորեցնողը վորոշում է թե հնարավոր և արդյոք սովորողին թույլ տալ մասնակցելու հետագա հրաձգություններին յերկրորդ սերիայի արդյունքների համաձայն։
1) Պահած, ձեռքից, ոգտագործելով վոկը։ 2) Անսահմանափակ։ 3) Յուրաքանչյուր սերիայից հետո։	Ձորս գնդակ դուրս չպետք է լինեն «յոթ» շրջանից։

Վարժ. №-ը	Վարժությունների նպատակը	1) Հեռավորությ. միավորով (քայլ.) 2) Թիվթիվ 3) Փամփուշտների քանակը 4) Նշան։
1	1) Սովորել ճիշտ նշանադրային ձիգ կատարել պարզագույն պայմաններում (քամու ազդեցություն, լուսավորություն) պատկած դրությունից, անսահմանափակ ժամանակում։	1) 150 մտ. (200 քայլ)։ 2) № 10 (գլխաչափով կենտրոնում) 3) 5 (յուրաքանչյուր սերիայով — 2+3)։ 4) 4
2	2) 150—200—300 մտ. վրա (200—300—400 քայլ) հեռաձիգ ուսումնասիրում։	1) 200 մտ. (300 քայլ)։ 2) № 10 (գլխաչափով կ.նտրոնում) 3) 5 (յուրաքանչյուր սերիայով—2+3)։ 4) 4։
3		1) 300 մտ. (400 քայլ)։ 2) № 9 (կրծքաչափով կենտրոնում) 3) № 5 (յուրաքանչյուր սերիայով—2+3)։ 4) 4—6։
4	Արագ հրաձգություն։	1) 200 մտ. (300 քայլ)։ 2) № 9 (կրծքաչափով կ.նտրոնում) 3) 5։ 4) 4։
5	Հրաձգություն նստած և ծնկից դրությունից սահմանափակ ժամանակում։	1) 200 մտ. (300 քայլ)։ 2) № 14—գետնի վրա։ 3) 4 (նստած—2 և ծնկից—2)։ 4) 4։
6	Հրաձգություն կանգնած դրությունից սահմանափակ ժամանակում	1) 150 մտ. (200 քայլ)։ 2 № 14—գետնի վրա։ 3) 3։ 4) 2։
7	Քննական հրաձգություն	1) 300 մտ. (400 քայլ) 2) № 9 (կրծքաչափով կենտրոնում) 3) 7, վորից 2 փորձնական, վորոնք հաշվի չեն առնվում։ 4) Հրաձիգն և ընտրում։

Ծանոթություն—Հեռավորությունները տրված են միավորով կլորացրած։

1) Հրաձգության դրությունը 2) Ձիգ կատարելու ժամանակը 3) Դիպուկ ձեռքի տույժ տալը։	Առաջադրությունն ու դնահատականը
1) Պառկած, ձեռքից ոտատպրծելով փոկը։ 2) Անսահմանափակ։ 3) Առաջին սերիա—ամբողջ սերիայից հետո, յուրաքանչյուր ձիգից հետո։	Յուրաքանչյուր սերիայով վոչ պակաս, քան 18 միկո։
Նույնը, ինչ վոր վերևինը։	Նույնը ինչ վոր վերևինը։
Նույնը, ինչ վոր վերևինը։	Յուրաքանչյուր սերիայով վոչ պակաս, քան 15 միկո։
1) Պառկած ձեռքից, ոտատպրծելով փոկը։ 2) 35 վայրկյան, առանց լցնելու։ 3) Բոլոր ձիգերից հետո։	Վոչ պակաս 20 միկո։
1) Նստած և ծնկից, դործադրելով փոկը։ 2) 6 վայրկյան ձիգի համար առանց լցնելու, վորոշվում և սուլիչով կամ հրամանով։ 3) Յուրաքանչյուր սերիայից հետո։	Վոչ պակաս մեկ դիպուկ յուրաքանչյուր դրությունից
1) Կանգնած՝ ձեռքից։ 2) 35 վայրկյան լցնելով։ 3) Բոլոր ձիգերից հետո։	Վոչ պակաս 2 դիպուկ։
1) Պառկած ձեռքից, դործ. փոկը։ 2) 30 վայրկյան, առանց լցնելու։ 3) Յուրաքանչյուր սերիայից հետո։	Գերազանց—30 միկո։ Լավ—25 միկո Բավարար—20 միկո։

Վարժության №-ը	Վարժությունների նպատակը	1) Հեռավորությունը մետրերով (քայլերով) 2) Նշանները։ 3) Փամփուշտների քիվը
	Պահպանություն	
1	1. Անհատական մարտական հրաձգություն	
	ա) Հրաձգային ջոկը անշարժ պահպանության մեջ։ Ժամապահի ծառայությունը, և նրա մոտավոր դրծողությունները հակառակորդի կողմից պոստի վրա հարձակվելու դեպքում։	1) 200—300 մ. (300—400 քայլ)։
	բ) Ինչպես և գործադրում հրաձիգը նախորդ պարապմունքներում ձեռք բերած հրաձգության սրվհասը, կոնկրետ տակտիկական պարագայի պայմաններում, միացնելով տեղ և հրաձգության համար դրություն ընտրելու կարողության հետ (նրա կարողությունը ռատագործելու տեղական առարկաները, վարպես հրաձգության համար հենարան), բողարկվել, առաջխաղալ մարտ. պարագայում, պիտել առաջընկած տեղանքը և նշանները վորոշել մինչև այդ նշանները չեզած հեռավորությունը և գնահատել նրանց տակտիկական նշանակությունը։	2) 2 նշան—№ 11 և 12, թեթև բողարկված, չեռում են 20—30 վայրկ. նշանների միջև միջանցները վոչ պակաս 10 մտ. նշաններից մեկը չերեվում է 10 վայրկյանից հետո առաջին նշանի չերեվելուց հետո (նշանները ներկայացնում են հակառակորդի 2 հեռախույզ, վորոնք առաջ են շարժվում կրակ բանալու համար մեր պաշտվորման վրա)։
	գ) Կրակը ճակատով տեղափոխելու ուսուցում։	3) 4 փամփուշտ։

Հրաձգության կատարման մոտավոր կարգը և գնահատականը
1. «Ուշադրություն» ազդանշանով ջոկի հրամատարը հրամայում է ջոկին չկման դրություն գրավել (մոտավորապես կրակի գծից 30 մետրի վրա). բացատրում է պարագան և այն խնդիրը, վոր դրված է ջոկի վրա. ջոկի կազմից մեկին ժամապահ է նշանակում, մնացածներին պատվերում է կեսը պաշտպանելու համար, այն կեսը, վորի մեջ ձեռքում պահելը դրված է ջոկի վրա. հրամայում է հրաձիգներին քողարկվել և հայտնում է մինչև տեպական առարկաներն չեզած հեռավորությունը այն սեկտորում, վորը հանձնարարված է դնդակոծել։ Այս բոլորը կատարելուց հետո, ժամապահ նշանակված հրաձգին փամփուշտներ են տրվում։ Վերջինս լցնում է հրացանը, պահպանիչ վոտքի վրա չե դնում և ջոկի հրամատարը զեկուցում է հրաձգությունը զեկավարող հրամատարին, ջոկը պատրաստ լինելու մասին։ 2. Պայմանական նշանով (ազդանշանով, սուլիչով, պատվերով) ջոկի հրամատարը առաջ է տանում ժամապահին և տեղավորում է առաջընկած տեղանքը դիտելու համար առաջուց ընտրած կետում (կամ փոխում է հին ժամապահին), ճշտորեն ցույց տալով նրան դիտողության սեկտորը. նույնպես և հայտնում է թե ինչ դ՝ պքերում, ինչպիսի պայմանական նշաններ տալ։ 3. Հրաձիգը ջոկի հրամատարի հսկողությամբ հարմար դրություն է ընտրում իր համար և կարիք չեզած դեպքում հենարան՝ հրաձգության համար, քողարկվում է և անցնում է խնդրի կատարմանը։ Ժամապահին կարգելու ժամենակից $1\frac{1}{2}$—2 րոպե անցնելուց հետո, չերեում է նշաններից մեկը, լսկ 10 վայրկյան հետո —չերկրորդը։ Առաջին նշանի չերեալուց 20—30 վայրկ. անց չերկու նշաններն էլ թագնվում են։ Եթե վորևե նշան հատկացված ժամանակից առաջ հարվածվում է, այդպիսին խստորեն թագնվում է։ Եթե հրաձիգը և վոչ մի նշանի չե հարվածում, հենց այդտեղ նրան հայտնում են, վոր շարքից դուրս է չկել։ 4. Մնացածների հետ հրաձգությունն անց է կացվում նույն կարգով, ընդվորում պահանջվում չե, վոր ջոկի հրամատարը առաջուց հայտարարի ջոկին նոր խնդրի մասին և տեղափոխի ջոկը նոր տեղամաս՝ հրաձգության համար։ Հրաձգության գնահատականը. գերազանց հարվածել չերկու նշանն էլ, ծախսելով վոչ ավելի 3 փամփուշտ. լավ—հարվածել չերկու նշան։ Բավարար—հարվածել նշաններից մեկը։

Վարժ. №-ը	Վարժությունների նպատակը	1) Հեռավորությունը մետրերով (թայլերով) 2) Թիրախ 3) Փամփուշտ. քանակը
2	II. Մարտական հրաձգություն չոկի կազմով	
	ա) Հրաձգային դասակը, ուժեղացրած հատուկ միջոցներով պահպանան ուղեկցում։ Հրաձգային և ձեռքի գնդացրի չոկի ծառայություն (միացյալ) դաշտային պահակում հակառակորդի հարձակման դեպքում։	1) 200—400 մ. (300—600 քայլ)։ 2) Վոչ պակաս 3 նշան (առանձին մարտիկներ և հակառակորդի խմբակներ, վորոնք հարձակում են կատարում դաշտային պահակի վրա)։
	բ) Չոկի հրամատարի պրակտիկան ձեռքի գնդացրի և հրացանաձիգների կրակը դեկավարելու մեջ։	
3	Հետախուզություն	
	I. Անհատական մարտական հրաձգություն	
	ա) Հրաձգային չոկը վորպես վաշտի հետախուզական դիտաք, վորը հարձակվում է պաշտպանվող հակառակորդի վրա։	1) 250—350 մ. (350—500 քայլ)։
	Դիտակալի գործողությունները. վորը նշանակված է մյուսների հետ միասին հակառակորդի պահապան խմբակի վրա հարձակվելու համար։	2) Նշան № 12. թագնվող և նշան 11 թագնվող, վոր սեղմվորված և նախորդ նշանն առնվում ձիգերի ծածկորդից (створ) դուրս նշանները ներկայացնում են հակառակորդի պահապան խմբակ։
	բ) Նույնը, ինչվոր անհատական մարտական հրաձգության նախորդ վարժության մեջ։	

Հրաձգության կատարման մոտավոր կարգը և դնահատականը

Տես հոդ. 22—31 յուցումներ հրացանով հրաձգությունների կուրսի վերաբերյալ։

Հրաձգության գնահատականը տալիս և հրաձգության դեկավարը յերեկով առաջադրած խնդրի ճիշտ լուծումից և հրաձգության ի րական արդյունքների հաշվառումից, ոգտագործելով առիթը ապ յուսակները։

1. «Ուշադրություն» տպպանշանով չոկի հրամատարը հրամայում է չոկին գրավել յելման դրություն (մոտավորապես կրակի գծից 50 մետրի վրա), վորը հանդիսանում է իբր թե բնագիծ, վոր ձեռք և բերել չոկը հակառակորդի պահպանության կողմից նրան հայտաբերելու մոմենտին. բացատրում և առեղծված պատգան և խնդիրը, վոր դրված է չոկի վրա, և իր վճիռը, ցույց և տալիս կրակային բնագիծը, դեպի վորը հարկավոր և առաջ շարժվել (մոտավորապես 50 մետր յելման դրության առջևում), և այն նշանները, վորոնք յենթակա յեն պնդակոծման։ Այնուհետև իր ընդունած վճռի համեմատ դասավորում և չոկը, հրամայում և փամփուշտ բաժանել, լցնել հրացանները և դնել պահպանիչ վոտքի վրա և զեկուցում և հրաձգությունը դեկավարող հրամատարին չոկի պատրաստ լինելու մասին։

2. Պայմանական նշանով (ապպանշանով, սուլիչով, պատվերով) չոկին հրամատարը հրամայում և հրաձգին առաջ անցնել 50 մ. կրակ բանալու համար։ Հրաձիգը չոկի հրամատարի հսկողության տակ (վոր մնացել և իր տեղում) թագուն առաջ և գնում, տեղ և ընտրում և դրություն հրաձգության համար և կրակ և բաց անում։ Հրաձգային խնդիրն առաջադրելուց մի րոպե անց նշանները թագնվում են։

Վարժ. №-ը	Վարժությունների նպատակը	1) Հեռավորությունը մետրերով (քայլերով) 2) Թիրախ 3) Փամփուշտ. քանակը
	գ) Կրակը խորությամբ տեղափոխելու ուսուցում:	3) 4 փամփուշտ:
4	II. Մարտական հրաձգություն ջոկի կազմով ա) Հրաձգային դասակ ուժեղացրած հաստոցավոր զնդացրերի դասակով և տրված վաշտի մասնագետներով, հետախուզության մեջ: Հրաձգային ջոկի հրամատարի պրակտիկան ջոկը ղեկավարելու մեջ հետախուզության ժամանակ—մարտով:	1) 200—400 մետ.(300—550 քայլ), 2) Վոչ պակաս 4 նշան (առանձին մարտիկներ, խմբակներ, կրակային կետեր — պաշտպանության մեջ),
	բ) Ջոկի հրամատարի պրակտիկան՝ ձեռքի գնդացրի և հրաձգային հրաձգների կրակը ղեկավարելու մեջ:	
	Պաշտպանություն	
5	I. Անհատական մարտական հրաձգություն ա) Հրաձգային ջոկը նշանակված կրակային գործողության համար պաշտպանության ժամանակ: Հակառակորդի վազեվազք կատարող և նոր կրակային բնագիծ գրավելու համար հարձակվող խմբակի վրա:	1) 300—400 մետ.(400—600 քայլ),

Հրաձգության կատարման մոտավոր կարգը և գնահատականը
Յեթե վորևե նշան նշանակված ժամանակից առաջ է հարվածվում, այդպիսին խոչոր թազնվում է. յեթե հրաձիգը վոչ մի նշան չի հարվածել, այն ժամանակ նրան հենց այդտեղ հայտնում են, վոր նա շարքից դուրս է եկել: 3. Յեթե ջոկի հրամատարը վճռում է հարված հասցնել կրակային պատրաստության հետո, այդպիսին հրաձգության ընթացքում չի կատարվում: 4. Մնացածում կարգը նույնն է, ինչվոր անհատական մարտական հրաձգության նախորդ վարժության մեջ կետ 4-ի համեմատ: Հրաձգության գնահատականը. գերազանց—հարվածել յերկու նշանն էլ, ծախսելով վոչ ավելի 3 փամփուշտ: Լավ—հարվածել յերկու նշանն էլ: Բավարար հարվածել յերկու նշանից մեկը: Տես հոդ. 22—31 ցուցումներ հրացանով հրաձգությունների կուրսի վերաբերյալ: Հրաձգության գնահատականը տալիս և հրաձգության ղեկավարը. յելնելով առաջադրված խնդրի ճիշտ լուծումից և հրաձգության իրական արդյունքների հաշվառումից, ոգտագործելով առաջին աղյուսակները:
1. «Ուշադրություն» ազդանշանով ջոկի հրամատարը հրամայում է ջոկին գրավել յեվման դրություն (մոտավորապես 20 մետրի վրա կրակի գծից), հրաձիգներին բաժանել փամփուշտները և բացատրում է պարապմունքի խնդիրը, վոր գրված է ջոկի վրա: Այնուհետև առաջ է շարժվում ջոկի հետ միասին և հրամայում է գրավել նախորոք պատրաստած խրամատները (խրամատը): Խրամատները գրավելուց հետո, հրամայում է հրաձիգներին քողարկվել և ցույց է տալիս հեռավորությունը և բանաձև արդյոք ինքնուրույն կրակ թե սպասել իր հրամանին: Դրանից հետո ղեկուցում է հրաձգությունը ղեկավարող հրամատարին ջոկի պատրաստ լինելու մասին:

Վարժության №№-ը	Վարժությունների նպատակը	1 Հաջորդությունը (քայլերով) 2, Նշանները 3) Փամփուշտները քանակը
	բ) Նույնը, ինչ որ անհատական մարտական հրաձգության նախորդ վարժության մեջ:	2) Յերկու նշան № 15. յերևացող 15 - 25 վայրկյան և մեկ նշան № 12 № 15 մոտիկ նշանի տեղից յերևացող 20 վայրկ.: Նշանները յերևում են մեկը մյուսի յետևից:
	գ) Յերևացող նշանների վրա, կրակի տեղափոխությամբ հրաձգության ուսուցում:	3) 6 փամփուշտ:
6.	II. Անհատական մարտական հրաձգություն	1) 200 –150 մետր (300—00 քայլ):
	ա) Հրաձգային ջոկը նշանակված և կրակային զորձողության համար պաշտպանության ժամանակ:	2) 2 նշան՝ № 12 թաղնվողներ, որոնք տեղափոխված են 10 մետր ճակատի վրա, 2 նշան № 14, յերևացողներ՝ 15 վայրկյանով նախորդներին թաղնվելուց հետո: Մ/ջանցները 8 մետր. նշաններ № 12 թաղնվում են յերևալու մոմենտից, 30 վայրկյան հետո. իսկ հարվածելու դեպքում՝ անմիջապես. նշանները մոտ վերապես, իրենցից հերկայացնում են հակառակորդի խմբակ, որը մտադիր է բարձրանալ և անցնել գրոհի:
	բ) Նույնը. ինչվոր անհատական մարտական հրաձգության նախորդ վարժության մեջ:	3) 6 փամփուշտ:
	գ) Արագ հրաձգությունն կատարելու ուսուցում, կրկին լցնելով և հակառակորդ հագած:	

Հրաձգության կատարման մոտավոր կարգը և պահանջականը
2) Պայմանական նշանով (ազդանշանով, սուլիչով, պատվերով) յերևում են նշանները: Յերբ ջոկի հրամատարը պատվիրում է կրակ վարել ինքնուրույն կերպով, նշանները բոլոր հրաձիգների համար յերևում են միաժամանակ, իսկ յեթե ջոկի հրամատարը պատվերով և կրակ բացվում. նշանները յերևում են միայն այն հրաձիգների դիմացի շերտում, վորոնք ավյալ մոմենտին պետք է հրաձգեն հրաձգությունն անցկացնելու համար նշված պլանի համաձայն:
Նշանները յերևալու պահից հրաձիգները լցնում են հրացանները և կրակ են բաց անում:
Առաջին նշանի յերևալուց մի քանի րոպե անց նշանները թաղնվում են: Յեթե վերևի նշան հատկացված ժամանակից առաջ է հարվածվում, այդպիսին անմիջապես թաղնվում է: Յեթե հրաձիգը վոչ մի նշան չի հարվածում, այն ժամանակ նրան հենց այդպես հայտնում են, վոր նա շարքից դուրս է եկել:
3. Մնացածում կատարման կարգը նույնն է, ինչվոր անհատական մարտական հրաձգության նախորդ վարժությունների 4-րդ կետում:
Հրաձգության գնահատականը, գերազանց—հարվածել 3 նշան: Լավ—հարվածել վորևե 2 նշան. Բավարար—հարվածել յերեք նշաններից մեկը.
Կատարման կարգը նույնն է, ինչվոր նախորդ վարժության մեջ, միայն այն փոփոխությամբ, վոր ջոկի հրամատարը մինչև հրաձգությանը պատրաստվելը հրամայում է հրաձիգներին հաղնել հակագազերը:
Պայմանական նշանը (ազդանշանը, սուլիչը պատվիրը) արվում է այն հաշվով, վոր հրաձիգը հակագազ-դիմակում ծախ վոչ պակաս 10 րոպե մինչև կրակ բանալը:
Ծանոթություն. Վարպետի հրաձիգը կարողանա հրացանը կրկին լցնել. փամփուշտները պետք է տալ յերկու պահանոկով, 3-ական փամփուշտ յուրաքանչյուրում:
Հրաձգության գնահատականը. գերազանց—հարվածել բոլոր նշանները: Լավ հարվածել 3 նշան: Բավարար—հարվածել վորևե 2 նշան:

Վարժ. №-ը	Վարժության նպատակը	1) Հեռավորութ. մեթոդով (քայլերով) 2) Նշաններ 3) Փամփուշտների քանակը
7.	**III. Մարտական հրաձգություն ջոկով** ա) Հրաձգային դասակը պաշտպանության ժամանակ։ բ) Հրաձգային և ձեռքի գնդացրային ջոկի հրամատարի պրակտիկա կրակը դեկավարելու մեջ (լիովին և մասնակի), յերբ դասավորված են տեղում նրանց կրակի փոխզրծադրության դեպքում։	1) 150-ից մինչև 900 մետր (200 - 1300 քայլ)։ 2) Հարձակվող հակառակորդի խմբակներ, վորոնք ոժանդակված են ձեռքի և հատուցավոր գնդացրերի կրակով։
8.	**IV. Մարտական հրաձգություն դասակով** ա) Հրաձգային վաշտը պաշտպանության ժամանակ, ուժեզացրած հատուցավոր գնդացրերի դասակով, գումարտակային հրետանիով և գնդային հրետանու կցված մարտկոցով։ բ) Վարժական նպատակներ՝ 1 կրակի պլանը կազմելը և դասակի կրակային միջոցների բաշխումը. դասակի կրակային միջոցների գործողությունների համաձայնեցումը վաշտ-գումարտակի մյուս կրակային միջոցների հետ. 2) ձեռքի գնդացրերի ջոկերին նշաններ ցույց տալը. 3) հրաձգություն միջանցքներով. 4) ձեռքի գնդացրերի և հրաձգային (միացյալ) ջոկերի պրակտիկա՝ գիշերային հրաձգություն կատարելու մեջ։	(կրկնակը և գիշերը) 1) 150-ից մինչև 900 մետր (200—1300 քայլ)։ 2) Հակառակորդի հարձակվող վաշտ, վորն ուժեզացած է կավի տախտի կական միջոցներով։

Հրաձգության կատարման մոտավոր կարգը և գնահատականը
Տես հոդ. 22—31 յուցումներ՝ հրացանով հրաձգությունների կուրսի վերաբերյալ։ Հրաձգության գնահատականը կատարում է հրաձգության ղեկավարը, յելնելով առաջադրված խնդրի ճիշտ լուծումից և իրական հրաձգության արդյունքների հաշվառումից, ոգտագործելով առիթը ադյուտանտները։
ընդվզում պիշերային հրաձգությունը շարունակությունն և ցերեկվա հրաձգության)։ Տես հոդ. 22—3 , յուցումներ՝ հրացանով հրաձգությունների կուրսի վերաբերյալ։ Հրաձգության գնահատականը կատարում է հրաձգության ղեկավարը, յելնելով առաջադրված խնդրի ճիշտ լուծումից և իրական հրաձգության արդյունքների հաշվառումից, ոգտագործելով առիթը ադյուտանտները։

Վարժ. №-ը	Վարժությունների նպատակը	1) Հեռավորությունը մետրերով (քայլերով) 2) Նշանները 3) Փամփուշտն. քանակը
	Հարձակում	
9	I. Անհատական մարտական հրաձգություն	
	ա) Հրաձգային չոկը հարձակման ժամանակ. Հրաձիգը վազելավազք և կատարում է առաջ և շարժվում դեպի նոր կրակային բնագիծ, կրակ բանալը հակառակորդի պաշտպանվող խմբակի վրա:	1) 200—350 (մետր 300—500 քայլ).
	բ) Նույնը, ինչպես անհատական մարտական հրաձգության նախորդ վարժությունների մեջ:	2) Նշան № 19—թագնվող և յերկու նշան № 14 վոչ պակաս 10 մետր մրջանոցով. նրանցից մեկը յերևացող և իսկ 2-րդը շարժվող (կողքի ուղղությամբ) մի ուղղության վրա յերկու անգամ և հակառակ ուղղության վրա յերկու անգամ, 2 մետրը մի վայրկյանում արագությամբ: Մի ուղղության վրա շարժման տևողությունը 5 վայրկյան. ընդամենը 20 վայրկ.: Վերջին շարժումը կատարելուց հետո նշանն անմիջապես թագնվում է:
	գ) Շարժվող նշանների վրա հրաձգության ուսուցում:	3) 6 փամփուշտ:
10	II. Մարտական հրաձգություն չոկով	
	ա) Հրաձգային դասակը պաշտպանվող հակառակորդի վրա հարձակման ժամանակ: Հարձակումը կատարվում է զորձող հրաձգային և ձեռքի գնդացրերի չոկերի (մեծ. յալ) հետ միասին. միջին և մոտակա հեռակայություններից:	1) 150 իս մինչև 1000 մետր: (250—1400 քայլ): 2) Նշանները—հակառակորդի դասակը պաշտպանության մեջ:

Հրաձգության կատարման մոտավոր կարգը և դնահատականը.

1. Պայմանական նշանի համաձայն (ազդանշանի, սուլիչի, պատվերի համաձայն) չոկի հրամատարը հրամայում է հրաձիգներին յերևան գալ (մոտավորապես 100—150 մետր հեռու կրակի գծից), որը վորպես թե այն բնագծերից մեկն է, վորտեղ հասել են հարձակման ժամանակ, և վորտեղից չոկը պետք է կրակ բանալու նպատակով առաջ անցնի հետևյալ կրակային բնագիծը. բացատրում է չոկի խնդիրն ու պարտքն և ցույց է տալիս արդեն յեղած նշանները. հրամայում է հրաձիգներին փամփուշտ բաժանել և լցնել հրացանները. դեկուցում է հրաձգության դեկավարող հրամատարին չոկի պատրաստ լինելու մասին:

2. Պայմանական նշանի համաձայն (ազդանշանի, սուլիչի, պատվերի համաձայն) չոկի հրամատարը հրամայում է հերթական հրաձգին վազել կրակային բնագիծը (կրակի գիծը):

3. Հրաձիգը չոկի հրամատարի հսկողության տակ վազում է մինչև առջևում յեղած ժամկարան և հետո թագնվում, սպրդելով (15—20 մետր) առաջ և շարժվում դեպի կրակային բնագիծը, վորտեղ տեղ և պրոեկցիոն է ընտրում հրաձգության համար և ապա կրակ է բաց անում: Յեթե վորևե նշան ժամանակից առաջ է հարվածվում այդպիսին խափան թագնվում է: Յեթե հրաձիգը չի հարվածում, և վոչ մի նշան, այն ժամանակ հայտնում են նրան, վոր նա շարքից դուրս է յեկել:

4. Մնացած կարգը նույնն է, ինչ վոր անհատական մարտական հրաձգության նախորդ վարժությունների 4-րդ կետում:

Հրաձգության գնահատականը. Գերազանց — հարվածել բոլոր նշանները: Լավ — հարվածել 2 նշան: Բավարար — հարվածել մեկ նշան:

Տես հոդ. 22—31 յուցումներ՝ հրացանով հրաձգությունների կարգի վերաբերյալ:

Հրացգության գնահատականը տալիս է հրաձգության դեկավարը, յելնելով առաջադրած խնդրի ճիշտ լուծումից և իրական հրաձգության արդյունքների հաշվառումից, ոգտագործելով ադիր ադյուտանտները:

Վարժութ. №	Վարժությունների նպատակը	1) Հեռավորությունը մետրերով (քայլերով) 2) Նշանները 3) Փամփուշտ. քանակը
	բ) Կրակով հարձակում մոտիկ և մոտակա հեռակայություններից վրա, կրակի փոխգործողություն և շարժումը միացյալ ջոկում (ձեռքի գնդացրի և հրաձգ. ջոկերի); Դիրքի գընդացրային (հրաձգային, հետախուզության, նոր դիրք տեղափոխվելը և այդ դիրքը գրավելը։ Անհետանալի նշանը գնդակոծելու պրակտիկա նշանառության ոչնչական կեռով։ Հրաձգային ջոկի կրակի դեկավարություն։ Հրամիգների և գնդացրորդների ինքնուրույն հրաձգություն։ Փամփուշտների մատակարարման կազմակերպում։ Վիրավորվածներին և սպանվածներին դուրս բերելը։	
11	III. Մարտական հրաձգություն պլասակով	
	ա) Հրաձգային վաշտը պաշտպանվող հակառակորդի վրա հարձակման ժամանակ, վաշտն ուժեղացրած և հաստոցավոր գնդացրերի վաշտով, գումարտակային հրետանիով և ուժանդակված հրետ. դիվիզիոնով և տանկերի դասակով։	1) 150-ից մինչև 1000 մետր (200—1400 քայլ)։ 2) Հակառակորդի դասակը պաշտպանության մեջ։
	բ) Դասակի հրամատարի պրակտիկա դասակը դեկավարելու մեջ հարձակման ժամանակ։ Կրակի փոխգործողություն և հրաձգային ուղեքի գնդացր. ջոկերի շարժումը (միաց. ջոկեր)։ Գրոհից առաջ վերջին քննածում կուտակվելու կազմակերպում և գրոհի կրակային պատրաստության. միջանցիկ հրաձգություն. գրոհի կազմակերպումը նռնանետառումով. հրապարակ մատակարարելու կազմակերպում։	
	գ) Սպանվածների և վիրավորվածների դուրս բերելը։	

Հրաձգության կատարման մոտավոր կարգը և դնահատականը

Տես հոդ. 22—31, ցուցումներ՝ հրացանով հրաձգությունների կուրսի վերաբերյալ

Հրաձգության գնահատականը տալիս և հրաձգության դեկավարը, յելնելով առաջադրած խնդրի ճիշտ լուծումից և իրական հրաձգության արդյունքների հաշվառումից, ոգտագործելով առաջիր աղյուսակները։

7) Ուրճակաձև մրցակաց

Վարժ. №	Վարժության նպատակը	Թիրախը, հեռավորությունը և փամփուշտների քանակը	1) Հրաձգության դրությունը 2) Հրաձգ. կատարելու ժամանակը 3) Դիպուկների ցույց տալը.
1	Մրցական հրաձգություն, որն անց է կացվում ինչպես բնդհանուր-գնդային մրցակցությունների ժամանակ, այպես էլ յուրաքանչյուր ստորաժանման սահմաններում:	1) Թիրախ № 9 2) 300 մետր (420քայլ) 3) 10 փամփուշտ 3 փորձնականից հետո: Նշանոցը հրաձգողի հայեցողությամբ:	1) Դրությունը և փոկի գործադրումը հրաձգի հայեցողությամբ: 2) 1 րոպե 40 վայրկ. «կրակ բանալ» ազդանշանից հետո: 3) Բոլոր ձիգերից հետո:
2	Մրցական հրաձգություն, որ բնորոշում է այն մրցակցությունների համար, որոնք անց են կացվում յուրաքանչյուր ստորաժանման սահմաններում՝ անհատական մարտական հրաձգություններից հետո:	1) 350 մետր (500 քայլ) նշան № 14, որը բերում է 15 վայրկյանով «կրակ բանալ» ազդանշանից 25 վայրկյանից հետո: 2) 200 մետր (300 քայլ) բերվու նշան № 12 և № 11 (մեկը մյուսից 3 մետր մի ջանցով), բերում են 15 վարձկյանով № 14 նշանը թաղնվելուց հետո: 3) Նույնպիսի բերվու նշան, որոնք բերում են 20 վայրկյանով նախորդների թաղնվելուց հետո, որոնք նրանց հետ միշտ վրա չեն գտնվում, բայց 10–15 մետր աջ կամ ձախ: 4) Փամփուշտների քանակը՝ 6. Նշանոցը հրաձգի հայեցողությամբ:	1) Պառկած ձեռքից (փոկի և հենարանի գործադրումը հրաձգողի հայեցողությամբ), մատուցարկես 70 մետր հեռավորության վրա վազելավազքից հետո: 2) 1ր. 20 վ. «կրակ բանալ» ազդանշանից հետո: 3) Վարժությունը վերջանալուց հետո: Ցեխե վարձե նշան հարվածվում է նշա նակված ժամանակից շուտ, այդպիսին խախտյն թագնվում է:

Առաջադրությունը, վարի կատարումից հետո, իրավունք և տարվում մրցնակային տեղ բանել:	կ ա մ ա ր մ ա ն կ ա ր գ ը
5) աչկոնից վոչ պակաս	1) Հարվածել վոչ պակաս մի նշան: 2) Աչկոնները հաշվել. ա) Մի նշան հարվածելու համար . . . . 30 բ) Վարձե բերվու նշան հարվածելու համար . 33 գ) Ցերեք նշան հարվ. համար 36 դ) Զորս նշան հարվ. համար 39 ե) Հինգ նշան հարվ. համար 42 զ) Հինգ նշան հարվածելու համար, ծախսելով վոչ ավելի 5 փամփուշտ. 45 Մանրություն.— Ցեխե աչկոնները հավասար են հրաձգ. կրկնելու:	«Ուշադրություն» ազդանշանով ջոկի հրամ. հրամայում է հրաձգին գրավել յեյման գրությունը (կրակի գծից 70 մ. հեռավոր. վրա) և ցույց է տալիս այն սեկտորը, վորտեղ պետք գնդակոծման յենթակա նշանները յերևան, հրամայում է փամփուշտները բաժանել: Հրաձիգները առանում են փամփուշտները, լցնում են հրացանները և հրահանը պահպանիչ մատքին են դնում: «Կրակ բանալ» ազդանշանով ջոկի հրամ. հրամայում է վազել դեպի կրակային բնագիծը (կրակի գիծը): Հրաձիգները արագորեն վազում են, հրաձգության համար տեղ են բնտրում, հրահանը մարտական մատքին են դնում և կրակ են բաց անում: «Կրակ բանալ» ազդանշանից 1 ր. 20 վ. անցնելուց հետո, նշանները թաղնվում են և աշխ նշան է տրվում «դադարեցնել կրակը» հրաձիգները վեր են կենում. նրանցից յետ են վերցնում մնացած փամփուշտները, գնում են հրացանները և փամփուշտի պահեստները:

Վարժ. №	Վարժության նպատակը	Թիրախը, հեռավորությունը և փամփուշտների քանակը	1) Հրաձգության դրությունը 2) Հրաձգությունը կատարելու ժամանակը. 3) Դիպուկների ցույց տալը	Առաջադրություն, որի կատարումից հետո իրավունք է տրվում մրցանակային տեղ ընդել:	Կատարման կարգը
3	Մրցական հրաձգություն, որը ընտրվում է այն մրցակցությունների համար, որոնք անցկացնելիս ցույց են տալիս ստորաբաժանման տարբեր ժամանակներում՝ անհատական մարտական հրաձգության վարժությունների հետ:	1) 150 մետր (200 քայլ). կերկու № 11 թաղնված նշանները, հորիզոնական վրա, քողարկված և տեղանքի գույնի համաձայն: 2) 150 մետր (200 քայլ). կերկու № 29 նշան միևնույն հորիզոնական վրա: 3) Փամփուշտների քանակը—7: Նշանառը հրաձգի հայեցողությամբ:	1) Պառկած ձեռքից (փոքի և հենարանի ոգտագործումը հրաձգի հայեցողությամբ), 50-60 մետր վազեվազք կատարելուց հետո 10—15 մետր սողալով: 2) «Կրակ բանալ» ազդանշանից 1 ր. 15 վ.: 3) Վարժությունը վերջանալուց հետո:	1) Հարվածել վոչ պակաս մի նշան: 2) Աչկոնները հաշվել. ա) Մի նշան հարվածելու համար . . . . 42 բ) Յերկու նշան հարվածելու համար . . . 45 գ) Յերեք նշան հարվածելու համար . . . 48 դ) Չորս նշան հարվածելու համար . . . 51 ե) Նույնը, միայն վարևի թիրախի վրա մեկ ավելորդ գնդակ լինելու դեպքում . . . . . 60 զ) Նույնը, միայն վարևի յերկու թիրախի վրա յերկու ավելորդ գնդակ լինելու դեպքում . . 69 ը) Նույնը, միայն վարևի թիրախի վրա յերեք ավելորդ գնդակ լինելու դեպքում 78	Կատարման կարգը—նույնն է ինչ վոր № 2 վարժության մեջ, միայն այն տարբերությամբ, վոր վազեվազքը կատարվում է 50—60 մետրի վրա և հետո 10—15 մետր սողալով: Բոլոր դեպքերում գնահատական է տրվում, յեթե արձակել են բոլոր փամփուշտները:

Վարժութ. №	Վարժության նպատակը	Թիրախը, հեռավորությունը և փամփուշտների քանակը	1) Հրաձգության դրությունը 2) Հրաձգ. կատարելու ժամանակը 3) Դիպուկ.ների ցույց տալը
4	Մրցական հրաձգություն, որն ընտրվում է գնդային մրցակցության համար ան հատական հրաձգության մեջ:	1) Նշանները № 11, 19, 12, 14, յուրաքանչյուրը յերևում է 8 վայրկ. ժամանակով, մի րոպեի ընթացքում, բայց նույն րոպեի զանազան ժամանակներում ցույց տալ յերեք նշան: Նշանները ցույց տալու ժամանակամիջոցը–1 րոպե: Սկսում են ցույց տալ «կրակ բանալ» ազդանշանից անմիջապես հետո: 2) 100–100 մ. (140–550 ք): 3) Փամփուշտ. քանակը–7: Նշանոցը հրաձգի հայեցողությամբ:	1) կրակի գծին 70 մետր հեռակայությունից ազատ մոտենալուց հետո հրաձգի հայեցողությամբ: 2) Բոլոր վարժությունների համար –20 րոպե: 3) Վարժությունը վերջանալուց հետո: Յեթե վրան նշան հարվածվում է, այդպիսին թաղնվում է և այլևս չի յերևում:

Առաջադրությունը, որի կատարումից հետո իրավունք է տրվում մրցանակային տեղ բռնել:	Կատարման կարգը
1) Աչկոն. հաշվել ա) Մի նշան հար վածելու համ..30 բ) յերկու նշան հարվածելու համար . . . 35 գ) յերեք նշան հարվածելու համար . . . 40 դ) Զորս նշան հարվածելու համար . . . 45 ե) Զորս նշան հարվածելու համար միայն ծախսելով վոչ ավելի, վեց փամփուշտ . . 50 զ) Նույնը, միայն վոչ ավելի 5 փամփուշտ . . . 55 ը) Նույնը, միայն վոչ ավելի, չորս փամփուշտ . .60	«Ուշադրություն» ազդանշանով-հրաձգությունը ղեկավարող հրամատարը հրամայում է հրաձիգներին յեղած դրությունը գրավել կրակի գծից 70 մետր հեռավորության վրա և ցույց է տալիս նրանց գնդակոծման սեկտորը. փամփուշտները են բաժանվում: Հրաձիգները լցնում են հրացանները և հրահանը դնում են պահպանիչ վոտքին. «կրակ բանալ» ազդանշանով նրանք քաջուն առաջ են շարժվում դեպի կրակային բնագիծը. ընդվզում նրանց շարժումը դիտում են հեռավոր թիրախների գծից՝ խրամատից շրջադիտակով: Յերբ հայտնի յե դառնում, վոր հարձակվողները մոտեցել են և այդ հաստատվում է մրցութ.յունը ղեկավարողի կողմից, համապատասխան սեկտորը դրոշակ է բարձրացնում. առաջին անգամ բարձրացրած դրոշակը նշանակում է նախազգուշացում, իսկ յերկրորդ անգամ բարձրացրածը — հրաձգի շարքից դուրս դալը: Կրակային բնագծին հանձնվ.ած հրաձիգները կրակ են բացում: Նշանները ցույց են տրվում «կրակ բանալ» ազդանշանից անմիջապես հետո: 20 րոպեից հետո բոլոր նշանները թաղնվում են և ազդանշան է տրվում՝ «դադարեցնել կրակը»: Մրնացածում կարգը նույնն է, ինչվոր 2-րդ վարժության մեջ:

ՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.—Մրցական հրաձգությունները յուրաքանչյուր ատրաբաժանման սահմաններում կատարում են անհատական մարտական հրաձգությունները վերջացնելուց հետո, բոլոր ատրաբաժանումների համար միևնույն որը, վորը նշանակվում է զորամասի հրամատարի հայեցողությամբ: Այս հրաձգությունները անց են կացվում գումարտակի հրամատարի հսկողությամբ կամ նրան համապատասխան անձի հսկողությամբ և հրամկազմից այն անձի ներկայությամբ, վորին կնշանակի զորամասի հրամատարը: Վերոհիշյալ հրաձգությունների համար զորամասի հրամատարը նշանակում է յերկու վարժություն.—№ 1 և № 2 կամ 3 (ինչպես ինքը կընտրի). վարժությունները որինակական վարժություններ են և կարող են փոփոխվել միայն այն պայմանով, վոր հրաձգությունների բնույթը, պայմանները, առաջադրությունը և նրանց գնահատականը նույնը լինեն ինչվոր անհատական մարտական հրաձգության վարժությունների մեջ են: Մրցությունների ժամ. նակ հրաձգի բռնելիք տեղը վորոշվում է առաջին և յերկրորդ վարժությունների համաձայն աչկոների գումարով, ընդվզում մրցանակի իրավունք են ստանում այն հրաձիգները, վորոնք յերկու վարժություններին տվել են վոչ պակաս, քան 80 (85) աչկո (50+30 և 50+35): Յեթե աչկոները հավասար են, հրաձգությունը պետք է կրկնել: Ընդհանուր գնդային հրաձգային մրցակցությունների համար նշանակվում են յերկու վարժություն.—№ 1 և 2, 3 և 4 համարների տակ մեջբերված վարժություններից մեկը. վարժությունները որինակական վարժություններ են և կարելի յե փոփոխել միայն այն պայմանով, վոր հրաձգությունների բնույթը, պայմանները, առաջադրությունը և նրանց գնահատականը նման լինեն վարժական բնույթի վարժություններին, վորոնք անցեն կացվում գերազանց հրաձիգների հետ և ունեցել են տակտիկական բնույթ:

II. ՍՆԱՅՊԵՐՆԵՐԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՀՐԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԸ

1. ՅՈՒՅՈՒՄՆԵՐ ՄՆԱՅՊԵՐՆԵՐԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՀՐԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

1. Սնայպերների պատրաստության համար հրաձգությունների կուրսը կազմված է.

Ա. Նվնեպատրաստական հրաձգություններից, *որոնց ընթացքում հրաձիգները կատարելագործվում են դիպուկ հրաձգության տեխնիկայի մեջ և հարկավոր տեղեկություններն են ստանում հրաձգության թեորիայից (ձեռք են բերում դիպուկ հրաձգության վարժություն սահմանափակ և անսահմանափակ ժամանակում, իր զույգի աշխատանքի մեջ հրաձգության արդյունքների դիտելու մեջ, իր հրացանով հրաձգության ժամանակ ուսումնասիրում են դնդակի հետագիծը մինչեվ 800 մետր (1200 քայլ) հեռավորության վրա հաշվի առնելով արտաքին բոլոր պատճառները, որոնք ազդում են դնդակի թռիչքի փոփոխության վրա և դիպուկ ձիգի վրա)*:

Բ. Վարժական հրաձգություններից, *որոնց ընթացքում հրաձիգները բաղմապիսի մարտական նշաններ*

հարվածելու պարծնական անհրաժեշտ համաություններն են ստանում, մարտականին մոտիկ պայմաններում (ձեռք են բերում վարժություն հրաձգության մեջ և կրակը մանր մարտական նշանների վրա տեղափոխելու մեջ, նշանները, որոնք քողարկված են լինում, յերևում ու թագնվում են և շարժվում են սահմանափակ ժամանակում, սկզբում հրաձգին հայտնի տարածություններից, այնուհետեվ՝ անհայտ տարածություններից. սնայպերի պոստ ընտրելու վարժություն, այդ պոստի սարքավորման և թագուն պրավելու վարժություն):

Գ. Մարտական հրաձգություններից. *այս հրաձգությունները սնայպերները անցնում են տակտիկական պարապմունքների ժամանակ՝ մարտական փամփուշտով հրաձգության, զասակի, վաշտի և ջոկատի կազմում, որտեղ ձեռք է բերվում սնայպերական զույգերի աշխատանքի փոխպարծողության հրաձգող զորամասի սառրարաժանումների հետ*:

2. Նախապատրաստական հրաձգություններն անցնում են առանց զինապարքի, *վարժական ու մարտական հրաձգությունները՝ մարտական զինատարքով (բացի իրերի տոպրակից, վրանից, կաթսայիկից, իսկ ամառ ժամանակ և պրպտի կոլոլից (սկատկա)*:

3. Բոլոր հրաձգությունները կատարում են հրացանով առանց սվիններին. *այս հանգամանքը պիտի հաշվի առնել հրացանները նորմալ խփելու համար սարքելու ժամանակ*:

4. Նախապատրաստական և վարժական հրաձգությունների բոլոր վարժությունները *պետք է անցնել հրացանով հրաձգության, բայց նշանոցով*: Մարտա-

կան հրաձգությունների կատարմանը և նախապատրաստական հրաձգությունների կուրսից վոչ ավելի, քան 6 վարժություն կատարելու համար, հեռադիտակային նշանոց ունեցող հրացանով հրաձգությունը թույլ են տրվում միայն այն հրաձիգներին, վորոնք կատարել են նախապատրաստական հրաձգությունների քննական վարժությունները:

5. Բոլոր հրաձգությունների ըվից, վորոնք անց են կացվում հեռադիտակային նշանոցով, պետք է ամենաքիչը մի կերպրդը անցնել թույլ տեսանելի նշաններ չեզած ժամանակ (արեվի մտնելուց հետո և լուսաբացից առաջ):

6. Յուրաքանչյուր հեռադիտակային նշանոցով հրացանի համար պետք է ունենալ տետր, վորտեղ գրվում է արձակած գնդակների քանակը, ցույց տալով գործարանը, տարեթիվը, պարտիան և ակտարը (գրահաշիվ) հատուկ և այլն):

7. Մնայպերների պատրաստության համար խմբերում (կոմանդանտուրում) հրաձգությունների ներկա կարգը անցնել թույլատրվում է միայն այն հրաձիգներին, վորոնք հաջողությամբ կատարել են հրացանաձգի համար նշանակված նախապատրաստական և վարժական հրաձգությունների կուրսը:

8. Մնայպերների պատրաստության հաջողությունն ապահովվում է.

ա) խմբի պետ նշանակելով հրամկազմից այնպիսի անձնավորության, վորը մասնագիտական պատրաստություն է ստացել.

բ) խումբը համալրել այնպիսի մարտիկներով, վորոնք համապատասխան են իրենց զարգացումով և ա-

ողջությամբ այն խնդիրներին, վորոնք մարտում դրվում են անձնակազմների վրա.

գ) խումբը, բացի հեռադիտակային նշանոցով հրացաններով զինելուց, զինել և հրացաններից ընտիր վիճակով, վորոնք գտնվում են զորամասում, և վորոնք անձամբ մարտական մատակարարման պետի կողմից պիտանության են յենթարկված.

դ) հայթայթել խմբին վերջին տարիներում պատրաստած լավագույն վորակի փամփուշտներով. հայթայթել անհրաժեշտ գործիքներով (չրջադիտակներով, կիրկդիտակներով) և քաղարկային գույքով (քաղարկխալաթներ, դանդակ, գորգեր).

ե) խմբին տալով ճգարաններ (տիրներ) և հրաձգավայրեր ապահովելով բոլոր հրաձգությունների ամենից ավելի արդյունավետ անցկացումը:

2) Հաց թողնվելիք մարտական փամփուշտների հաշիվը ցերի կուրսի

Զորամասը, կազմերը բանակայինների կատեգորիաները, վարժությունների քանակը (յուրաքանչյուրի փամփուշտների հանակը)	Հրաձգությունների բնույթը և վարժությունների համարները	Նախապատրաստական										Վարժական հրաձգություններ										Ընդամենը վրքան փամփուշտ ամեն մի սովորողի համար
		Մարտական փամփուշտներով										Փորձարակման վերջ փամփուշտներով		Մարտական փամփուշտ.	Մարտական փամփուշտներով								
		1ա	1բ	2ա	2բ	3ա	3բ	4	5ա	5բ	6ա	6բ	7	8	9	10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Ա. Կադրային զորամասեր																											
Ծառայության 1-ին տարվա		10	10	10	10	10	10	26	10	10	10	10	10	10	10	13	5	5	5	5	5	5	5	10	10	25	249
Ծառայության 2 րդ տարվա	Ձմեռային հավաքներում . . .	—	—	10	10	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	—	5	5	5	—	5	5	5	10	10	—	193
	Ամառային հավաքներում . . .	—	—	10	10	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	13	5	5	5	—	5	5	5	10	10	25	
Բ. Ցերկրային զորամասեր																											
Ծառայության 1-ին տարվա փոփոխիկ կազմ		10	10	10	10	10	10	26	10	10	10	10	10	10	10	13	5	5	5	5	5	5	5	10	10	25	249
Ծառայության հաջորդ տարիներում		—	—	10	—	—	—	—	10	—	—	—	—	—	—	13	—	5	—	—	10	—	10	10	10	—	78

Ծանոթություն.

Սնայպերների պատրաստության համար հրաձգային գնդերին 60 մարդու համար, իսկ հեծյալ գնդերին 20 մարդու համար բայց ե թողնվում լրացուցիչ կերպով 200-ական հատ փամփուշտ

յեվ սնայպերների պատրաստության համար հրաձգություն վարժությունների բաշխումը

Հրաձգությունների տվյալ կուրսն անցնելու համար յեթե փամփուշտները չեն բավականացնում, այն ժամանակ պակասող փամփուշտները լրացվում են ընդհանուր կարգով բաց թողած փամփուշտներից, վորպես ծառայության համապատասխան տարիների հրաձիգների և թքավորների համար։

Վարժությունների №	Վարժությունների նպատակը	1) Չենքը 2) Հեռավորությունը մետր. (քայլերով) 3) Թիրախը 4) Փամփուշտների քանակը
1 ա	1) Գնդակի հետագծի զործնական ուսումնասիրումը	1) 7,62 մմ. հրացան 2) 140 մետր (200 քայլ) 3) Կլոր № 5 4) 10 (յերկու սերիայով, 5-ական փամփուշտ)
1 բ	1) Գնդակի հետագծի զործնական ուսումնասիրումը	1) 7,62 մմ հրացան 2) 140 մետր (200 քայլ) 3) Նշան № 11 (գլխաչափ, կոմուֆլաժեցրած ուրվանկարային գետնի վրա 4) 10 (յերկու սերիայով, 5-ական փամփուշտ):
2 ա	1) Գնդակի հետագծի զործնական ուսումնասիրումը	1) 7,62 մմ հրացան 2) 300 մետր (400 քայլ) 3) Կլոր № 3 4) 10 (յերկու սերիայով 5-ական փամփուշտ):
2 բ	1) Գնդակի հետագծի զործնական ուսումնասիրումը	1) 7,62 մմ. հրացան 2) 300 մետր (400 քայլ) 3) Նշան № 12 (կրծքաչափ, կամուֆլաժեցրած ուրվանկարային գետնի վրա 4) 10 (յերկու սերիայով, 5-ական փամփուշտ)
3ա	1) Գնդակի հետագծի զործնական ուսումնասիրումը	1) 7,62 մմ հրացան 2) 400 մետր (550 քայլ) 3) Կլոր № 2 4) 10 (յերկու սերիայով 5-ական փամփուշտ)
3բ	1) Գնդակի հետագծի զործնական ուսումնասիրումը	1) 7,62 մմ հրացան 2) 400 մետր (550 քայլ) 3) Նշան № 19 (ձեռքի գնդացիր) 4) 10 (յերկու սերիայով, 5-ական փամփուշտ

1) Դրությունը հրաձգության համար 2) Ժամանակը 3) Դիպուկների ցույց տալը	Առաջադրությունը և գնահատականը
1) Պառկած ձեռքից ոտատոր օգտագործելով փոկը 2) 5 րոպե ամեն մի սերիայի համար 3) Ցույց տալ ամեն մի սերիայից հետո	Սերիաներից մեկի բոլոր ծակատները չպետք է դուրս մնան «վեց» շրջանից
1) Պառկած ձեռքից, ոտատոր օգտագործելով փոկը 2) 5 րոպե ամեն մի սերիայի համար 3) Ցույց տալ ամեն մի սերիայից հետո	Սերիաներից մեկով կերպարանին դիպցնել վոչ պակաս 4 փամփուշտ
1) Պառկած ձեռքից, ոտատոր օգտագործելով փոկը 2) 5 րոպե ամեն մի սերիայի համար 3) Ցույց տալ ամեն սերիայից հետո	Սերիաներից մեկի բոլոր ծակատները չպետք դուրս մնան «վեց» շրջանից
1) Պառկած ձեռքից, ոտատոր օգտագործելով փոկը 2) 5 րոպե ամեն մի սերիայի համար 3) Ցույց տալ ամեն սերիայից հետո	Սերիաներից մեկով կերպարանին դիպցնել վոչ պակաս 4 փամփուշտ
1) Պառկած ձեռքից, ոտատոր օգտագործելով փոկը 2) 5 րոպե ամեն մի սերիայի համար 3) Ցույց տալ ամեն սերիայից հետո	Սերիաներից մեկի բոլոր ծակատները չպետք դուրս մնան սև խնձորակից
1) Պառկած ձեռքից, ոտատոր օգտագործելով փոկը 2) 5 րոպե ամեն մի սերիայի համար 3) Ցույց տալ ամեն սերիայից հետո	Սերիաներից մեկով կերպարանին դիպցնել վոչ պակաս 4 փամփուշտ

Վարժությունների №	Վարժությունների նպատակը	1) Զենքը 2) Հեռավորությունը մետրով (քայլով) 3) Թիրախը 4) Փամփուշտների քանակը
4	Գնդակային հրաձգություն	1) 7,62 մմ հրացան 2) ա) 300 մետր (420 քայլ) բ) 400 մետր (550 քայլ) 3) Կլոր № 3 4) 3-ական փամփուշտը փորձնական (չեն հաշվում) և 10-ական գնդակային հրաձգության յուրաքանչյուր հեռավորության համար, ընդամենը 26 փամփուշտ.
5ա	1) Գնդակի հետագծի ուսումնասիրումը 2) Հրաձգության մեջ ձեռք բերել դիպուկություն 3) Աշխատանքի պրակտիկա դույզով	1) 7,62 մմ հրացան 2) 650 մետր (900 քայլ) 3) Կլոր № 2 4) 10 (յերկու սերիայով, 5-ական փամփուշտ)
5բ	1) Գնդակի հետագծի ուսումնասիրումը 2) Հրաձգության մեջ ձեռք բերել դիպուկություն 3) Աշխատանքի պրակտիկա դույզով	1) 7,62 մմ հրացան 2) 650 մետր (900 քայլ) 3) Նշան № 21 (հատուցավոր գնդաց.) 4) 10 (յերկու սերիայով, 5-ական փամփուշտ);
6ա	1) Գնդակի հետագծի ուսումնասիրումը 2) Հրաձգության մեջ ձեռք բերել դիպուկություն, 3) Աշխատանքի պրակտիկա դույզով	1) 7,62 մմ. հրացան 2) 850 մետր (1200 քայլ) 3) Կլոր № 1 4) 10 (յերկու սերիայով, 5-ական փամփ.)
6բ	1) Գնդակի հետագծի ուսումնասիրումը 2) Հրաձգության մեջ ձեռք բերել դիպուկություն. 3) Աշխատանքի պրակտիկա դույզով	1) 7,62 մմ հրացան 2) 850 մետր (1200 քայլ) 3) Նշան № 18 (ձիավոր) 4) 10 (յերկու սերիայով, 5-ական փամփուշտ)

1) Դրությունը հրաձգության համար 2) Ժամանակը 3) Դիպուկների ցույց տալը	Առաջադրությունը և գնահատականը
1) Պառկած ձեռքից, ոտքերը ծալելով փոկը 2) 10 րոպե հրաձգության յուրաքանչյուր հեռավորության համար 3) Ցույց տալ փորձնականներից հետո, և այնուհետև քննական ձիգերից հետո:	Խփել վոչ պակաս 135 աչկո, վորոնցից 400 մետր հեռավորությունից վոչ պակաս 60 աչկո
1) Պառկած ձեռքից, ոտքերը ծալելով փոկը 2) 5 րոպե յուրաքանչյուր սերիայի համար 3) Ցույց տալ յուրաքանչյուր գնդակը ցուցանով բլինդաժից. առանց բլինդաժից դուրս գալու	Սերիաներից մեկով դիպցնել 3 գնդակ սև խնձորակերպ պայմանով, վոր մնացած գնդակները դուրս չը գան «յերկուս» շրջանից:
1) Պառկած ձեռքից, ոտքերը ծալելով փոկը 2) 5 րոպե յուրաքանչյուր սերիայի համար: 3 Ցույց տալ յուրաքանչյուր գնդակը ցուցանով բլինդաժից, առանց բլինդաժից դուրս գալու	Դիպցնել կեռպարանին վոչ պակաս 3 գնդակ
1) Պառկած ձեռքից, ոտքերը ծալելով փոկը 2) 5 րոպե յուրաքանչյուր սերիայի համար: 3) Ցույց տալ յուրաքանչյուր գնդակը ցուցանով բլինդաժից, առանց բլինդաժից դուրս գալու:	Սերիաներից մեկով դիպցնել 3 գնդ. սև խնձորակերպ պայմանով, վոր մնացած գնդակները դուրս չը գան «յերկուս» շրջանից:
1) Պառկած հեռքից, ոտքերը ծալելով փոկը 2) 5 րոպե յուրաքանչյուր սերիայի համար: 3) Ցույց տալ յուրաքանչյուր գնդակը ցուցանով բլինդաժից, առանց բլինդաժից դուրս գալու:	Սերիաներից մեկով կեռպարանին դիպցնել 3 գընդակ

Վարժությունների №	Վարժությունների նպատակը	
7	Արագ հրաձգություն կատարելու ուսուցում	1) Զենքը 2) Հեռավորությունը մետրերով (քայլերով) 3) Թիրախը 4) Փամփուշտների քանակը
8	Արագ հրաձգություն կատարելու ուսուցում	1) Փոքրակալիբը հրացան 2) 50 մետր (70 քայլ) 3) Կլոր № 7-ա 4) 10 (յերկու սերիայով, 5-ական փամփուշտ)
9	Արագ հրաձգություն կատարելու ուսուցում	1) Փոքրակալիբը հրացան 2) 50 մետր (70 քայլ) 3) Կլոր № 7ա 4) 10 (յերկու սերիայով, 5-ական փամփուշտ)
10	Քննական հրաձգություն	1) 7,62 մմ հրացան 2) 300 մետր (420 քայլ) 3) Կլոր թիրախ № 3 4) 10 (յերկու սերիայով, 5-ական փամփուշտ), նախքան առաջին սերիան արձակել 3 փորձնական փամփուշտ

ՇԱՆՈԹՈՒԹՅՈՒՆ.—Այդ շրջանում պետք է անցկացված լինեն յուցադրական հրաձգությունները՝

ա) Զրահավոր զնդակով—այդ զնդակով գործնականորեն հայտաբերելու համար հրաձգության ոգտակար հեռակայությունը։

Առաջադրությունը և գնահատականը	
Առաջադրությունը և գնահատականը	1) Դրությունը հրաձգության համար 2) Ժամանակը 3) Դիպուկների ցույց տալը
Սերիաներից մեկով խփել վ. չ պակաս 20 աչկո	1) Պառկած ձեռից 2) 10 վայրկյան ամեն մի ձիգի համար 3) Ցույց տալ ամեն մի զնդակից հետո։
Սերիաներից մեկով խփել վոչ պակաս 20 աչկո	1) Պառկած ձեռից 2) 7 վայրկյան յուրաքանչյուր ձիգի համար 3) Ցույց տալ յուրաքանչյուր զնդակից հետո։
Սերիաներից մեկով խփել վոչ պակաս 20 աչկո	1) Պառկած ձեռից 2) 5 վայրկյան յուրաքանչյուր ձիգի համար 3) Ցույց տալ յուրաքանչյուր զնդակից հետո
Յերկու սերիայով խփել վոչ պակաս 60 աչկո	1) Պառկած ձեռից, ոգտագործելով փոկը 2) 30 վայրկյան ամեն մի սերիայի համար առանց լցնելու։ Մինչև «կրակ» ազդանշանը հրացանի կոթը պահել թևի տակ 3) Ցույց տալ 3 փորձնականից և յերկրորդ սերիայից հետո։

բ) Ծրագծող զնդակով—հայտաբերելու համար թե վորքան հնարավոր է ցույց տալ նշանի տեղը այդ զնդակով։

Վարժուն. № №-ը	Վարժությունների նպատակը	1) Ձենքը 2) Հեռավորությունը մետրերով (քայլով) 3) Թիրախը 4) Փամփուշտների քանակը
1	1) Զանազան մարտական նշանների վրա հրաձգության ժամանակ հետագծի զործնական ուսումնասիրություն: 2) Դադարային մարզանք զանազան մարտական նշանների վրա հրաձգության մեջ, նշաններ, որոնք յերեվում, արագ թաղնվում չարժվում են:	1) 7,62 մմ. հրացան 2) 140 մետր (200 քայլ) 3) Նշան № 11 (կլոր կամուրջին) յերեվացող: 4) 5 փամփուշտ
2	3) Հրաձգության ուսուցում հարմարվելով տեղանքին. հրաձգության համար ոգտագործելով տեղական առարկաները և մի տեղից մյուս տեղը սողալով: 4) Ճշտությամբ և ճակատով կրակը տեղափոխելու ուսուցումը 5) Ձույգով աշխատանքի պրակտիկա	1) 7,62 մմ. հրացան 2) 140 մետր (200 քայլ) 3) Նշան № 28 (7×20 սմ. չափի շրջապատակ) 4) 5 փամփուշտ
3	Հրաձգություն չչափված հեռավորություններից	1) 7,62 մմ. հրացան 2) 200 մետր (300 քայլ) 3) Նշան № 29 հրակնատրոյինքյան խրամատում, 15×20 սմ. չափի) 4) 5 փամփուշտ
4		1) 7,62 մմ. հրացան 2) 300 մետր (400 քայլ) 3) Նշան № 11 (գլխաչափ) 4) 5 փամփուշտ

1) Դրությունը հրաձգության համար 2) Ժամա ակը 3) Դիպուածների ցույց տալը	Ճառայությունը և գնահատականը
1) Հրաձգի ընտրությամբ 2) Յերեվում է 7 անգամ 3-ական վայրկյանով ամեն անգամ ցույց տալու միջև ժամանակը 10-15 վայրկյան 3) Բոլոր ձիգերից հետո	Դիպցնել վոչ պակաս 3 գնդակ
1) Հրաձգի ընտրությամբ 2) Յերեվում է 7 անգամ 3 ական վայրկյանով ամեն անգամ ցույց տալու միջև ժամանակը 10 15 վայրկյան 3) Բոլոր ձիգերից հետո	Դիպցնել չրջապատակի իրանին 2 գնդակ
1) Հրաձգի ընտրությամբ, հրաձգությունն կատարելու համար յերկաթգծյունից սողալով 50 մետր մինչև հրաձգության շերտը 2) 1 րոպե առանց լցնելու 3) Բոլոր ձիգերից հետո	Դիպցնել 3 գնդակ
1) Հրաձգությունը կատարվում է խրամատից կամ անապատական պատից 2) Նշանը յերեվում է 7 անգամ, ամեն անգամ 3 վայրկյան, 8-10 վայրկյան ընդմիջումներով 3) Բոլոր ձիգերից հետո	Դիպցնել 3 գնդակ

Վարժության №№-ը	Վարժությունների նպատակը	1) Ձևնքը 2) Հեռավորությունը մետրով (քայլերով) 3) Թիրախը 4) Փամփուշտների քանակը
5		1) 7,62 մմ. հրացան 2) 300—400 մետր (400—600 քայլ). հեռավորությունը վորոշում և հրաձիգը ինքնուրույն 3) Նշաններ № 11 և № 12, 1—2 մետր միջանցով (անապատական պոստը թվում) վայր ընկնողները թագնվողները) 4) 5 փամփուշտ
6		1) 7,62 մմ. հրացան 2) 300—400 մետր (400—600 քայլ). հեռավորությունը վորոշում և հրաձիգն ինքնուրույն։ 3) Նշան № 18 (ձեռքի գնդացիրը շարժման մեջ) յերեվացող և շարժվող 10 մետր տարածության ճակատով։ 4) 5 փամփուշտ
7		1) 7,62 մմ. հրացան 2) 500—600 մետր (700—900 քայլ). Հեռավորությունը վորոշում և հրաձիգը ինքնուրույն։ 3) Նշան № 20 (գնդացիրը շարժման մեջ) յերեվացող և շարժվող շեղակի ուղղությամբ 30 մետր տարածության վրա 30 վայրկյանում 4) 5 փամփուշտ

1) Դրությունը հրաձգության համար 2) Ժամանակը 3) Դիպումների յուրց տալը	Առաջադրությունը և գնահատականը
1) Հրաձգությունը կատարվում և խըրամատից կամ անապատական պոստից 2) 1 րոպե 30 վայրկյան առանց լցնելու 3) Բոլոր ձիգերից հետո	Հարվածել նշանը (յերկու կերպարան)
1) Հրաձգի ընտրությամբ յելման կեռից սողալով 50—70 մետր հեռավորությունից հրաձգության համար, հարմարվելով տեղանքին։ 2) Նշանը յերեվում և և շարժվում 7 անգամ, ամեն անգամ 6 վայրկյան 3) Բոլոր ձիգերից հետո	Հարվածել նշանը 3 գընդակով
1) Հրաձգի ընտրությամբ յելման կեռից սողալով 50—70 մետր հեռավորությունից հրաձգության համար, հարմարվելով տեղանքին։ 2) Նշանը յերեվում և 1 րոպեյից հետո յերբ հրաձիգը գրավում և պոստը հրաձգության համար 3) Բոլոր ձիգերից հետո։	Հարվածել նշանը 2 գնդակով

Վարժությունների Նշանակը	1) Ձևը 2) Հեռավորությունը մետրերով (քայլերով) 3) Թիրախը 4) Փամփուշտների քանակը	1) Դրությունը հրաձգության համար 2) Ժամանակը 3) Դիպուկների ցույց տալը	Առաջադրությունը և գնահատականը
8.	1) 7,62 մմ. հրացան։ 2) Մեկը մյուսից գանազան միջանցներով և հեռակայություններով, 150—400 մետր (200—600 քայլ) հրաձգության սահմաններում։ Հրաձիգը վորոշում և հեռավորությունը ինքնուրույն։ 3) Նշաններ № 28 (շրջադիտակ) № 18 (ձևոքի գնդացիրը շարժման մեջ)։ № 19 (ձևոքի գնդացիր)։ Բոլոր նշանները յերևացող են և բացի վրանից, № 18 նշանը շարժվող և 30 մետր տարածության վրա, 30 վայրկյանի ընթացքում. իսկ № 28 և 19 նշանները վայր ընկնող են (թագնվող)։ 4) 10 Փամփուշտ։	1) Հրաձգի ընտրությամբ, յեվման դրությունից սողալուց հետո։ 2) Սաստված մեկուորում հրաձգային հետախուզություն կատարելու համար տեղանքը ուսումնասիրելուն և անհայտների յուրաքանչյուր զույգի գնդակոծման քարտ կազմելուն հատկացվում և 10 րոպե, վորից հետո սկսում են ցույց տալ նշանները։ №№ 28 և 19 նշանները յերևում են մեկը մյուսի յետևից։ Նրանց յերևալու միջև շարժվում և № 18 նշանը։ Բոլոր նշանները գնդակոծելու համար հատկացվում և 3 րոպե։ № 19 նշանի յերևալով կրակը ցույց և տրվում ճռռանով։ 3) Բոլոր ձիգերից հետո։	Հաշվածել բոլոր նշանները, ձախսելով «Գ ե ր ա զ ա ն ց ի» համար վոչ ավելի 5 փամփուշտ, «Լ ա վ ի» համար, վոչ ավելի 7 փամփուշտ, «Բ ա վ ա ր ա ր ի» համարմինչև 10 փամփուշտ։
9.	1) 7,62 մմ. հրացան։ 2) 200-ից մինչև 600 մետր (300 -900 քայլ) հրաձգության սահմաններում։ Մեկը մյուսից գանազան միջանցներով և հեռակայություններով։ Հրաձիգը վորոշում և հեռավորությունը ինքնուրույն։ 3) Նշաններ, ա) № 11 (գլխաչափ)։ բ) № 11 և 12 (անհայտերական պոստ, լավ քողարկված)։ գ) № 21 (հատուցավոր գնդացիր)։ 4) 10 Փամփուշտ։	1) Հրաձգի ընտրությամբ, դեպի ընտրած անհայտերական պոստը սողալուց հետո։ Ցույց տրված ռայոնում պոստ ընտրելու, գրավելու և քողարկելու համար յուրաքանչյուր զույգին տրվում և 5 րոպե։ 2) Հրաձգության համար ժամանակը 3 րոպե։ № 11 և № 12 նշաններն անշարժ են, նրանց վրա հրաձիգը կրակ և բաց անում «կրակ» ազդանշանից հետո։ № 21 նշանը յերևում և 30 վայրկյան, «կրակ» ազդանշանից 1 րոպե հետո։ № 11 նշանը յերևում և 5 անգամ 5 վայրկյանով, յուրաքանչյուր 7 վայրկյանից հետո, յերբ կծածկվի № 21 նշանը։ 3) Բոլոր ձիգերից հետո։	Հաշվածել բոլոր նշանները, ձախսելով «Գ ե ր ա զ ա ն ց ի» համավ վոչ ավելի 5 փամփուշտ, «Լ ա վ ի» համար վոչ ավելի 7 փամփուշտ, «Բ ա վ ա ր ա ր ի» համար մինչև 10 փամփուշտ։

Վարժութ. №№-ը	Վարժութ. նպատակը	1) Ձևը 2) Հեռավորութ. մետրով (քայլերով) 3) Թիրախը 4) Փամփուշտների քանակը
10.	Ճշտություն և արագություն	1) 7,62 մմ. հրացան 2) և 3) Նշան № 28 (7×20 սմ. չափի շրջադիտակ), բերվացող, 140 մետր (200 քայլ); № 29 (հրաձգատ) 200 մետր (300 քայլ); № 11 (գլխաչափ), բերվացող, 200 մետր (300 քայլ); № 12 (կրծքաչափ) բերվացող—400 մետր (600 քայլ); 4) 25 փամփուշտ

Ծանոթություններ:

1) Բոլոր հրաձգությունները կատարվում են դույգերով քաղաքացիական հագած;

2) Վարժությունների ամենաքիչը $^1/_3$-ը անհրաժեշտ է անցկացնել նշանների թույլ տեսանելության ժամանակ:

5) Մարտական հրաձգություններ

Նպատակը: *Մշակել անձնակազմերի մարտում տակտիկական ոգուտագործման հարցերը պաշտպանության, հարձակման, մարտից դուրս գալու, պահպանության ժամանակ), ձեռք բերելով անձակազմի և այն զորամասի սառրաբաժանումների կրակային միջոցների ու գործողությունների փոխգործակցությունը, որի կազմում կամ կազմում գործում է անձակազմը:*

Կազմակերպումը: *Այդ մարտական հրաձգությունները պետք է կապված լինեն զորամասի զանազան սառրաբաժանումների տակտիկական-մարտական վարժանքների անցնելու հետ (մարտական հրաձգության)* և

1) Դրությունը հրաձգության համար 2) Ժամանակը 3) Փամփուշտների ցույց տալը	Առաջադրությունը և պահանջականը
1) Հրաձգի ընտրությամբ, այն ռայոնում, որը ցույց կտա հրաձգության դեկավարը: 2) Հրաձգության պատրաստության համար տրվում է 2 րոպե: «Կրակ» ազդանշանից հետո հրաձիգը ինքնուրույն կրակ է բաց անում № 29 նշանի վրա: «Կրակ» ազդանշանից 30 վայրկյան հետո, բերևում է № 28 նշանը, 5 անգամ 10 վայրկյանով, ամեն 7—10 վայրկ. անցնելուց հետո: Դրանից հետո, բերևում են 3 անգամ 15 վայրկյանով (ամեն 7 վայրկյանից հետո) սկզբում № 12 նշանը, իսկ այնուհետև № 11 նշանը, որը բերևում է 5 վայրկյանով, յուրաքանչյուրը 7 վայրկյանից հետո մինչև առաջին վրիպումը: 3) Բոլոր ձիգերից հետո:	Հաշվածել բոլոր նշանները, ոչ պակաս 8 դիպումներով: Ամեն մեկը կարող է մրցանակի իրավունք ստանալ յեթե կատարել է հրաձգության պայմանները, հաշվածելով գլխաչափը ոչ պակաս 5 անգամ:

հանդիսանում են հրաձգությունների ծրագրի եվիմենտներից մեկը: Գործի նոր լինելը նկատի ունենալով, վերլուծումների ժամանակ պետք է հատուկ ուշադրություն նվիրել անձակազմի հարցերին:

Հրաձգությունների գնահատականը: *Կատարվում է առիթը ազյուսակներով: Անձակազմերի տեղանքին ճիշտ հարմարվելու դիտողությունը տրվում է շրջադիտակով, բլինդաժներից, այդ նպատակի համար կարգված մասնագետ զույգ անձակազմերի կողմից, որոնք և դեկուցում են հրաձգության դեկավարին իրենց դիտողությունների մասին:*

III. ՆԱԳԱՆ ԱՏՐՃԱՆԱԿՈՎ ՅԵՎ ԱՎՏՈՄԱՏԻԿ ՊԻՍՏՈԼԵՏՈՎ ՀՐԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԸ

1. ՅՈՒՅՈՒՄՆԵՐ ԱՏՐՃԱՆԱԿՈՎ ՅԵՎ ԱՎՏՈՄԱՏԻԿ ՊԻՍՏՈԼԵՏՈՎ ՀՐԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ.

1. Ատրճանակով (*ավտոմատիկ պիստոլետով*) հրաձգությունների կուրսի անցկացումը նպատակ ունի պատրաստել հրաձգին գործելու այդ զենքով մարտական պարապմունքներում:

Աւելի ապրված խնդիրն հաջողելու համար անհրաժեշտ է հիմք ընդունել, որ մարտական պարապմունքներում ատրճանակով (*ավտոպիստոլետով*) դիպուկ կրակել կարող է միայն այն հրաձիգը, որը խնամքով սովրեցված է հրաձգության չափած հեռավորություններից, նշանառության պարզ յերևացող կետին, և այդպիսի ուսուցումից հետո համապատասխան պատրաստություն կատարած կրակելու մարտական պարապմունքին մոտեցող պարմանների մոտ:

2. Ատրճանակով (*ավտոպիստոլետով*) հրաձգությունների կուրսը բաժանվում է՝ ա) նախապատրաստական, բ) վարժական և գ) մարտական հրաձգությունների:

3. Նախապատրաստական հրաձգությունները նպատակ ունեն՝ ա) ծանոթացնել հրաձգին ատրճանակով մարտական վհամվուշտով կատարած ձիգի հետ, բ) մշակել նրա մեջ հաստատուն սովորքներ ամենից նպատակավոր պարմաններում դիպուկ հրաձգության համար, գ) հնարավորություն տալ հրաձգին հրաձգության պրոցեսում տուժելու և ուսումնասիրելու իր զենքի խիելը:

4. Վարժական հրաձգությունները նպատակ ունեն հրաձգի գործնական հետևողական ծանոթացումն ու յուրացումը հրաձգության այն բազմազան տարրերի հետ, վորոնք տեղի ունեն մարտական պարապմունքում (հրաձգության կրկրպարանավոր թիրախներին, տհմանափակ ժամանակում, կրակի տեղափոխությամբ):

5. Մարտական հրաձգությունները նպատակ ունեն հրաձգության վորձաուության տալու այնպիսի պարմաններում, վորոնք մոտ են մարտական իրականությանը:

6. Ատրճանակով (*ավտոպիստոլետով*) հրաձգությունների կուրսին նախորդում է նախնական ուսուցումը, վորը նպատակ ունի՝ ա) գործնականապես ծանոթացնել զենքի հետ, նրա նշանակման ու հատկությունների հետ, բ) խնամքով ուսումնասիրել տալ հրաձգությունների համար պրոցեդուրները, գ) ուսումնասիրել զենքի կրակի պատրաստության նվաղները (լցնելը, լրացուցիչ լցնելը և վերալցնելը) և դ) նշանառության և վարժական վհամվուշտով հրահանգի լրջման տեխնիկան:

7. Ավտոմատիկ պիստոլետով զինված հրաձիգները նախնական ուսուցումն ու նախապատրաստական հրաձգությունները անցնում են բացառապես «Նպատակ» ատրճանակով, իսկ վարժական ու մարտական հրաձգությունները՝ *ավտոպիստոլետով*:

8. Նախնական ուսուցումն ու նախապատրաստական հրաձգությունները անցնում են առանց հանդերձանքի, վարժական ու մարտական հրաձգությունները՝ յերթային հանդերձանքով:

9. Բոլոր հրաձգությունները, բացի կոնտրոլ վար-

ժամանակ, պետք է կրկին բացատրական վարժական բնույթ:

10. Հրաձգության ամբողջ ուսուցումը պետք է կրի բացատրական գործնական բնույթ՝ ուսուցման ամբողջ պրոցեսում սովորեցնողի կողմից հրացանի վրա ունեցած տիրապետական, խելացի, անհատական ազդեցության միջոցով:

11. Ուսուցման մեջ անհատական մոտեցումն ապահովելու համար պարապմունքներում անհրաժեշտ է ունենալ բավական թվով սովորեցնողներ: Վորպես սովորեցնողի ոգնականներ պետք է ոգտագործվեն, բացի կրտսեր հրամատարի անձերից, ամենից ընդունակ հրաձիգները (հին բանակայիններից), վորոնք դրա համար պատրաստված են հատուկ պարապմունքներում: Յուրաքանչյուր պարապմունքից առաջ սովորեցնողի ոգնականները պետք է ստանան ստույգ գործնական ցուցումներ ըստ պարապմունքի նյութի:

12. Սովորեցնողն առանց ծայրահեղ անհրաժեշտության չպետք է փոխվի, վորպեսզի ամբողջ ուսուցումը կենտրոնացվի մի ձեռքում:

13. Նախապատրաստական հրաձգություններն անցնելու համար սովորողները պետք է լավ ծանոթ լինեն տրճանակի հետ վարվելուն, խնամքով ուսումնասիրելով հետևյալ նվազները՝ ա) տրճանակը (ավտոպիստոլետը) պատյանից հանելը, բ) լցնելը, վերալցնելը, լրացուցիչ լցնելը և լցամանելը (դնելը պատյանի մեջ դնելու հետ միասին):

Ծանոթություն.—Մարտական պայմաններում տրճանակի (ավտոպիստոլետի) լցնելը կատարվում է վազքով:

14. Ամբողջ կուրսի բոլոր հրաձգություններին կատարման ժամանակ յուրաքանչյուր վարժության հրաձգությունից անմիջապես առաջ պետք է վարժեցվի վարժական վամվուշաններով իսկական հետևությունների վրա:

15. Հրաձիգների կողմից յուրաքանչյուր վարժության կատարումից առաջ սովորեցնողն անձամբ ցույց է տալիս ամբողջ խմբակին թե՛ ամբողջ վարժության և թե՛ նրա առանձին մանրամասնությունների կատարման ճիշտ նվազները: Դրանից հետո յուրաքանչյուր հրաձիգ անհատապես ստուգվում է սովորեցնողի կամ նրա ոգնականի կողմից, թե արդյոք ճիշտ և կատարում բոլոր ցույց տված նվազները, ըստ վորում կատարման բոլոր անճշտությունները պետք է տեղն ու տեղը վերացվեն:

16. Ավտոմատիզմի մշակմանը հարկավոր է անցնել միայն նրանից հետո, յերբ հրաձիգ մեջ կմշակվեն ստրճանակով դիպուկ հրաձգության համար բոլոր նվազները անսխալ կատարում: Ավտոմատիզմի մշակման համար պրթագրվում է մարզանք, վարժական վամվուշտով—սկզբում՝ սովորեցնողի հսկողությամբ և հետագայում՝ ինքնուրույն: Փոքրաքանակները «նպատակ» տրճանակները լինելու դեպքում, մարզանքը կատարվում է նրանցով: Մարզանքի արդյունքները պետք է պարբերաբար ստուգվեն մարտական վամվուշտներով հրաձգության՝ իսկական հետևությունների:

17. Հրահանի իջեցման հետ նշանառության մարզանքը պետք է կատարվի հետևությանը համապատասխան չափով (մի հարյուրերորդական հետևություն): Մարզանքը սկզբում՝ կատարվում է չսահմանափակված ժամանակում, այնուհետև սահմանափակված և վերջապես ըստ արագության:

18. Վարժական վամվուշտներով մարզանքի ժամանակ և մարտական վամվուշտներով հրաձգության ժամանակ հրաձիգը պարտավոր է ուշադրությամբ հետևել հատիկի դրությանը հրահանի իջեցման ժամանակ, զեկուցելով սովորեցնողին (կամ հիշելով, յերբ ինքնուրույն մարզանք է կատարում), թե ուր պետք է ընկնի դնդակը (ձիգի նշում):

19. Ուսուցման հաջողության և մշակվող սովորությունների ամրության համար հրաձգությունների կուրսի չափազանց արագ անցումը վնասակար է, ինչպես և

պարապմունքների միջեվ յեղած ժամանակի մեծ ընդմիջումները: Այդ պատճառով արգելվում է անցնել ոբական մի վարժությունից ավելի:

2. ՅՈՒՅՈՒՄՆԵՐ ՀՐԱԶԳՈՒԹՅԱՆ ՏԵԽՆԻԿԱՅԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

20. Ատրճանակով հրաձգությունը, վորպես կանոն, կատարվում է կանգնած ձեռքից դրությունից:

Ծանոթություն.—Նշանառությունն ու հրահանի իջեցումն ատրճանակով կատարվում է նույն հիմունքներով, ինչ և հրացանով (տես. «Հրացանով հրաձգության տեխնիկական ձևերը»):

Կանգնած դրությամբ հրաձգության ժամանակ հրլանձիզը պետք է աջ ուսով կանգնի դեպի նշանը, այսինքն՝ չուռ դա նշանի նկատմամբ կես ձախից վոքը ինչ ավելի: Աջ վոտը պետք է վոքր ինչ առաջ դրվի նշանի ուղղությամբ (կեսից–3 քառորդ քայլ): Մարմնի ծանրությունը պետք է հավասարաչափ դասավորվի յերկու վոտքի վրա, իրանի մկանները չպետք է լարվեն:

21. Ատրճանակը (ավտոպիստոլետը) պահող աջ ձեռքը պետք է ազատ ճղված լինի առաջ առանց մկանները լարելու՝ նշանի ուղղությամբ: Աջ ձեռքի թաթը ատրճանակի հետ միասին պետք է դառնա աչքի բարձրությանը հավասար: Գլուխը պետք է պահպանի ուղիղ դրությունը, կամ կարող է վոքր ինչ դեպի յետ թեքվել: Ձախ ձեռքը կարող է ազատ ցած իջեցված լինել, դցած լինել մեջքին կամ դրված լինել դոտիատեղին (ինչպես ավելի հարմար և հրաձգին):

22. Ատրճանակը (ավտոպիստոլետը) պետք է պահել կոթից, բռնած աջ ձեռքի բոլոր մատներով, բայց ցուցամատից, վորը դրվում է ձգանի վրա այնպես վոր առաջին խարը ընկնի իր մեջտեղով (մատի առաջին և յերկրորդ մատոսկրերի միջեվ) ձգանի վրա: Ծայրահեղ դեպքում (յերբ մատը չափազանց յերկար է) ձգանի մի մասը կարող է ընկնել յերկրորդ մատոսկրի վրա:

Ատրճանակի կոթի ճախ կողմում պտնվող մեծ մատը պետք է ճղված լինի դեպի առաջ փողի ուղղությանը զուգահեռ:

23. Վոչ մի դեպքում չպետք է խիստ սեղմել ատրճանակի կոթը, վորովհետև կոթի խիստ սեղմումն ավելացնում է ձեռքի դողալը և հետևապես վատթարացնում է հրաձգության արդյունքները: Լավ արդյունքներ ստանալու համար ատրճանակի կոթի սեղմումը պետք է ըստ հնարավորին հավասար լինի բոլոր ձիգերի ժամանակ:

24. Աջ ձեռքի ցուցամատի ու բութ մատի դրության ու ատրճանակի կոթը սեղմելու ուժի մասին ցուցմունքների ձիշտ կատարելը պարապալիը և, վորովհետև դրանից՝ ա) ձիգի ժամանակ յետահարումը մեծ անում է աջ ձեռքի յերկարության, այսինքն՝ ունի մշտական և միատեսակ բնույթ, բ) բացառվում է ձգանի կոպիտ սեղմելու և ատրճանակը դեպի աջ թեքելու հնարավորությունը (ինչպես այդ տեղի ունի ձգանը մատի յերկրորդ մատոսկրով սեղմելիս), գ) ապահովում է ատրճանակի հանկիստ և միատեսակ դրությունը ձեռքում հրաձգության ժամանակ, վորը բարձրացնում է հրաձգության արդյունքները:

25. Ցեղումներ 20–24-րդ կետերի ցուցումներից յերևում են միայն հրաձգության ժամանակ կեցվածքի նկատմամբ, յերեք նորմալ կենցվածքն անհարմար է հրաձգության համար հրաձգի կազմվածքի պատճառով: Այդ դեպքում պարապալիը պատմանն այն է, վոր կեցվածքը լինի ազատ կայուն և պահպանվի ուսերի ուղղությունը, վոր մատնանշված է 20-րդ հոդվածում:

26. Լցնելու համար վերցնել ատրճանակը ձախ ձեռքով վոտից, վոտաբերանը դեպի ցած, կոթը ձախ, յետ քաշել դոնակը և դարձնելով թմբուկը դեպի իր կողմը ցուցամատով ու բութ մատով աջ ձեռքի մատներով պնել վամփուշտները լցարանների մեջ: Նրանից հետո, յերբ բոլոր վամփուշտները դարսված կլինեն

լվարանների, վակել գոնակը, և առանց հրահանը ձեռք տալու, վերցնել ատրճանակը կրակի պատրաստ դրության, կամ դնել պատյանի մեջ:

27. Վերալցնելու համար ամենից առաջ անհրաժեշտ է հանել պարկուճները: Դրա համար բռնելով ատրճանակը ձախ ձեռքով կոթից փոպաբերանն իբրև հատակ կողմը և փոքր ինչ դեպի վեր, աջ ձեռքով յետ քաշել գոնակը և առաջճանարար պատեցնելով թմբուկը, թափահարել պարկուճներն իրար յետևից: Եթե պարկուճն ինքն իրեն չի ընկնում, հրել մատներով, սեղմելով պարկուճի բերանից, կամ չամփրի ոդնությամբ եթե մատների սեղմումը բավական չէ: Պարկուճը չամփրով հանելու համար, հարկավոր է չափրի գլուխը պատել ձախից աջ, հանել այն թմբուկի առնակից և մինչև վերջ դեպի ձախ դարձնել չամփրի փողակը:

Այնուհետև անցկացնել չամփուրը թմբուկի լվարանի մեջ, դուրս հրել պարկուճը և կրկին դեպի վեր քաշել չամփուրը:

Շամփուրն իր տեղը դնելու համար, դարձնել չամփրի փողակը մինչև վերջ դեպի աջ, մտցնել չամփուրը թմբուկի առնակի մեջ և պատել չամփրի գլուխն աջից ձախ:

28. Յերբ բոլոր կրակած պարկուճները դուրս են գցված, ատրճանակը լցվում է, ինչպես ասված է 26-րդ հոդվածում: Լրացուցիչ կերպով լցնելու համար հանել, ինչպես ասված է վերևում, կրակած պարկուճները և նրանց տեղը դնել մարտական փամփուշտներ:

29. Լցահանելու համար վերցնել ատրճանակը, ինչպես ասված է 27-րդ հոդվածում, բանալ դրնակը և ճշտապահությամբ հանել փամփուշտները, չերթողնելով, որ նրանք գետին ընկնեն:

30. Պարապմունքներն ու հրաձգությունները հրաձգարանում կամ հրաձգավայրում անցկացնելիս հարկավոր է սահմանել այնպիսի տուժ կարգ, որը յերաշխավորի ուսուցման լրիվ անցումը և ապահովի դրժբախտ դեպքերից:

31. Ատրճանակով (ավտոպիստոլետով) մարտական փամփուշտներով հրաձգությունը թույլատրվում է միայն հրաձգարաններում և հատուկ սարքավորված հրաձգավայրերում: Հրաձգության ժամանակ հարկավոր է հիշել, որ զնդակն ատրճանակից վտանգավոր է մինչև 1000 քայլի վրա և 200 քայլի վրա ծակում անցնում է 2–2,5 սանտիմետրի տախտակը (ավտոպիստոլետների համար այդ թվերը նայած նրանց սխտեմին կարող են գգալիորեն ավելի բարձր լինել):

32. Թե՛ կրնակող և թե՛ ուսուցման ժամանակ չորս պատասխանատվություն ընկնում է ամբողջովին հրաձգության սովորեցնողի ու դեկավարի վրա: Սովորեցնողը պետք է չարունակ հսկա, որ սովորողների կողմից ատրճանակների (և մանավանդ ավտոպիստոլետների) հետ մի՛ուտ վարվելու բավականաչափ սովորքներ չունենալու պատճառով միշտ հնարավոր են ակամա ձիգեր, որոնց ժամանակ զնդակը կարող է դեպի երն չեղվել դեպի մի կողմը: Այդ պատճառով պարապմունքների ժամանակ չարունակ անհրաժեշտ է ամենախիստ կարգապահություն: Պարապմունքներում դեկավարը պետք է պահանջի հերթական սովորողներից վոչ վոք, բացի հերթական սովորողներից, չվերցնի ատրճանակը պատյանից, լցնի այն և այլն առանց դրա համար սովորեցնողի հատուկ պատվերի:

33. Անվտանգությունն ապահովելու համար.

ա) հրաձգությունն ավարտելուց հետո ատրճանակի լցարանները (ավտոպիստոլետի պահեստատուփն ու փամփշտանոցը) պետք է խնամքով զննվեն սովորեցնողի կամ նրա ոգնականի կողմից.

բ) մարտական վոտքից հրահանը դանդաղ իջեցնելու ժամանակ, յերբ հրահանը պահվում է աջ ձեռքի

լուծի մատով մամլիկից, դինքը պետք է չարունակ ուղղված լինի փողաբերանը դեպի վեր, անկախ նրանից թե լցված է գինքը թե վոչ։

դ) ցուցամատը դրվում է ձգանի վրա միայն նրանից հետո, յերբ հրաձիգը վերջնականապես պատրաստվել է հրաձգության։

ղ) վարժական վամփուչտով հրահանգի իջեցման հետ նշանառության վարժությունների ժամանակ գինքը միշտ պետք է ուղղված լինի դեպի թիրախների կողմը, վորտեղ այդ ժամանակ չպետք է մարդիկ լինեն։

ե) արգելվում է գինքն ուղղել մարդկանց ու կենդանիների վրա, անկախ նրանից, թե գինքը լցված է, թե վոչ։

զ) արգելվում է ձեռքում աննպատակ լցված գինք և պտտվելով կրակի գծի վրա յետ դառնալ։

է) պարապմունքներում գինքը մարտական վամփուչտներով լցվում է հրամանով միայն կրակի գծի վրա և միայն նրանից հետո յերբ հրաձիգը ցուցումներ կստանա սովորեցնողից հրաձգության համար և կը-դրավի իր տեղը։

թ) լցնելուց առաջ գինքի փողանցքը խնամքով զննվում է և այնտեղ վորևիցե բան հայտարերելու դեպքում սրբվում է։

ժ) արգելվում է վերցնել կամ ձեռք տալ առանց սովորեցնողի թույլտվության հրաձգին չպատկանող գինքը։

34. Մինչև նախապատրաստական հրաձգությունների սկիզբը մարտիկները պետք է սովորեցված լինեն՝ ա) դիպուկ ձիգի կատարման տեխնիկային առանց վամփուչտների (վարժական վամփուչտով), բ) հրաձգության նվազներին՝ կրակի պատրաստվելուն, նշանառությանը, հրահանգի իջեցմանը, շնչառության պահելուն և ձիգը նշելուն (հրահանգի իջեցման մոմենտին հատիկը՝ նշանառության կետից չերկարելուն)։

35 Այդ պարապմունքներն անցկացնելիս անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել, վոր խնամքով ուսումնասիրվեն յուրաքանչյուր ուսումնասիրվող նվազի մանրամասնությունները և սովորողի մեջ պատվաստվեն ինքնավերահսկման սովորքներ նշանառության ու հրահանգի իջեցման նկատմամբ (ձիգի նշում)։

36. Հրահանգի իջեցման ստուգման ժամանակ անհրաժեշտ է դիտել ատրճանակի փողաբերանի մասը հրահանգի իջեցման մոմենտին։ Հրահանգի կանոնավոր իջեցման ժամանակ ատրճանակի փողը մնում է միանդամայն անշարժ և հետևապես նշանառությունը չի խախտվում։ Իսկ հրահանգի անկանոն իջեցման ժամանակ ատրճանակի փողաբերանը կատարում է թեթև «կացահարում», վորը հնչառության կարող է նկատել վոչ միայն սովորեցնողը, այլև ինքը հրաձիգը։ Հրահանգի կանոնավոր սեղմումը ցույց տալիս, սովորեցնողը պետք է ընդունի կրակի պատրաստ ձիգ դրության և վերցնելով ատրճանակը աչ ձեռքը, դնի իր ցուցամատի վրա, վորը պետք է դրված լինի ձգանի վրա և ատրճանակը նշանադրելով նշանին, կատարի հրահանգի կանոնավոր իջեցում 5–10 վայրկյանի ընթացքում։ Այնուհետև ստուգի ձգանի ցույց տված սեղմելու կատարումը նույն ձևով, փոխելով սովորողի հետ իր տեղը։

37. Յուրաքանչյուր պարապմունք տալիս է հետևյալ հաջորդականությամբ՝ 1. գրավել կրակի գրծի վրա այն տեղը, վորը ցույց կտա սովորեցնողը, 2. սովորեցնողի հսկողությամբ հավաստիանալ, վոր գինքը լցված չէ. 3. վերցնել ատրճանակն աչ ձեռքը և ճիշտ բռնել կոթը, 4. դառնալ փոքր ինչ ավելի քան կես ձախ, 5. տարածել վոտքերը, ինչպես ավելի հարմար կլինի, բայց վոչ չափազանց լայն (կես—յերեք

քաոսրդ քայլ) և հավասարակշռել մարմինը, 6· հրահանը դնել խփելու վոտքի վրա աչ ձեռքի բութ մատով, պահելով զենքը, վողաբրանն ուղղած դեպի վեր, 7· բարձրացնել աչ ձեռքը զենքով դեպի նշանը, ձգելով ձեռքն ամբողջ յերկարությամբ առանց լարումի և միևնույն ժամանակ ձախ ձեռքին տալ վորեվե հարմար ու բնական դրություն, 8· սկսել նշանառությունը, կենտրոնացնելով ամբողջ ուշադրությունը միայն նրա վրա, և թույլ չտալով, վոր տարճանակը թեքվի, 9· պահել շնչառությունը, 10· սկսել սահուն սեղմել ձգանը, չտպասելով հրահանի իջեցմանն, 11· հրահանի իջեցումից հետո բարձրաձայն նշել ձիգը, 12 պարզնել աչ ձեռքը զենքով հանդստի հարմար դրության, այսինքն՝ զենքը տալ ձախ ձեռքը, կամ աչ ձեռքը զենքով ցած իջեցնել, 13· կարճատեվ հանդստից հետո հրահանը դնել խփելու վոտքի վրա, ինչպես մատնանշված է 6-րդ կետում և կրկնել վարժությունը նույն հաջորդականությամբ:

Ձեթե մի քանի վարժություններից հետո սովորողը կզգա նշանառության ժամանակ վորոշ հոգնածություն, հարկավոր է ժամանակավորապես դադարեցնել վարժությունը և վորոշ հանգիստ տալուց հետո շարունակել այն:

38· Վարժական հրաձգությունների կուրսն ավարտելուց հետո կատարվում է հրաձիգների բաշխումն ըստ դասերի· գերազանց հրաձիգների (առաջին դաս) դասին հաչվելու համար անհրաժեշտ է նախապատրաստական հրաձգությունների քննական (7-րդ) վարժությամբ խփել վոչ պակաս քան 45–50 աչկո և վարժական հրաձգությունների քննական (4-րդ) վարժությամբ հարվածել յերկու նշանն էլ 3 դնդակով, լավ հրաձիգների (յերկրորդ դաս) դասին հաչվելու համար անհրաժեշտ է համապատասխանորեն խփել 40–45 աչկո և հարվածել յերկու կերպարանն էլ· բավարար հրաձիգների (յերրորդ դաս) համար՝ խփել համապատասխանորեն 30–40 աչկո յեվ հարվածել յերկու կերպարանն էլ:

Գերազանց ու լավ (առաջին և յերկրորդ դասի) հրաձիգների խմբակին դասած հրաձիգները պարգևատրվում են համապատասխան ձևի սահմանված կրծքանշաններով· գերազանց հրաձիգները՝ «գեյապանց հրաձգության համար» նշանով՝ դեղին մետաղից· լավ հրաձիգները՝ «գերազանց հրաձգության համար» նշանով՝ սպիտակ մետաղից:

3) Ստորգետնյա մարտական փամփուշտների բաց թողնելու հրաձգությունների կուրսի վարժությունների

Հրաձգությունների ու վարժությունների բնույթը / Սովորողների կատեգորիաները և փամփուշտների քանակը վարժության համար	Հրաձգություն Նախապատրաստական 1	2	3	4	5	6	7
Զորքերի բոլոր տեսակների կազրային պետական	4	4	4	—	4	4	7
Փոփոխիկ պետական	4	4	—	—	—	4	7
1-ին տարվա ծառայության կազրային շարքային կազմ ու յերկրային զորամասերի կազր	4	4	4	—	4	4	7
Կրասեր հրամկազմ ու 2-րդ տարվա ծառայության կազրային շարքային կազմ ու յերկրային զորամասերի կազր . .	—	—	—	—	—	—	7
Յերկրային զորամասերի 1-ին տարվա ծառայության փոփոխիկ շարք. կազմ	4	4	4	—	—	4	7
Յերկրային զորամասերի 2 րդ տարվա ծառայության փոփոխիկ շարք. կազմ	—	—	—	—	—	4	7
Յերկրային զորամասերի փոփոխիկ կըրտսեր հրամկազմ և այլ տարննների ծառայության շարքային կազմ	—	—	—	—	—	4	7

Ծանոթություններ

1. Կազրային պետկազմի հետ նախապատրաստական հրաձգությունը կատարում է նույն ծրագրով, ինչ որ մարտական հրաձգության 4-րդ վարժությունը, բացառությամբ հետևյալների պատրաստականության։

2. Փոփոխիկ պետկազմի համար ցույց տված վարժությունները (մինչև 4-րդ վարժությունն ու մարտական հրաձգության 4-րդ վարժությունն անցնում են ի հաշիվ անտեսած փամփուշտների։

3. Այն շարքային կազմը, որը ծառայությունն անցնում է պարտադիր ծառայության որևէ X հատվածի կարգով (միայն իրավունք և վերապահվում նշանակելու վարժությունները իր հրաձգության շարքային կազմի հետ ընդհանուր հիմունքներով։

լու հաշիվը յեվ ավտոպիստոլետներով) բաշխումը ստորգետնյա գիծվածների համար

Վարժական 1	2	3	4	Մարտական 1	2	3	4	Ստորգետնյա գիծվածքում հատուկ միջոցներով կրակելու վարժություն	Վարժության հեռավորությունը մետրերով
4	3	3	3	3	3	7	—	—	53
4	3	—	—	—	—	—	—	2	28
—	—	—	—	—	—	—	—	5	32
4	3	3	3	3	3	—	—	6	32
—	—	—	—	—	—	—	—	5	28
4	3	3	3	—	—	—	—	4	28
—	—	—	—	3	3	—	—	4	21

Վարժ. №-ը	Վարժությունների նպատակը	1. Հեռավորութ. մետրով 2. Թիրախը 3. Փամփուշտն. քանակը
1	Ծանոթացումը մարտական փամփուշտով ձիգի հետ։ Դիպուկ հրաձգության համար նախադրների կատարման ճշտությունը պրակտիկայում ուշադրաձ. միայն կուտակության համար.	1) 25 մետր (36 քայլ) 2) № 5. 3) 4 (չորս սերիայով 2 և 2)
2	Կուտակված հրաձգության պրակտիկա։	Նույնն է, ինչ վոր վերևինը
3	Դիպուկ հրաձգության պրակտիկա։	Նույնն է, ինչ վոր վերևինը
4	Դիպուկ հրաձգության պրակտիկա	Նույնն է, ինչ վոր վերևինը
5	Դիպուկ հրաձգության պրակտիկա	1) 25 մ. (36 քայլ) 2) № 5 3) 4 (մեկ սերիայով)
6	Պրակտիկա և ձեռք բերած արդյունքների ամրացում։	Նույնն է, ինչ վոր վերևինը
7	Քննական հրաձգություն	1) 25 մ. (36 քայլ) 2) № 5 3) 7 (յոթ սերիայով 2 և 5 ըստ վորում փորձնական 2 դնդակը հաշվի մեջ են մտնում)։

Մանրամասնություններ ճագաց ատրճանակով

1) Դրությունը հրաձգության համար 2) Ժամանակը 3) Դիպուկների քանակը։	առաջադրությունը ու գնահատականը
1) Կանգնած՝ ձեռքից։ 2) Անսահմանափակ. 3) Ցուրաքանչյուր սերիայից հետո.	
Նույնը	բավարար չէին բոլոր 4 գնդակները տեղավորվում են 25 սմ. շառ. շրջ. մեջ, վոր գծագրված է դիպուկներիմիջին կետի շուրջը
Նույնը	բավարար, չէին բոլոր 4 գնդակն էլ դուրս չեն գա «մեկ» շրջանից։
Նույնը	բավարար, չէին բոլոր 4 գնդակն էլ դուրս չեն գա «յերեք» շրջանից։
1) Կանգնած ձեռքից 2) Անսահմանափակ 3) Բոլոր ձիգերից հետո	բավարար—15 աշկոյից վոչ պակաս։
Նույնը	բավարար—20 աշկոյից վոչ պակաս։
1) Կանգնած՝ ձեռքից 2) Անսահմանափակ 3) Ցուրաքանչյուր սերիայից հետո	ժամկետ. հրաձգ. մի կամքով: գերազանց 45 աշկ. վոչ պակ. լավ 40 աշկ. վոչ պակաս բավարար 30 աշկ. վոչ պակ. պետական համ.: գերազանց 50 աշկ. վոչ պակ. լավ 45 աշկ. վոչ պակաս բավարար 40 աշկ. վոչ պակ.

Մանրամասնություններ.

1. Ցուրաքանչյուր վարժության առաջադր. պահանջները սովորողների կողմից չկատարելու դեպքում, սովորողները պետք է խնամքով ստուգվեն, թե ինչ չափով են ձիշտ կատարում հրաձգության համար բոլոր նախվաղները և ստուգումից հետո վարժվեն վարժական փամփուշտներով։

2. Ծակատների անձնական գնդության համար սովորողներին թիրախների մոտ տանելը պարտադիր է յուրաքանչյուր վարժությունում։

3. Ուսուցման ավելի մեծ հաջողության նպատակով անսպասելի մարտական ձիգ տանելու համար, վորպիսի ձիգը հեշտացնում է ձգանի կատարող հրաձիգների հայտաբերումը, յուրաքանչյուր վարժության ժամանակ, բացի քննականից, տարբանակը լցվում է մարտական փամփուշտների տանտանված քանակի հետ փոխեփոխ կրակած փամփուշտներով։ Հրաձիգները հրանոթի իջեցման ժամանակ չպետք է գիտենան մարտական փամփուշտով ձիգի մոտենան ու վարժական փամփուշտով ձիգի մոտենան։

5) Վարժական հրաձգություններ «ճագաճ»

Վարժ. №-ը	Վարժությունների նպատակը	1) Հեռավորությունը մետրով 2) Թիրախը 3) Փամփուշտների քանակը	1) Դիրքը հրաձգության համար: 2) Ժամանակը 3) Դիպուկ մեների ցույց տալը	Կատարման կարգը	Առաջադր. ուղեցույցը
1.	Սովորեցնել հրաձգին ճիշտ ընտրել նշանառության կետը կերպարանավոր թիրախի դեմ հրաձգության ժամանակ:	1) 30 մետր (40 քայլ) 2) № 9: 3) 4 փամփուշտ (յուրաքանչյուր սերիայով—2 և 2):	1) Կանգնած: 2) Անսահմանափակ: 3) Ցուրաքանչյուր սերիայից հետո:		Դիպչել կերպարանին յուրաքանչյուր սերի այի յերկու գնդակն էլ:
2.	Սովորեցնել հրաձգին դիպուկ ձիգ կատարելու սահմանափակված ժամանակում:	1) 35 մետր (50 քայլ): 2) № 13: 3) 3 փամփուշտ մեկ սերիայով:	1) Կանգնած ձեռքից: 2) 20 վայրկյան 3) Բոլոր ձիգերից հետո:	Զենքը լցվում է 3 փամփուշտով մինչև վարժության սկիզբը և պահվում է ազ ձեռքում զլխի բարձրության վրա փողաբերանը դեպի վեր: Կրակը բացվում է ազդանշանով:	Հարվածել կերպարանը յերկու գնդակից վոչ պակաս:
3.	Սովորեցնել հրաձգին մի շարք արագ ձիգեր կատարելու, գործնականապես մարզվելով զենքն արագ կրակի պատրաստելու մեջ:	1) 35 մետր (50 քայլ): 2) № 13, վոր յերևում է 3 անգամ 7 վայրկյանով, յերևալու միջև 10 վայրկյան ընդմիջումով: 3) 3 փամփուշտ.	1) Կանգնած ձեռքից: 2) Սահմանափակված է նշանի յերևալով: 3) Բոլոր ձիգերից հետո:	Զենքը լցվում է և գտնվում է կոճկած պատյանում: Նշանի յուրաքանչյուր յերևալու ժամանակ պատյանն արձակվում է, զենքը հանվում է, կատարվում է ձիգ, վորից հետո զենքը կրկին պատյանի մեջ է դրվում մինչև նշանի հաջորդ յերևալը:	Հարվածել կերպարանը 2 գնդակով:
4.	Սովորեցնել հրաձգին կրակն արագ տեղափոխելու մի նշանից դեպի մյուսը յերբ նշանները տարբեր հեռավորությունների վրա յեն դասավորված:	1) 40—50 մետր (60—70 քայլ): 2) № 13 40 մետրից և № 16 50 մետրից: 3) 3 փամփուշտ:	1) Կանգնած ձեռքից: 2) 25 վայրկյան: 3) Բոլոր ձիգերից հետո:	Զենքը լցվում է մինչև վարժության սկիզբը և պահվում է ազ ձեռքում փողաբերանը դեպի վեր: Կրակը բացվում է ազդանշանով: № 13 թիրախին արձակվում է 1 փամփուշտ, № 16-ին 2 փամփուշտ:	Հարվածել 2 նշանն էլ:

Վարժության №-ը	Վարժությունների նպատակը	1) Հեռավորությունը մետրով։ 2) Թիրախը։ 3) Փամփուշտների քանակը։	1) Դրությունը հրաձգության համար։ 2) Ժամանակը։ 3) Դիպուկների ցույց տալը։	Կատարման կարգը	Առաջադրանքի գնահատականը
1.	Հակառակորդի հանկարծակի հարձակման յետ մղելը։	1) 25 մետր (35 քայլ)։ 2) № 14, վոր յերևում է 3 անգամ 6 վայրկյանով, ամեն անգամ 10 վայրկյան ընդմիջումով։ 3) 3 փամփուշտ։	1) կանգնած ձեռքից։ 2) Սահմանափակված և նշանի յերևալով։ 3) Բոլոր դնդակները արձակելուց հետո։	Զենքը լցրած գտնվում է կոճակած պատյանում։ Նշանի յուրաքանչյուր յերևալու ժամանակ պատյանն արձակվում է, զենքը հանվում է, կատարվում և ձիգը, վորից հետո զենքը կրկին պատյան է դրվում մինչև նշանի հաջորդ յերևալը։	Հարվածել նշանը 2 դնդակով։
2.	Հակառակորդի հետախույզների յետ մղելը։	1) 30 և 50 մետր (40 և 70 քայլ)։ 2) № 14-30 մետրի վրա և № 16-50 մետրի վրա, դասավորված առանդաձև։ 3) 3 փամփուշտ։	1) կանգնած ձեռքից։ 2) 20 վայրկյան. 3) Բոլոր ձիգերից հետո։	Մինչև «կրակ» ազդանշանը, զենքը գտնվում է կոճկած պատյանում, «կրակ» ազդանշանով զենքը հանվում է, կատարվում և ձիգ № 14 Թիրախին։ Ձիգից հետո հրաձիգը վազելով է անում 10 մետրի վրա և արձակում է վերջին 2 փամփուշտը № 16 Թիրախին։	Հարվածել նշանն եր։
3,	Հրաձգություն վազելով հետապնդման ժամանակ։	1) 50, 40, 30 և 20 մետր (70, 60, 40 և 30 քայլ)։ 2) № 14։ 3) 7 փամփուշտ։	1) կանգնած ձեռքից 2) 40 վայրկան։ 3) Բոլոր ձիգերից հետո։	Մինչև «կրակ» ազդանշանը զենքը գտնվում է կոճկած պատյանում, հրաձիգը գտնվում է Թիրախից 60 մետր հեռու և «կրակ» ազդանշանով վազելով է կատարում դեպի 50 մ. բնագիծը, վորտեղ արձակում է յերկու փամփուշտ. դրանից հետո վազելով է կատարում մինչև 40 մետր բնագիծը, արձակելով կրկին 2 փամփուշտ։ Այնուհետև հրաձիգը վազելով է կատարում դեպի 30 մ. բնագիծը, վորտեղից կատարում է դարձյալ 2 ձիգ և վերջապես՝ վերջին վազելով 20 մետրի վրա, վորտեղից կատարում է վերջին ձիգը։	Հարվածել նշանը վոչ պակաս քան 3 դնդակով։
4.	Պրակտիկա հրաձգության մեջ հակառակորդի հետ զիշերով ընդհարման ժամանակ	1) 15 մետր (20 քայլ) 2) № 14 յերկու Թիրախ 5 մետր միջանցով։ 3) 3 փամփուշտ.	1) Կանգնած ձեռքից։ 2 Սահմանափակված և նշանի յերևալով։ 3) Բոլոր ձիգերից հետո։	Հրաձգությունը կատարվում է զիշերով, բայց Թիրախների, ուրվագծային տեսանելիությունը պետք է ապահովված լինի։ 5 մետր միջանցներով գտնվող Թիրախները յերևում են 40 վայրկյանով Թիրախների յերևալը նշվում է բլինդաժից սուն ձիգով։	Հարվածել յերկու նշան եր։

Վարժության №-ը	Վարժությունների անունը	1) Հեռավորությունը։ 2) Թիրախը։ 3) Փամփուշտն. քանակը
1	Պրակտիկա հրաձգության մեջ ձիու վրայից քայլով։	1) 25 մետր։ 2) № 17, դրված շեղակի 3) 3 Փամփուշտ։
2	Պրակտիկա հրաձգության մեջ ձիու վրայից արշավով (գալոպով)։	1) 25 մետր։ 2) № 17, դրված շեղակի 3) 3 Փամփուշտ։

Ծանոթություններ՝

1) Տվյալ վարժություններն անց են կացվում պահակամբ հետո՝ կրտսեր հրամանատարների և ատրճանակով զինված 2-րդ տարվա ծառայության շարքային մարտիկնեևի հետ։

1) Դրությունը հրաձգության համար։ 2) Ժամանակը։ 3) Դիպուածների ցույց տալը։	Կատարման կարգը
1) Մարտիկը ձիու վրա չե. մինչև «կրակ» ազդանշանը զենքը լցրած և գտնվում է պատյանում։ 2) Անսահմանափակ։ 3) Բոլոր ձիգերից հետո։	Սովորողը ձի հեծած դրավում է չեզման դրությունը 35—70 մետրի վրա (50—100 քայլ) կրակի գծի չեհևում և 20—35 մետր հրաձգավայրի հրաձգության ուղղագծով իր թիրախի ուղղությունից դեպի աջ։ «Կրակ» ազդանշանով սովորողը քայլով անցնում է ուղիղ առաջ և քայլելիս հանում է ատրճանակը և վերցնում է կրակի պատրաստ հանելով կրակի գծին, նա դադարում է դեպի ձախ, և շարունակելով շարժումը նախկին քելքով կատարում է 3 ձիդ. դրանից հետո նա կանգ է առնում և ատրճանակը դնում պատյանի մեջ Գնահատականն է՝ հարվածել նշանը։
1) Մարտիկը ձիու վրա չե. մինչև «կրակ» ազդանշանը զենքը լցրած և գտնվում է պատյանում։ 2) Անսահմանափակ։ 3) Բոլոր ձիգերից հետո։	Կատարման կարգը նույնն է, բայց շարժումը դադարին արշավով։ Գնահատականը՝ հարվածել նշանը։

2) Մինչև այս վարժությունների համար հատուկ վամփուշտներ անց թողնել, այս վարժություններն անցնում են ի հաշիվ պահեստի կամ նախատեսած փամփուշտների կամ ինհաշիվ վարժական կամ մարտական հրաձգությունների կուրսի մի վարժության կրճատման՝ զորամասի հրամանատարի հայեցողությամբ։

IV. ՁԵՌՔԻ ԳՆԴԱՁՐԵՐՈՎ ՀՐԱՁԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԸ

1) ՑՈՒՑՈՒՄՆԵՐ ՁԵՌՔԻ ԳՆԴԱՁՐԵՐՈՎ ՀՐԱՁԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

1. Ձեռքի գնդացրերով մարտական վարժություններ հրաձգությունների կուրսը նպատակ ունի.

ա) մշակել յուրաքանչյուր սովորողից ձեռքի գնդացրի ճարպիկ, դիպուկ ու դիտակից հրաձիգ, որը ճարտարությամբ տիրապետում է գնդացրին և կարողանում է ոգտագործել այն մարտական յուրաքանչյուր պարագայում, իսկ որ գլխավորն է՝ գրոհի յուր մղելու և գրոհին աջակցելու ժամանակ.

բ) մարտական միատեղ աշխատանքի պրակտիկա տալ գնդացրային համարներին ստույգ ու համաձայնեցված ձևով համարների միջև բաժանելով պարտականությունները.

գ) Ջոկի հրամատարին պրակտիկա տալ գնդացրի կրակի և կրակային խնդիրներ լուծելիս ջոկի գործողությունների ղեկավարման մեջ:

2. Ձեռքի գնդացրով հրաձգությունների կուրսը բաղկացած է հետևյալից՝ ա) անհատական հրաձգություն՝ 9 վարժություն, բ) հրաձգություններ գնդացրային համրանքով՝ 3 վարժություն, գ) հրաձգություններ դորական ստորաբաժանումների՝ դասակի ու ջոկի,-կազմով:

Ծանոթություն.—

Ձեռքի գնդացրերով հրաձգությունների կուրսն անցնելուց առաջ գնդացրորդները պետք է անցնեն նախապատրաստական հրաձգությունների կուրսը հրացանաձիգների հետ միասին ու հրացաններով վարժական հրաձգությունների վարժությունները, որը մատնանշված են հրացաններով հրաձգությունների կուրսի փամփուշտների հաշվի աղյուսակում:

Ա. ԱՆՀԱՏԱԿԱՆ ՀՐԱՁԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ.

3. Ձեռքի գնդացրով անհատական հրաձգությունների կուրսը կազմվում է վարժական բնույթի վարժություններից և մարտական բնույթի վարժություններից:

4. Վարժական բնույթի վարժությունները նպատակ ունեն մշակել սովորողների մեջ հատուկ սովորքներ գնդացրին տիրապետելու մեջ հերթով հրաձգություն կատարելիս, ինչպես նաև նշանառության կետը դուրս բերելով հրաձգություններին, որը դրսից պակասվում են արագ չարժվող նշաններ:

Վարժական բնույթի վարժությունները անց են կացվում պարզացրած պարագայում և ուսուցմանն ու կատարմանն ամենից բարենպաստ պայմաններում, կարճ փակ հրաձգարանում 100 մետր հեռավորությամբ, կամ փոքր գնդացրային հրաձգարանում՝ 20 մետր հեռավորությամբ վարժական նշաններին:

5. Մարտական բնույթի վարժությունները նպա-

տակ ունեն պրակտիկա տալու սովորողներին հրաձգության յուրացրած սովորքներն ու նվաճները կիրառելու խմբակային նշանների հարվածման մեջ, նշաններ, որ նման են մարտականին, գործոն հեռավորություններից ու բազմազան պայմաններում: Այդ վարժությունները պետք է կատարվեն բաց մեծ հրաձգավայրում տեղանակի ու լուսավորության տարբեր պայմաններում և մանավանդ քողարկված նշանների դեմ:

6. Վորպեսզի սովորողը վարժվի նշանի վրա նայելու ոչ թե որպես անկենդան թիրախի, այլ որպես իսկական հակառակորդի, սովորեցնողը պետք է յուրաքանչյուր վարժությանը տա համապատասխան տակտիկական պարագա և պահանջի սովորողներից, որ նրանք վարժությունը կատարելիս միանգամայն հարմարվեն տեղանքին ու պարագային: Վորպեսզի հրաձգային ուսուցումը սերտորեն չազկապվի ընդհանուր մարտական պատրաստության հետ, յուրաքանչյուր վարժության տակտիկական պարագան պետք է համապատասխանեցված լինի տակտիկայի այն բաժնի հետ, որ մշակվում է տվյալ ժամանակաշրջանում:

7. Վորպեսզի գնդացրորդները վարժվեն միատեղ գործելու հրացանաձիգների հետ և կրակ վարելու իրենց զորամասերի ալանքներից ու թեվերից, հարկավոր է միաժամանակ անցնել մարտական բնույթի վարժությունները գնդացրորդների ու հրացանաձիգների հետ, այնպիսով որ այդ միանգամայն ապահովում է անվտանգությունը և կապված չէ հրաձգության կազմակերպման ավելորդ բարդացման հետ. ծայրահեղ դեպքում անհրաժեշտ է իրենց հրաձգային խըն-

բակները դասավորությունը նշել մի քանի թիրախով, ստուգելով ամեն անգամ վարժությունը վերջացնելուց հետո, նրանց չհարվածված լինելը:

8. Յուրաքանչյուր վարժություն (թե՛ վարժական և թե՛ մարտական բնույթի) ացնելուց առաջ պետք է նախապես սովորողների կողմից մշակվեն ու սերտվեն առանց հրաձգության այն տեխնիկական ձևվելը, որոնք ապահովում են վարժության կատարման հաջողությունը (տես մարզական վարժությունների ցուցակ). այդ ձևվերը մշակվում և սերտվում են սկզբում կարճ և ապա գործոն հեռավորություններից (բայց այլ հեռավորություններից և թիրախային այլ պարագայով, քան առաջիկա հրաձգությունն է) և դործիքների ստուգումով (ցուցան, պանտոգրաֆ, որստոսկոպ), իսկ յեթե հնարավոր է նաև՝ սին փամփուշտներով հրաձգությամբ: Առանց այդպիսի նախնական պատրաստության սովորողին չպետք է թույլ տալ անցնելու վարժության կատարմանը:

9. Բոլոր անհատական հրաձգությունները անցնելիս, առանց վոխելու նրանց անհատական բնույթը, հարկավոր է նշանակել յուրաքանչյուր վոխի մեջ յերկու-յերկու մարդ այնպես, որ սովորողներից յուրաքանչյուրը կատարի վարժությունը վոչ միայն վորպես նշանառու, այլև վարժվի կատարել ղեկավարի պարտականությունները: Հրաձգության արդյունքները պետք է հաղորդել միանգամից յերկուսին:

10. Անհրաժեշտ է հասնել նրան, որ յուրաքանչյուր վարժություն կատարվի սովորողի կողմից, համապատասխան վերջինիս անձնական հատկությունների ու պատրաստության: Այս կամ այն վարժության իրեն-

դերը չհատարողների հետ հարկավոր է կրկին մշակել այն առանց հրաժգուքյան, հայտարքերել չհատարման պատճառները, վերացնել այդ համապատասխան պրակտիկայով ու մարզանքով և այնուհետև, բայ հնարավորության՝ նորից կրկնել վարժուքյունը մարտական փամփուշտներով, հատնելով հաջող կատարման:

11. Արագուքյան և սահմանափակ ժամանակում վարժուքյունները կատարելիս գնդացրի աշխատանքում տեղի ունեցած խափանումների վերացման վրա ծախսած ժամանակը չի հաշվվում ավյալ վարժուքյան համար վորոշված ժամկետի մեջ, յեթե խափանումները տեղի չեն ունեցել նշանառվի մեղքով:

12. Կարճ ժամանակով յերեվացող ու ծածկվող նշանների դեմ հրաձգուքյան ժամանակ, խափանումների դեպքում նշանների յերեվալը հարկավոր է նորից կրկնել, յեթե այդ անհրաժեշտ է, բայց հրաձգուքյունը,—սովորեցնողի հատուկ ցուցումով,— վերսկսել այն մոմենտից, վորից նա ընդհատվել եր:

13. Պատահական փստոցները չեն պատկանում նախընթաց կետերով նախատեսված խափանումներին. նրանց պատճառով հարկ չկա ընդհատելու վարժուքյունը:

14. Արագուքյամբ վարժուքյունների կատարման ժամանակ, յեթե սովորողը չի հասցրել կատարելու նախապատրաստական վարժուքյունները (վազևաջք, կրակի պատրաստվելը, լցնել, հակազսդի հաղնել) այն ժամանակամիջոցում, վոր մատնանշված է վարժուքյան մեջ դրա համար, վարժուքյան կատարումը հարկավոր է ընդհատել մինչեվ կրակի բանալը և նորից սկսել վարժուքյան կատարումը. նման ձեվով պետք է վարվել սովորողի կողմից սխալ գործողուքյունների և նրա կողմից հրաձգուքյան համար յերման ավյալների սխալ վորոշման դեպքերում:

15. Մարտական քնույքի վարժուքյունները անցնելիս մինչեվ յուն.երը ճիշտ հետևակայուքյուններ չեն հայտարարվում սովորողներին, այլ վորոշվում են նրանց կողմից վարժուքյան կատարման մոմենտին: Նախորդ փոխի յերման ավյալների ոգտագործման հնարավորուքյունը բացատելու համար հարկավոր է յուրաքանչյուր փոխին տալ յերման նոր դրուքյուն կամ ունենալ զանազան հետևակայուքյունների վրա նշանների մի քանի կոմպլեկտ:

16. Վարժական քնույքի վարժուքյունները փոքր հրաձգավայրում անցնելիս սովորեցնողը պետք է նախապես կոնտրոլ ճիգերով դանի նշանոցի և ուղղանի լավագույն հատումը և հայտարարի սովորողներին:

17. Գնդացրորդների վերջնական դասակարգուքյունը (գերազանց նշանառուներ, լավ նշանառուներ և նշանառուներ) կատարվում է անհատական հրաձգուքյունների լրիվ կուրսն անցնելուց հետո միայն մարտական քնույքի վարժուքյունների կատարման հիման վրա:

«Գերազանց նշանառվի» (առաջին դասի) կոչում ստանում են այն սովորողները, վորոնք կատարել են մարտական քնույքի 5 վարժուքյուններից վոչ պակաս, վորոնցից ամենապակասը 3 «գերազանց» գնահատականով:

«Լավ նշանառվի» (յերկրորդ դաս) կոչում ստանում են այն սովորողները, վորոնք կատարել են մարտական

ինայքի 4 դանազան վարժութիւններից վոչ պակաս, վորոնցից ամենաթոյլը 3 «լավ» գնահատականով:

«Նշանաւոր» (3-րդ դաս) կոչում ստանում են այն սովորողները, վորոնք կատարել են մարտական բնութի 4 դանազան վարժութիւններից վոչ պակաս քիչ-կուտ բոլորն էլ «բավարար» գնահատականով:

Վերոհիշեալ պայմաններ չկատարած մնացած սովորողները ձեռքի գնդացրի նշանաւոր կոչում չեն ստանում:

18. Հրաձիգների դասակարգութիւնը *կատարվում է կազրային զորամասերում ծառայութեան թէ առաջին և թէ՛ յերկրորդ տարում. յերկրային զորամասերում՝ միայն ծառայութեան առաջին տարում:*

Կրկնահրաձգութեան հետեւանքով վարժութիւնների կատարումը հաշվվում է հրաձիգների դասակարգութեան ժամանակ միայն 10-րդ կետի դէպքերում պահպանման պայմանով և վոչ աւելի, քան մեկ վորևէ վարժութիւնում:

19. *Ձեռքի գնդացրի այս կամ այն աստիճանի նշանաւոր կոչման արժանացած* բոլոր սովորողները պահպանում են այդ կոչումը անկախ իրենց հաստիքային (շտատային) դրութեան:

Դերազանց նշանաւորները պարգեվատրվում են «գերազանց հրաձգութեան համար» դեղին մետաղից նշանով: *Լավ նշանաւորները պարգեվատրվում են* «գերազանց հրաձգութեան համար» սպիտակ մետաղից *նշանով:*

20. Գնդացրային համրանքով հրաձգութիւնների կուրսը նպատակ ունի պրակտիկա տալ ջոկի հրամասերին ձեռքի գնդացրի կրակի տեխնիկական դեկավարութեան մեջ և վարժութիւն տալ համրանքին համատեղված միատեղ գործողութիւններում կրակային խնդիրները լուծելիս տեխնիկական բարդացրած պարագայում (գիշեր, ծուխ; դաշտագրոհ, նշանի անտեսանելիութիւն):

21. Հրաձգութեան յուրաքանչյուր վարժութիւն գնդացրային համրանքով պետք է իրենից ներկայացնի այնպիսի կրակային խնդրի լուծում, վոր բխում է հրաձգութեան դեկավարի կողմից տրվող վորոշ տակտիկական պարագայից:

22. Վարժութիւնների կատարման ժամանակ յուրաքանչյուր համար կատարում է իր պատասխանութիւնները. հրաձգութիւնը վարում է միայն նշանառուն:

23. Յուրաքանչյուր վարժութիւն պետք է հայտարերի գնդացրային համրանքի մարտական աշխատանքի բոլոր հնարավորին բոլոր տեխնիկական տարրերը, կապված ավյալ կրակային խնդրի ու տակտիկական պարագայի հետ և կրակի դեկավարութեան տեխնիկան ջոկի հրամասերի կողմից:-

1) Շարժումը մարտադաշտում հակառակորդի կողմից հնարավոր (ոդային ու վերերկրյա) դիտողութեան պայմաններում, 2) հրաձգութեան համար տեղի ընտրութիւնը. 3) կրակային կետի դրավումն ու տե-

պանքին հարմարվելը· 4) ինքնախթամատուցումն ու քողարկումը· 5) մարտադաշտի դիտողության կազմակերպումը· 6) փամփուշտների մատակարարման կազմակերպումը· 7) դասակի ու հարևանների հետ կապ հաստատելը· 8) նշանը ցույց տալն ու նշանի փնտրելը· 9) հետախուզությունների վարչելն ու նշանոցի և ուղղանկ հաստատումը, հրաձգության համար բոլոր պայմանների հաշվառումով· 10) կրակի տեսակի ընտրությունը· 11) նշանառության կետի ընտրությունն ու նշանակումը· 12) հրամաններ կրակ բանալու ու վարելու համար· 13) դիտողությունն ու կրակի ճշտումը:

Գնդացրային համրանքով հրաձգության յուրաքանչյուր վարժության դնահատականի մեջ պետք է մտնեն վոչ միայն հրաձգության արդյունքները, այլև ոկսած ջոկի հրամատարից մինչեվ փամփշտակիրների յուրաքանչյուր համարի բոլոր տեխնիկական գործողությունները:

24· Բացի այն վարժություններից, վոր նշված են գնդացրային համրանքով հրաձգությունների կուրսում և հանդիսանում են պարտադիր, դորամասի հրամատարին իրավունք է վերապահվում իր հայեցողությամբ կազմակերպել անհրաժեշտ լրացուցիչ վարժություններ ցուցադրական կարգով, ինչպես որինակ՝ հրաձգություններ ծխի մեջ ու ծխի միջից, հրաձգություններ արագ չարժվող (վերերկրյա ու ոդային) նշանների դեմ, սավառնակը բուքսիրող թեպանիքի վամ փոռանի դեմ, հրաձգություններ դիչերով արհեստական լուսավորության համար, հրաձգություններ մի խումբ ամպիսի գնդացրերով, վոր միացված են հրաձիգ դասակի հրամատարի դեկավարության տակ, հրաձգություն չարժվելիս և այլն:

Գ· ՀՐԱՁԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՍՏՈՐԳՐԱՖԱՆՈՒՄՆԵՐԻ ԿԱԶՄՈՎ, ՈՒ ՄՐՑԱԿՑԱՅԻՆ ՀՐԱՁԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

25· Գնդացրային համրանքի մասնակցությունը տակտիկական պարապմունքներում մարտական հրաձգության ջոկի ու դասակի կազմով վորոշված են հրացաններով հրաձգությունների կուրսի առթիվ ցուցամների 24–31 կետերում և տակտիկական պարապմունքների մարտական հրաձգության աղյուսակով:

26· Մրցակցային հրաձգությունները ձեռնի գնդացրերով ինչպես անհատական, այնպես էլ համրանքի կազմով սահմանում է դորամասի հրամատարն իր հայեցողությամբ:

2) Նախնական մարզական վարժությունների ցուցակը ձեռքի գնդացրի համար

1. Հրաձգությունների կուրսին նախորդող վարժություն.

Վարժության թեման	Վարժութ. բովանդակութ.	Նվաճումների ցուցանիշները
Հրաձգության համար կրակի պատրաստվելը խոփիկից	1) Գնդացրի հասատումը՝ հրաձգության ուղղությամբ խոփիկները դեպի պնդացնելով։ 2) Նշանառվի և ոգնականի տեղավորումը գընդացրի յետևին։ 3) Մակաոի վերին պատուհանի վահանիկի տեղափոխումը։	Հասցնել ամբողջ նվագի կատարումը 5 վայրկյանի։
Լցնելը։	1) Մխոցի կոթի յետ քաշելը։ 2) Պահեստարանի միացումը։ 3) Ձեռքերը դեպի խցակոթը տանելը։	Հասցնել ամբողջ նվագի կատարումը 5 վայրկյանի։
Նշանոցի և ուղղանի հասատումը։	1) Նշանոցի հասատումը։ 2) Ուղղանի հասատումը։	Նշանոցի հասատումը բոլոր հետևակայութ. համար հասցնել 2 վայրկ.
Ուսին դեմ անելը և հրաձգության կատարումը։	1) Ուսին դեմ անելը՝ կոթը ուսին դեմ տալիս և գնդացրի ճիշտ դրությունը խոփիկի վրա։ 2) Միատեսակ ճիշտ նըշանառությունը, սատգելով ցուցանով ու պանոտ-	Ուսին դեմ անելը հասցնել մինչև 1 վայրկյանի։ Նշանառության միատեսակությունը ցուցաններով ու պանոտգրաֆով

Վարժության թեման	Վարժութ. բովանդակութ.	Նվաճումների ցուցանիշները
	դրաֆով կարճ ու գործնական հետևակայություններից։ 3) Ձիշտ ու միաձև նշանառություն, միացած ձըգանի սահունության և ատգագ վերալցման հետ՝ օգտագործով սատգումով կարճ ու գործնական հետևակայություններից։	սատգման ժամանակ հասցնել մինչև կոնտրոլ կետից հետևակայության 0,001 հետևակայության սխալների սահմանին։
Լցահանումը	1) Պահեստարանի մղակի յետ քաշելը և պահեստարանի հանելը։ 2) Կոթունի կոնտրոլ յետ քաշելն ու իջեցնելը։ 3) Մակաոի պատուհանի փակումը վահանիկով։	Ամբողջ նվագի կատարումը հասցնել 5 վայրկյանի։
Հրաձգության կատարումը մենագարկ ձիգերով ու հերթերով հրաձգության կատարելու համար, սատգելով նշանառության արտասկոպի միջոցով։	Բոլոր գործողությունների միացումը մենագարկ ձիգերով ու հերթերով հրաձգության կատարելու համար, սատգելով նշանառության արտասկոպի միջոցով։	
Պահեստարանի լցնելը։	1) Պահեստարանի լցնելը փամփուշտներով (վարժական ու մարտական)։ 2) Պահեստարանի լցահանելը։	Պահեստարանի լցնելը հասցնել մինչև 2 րոպեի։

Վարժության թեման	Վարժության բովանդակությունը	Նվաճումների ցուցանիշները
2. Վարժություններ աճիսատակաց մարտական հրանձգությունների համար		
3-րդ վարժության համար:		
Կրակային կետի գրավումը:	1) Կրակային կետի ընտրությունը: 2) Գնդացրի հաստումը և կրակի պատրաստվելը տեղանքին հարմարվելու հետ: 3) Լցնելը:	Հասցնել ամբողջ վնասի կատարումը մինչև 30 վայրկյանի:
Նշանոցի հաստման, ուղղանքի և նշանառության կետի ընտրությունը:	1) Հեռավորությունների աչքաչափով վորոշելը մինչև 500 մետրի սահմաններում: 2) Նշանոցի հաստումն ըստ հեռավորության: 3) Դնդակի թռիչքի վրա ազդեցություններն հաշվառումը մինչև 500 մետրի սահմաններում: 4) Ուղղանքի հաստման կամ նշանառության կետի ընտրությունը: 5) Ուղղանքի հաստումը հարկավոր խոզի վրա:	Հասցնել ամբողջ նվազի կատարումը իսկական տեղանքում հրանգային խնդիրների լուծումով 20 վայրկյանի և հեռավորությունների վորոշելու մեջ սխալը՝ մինչև 50 մետրի:
Հրանգության կատարումը հերթերով:	1) Հերթերով հրանգության կատարման համար բոլոր գործողությունների միացյալ կատարումը՝ որտոսկոպի միջոցով նշանառության ստուգումով: 2) Կրակի ճշտումը (նշանառության կետի փոփոխումը նայած գնդակների անկման տեղի մասին տվորեցնողի կողմից պայմանորեն տրվող ցուցումների):	Հասցնել բոլոր գործողությունների միացյալ կատարումը (կրակային կետի գրավումը, նշանոցի և ուղղանքի հաստումը և կրակ բանալը) տեղանքում հրանգային խնդիրների կատարումով մինչև 45 վայրկյանի նշանը չերևալուց հետո:

Վարժության թեման	Վարժության բովանդակությունը	Նվաճումների ցուցանիշները
4-րդ վարժության համար		
Հրանգային խնդիրների լուծումը չերևացող և շարժվող նշանների դեմ կրակ վարելու վերաբերյալ	1) Հեռավորությունների աչքաչափով վորոշելը մինչև 1000 մետրի սահմաններում: 2) Չերևացող նշանների գնահատումն ու ընտրությունը: 3) Կրակ բանալու մոմենտի ընտրությունը: 4) Նշանառության կետի (կամ ուղղանքի հաստման) տեղափոխությունը, նայած նշանի շարժման: 5) Կարճ ժամանակով (10—15 վայրկյանով) չերևացող և շարժվող նշանների դեմ հրանգության համար բոլոր գործողությունների միացյալ կատարումը՝ նշանառությունն որտոսկոպի միջոցով ստուգման հետ:	Տեղանքում հրանգային խնդիրների լուծման ժամանակ բոլոր գործողությունների միացյալ կատարումը հասցնել մինչև 10 վայրկյանի նշանի չերևելուց հետո:
5-րդ վարժության համար		
Հրանգային խնդիրների լուծումը կրակը մի նշանից դեպի մյուսը տեղափոխելով և լցված կրակ վարելը գրոհին ոգնելու և չեռ մղելու ժամանակ:	1) Լցնելն ու լցանոցելը լարված կրակի ժամանակ: 2) Մարզանք նույն գործողությունների մեջ, ինչ նախընթաց վարժությունում եր, և բացի դրանից՝ լարված կրակ վարելիս կրակը դեպի մի նշանից մյուսը տեղափոխության բոլոր գործողությունների միացյալ կատարում:	Հասցնել վերալցման արագությունը (մի նշանառությամբ և ձգանի սեղմումով յուրաքանչյուր պահեստարանում) 1 րոպեում մինչև 7 պահեստարանի:

Վարժության թեման	Վարժության բովանդակությունը	Նվաճումների ցուցանիշները
	6-րդ վարժության համար	
Հրաձգային խնդիրների լուծում՝ կրակ վարելու քողարկված նշանների դեմ, ձեի մինչեւ գաղտնի հարձակման ժամանակ:	1) Հակագազերի հագնելը: 2) Վագոնազքը գնդացրի հետ հակագազում: 3) Կրակային կետի գրավումն ու հրաձգության պատրաստվելը հակագազում: 4) Կրակ վարելու ձևերը քողարկվի ու ծխածածկույթի դեմ: 5) Հակագազում հրաձգության համար և քողարկված նշանների ու ծխածածկույթի դեմ կրակ վարելու բոլոր գործողությունների միացյալ կատարում	Հակագազերի հագնելը հասցնել 7—8 վայրկյանի: Գնդացրի հետ վագոնազքը հակագազերում հասցնել մինչև 100 մետրի: Կրակային կետի գրավումը (վագոնազքից հետո կրակի պատրաստությամբ ու լցնելով) հասցնել հակագազով մինչև 30 վայրկյանի
	7-րդ վարժության համար	
Հրաձգային խնդիրների լուծումը մարտում ինքնուրույն կրակ վարելու վերաբերյալ:	Մարզանք նույն գործողությունների մեջ, ինչ բերված են 3-րդ և 4-րդ վարժություններում զանազան նշանների գնդակոծումից կրակային խնդիրների ինքնուրույն լուծման ձևով. կրակը մի նշանից դեպի մյուսն ինքնուրույն տեղափոխումով:	Հասցնել զանազան հեռավորությունների վրա 3 նշանի գնդակոծը (50—60 մետր վագոնազքից հետո) մինչև 1 րոպեյի:
	8-րդ յեվ 9-րդ վարժությունների համար	
Ոպային նշանների դեմ հրաձգության նախապատրաստություններն ու մարզանքը:	1) Կրակի պատրաստվելը զանազան դրություններից հենարանից հրաձգության համար: 2) Նշանառություն և վերածիգ հրաձգություն:	Սավառնակների դեմ հրաձգության բոլոր միացյալ գործողությունները (կրակի պատրաստվելը հենարանից,	

Վարժության թեման	Վարժության բովանդակությունը	Նվաճումների ցուցանիշները
	3) Սավառնակների (թե մեր և թե ոտար) ճանաչումը տարբերման նշաններով և այլ հատկանիշներով: 4) Մինչև սավառնակները հեռավորության վորոշելը ըստ յերևացող չափերի 500 մետրի սահմաններում: 5) Սավառնակների ուղղության վորոշելը հրաձգության մակերեսի վերաբերմամբ և գրա համեմատ նշանոցի հաստատումը և հեռավորության կանխումը մինչև նշանը: 6) Սավառնակների դեմ հրաձգության բոլոր գործողությունների միացյալ կատարումը:	լցնելը, նշանոցի հաստատումը և կրակի բանալը հասցնել մինչև 10 վայրկյանի):
	3. Գնդացրային համրացիով հրաձգություններից վերաբերող վարժություններ	
	Գնդացրային համրացիի մարզանքը	
Գնդացրային համբանքի համեմատելը միատեղ աշխատանքը ապահովելու համար գընդացիրը մարտում և աշխատանքի բաշխումը համարների միջև:	1) Պահեստարանի լցնելը մարտական փամփուշտներով: 2) Գնդացրի ժամակարարումը փամփուշտներով մարտական պահատն պարագաներում: 3) Տաքացած փողը պահեստի փողով փոխելը: 4) Ձախանումների վերացումը հրաձգության ժամանակ և անոթքին մաեքի փոխելը մարտում: 5) Գնդացրային համբանքի կոփումը միատեղ աշխատանքի մեջ	Պահեստարանի լցնելը հասցնել մինչև 1 1/2 րոպեյի: Տաքացած փողի փոխելը հասցնել մինչև 45 վայրկյանի: Գնդացրի լրիվ քանդելը դաշտային պայմաններում, ինչպես նաև հավաքելը հասցնել 1 րոպեյի:

Վարժության թեման	Վարժության բովանդակությունը	Նվաճումների ցուցանիշները
	փոխադարձ փոխարինման սկզբունքով լուծելով տակտիկա-հրաձգային խնդիրներ այն հարցերի մշակումով, որ նշված են 23 րդ կետի ցուցումներում:	
	Ջոկի հետաձգումների մարզումը	
Կրակային խնդիրներ դնելն ու ձեռքի գընդացրի կրակի ղեկավարության տեխնիկան:	1) Մարտադաշտի ուսումնասիրությունը հրաձգային տեսակետից և մարտադաշտի անընդհատ դիտողության կազմակերպումը: 2) Դիտողության ու ձեռքի գընդացրի դասավորության համար վայրի ընտրությունը: 3) Աչքաչափով ու գործիքներով հեռավորությունների վորոշելը մինչև 1500 մետրի սահմաններում: 4) Դիտողության համար յերկդիտակից ոգտվելը: 5) Անկյունների չափումը հագարդականներով յերկդիտակի ցանցով, հրաձգային քանոնի սանդղակով, մատներով ու ձեռքի տակ յեղած իրերով: 6) Հրաձգային քարտ կամ անկյունային պլան կազմելը: 7) Ջոկի ներսում պայմանական նշաններով ու ազդանշաններով ղեկավարության կազմակերպումը: 8) Նշաններ ցույց տալն որիենտիրներով ու անկյունի չափումներով: 9) Նշանոցի և ուղղանի յեվման հատուկներ նշանակելը նայած	Հեռավորությունների չափումների ճշտությունը մինչև 1000 մ. սահմաններում հեռակայությունն ե ր ի համար հասցնել 50 մետրի. ավելի մեծ հեռակայությունների համար հասցնել 100 մ. Հրաձգային քարտի կամ անկյունային պլանի կազմելը 3—4 որիենտիրով հասցնել 3 րոպեյի: Նշանոցի և ուղղա-

Վարժության թեման	Վարժության բովանդակությունը	Նվաճումների ցուցանիշները
	հեռավորության և արտաքին ազդեցությունները մինչև 1500 մ. սահմաններում հրաձգային քանոնից ոգտվելը: 10) Նշանոցի և ուղղանի հատման նշանակումը՝ նշանառության ոժանդակ կետով հրաձգության ժամանակ: 11) Իրենց գործառների արանքներից ու թևի յեռանից կրակ վարելու հնարավորության հարցերի լուծում: 12) Բոլոր գործողությունների միացյալ կատարում հրաձգա — տակտիկական խնդիրների լուծման ժամանակ և կրակի անմիջական ղեկավարություն. յերևացող նշանների դնահատումն ու ընտրությունը, կրակ բանալու մոմենտի ընտրությունը, կրակի կենտրոնացումն ու բաժանումը ձեռքի գնդացրի ու հրացանաձիգների միատեղ աշխատանքում. կրակի ղեկավարությունը հրամաններով (կոմանդաններով), պայմանական նշաններով ու ազդանշաններով արդյունքների դիտողությունը և կրակի ճշտումը: Տեղանքում հրաձգա-տակտիկական խնդիրներ կատարելուց բացի, կրակի ղեկավարության վարժությունները հարկավոր է բաց հնարավորին անցկացնել մինիատյուր պոլիգոնում կատարած հրաձգությամբ կամ համացույցով հաճաձայն 10-րդ վարժության:	նի նշանակումը ըստ հեռավորության, հաշվի առնելով արտաքին ազդեցությունն ե ր ը, ոգտվելով հրաձգային քարտից, հասցնել մինչև 10 վայրկյանի նշանի յերևալուց հետո: Նշանոցի և ուղղանի նշանակումը ոժանդակ կետով կրակելիս հասցնել մինչև 10 վայրկ.

Զ) Չեռքի գնդացրով հրաձգությունների կուրսի համար

Փամփուշտների անունն ու քանակը / Ում և քան Թողնվում	Ա ն հ ա տ ա կ ա ն		
	1 մարտ.	2 մարտ.	3 մարտ.
Կադրային զորամասի և ՅԵրկրային զորամասի կադրի ծառայության 1-ին տարվա գնդացրորդին	11	11	9
Կադրային զորամասի և ՅԵրկրային զորամասի կադրի ծառայութ. 2-րդ տար. գնդացրորդին	—	—	9
ՅԵրկրային զորամասի ծառայության 1-ին տարվա գնդացրորդին	11	11	9
ՅԵրկրային զորամասի ծառայության մյուս տարիների գնդացրորդին	—	—	—
Կադրային և ՅԵրկրային զորամասերի հրաձգային և թրավոր մարզաժամանումների կարմիր բանակայիններին ծառայության առաջին տարում	11	—	9
Գնդային (գումարտակային) դպրոցների փոխարկային կազմին և հրաձգային ու թրավոր մարզաժամանումների խմբի (կոմանդա) մասնակիցներին	11	—	9
Գնդային (գումարտակային) դպրոցների ձեռքի գնդացրի ջոկերի փոխարկային կազմին	11	11	9
Ուսուցման 2-րդ տարվա ձեռքի գնդացրորդ սարտադրիչներին	11	11	9
Ուսուցման 3-րդ տարվա ձեռքի գնդացրորդ սարտադրիչներին	Հրաձգությունների		

Բացի հաշվի մեջ ցույց տվածից, ամեն տարի զորամասի հրամատարի տրամադրության տակ բաց և թողնվում.

ա) Ձեռքի գնդացրի փողերի խփելն ստուգելու համար 30-ական փամփուշտ հատիկավոր (շտատն) ամեն մի գնդացրի համար. բ) հրաձգային ու թրավոր ջոկերի և դասակների կազմով մարտական հրաձգություններն անցկացնելու համար—50-ական փամփուշտ ամեն մի հատիկավոր գնդացրի համար. գ) տակտիկական պարապմունքներին (մարտական հրաձգությամբ) համար—100-ական փամփուշտ ամեն մի հատիկավոր գնդացրի համար. դ) Ձեռքի գնդացրով ցուցադրական հրաձգությունները կազմակերպելու համար 1000-ական փամփուշտ

բաց թողնվելիք մարտական փամփուշտների հաշիվը

Հ ր ա ձ գ ո ւ թ յ ո ւ ն ն ե ր						Գնդացրային համբանքով հրաձգութ.			Ընդհանուր հաշիվը մի գնդացրի համար
4 մարտ.	5 մարտ.	6 մարտ.	7 տարի	8 տարի	9 տարի	10 տարի	11 տարի	12 տարի	
—	35	—	20	—	6	7	30	40	138
—	—	—	20	—	—	7	30	—	57
12	35	20	20	10	6	—	—	—	134
12	35	20	20	—	6	—	—	—	102
12	35	20	20	10	6	—	—	—	134
—	—	20	20	—	6	—	—	—	46
—	—	—	—	—	—	—	—	—	20
—	—	—	—	—	—	—	—	—	20
12	35	20	20	10	6	7	30	—	171
12	—	—	20	—	6	—	—	—	69
Կուրսն անցնում են ըստ նրանց պատրաստականության									70

ամեն մի գնդին. ե) Ձեռքի գնդացրով մրցական հրաձգությունների համար—հրաձգային զորամասերին՝ 1000 փամփուշտ, հեծյալ զորամասերին - 500 փամփուշտ. զ) յեթե մնացողները հետ տարվելիք լրացուցիչ հրաձգությունների համար հրաձգային զորամասերին—2000 փամփուշտ, հեծյալ զորամասերին 1000 փամփուշտ ամեն մի գնդին. ը) հրաձգային և հեծյալ զորամասերի պահեստամի անհատական հրաձգությունների համար՝ 1) ավագ և միջին հրամքաղկամին և հրաձգային ու թրավոր մարզաժամանումների ավագներին—50-ական փամփուշտ յուրաքանչյուրին. 2) յերկրային զորամասերի և հրաձգային ու թրավոր մարզաժամանումների պահեստի ավագ և միջին փոխարկիչ հրամքաղկամին—30-ական փամփուշտ ամեն մեկին.

Վարժ. Ն-ը	Վարժության նպատակը	Հրաձգության նշանները և հեռավորությունը մետրով	Փամփուշտների քանակը, կրակի տևողությունը և կատարման ժամանակը
1 վարժ	Մենաղարկ ձիգերով և կարճ հերթերով հրաձգության ժամանակ գնդացրին տիրապետելու մեջ հմտությունների մշակում՝ ձեռք բերելով կրակի դիպուկություն	№ 5—100 մետր (140 քայլ) կամ № 8ա—20 մետր (30 քայլ)։	11 փամփ.—4 մենաղարկ ձիգերով և 7 կարճ հերթերով. ժամանակը անսահմանափակ։
2 վարժ.	Նորմալ հերթերով հրաձգության ժամանակ գնդացրին տիրապետելու մեջ հմտությունների ուշադրություն՝ ձեռք բերելով կրակի դիպուկություն։	№ 5—100 մետր (140 քայլ) կամ № 8ա—20 մետր (30 քայլ)։	11 փամփ.—յերկու նորմալ հերթերով, ժամանակը անսահմանափակ
3 մարտական	Պրակտիկա փոքր աճքարժ նշան գնդացկոծելու համար։	№ 19-ձեռքի ղնդացիր 1-ին տարվա համար—300 մետր (400 քայլ) հին ծառայողների համար—400—500 մետր (560-700 քայլ)։	9 փամփ.—մեկ կարճ փոքրձանրաձգային հերթ և մեկ նորմալ հերթ հարվածելու համար։

Կատարման կարգը	Կատարման գնահատականը
Կրակի պատրաստվելով և մենաղարկ հրաձգության համար լցնելով գնդացիրը, սովորողը 4 իրար յետևից մենաղարկ ձիգ է կատարում, առանց շտապելու և խնամքով նշան բռնելով, նշանառության միևնույն կետին, ղրանից հետո, ցույց են տալիս դիպուկները։ Յեթե հրաձգության արդյունքը բավարարում է առաջադրությանը, այն ժամանակ սովորողը շարունակում է վարժությունը՝ լցնելով գնդացիրը ավտոմատ հրաձգության համար, արձակում է յերկու կարճ հերթով (3-4 փամփուշտ) 7 փամփուշտ նույն նշանի վրա կարճատև ընդմիջումներով նշանառությունն ուղղելու համար։ Յեթե մենաղարկ ձիգերով հրաձգության արդյունքը անբավարար է, սովորողին չի թույլատրվում շարունակել կարճ հերթերով վարժությունը, նրա հետ վարվելով ցուցումների 8 և 10 կողմանների համաձայն։	ա) Մենաղարկ ձիգերով յերեք լավագույն դիպուկները տեղավորել «մեկ» շրջանի մեջ։ բ) կարճ հերթերով տեղավորել 5 դիպուկներ «մեկ» շրջանի մեջ։
Ավտոմատ կրակի համար գնդացիրը լցնելով, սովորողը փամփուշտներն արձակում է յերկու հերթով (5—6 ական փամփուշտ) մեկ կարճատև ընդմիջումով՝ նշանառությունն ուղղելու համար։	Տեղավորել 8 դիպուկներ «մեկ» շրջանի մեջ։
Սովորեցնողի պատվերով փոքը դրավում է կրակային կետը, լցնում է գնդացիրը և կրակ է բացում։ արձակելով բոլոր փամփուշտները յերկու հերթում։ Հրաձգության համար յուրաքանչյուր ժամանակին անցնելուց հետո սովորեցնողը պատվիր է տալիս։	Գերազանց — նշանին դիպցնել վեց պակաս 4 գնդակ։ Լավ—նշանին դիպցնել 3 գնդակ։ Բավարար — նշանին դիպցնել 2 գնդակ։

Վարժ. №-ը	Վարժությունների նպատակը	Հրաձգության նշանները և հեռավորությունը մետրերով	Փամփուշտների քանակը, կրակի տեսակը և կատարման ժամանակը
			Ժամանակը՝ կրակային կետի ընտրություն, կրակի պատրաստվել և լցնել 40 վայրկ. հրաձգ. 30 վայրկ.
4 մարտ	Պրակտիկա՝ շարժվող նշանի գնդակոծման մեջ։	№ 20—հաստոցավոր գնդացիրըշարժման մեջ, շեղակի ուղղությամբ շարժվող. 1-ին տարվա համար—400 մետր (360 քայլ), հին ծառայողների համար 500—700 մետր (700—1000 քայլ)։	12 փամփ.— յերկու հերթով, սովորողի հայեցողությամբ և նայած նշանի շարժմանը։
5 մարտ	Պրակտիկա՝ կրակը մի նշանից մյուսի վրա տեղափոխելու մեջ և գրոհը յեւս մղելու ժամանակ լարված կրակ վարելու մեջ։	1) № 19—ձեռքի գնդացիր—500-600 մետր(700—850 քայլ)։ 2) Յերեք նշան՝ № 39 (15-20 մետր ճակատով և 30—40 մետր խորությամբ տարածությ. վրա) 200-300 մ. (300-400 քայլ)։	35 փամփ.— յերկու պահեստատուփով (15 և 20)։ Առաջին նշանի վրա նշանառուի հայեցողությ. իսկ յերկ. նշանի վրա—յերկար հերթերով։ Ժամանակը, կրակային կետի գրավումը,կրակի պատրաստվելն ու լցնելը—3 ր.։ Հրաձգությունը 1-ին նշանի վրա—նայած

Կատարման կարգը	Կատարման գնահատականը
և տալիս կրակը դադարեցնելու մասին։	400—500 մ. հեռակայության համար. Գերազանց—դիպչն. 3 գնդ. Լավ—դիպչնել 2 գնդակ. Բավարար—դիպչն. 1 գնդ.
Փոխը պատրաստվում և հրաձգության և լցնում և գնդացիրը մինչև նշանի յերևալը։ Նշանը շարժվում և շեղակի ուղղությամբ մեկ ծածկարանից դեպի մյուսը 10—15 մետր տարածության վրա. նշանի շարժման ժամանակը—15 վայրկյան։	Գերազանց—Դիպչնել նշանին վոչ պակաս 4 գնդ. Լավ—դիպչնել 3 գնդակ Բավարար—դիպչն նշանին քիչուզ 1 գնդ։ 600—700 մ. հեռակայության համար՝ Գերազանց—Դիպչնել նշանին վոչ պակաս 3 գնդ. Լավ—Դիպչնել նշանին 2 գնդակ. Բավարար—Դիպչնել նշանին քիչուզ 1 գնդակ։
Հրաձգությունից առաջ փոխը գրավում և ցույց տրված կրակային կետը, խրամատավորվում և և լցնում և գնդացիրը։ Սովորեցնողի պատվիրով յերևում և առաջին նշանը (ձեռքի գնդացիր) 10 վայրկ.։ Սովորողը ինքնուրույն կրակ և բացում նրա վրա. իսկ սովորեցնողը այդ ժամանակ հրամայում և բարձրացնել 2-րդ նշանը (գրոհող խմբակ)։ Նշանառուն ինքնուրույն կրակը տեղափոխում և 2-րդ նշանի վրա մնացած բոլոր փամփուշտներով։ 2-րդ նշանի վրա կրակ վարելու ժամանակը հաշվում և նրա յերևալու մոմենտից։	Գերազանց—Հարվածել գնդացիրը և գրոհող խմբակից վոչ պակաս 7 կենդանի։ Լավ Հարվածել գնդացիրը և գրոհող խմբակից վոչ պակաս 5 կենդանի։ Բավարար — Հարվածել գնդացիրը և գրոհող խմբակից վոչ պակաս 3 կենդանի կամ մեկ գրոհող խմբ. վոչ պակաս 5 կենդ.։

Վարժ. №-ը	Վարժության նպատակը	Հրաձգության նշանները և հեռավորությունը մետրերով	Փամփուշտն. քանակը, կրակի տեսակը և կատարման ժամանակը
		Բոլոր թիրախները յերևացող են և ըստ հնար. ընկնում են հարվածելու դեպքում:	նրա յերևալուն, յերկրորդ նշանի վրա—30 վայրկյան:
6 մարտ	Պրակտիկա՝ ընագծին (ծուխ, դիմակ) գնդակոծման մեջ, հակագազ հագած:	№ 39—հրաձգային խմբակ վաղվաղքում, ծածկված գնդակներով ծակելի խիտ դիմակով (ծուխ, թփուտ, կանաչ խոտ): 600—700 մետր (850—1000 քայլ):	20—փամփ. յերկու պահեստատուփով, նորմալ հերթերով, ժամանակը սահմանափակ՝ հակագազ հագնելը—10 վայրկ., վաղվաղք 50 մտ. վրա 30 վայրկ., կրակի պատրաստվելն ու լցնելը—30 վայրկ., հրաձգությունը—40 վայրկ.
7 մարտ	Պրակտիկա՝ ինքնուրույն կերպով կրակ վարելու մեջ, կրակը տեղափոխելով խորությամբ ու ճակատով:	1) № 19—ձեռքի գնդացիրը դիրքում: 2) № 18—ձեռքի գնդացիրը շարժման մեջ: 3) № 20—հաստոցավոր գնդացիրը շարժման մեջ: Նշանները դրված են սանդղաձև 300-800 մտ. (400-1100 ք.) հեռակ. վրա,	20 փամփ.—սովորողի հայեցողությամբ, 1 ր. 20 վայրկ., վաղվաղք կատարելով, կրակի պատրաստվելով և լցնելով:

Կատարման կարգը	Կատարման գնահատականը
Սովորեցնողի պատվերով փոխը հագնում է հակագազերը և դուրս վազում գնդացրով դեպի ցույց տված կետը. պատրաստվելով, ինքնուրույն կերպով կրակ է բացում նշանի վրա: Մի պահեստատուփի փամփուշտները ծախսելով, փոխը արագորեն նորից է լցնում գնդացիրը և շարունակում է գնդակոծել նշանը մինչև «կաց» հրամանը:	Գերազանց—Հարվածել վոչ պակաս 4 կերպարան. Լավ—Հարվածել 3 կերպարան: Բավարար—Հարվածել 2 կերպարան: 700 մտ. հեռակայության համար՝ Գերազանց—Հարվածել 3 կերպարան: Լավ—Հարվածել 2 կերպարան: Բավարար—Հարվածել 1 կերպարան:
Սովորեցնողի պատերով 50—60 մտ. վաղեվազքից հետո փոխը կրակի յե պատրաստվում, լցնում է գնդացիրը և ինքնուրույն կրակ է բացում նշանների վրա իր հայեցողությամբ:	Գերազանց—Հարվածել բոլոր 3 նշանն էլ: Լավ—Հարվածել 2 նշան վոչ պակաս 4 գնդակով: Բավարար—Հարվածել 2 նշան, թեկուզ 1 գնդակով: Ավելի ճիշտ հաշվառումը աչկոներով՝ ամեն մի նշանին դիպած գնդակի համար 5 աչկո և բացի դրանից, յերկու նշան հարվածելու համար—30

Վարժ. №-ը	Վարժության նպատակը	Հրաձգության նրբանշանները և հեռավորությունը մետրերով	Փամփուշտն. քանակը. կրակի տեսակը և կատարման ժամանակը
		70 մտ. հակառով մի նշանը մյուսից ոչ մոտ, քան 200 մտ. (300 քայլ)։	
8 սրժ	Փոքր բարձրության վրա ցածրացող սավառնակը գնդակոծելու ունակությունների մշակում։	1) № 32—սավառնակը գնդացրին նիշակահարելու դրության մեջ և։ 2) № 33—սավառնակը հրաձգության հարթության խոտորնակի հորիզոնական թռիչքի դրության մեջ։ 20 մտ. (28 քայլ)։	10 փամփ.—յերկու հերթերով, կրակը մի նշանից մյուսի վրա տեղափոխելով, 30 վ., կրակի պատրաստվելով և լցնելով։

Կատարման կարգը	Կատարման գնահատականը
	աչկո. յերեք նշան հարվածելու համար—30 աչկո։
Նշանները կպցնում են վահանի վրա, բարձրացրած հնարավոր բարձրության վրա (նայած հողաթումբը ինչ բարձրություն ունի). մեկը վահանի մեջտեղում, մյուսը աջ կամ ձախ յեզրին մոտիկ և միքիչ վերև կամ ցած առաջին նշանից։ Կրակի գծի վրա պետի պատրաստել բարձր հենարան, վորը հարմար և կանգնած կամ ծնկից կրակելու համար։ Կոնտրոլ կետեր ստանալու համար սովորեցնողը նախորոք ինքը ամեն մի նշանի վրա մեկական կոնտրոլ ձիգ և կատարում, ուշի-ուշով նշան բռնելով նշանի գլխին 3 նշանոցով (քայլերով 4) և ուղղան՝ 0 և նշան և անում ձակատները. առաջին նշանի վրա (նիշակահարող) ստացված ձակատը կծառայի վորպես կոնտրոլ կետ. յերկրորդ նշանի վրա կոնտրոլ կետեր ստանալու համար սովորեցնողը վահանի վրա ստացված ձակատից բարակ գիծ է քաշում, վորը խիստ ուղղահաս պիտի լինի սավառնակի թռիչքի ուղղությանը (նշան անել քեռով) և միքանի անգամ նրա վրա չի դնում չափը, վոր հավասար և սավառնակի ուղղագիծ յերկարությանը, ակած ձակատից և նիշ անելով ամեն մի չափը կետով. այդ նիշերն էլ հետագայում կլինեն վորպես կոնտրոլ կետեր՝ վորոշելու համար քե	Դիպցնել շրջաններին, վորոնք նկարված են կոնտրոլ կետերից՝ 6 սանտիմ. շառավիղով. դիպցնել թեկուզ մեկական գնդակ ամեն մի շրջանին։

Վարժութ. №-ը	Վարժության նպատակը	Հրաձգության նշանները և հեռավորությունը մետրերով	Փամփուշտն. քանակը, կրակի տեսակը և կատարման ժամանակը
9 վարժ	Պրակտիկա՝ շարժվող ոդային նշանի վրա հրաձգության մեջ, վորը նիզակահարում և հարևան զորամասին և անցնում է հրաձգության հարթությանը խոտորնակի։	№ 34—սավառնակ լարով ամրացրած, շարժվող շրջանակային հաստատանի վրա վանդը առջևից—40 մետր (55 քայլ)։	6 Փամփուշտ. նշանառության հայեցողությամբ և նայած նշանի շարժմանը։

Կատարման կարգը	Կատարման գնահատակ.
Վորքան հիշատ և վերցրած կանխումը (ուպրեժդենիյե), նայած պայմանական ձևով ցույց տրվող հեռավորությանը։ Սովորող փոխը կանգնում է գնդացիրը ձեռքերին կրակի գծից 5 մտ. վրա (խոփիկը կարելի չե բաժանել գնդացրից)։ Սովորեցնողի «սավառնակին 300 (մոտավոր) կրակ» հրամանով փոխը մոտ է վազում հնարանին, կրակի չե պատրաստվում, լցնում է գնդացիրը, հաստում է նշանոցը և կրակ է բացում ինքնուրույն մի-մի հերթ բաց թողնելով ամեն մի նշանի վրա։ Յեթե փոխը «կրակ» հրամանից հետո 25 վայրկ. կրակ չի բացում, այն ժամանակ սովորեցնողը հրամայում է դատարկել գնդացիրը և վարժությունը նորից կրկնում են։ Վորպեսզի սովորողները չկարողանան նշան բռնել նախորդ փոխի հրաձգության ծակատների վրա, հարկավոր է ամեն մի փոխից հետո այդ ծակատները ծածկել՝ թուղթ կպցնելով կամ փոխերին զանազան կանխումներ անելով. ցույց տալով մինչև նշանը տարբեր հեռակայություններ (200, 300, 400, 500)։	
Վարժութ. Նախորոք պատրաստելու կարգը նույնն է, ինչվոր, նախորդ վարժության մեջ յերկրորդ նշանի վերաբերյալ։ Փոխը պատրաստվում է հրաձգության համար (առաջուց պատրաստած հենարանից) և լցնում է գնդացիրը մինչև նշանի շարժվելու սկիզբը։ Կրակ են բացում նշանի շարժման հետ սովորեցնողի հրամանով՝ «սավառնակին 400 (մոտավոր) կրակ» և կրակը դադարում է նշանը կանգնելուց հետո։ Մնացածում կարգը պահպանվում է ինչպես նախորդ վարժության մեջ է։	Դիպցնել շրջաններին վորոնք նկարված են կոնտրոլ կևտից 25 սանտիմ. շառավիղով թեկուզ մի գնդակ։

Վարժության №	Վարժությունների նպատակը	Հրաձգության նշանները և հեռավորությունը մետրերով	Փամփուշտների քանակը, կրակի տեսակը և կատարման ժամանակը
10 վարժ	Պրակտիկա կրակի փորձահրաձգության և ճշտումը կատարելու մեջ նշանառության ոչնական կետով հրաձգության ժամանակ։	№ 18 — կրակային կետ, ձեռքի գնդացիը փոքրացրած 20 անգամ, բնության տեսարանի ֆոնով քողարկված և տեսանելի յն կրակի գծից միայն ջոկի հրամատարին յերկդիտակով. 20 մ. (28 բայլ)։	7 փամփ.—Ջոկի հրամանատարի հանձնարարությամբ (պայմանական՝ հերթ-մեն նագարկ ձիգ. հարվածելու համար կրակ— կարճ հերթ) ժամանակն անսահմանափակ։

Կատարման կարգը	Կատարման գնահատականը
Հրաձգության զեկավարը նախքան Ջոկը դուրս բերելը՝ նախապատրաստում և ակնհայտնի խոչոր նշանոց հաստելով (որինակ՝ 10. քայլերով 14) և ուղղանը տեղից շարժելով միքանի բաժանումդեպի ձախ կամ աջ (որինակ՝ դեպի աջ 3) խնամքով նշան և բռնում վորևե կողմնորոշի տեսարանի վրա (որինակ՝ վերստաչափ սյուն). կատարում և մենազարկ կոնարոլ ձիգ. փակցնում և նշանը մեջտեղով կոնարոլ ծակատի վրա և քողարկում և նրան տեսարանի ֆոնի համեմատ. այնուհետև կանչելով հերթական համրանքին, տալիս և Ջոկի հրամանատարին տակտիկական պարագան և կրակային խնդիրը (մոտավոր՝ ուղղակի ճանապարհի ոլորանի մոտ, վերստաչափ սյունի յետևը—գնդացիը և աչքաչափով հեռավորությունը 800 մետր ուժեղ քամին աջից. գնդակոծել նշանը)։ Ջոկի հրամանատարը համառոտակի բացատրում և խնդիրը համրանքին և ձեռնամուխ և լինում նրա կատարմանը.—հրամայում և համրանքին դիրք գրավել և հրաման և տալիս փորձահրաձգություն կատարել. ցույց տալով նշանառության ոչնական կետը (վերստաչափ սյունը)։ դիտելով յուրաքանչյուր հերթի (մենազարկ ձիգերի) արդյունքները հրաման և տալիս անհրաժեշտ ուղղումները մացնել նշանոցի և ուղղանի հաստման մեջ այնքան, մինչև վոր նշանին կդիպչի. նշանառուն մեկ կարճ հերթ և արձակում նշանոցի դաժ և ուղղանի	Ջոկի հրամանատարի ճիշտ և վարպետական գործողությունների դեպքում հարվածել նշանը թեկուզ մի գնդակով, չհաշված փորձահրաձգության գնդակը։

Վարժ. №-ը:	Վարժության նպատակը	Հրաձգության նշանները և հեռավորությունը մետրերով	Փամփուշտների քանակը, կրակի տեսակը և կատարման ժամանակը
11 մար.	Պրակտիկա նշանառուի համար անհետանելի նշանը գնդակոծելու մեջ նշանառության ոգնական կետով (ձախ կամ դիմակի միջով):	№ 42 — ջոկը մարտակարգում շարժման մեջ. այնպիսի դիմակի ետեւ է դրված, որը թույլ չի տալիս նշանառուին տեսնելու նշանը դրն դադրից, բայց յուրաքանչյուր ջոկի հրամատարի հայտնի է դառնում, երբ նա կատարում է հրամանը. ջոկի հրամատարի խնդրով նշանը դրն առանձին կատարում է 3 րոպեում: 1000—1200 մետր (1400—1700 քայլ):	30 փամփ.—ջոկի հրամատարի հայտնի դադրության և նրա հրամանով. ջոկի հրամատարի խնդրով նշանը դրն առանձին կատարում է 3 րոպեում:

Կատարման կարգը	Կատարման գնահատականը
հատուկով. նշան ընտրով նշանառության ոգնական կետին. հրաձգությունից հետո ջոկի հրամանատարի և յուրաքանչյուր համարի գործողությունների վերլուծում:	
Դեկավարից առանձով տակտիկական պարապան և կրակային խնդիրը. ջոկի հրամանատարը հրամայում է համապատասխան դիրք ընտրել ցույց տրված շերտում, իսկ ինքը, դիտակետ ընտրելով, գնդացրային կամ հրաձգային քանոնի ոգնությամբ նշված ոգնական կետի վրա կրակելու համար տվյալներ և պատրաստում. այնուհետև հրաման և տալիս կրակ բանալ և վարում է կրակը, ճշտելով վոստոսյանների համեմատ: վարժությունը վերջանալուց հետո վերլուծում է լինում, ինչպես նախորդ վարժության մեջ: Ծանոթություն: Յեթե հնարավոր է ձախածակություն առանձ. դիմակն անպայման պետք է փոխարինել ձախածակությամբ:	Ջոկի հրամատարի և ամեն մի համարի ճիշտ և վորոշակի գործողությունների դեպքում՝ Գերազանց — տարվածել 3 կերպարան: Լավ — տարվածել 2 կերպարան: Բավարար — տարվածել 1 կերպարան: Ավելի ճիշտ հաշվառումը աչկոնկերով ամեն մի գընդակի համար—5 աչկո: Բացի դրանից, ամեն մի տարվածված կերպարանի համար—20 աչկո:

Վարժ. №-ը	Վարժությունների նպատակը	Հրաձգության նշանները և հեռավորությունը մետրերով	Փամփուշտների քանակը, կրակի տեսակը և կատարման ժամանակը
12 մար.	Գրակոիկա գիշերային հրաձգության պատրաստության և ծրի մեջ հրաձգություն կատարելու մեջ և հակադազեր հագած խափանիչ կրակ վարելու մեջ։	Ցերկու նշան № 37 15—20 մետր ճակատով և 25—30 մետր խորությամբ տարածության վրա յերևում են դիմակի կամ կողմորոշի փոնի վրա (թփուտ, տուն, ծառ և այլն)։ 600 — 800 մ. (850—1100 քայլ)։	40 փամփուշտ — 3 պահեստատուփով. յերկար հերթերով։ Գատարաստության ժամանակը՝ 30 րոպե և հրաձգության ժամանակը՝ 1 րոպե։

Կատարման կարգը	Կատարման գնահատականը
Իրիկնամուտից առաջ համրանքը ջոկի հրամատարի միջոցով սառնում և տակտիկական պարագան և կրակային խնդիրը, այն է՝ պատրաստվել խափանիչ կրակ վարելու մեջ նեղ (կողմորոշներով սահմանափակված) շերտում դիմակի կամ կողմորոշի ուղղությամբ։ Համրանքը ջոկի հրամատարի դեկավարությամբ լուսով դիրք է բռնում և մեջ նիշերի համաձայն հրաձգություն կատարելու համար գնդացրի հաստումն է պատրաստում։ Մութը ընկնելիս դեկավարը հրամայում է բարձրացնել թիրախները նշանակված շերտում և ազդանշան է տալիս գազային տագնապի, իսկ 10 վայրկյանից հետո կրակի համար։ Առաջին ազդանշանով համրանքը հագնում է հակագազերը, իսկ յերկրորդ ազդանշանով կրակ է բաց անում, ոգտվելով լուսով նախապատրաստած հաստումից և նիշերից։ Ծանոթություն։ Յեթե հնարավոր է խիտ ծխածածկույթ ստանալ գնդացրի սեղավորման շերտում, այն ժամանակ պետք է վարժությունն անցկացնել ծխի մեջ, առանց սպասելու մութն ընկնելուն։	Ջոկի հրամատարի ճիշտ և վորոշակի կարգադրությունների ու յուրաքանչյուր համարի ճիշտ և վորոշակի գործողությունների դեպքում պետք է հարվածել։ Գրազանց — վոչ պակաս 6 կետպարան։ Լավ — վոչ պակաս 4 կետպարան։ Բավարար — 3 կետպարան։

V. ՀԱՍՏՈՑԱՎՈՐ ԳՆԴԱՑՐԵՐՈՎ ՀՐԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԸ

1) ՅՈՒՅՈՒՄՆԵՐ ՀԱՍՏՈՑԱՎՈՐ ԳՆԴԱՑՐԵՐՈՎ ՀՐԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

1. Հաստոցավոր գնդացրերով հրաձգությունների կուրսը նպատակ ունի.

ա) մշակել նշանառու, որը կարողանա ինքնուրույն դանագան կրակային խնդիրները լուծել մարտի բարմապիսի պայմաններում.

բ) տեսանելի կերպով ցույց տալ բոլոր սովորողներին գնդացրերի հատկությունները և նրանց մարտում գործադրելու դեպքերը, նույնպես և այն արդյունքները, որ կարելի է սպասել գնդացրերի հարկավոր կիրառման և կրակի ղեկավարման ժամանակ.

գ) տալ գնդացրային միավորությունների պատկառելի պրակտիկա տոորաբաժանումների կրակը ղեկավարելու մեջ մարտական պարագայում, գնդացրերի բաց և փակ դիրքերում տեղավորման ժամանակ (փորձահրաձգության վարույթ, նշանների ընտրություն և գնահատում, կրակի դանագան տեսակների կիրառում, կենտրոնացնում, բաժանում և այլն):

2. Հաստոցավոր գնդացրերով հրաձգությունների կուրսը բաղկացած է՝ վարժական քնույթի ամենատակաս 6 վարժություններից, մարտական քնույթի 6 անհատական վարժություններից, ջոկի կազմով հրաձգության 2 վարժություններից և պատակի կազմով հրաձգության 2 վարժություններից:

Հրաձգությունների կուրսի մեջ գնդացրային վաշտով հրաձգության համար տիպային վարժություն ցույց չի տրված: Գնդացրային վաշտով հրաձգությունն անց է կացվում ջոկատի կազմում առաջադրության համաձայն, որը կազմում է հրաձգության ղեկավարը, ընդվորում գնդացրային վաշտի համար, մյուս կրակային խնդիրների թվում, պետք է դրվի և խափանիչ կրակի կազմակերպման և անցկացման խնդիրը՝ պաշտպանողական մարտի առջևի եզրի առաջ:

3. Վորպես մարտական փամփուշտներով վարժություններն անցնելու համար գնդացրորդների պատրաստության միջոց հանդիսանում են սկզբնական վարժությունները: Այդ վարժություններն անց են կենում ծառայության 1-ին տարվա ուսուցման հենց առաջին որերից. իսկ յերկրային զորամասերում—սկզբնական պատրաստության չրջանում: Այս տեսակ վարժությունները (մարզանքները) պարտադիր են բոլոր գնդացրորդների համար, ինչպես հրաձգությունների կուրսն անցնելուց առաջ, այնպես էլ ամբողջ ծառայության ընթացքում:

4. Վարժությունների անցման կարգը պետք է համապատասխանի, ինչպես ցույց է տրված հրաձգությունների կուրսի մեջ, բացառությամբ զենիթային հրաձգությունների, որոնք անցնում են զորամասի հրամանատարի հայեցողությամբ: Առանձին վարժություններն անցնելու ժամանակը, ներառյալ և զենիթա-

յինները, կախված և տակտիկայի համապատասխան հատվածներն անցնելուց, վորքան հնարավոր և ձեռք բերելով հրաձգությունների հավասար բաշխում ամբողջ ուսումնական տարվա ընթացքում:

Հրաձգության մեջ վարժություններն անցնել կարելի չե թույլ տալ միայն այն գնդացրորդներին, վորոնք կատարել են համապատասխան նախապատրաստական վարժությունների պահանջները (տես նախնական վարժությունների ցանկը):

5. Վարժական հրաձգությունները նպատակ ունեն. ա) սովորցնել մարտական փամփուշտներով հրաձգության ժամանակ դիպուկ կրակել կետին և հավասարաչափ ճակատով ու խորությամբ ցրումով հրաձգության. բ) սովորեցնել զենիթային հաստարանից ու զենիթային նշանոցով դիպուկ հրաձգության:

Անհատական մարտական հրաձգությունների նպատակն է՝ տալ կարմիր բանակայիններին ծառայության հենց 1-ին տարում բավականաչափ պատրաստություն մարտական պարապմունքում գնդացրին կից աշխատանք կատարելու համար: Ծառայության 2-րդ և հաջորդ տարիները կատարելագործում են գնդացրորդին: Այս դեպքում վարժությունները պետք է անցնել չչափված հեռավորություններից: Անհատական մարտական հրաձգություններն անցնելու սկզբին կարմիր բանակայիններն պետք է համապատասխան վարժություն ստանան մինչև 1000 մետր հեռավորությունները աչքաչափով վորոշելու մեջ: Չչափված հեռավորություններից հրաձգության վարժություններն անցնելու ժամանակ ղեկավարը պետք է միջոցներ ձեռք առնի, վորպեսզի նշանոցն ու

ուղղանը հայտնի չլինեն հաջորդ փոխի սովորողներին: որովհետև արդյունքը հայտնել ամբողջ համրանքի կողմից հրաձգությունը վերջացնելուց հետո, փոխել կրակային կետերն և այլն: Կոպիտ սխալի դեպքում, վոր բացատում և դիպման հնարավորությունը, սովորողին պետք է դուրս բերել, վորպես վարժությունը չկատարած. հենց առաջին հնարավոր դեպքում նրան թույլ տրվում կրկնել վարժությունը: Եթե գնդաձև կան ծրխաղալաններ 8-րդ վարժությունը պետք է կատարել, թեկուզ ցուցադրական կարգով, ծխի միջից: Վարժություններից մեկը զորամասի հրամատարի հայեցողությամբ պետք է անցնել հակազազ հագած:

6. Անհատական հրաձգություններն անցնում են հետևյալ կազմով. նշանառու (№ 1), նրա ոգնականը (№ 2), դիտող, և ջոկի հրամատար: Անհատական հրաձգության վարժությունները կատարվում են զորամասի հրամատարի ղեկավարությամբ և վաշտի (հեծելավաշտի) հրամատարի ընդհանուր ղեկավարության տակ:

Բոլոր գնդացրորդները, այդ թվում և հրամատարները անցնում են իրենց համար հատկացված անհատական հրաձգությունները վորպես նշանառուներ:

Այն գնդացրորդները, վորոնք վորևե պատճառով հնարավորություն չեն ունեցել ժամանակին կատարել իրենց համար հատկացված անհատական հրաձգությունների վարժությունները, այդպիսի վարժությունները նրանք անպայման անցնում են առաջին հնարավորության դեպքում միևնույն ուսումնական տարում: Ջոկի կազմով և դասակի կազմով հրաձգության ժամա-

նակ բոլոր համարները կատարում են իրենց պարտականությունները, միաժամանակ լայնորեն կիրառելով համարների փոխադարձ փոխարինում:

Հրաձգային և Քրավոր դասակների ու վաշտերի (հեծելավաշտերի) հրամատարները վարժություններն անցնում են դումարտակների (հեծյալ գնդերի) հրամատարների հայեցողությամբ յուրաքանչյուրի անհատական պատրաստության համեմատ: Գնդացրային դասակների հրամատարներին վարժեցնում են գնդացրային ջոկի կրակը ղեկավարելու մեջ:

Անհատական հրաձգությունների վարժությունները և ջոկի կազմով հրաձգությունները պետք է վերջանան գնդացրային հավաքների սկզբին. համենայն դեպս, ամառային շրջանի ընթացքում հրաձգությունների մեծ ընդմիջում չպետք է լինի:

7. Գնդացրային ստորաբաժանումներով հրաձգությունները պետք է ձեռնամուխ լինել միայն անհատական հրաձգությունները վերջացնելուց հետո, այլև այնպիսի ցուցադրական հրաձգությունները վերջացնելուց հետո, որոնց կատարումը ճանաչվում է անհրաժեշտ որպես ջոկի, դասակի և վաշտի կազմով հրաձգության համար նախապատրաստական հրաձգությունների սկզբին սովորողները պետք է վերջացնեն ինչպես աչքաչափով, այնպես և հեռաչափի ողնությամբ հեռավորությունները վարելու վարժությունը:

Բացի դրանից, պետք է վերջացած լինի գնդացրային մխավորների ստորաբաժանումների և դիտակետի ու թիկունքի միջև կապ պահելու ուսուցումը: Բոլոր կարմիր բանակայինները պետք է յուրացրած լինեն հեռավոր ձևերը՝ գնդացիրը հարմարեցնել տեղանքին, քողարկում, ճանաչել նշանները և գնդակներն ընկնելու դիտողության, հմտորեն ոգտվել գնդացրի վրայի անկյունաչափից և կվարդրանտից, հրաձգություններ հակազդ հադած և ծխի մեջից: Պետերի կազմը, բացի դրանից, հրամատարական դիտակետում աշխատելու համար պետք է յուրացնի անկյունաչափից, պլանչետից, կողմնացույցից և գնդացրային քանոնից ոգտվելու ձևերը, նույնպես և կազմել ամենահատարակ անկյունային հրաձգային քարտ:

8. Դասակները հրաձգության համար պատրաստ են բերվում գնդացիրների այն թվով, ինչ թիվ ցույց է տրված համապատասխան վարժություններին կից յերթային պնդասարքով:

Գնդացրերի հետ պետք է լինեն բոլոր սահմանված համարները: Ղեկավարում են իրենց դասակների հրամատարները: Բացի դրանից, հրաձգությունների ժամանակ լայնորեն պետք է կիրառել համարների փոխադարձ իրար վրա փոխարինումը:

Հրաձգությունը ղեկավարում է՝ ջոկի կազմով—դասակի հրամատարը, դասակինը— վաշտի հրամատարը, վաշտինը—գումարտակի հրամատարը: Դասակի կազմով հրաձգության պիտի ներկա լինեն հրաձգող վաշտի դասակների բոլոր համատարները, իսկ վաշտի կազմով հրաձգությանը— գնդացրային վաշտերի բոլոր հրամատարները: Մի քանի ժամանակ հրաձգության համար տվյալները պատրաստում են գնդացրային դասակների և վաշտերի բոլոր ներկա գտնվող հրամատարները: Ղեկավարը պարտավոր է ստուգել բոլոր հրամատար-

ների հաշիվները և սխալ տեղած դեպքում տալ համապատասխան ցուցումները:

9. Դնդացրային ստորաբաժանումով հրաձգության յուրաքանչյուր վարժությունը պետք է կատարել վորոշ տակտիկական առաջադրությամբ, ընդվորում պետք է ցույց տրված և նշան արված լինեն՝ ինչպես գործող, այնպես և պայմանական հրաձգային և դնդացրային այն ստորաբաժանումները, վորոնց հետ միասին աշխատում են դնդացրերը: Այդ պատճառով ջոկի, դասակի և վաշտի կազմով հրաձգությունը ցանկալի չե անցնել այն ժամանակ, յերբ միաժամանակ տեղավորված են հրաձգային ստորաբաժանումները, վորոնք փոխադարձ գործողություններ են կատարում հրաձգող դնդացրերի հետ: Ընդվորում հարկավոր է դեկավարվել դլխի վերեվով հրաձգություն կատարելու կանոններով ու իր գործերի արարքներով հրաձգության կանոններով. դեկավարը պարտավոր է ստուգել սովորողների, բոլոր գործողությունները:

Առաջադրությունը կազմում է դեկավարը և բանավոր հայտնում է հրաձգող դնդացրային միավորության հրամատարին: Հաղորդելով խնդրի մասին, դեկավարը, յեթե հարկավոր է, անհրաժեշտ ցուցումներ է տալիս, յերբ համոզվում է, վոր խնդիրը հասկացված է, պահանջում է դեկուցել այն մասին, թե հրաձգողն ինչպես է նախատեսում կատարել խնդիրը. այնուհետև դեկավարը հրամայում է սկսել տվյալ վարժության կատարումը: Այդ հրաձգությունների ժամանակ դեկավարի ուշադրությունը պետք է ուղղված լինի գնդացրային ստորաբաժանման աշխատանքի տեխնիկական կողմի վրա, տակտիկական պարագայի տվյալների համաձայն: Յուրաքանչյուր վարժության կատարման սկիզբը վորոշում է դեկավարը, այն ժամանակ, յերբ կհամոզվի, վոր սովորողները խնդիրը հասկացել են: Հրաձգության տեվողությունը վորոշվում է— հրաձգությունների կուրսով:

10. Դեկավարը պարտավոր է միջոցներ ձեռք առնել, վորքան հնարավոր է, վարժությունը ուսանելի դարձնելու համար, և բոլոր հնարավոր միջոցներով ստեղծել հրաձգության կատարելու տեղը, անկյունաչափի բաժանումներով նշանները ցույց տալու վարժությունը և մինչև նշանները յեղած հեռավորությունները վորոշելու վարժությունը. նշանները այն տեղերում չպետք է դնել, վորոնց սովոր են սովորողները, նրանք պետք է լավ հարմարեցված լինեն տեղանքին և նրանց կատուցումը պիտի համապատասխանի հրաձգությունների կուրսի պահանջներին:

11. Հրաձգող ստորաբաժանման հրամատարը չպետք է սահմանափակվի միայն խնդրի հրաձգային կողմի վճռով. նա պետք է կատարի այն բոլորը, ինչ վոր հարկավոր է անել մարտում, ինչպես որինակ՝ մտնենալ նշված կրակային կետին, հարմարվելով տեղանքին. դիրքի չրջադիտություն (ռեկոգնոսցիրովկա) կատարել և ուսումնասիրել մարտադաշտը, հոդ տանել դնդացրի (դնդացրերի) և հրամատարական դիտակետի փոդարկման մասին. դիտողություն կազմակերպել հանճնարարված չերտի և կրակի արդյունքների վրա, նույնպես և կազմակերպել՝ անընդհատ մատակարարում վառվռուքներով, պահունի մասերով, ջրով: Բացի դրանից, դասակի հրամատարը պարտավոր է անկյունային պլան կազմել (ջոկի հրամատարը— հրաձգային

քարա), ընտրել և համապատասխան կոմպոզիցիաները և հանձնել այդ տվյալները ջոկերի հրամատարներին:

12. Յուցադրական հրաձգությունների նպատակն է՝ ծանոթացնել հրաձգությունների այն տեսակների հետ, որոնք չեն մտել կուրսային վարժությունների թվի մեջ. այն է՝ ա) դիչերային հրաձգություն — արհեստական լուսավորության տակ. հրաձգություն ծխի միջ և ծխի միջով, բ) մակերևույթների պնդակոծում, գ) քարտի ոդնությամբ պնդացրերով հրաձգություն, և տեսանելի ձեվով բացատրել և վճռել այն հարցերը, որոնք առաջ են յեկել ուսուցման կուրսն անցնելու ժամանակ և մասնավորապես հրաձգություններն անցնելու ժամանակ:

Նկատի ունենալով, որ յուցադրական հրաձգություններից մի քանիսն անցկացնելու համար դժվար և հրաձգարանները սարքավորել, նույնպես և այն պատճառով, որ այդ հրաձգությունները ամենից ավելի չահավետ անցկացնելու համար անհրաժեշտ է նկատի առնել և յեղանակը, յուցադրական հրաձգությունները անց են կացվում առավելապես գնդացրային հավաքների ժամանակ:

Յուցադրական հրաձգությունների յուցակն ու նրանց ծրագիրը կազմում և դումարտակի հրամատարը վաշտերի հրամատարների հետ միասին և հաստատվում են գորամասի հրամատարի կողմից. գնդացրային հավաքներում — հաստատվում են գնդացրային հավաքի պետի կողմից:

13. Վարժությունների անցկացման կազմակերպումը: Ամեն մի վարժությունից առաջ, ըստ հնարավորության նախորյակին, սովորեցնողը բացատրում և պա-

րապմունքի նպատակը և նրա կատարման պայմանները:

Գնդակները ցույց են տրվում սովորողների կողմից վարժությունը վերջացնելուց հետո՝ իսկական հավորության վրա հրաձգության դեպքում — յուցչ սվողների կողմից. իսկ 20 մետր (25 քայլ) հեռավորության վրա — սովորողներին տանելով թիրախի մոտ: Գնդակները ցույց տալուց հետո, հրաձգողին, նրա կրակելու ադյուններին համապատասխան յուցումներ են տրվում:

Սահմանափակ ժամանակով հրաձգության ժամանակ, թույլ չէ տրվում չկրակած փամփուշտները կրկին վերջացնել:

Յեթե անսահմանափակ ժամանակով հրաձգության ժամանակ բարդ խափանում և պատահել, այն ժամանակ սովորեցնողը, յերբ փոխը վերջացնում և հրաձգությունը, նր դասակի սովորողներին հավաքում և այն դնդացրի մոտ, որը խափանում և ավել, նրանց ներկայությամբ կրակողը վերացնում և խափանումը համապատասխան բացատրություններով՝ խափանման առաջանալու պատճառների մասին և վերացման կանոնների մասին: Այն դեպքերում, յերբ խափանման պատճառով սովորողը բաց և թողել հրաձգության համար ժամանակը, վարժությունը համարվում և չկատարված: Վարժությունը կրկնվում և միայն այն դեպքում, յերբ խափանումը առաջ և յեկել մասերի կարվելուց:

Վաշտի հրամատարը պետք և ձեռք առնի բոլոր միջոցները, որպեսզի վորևե վարժության պայմանները չկատարածները կրկնեն նույնը, հանելով նրանց կատարման հնարավոր հաջողության, որի համար բացատրում և սովորողի սխալը և համապատասխան միջոցներով հասնում և վարժության կատարմանը:

14. Զատած հեռավորություններից հրաձգության վարժությունը կատարվում է նշանոցն ու ուղղանը հատելով դեկավարի ցուցումի համաձայն (20 մետրի վրա հրաձգության ժամանակ նորմալ խփող զնդացրի վրա նշանոց դրվում է 6, ուղղանը՝ դեպի ձախ 1)։

Չափված հեռավորություններից հրաձգության ժամանակ նշանոցը և ուղղանը վորոշում է ինքը՝ ատրողը։

Ուղաձիգ ուղղանով վարժություններն անցնելու համար նախորոք պետք է ինամքով ատուգել այն զնդացրի վրա։

Զենիթային նշանոցով հրաձգության բոլոր վարժություններն անցնելու ժամանակ 2-րդ համարը հատում է ուղղանը սավառնակի թռիչքի ուղղության համեմատ, իսկ ջոկի հրամատարը հրամանով ցույց է տալիս ուղղանի սեկտորը, վորի կեսի միջով նշանառուն պետք է զնդացիրն ուղղի սավառնակի վրա։

15. Զնդացրերով հրաձգության ժամանակ անհրաժեշտ է՝ ա) թույլ տալ զրման այնպիսի սահմաններ, վորոնց ժամանակ հրաձգությունը չի սպառնում շրջապակին։ բ) ցույց տվողների դուրս գալուց առաջ և վորևե մեկին թիրախների մոտ ուղարկելիս բարձրացնել զնդացրերի սակառները և փականները յետ գցել։ առանց դրան թույլ չի տրվում նույնպես պարկուճները հավաքել։ գ) ցույց տվողների դուրս գալու ժամանակ զնդացրերի մոտ վոչ վոք չպիտի լինի։ դ) ամբողջ հրաձգությունը վերջացնելուց հետո, դուրս հանող խոզովակից պետք է դուրս շպրտված լինի պարկուճը (փամփուշտը)։

16. Զնդացրային կարճ հրաձգարանում կրակելու անվտանգության համար, նախքան հրաձգությունը սկսելն անգամ հարկավոր է ստուգել և սահմանափակել զրման սահմանը, վոր սահմանված է զնդացրի ուղղածիգ և հորիզոնական ուղղություններով հրաձգության համար։

Ուղղածիգ զրման սահմանների կրճատումը հատուկ սեղանը դնել հորիզոնական։ վերամբարձ մեխանիզմի յերկու պտուտակի վրա հաղցնել կաշվե տրամատած ողերի պահանջված թիվը, այն հաշվով, վորպեսզի նշանառության գիծը չհասնի 1½ մետրի մինչև զնդակները բռնող հողաթմբի կատարը։ փոքր զնդացրային հրաձգարանում հրաձգության ժամանակ արգելվում է ողակել վերամբարձ մեխանիզմից կոպիտ նշանառության համար։

Հորիզոնական զրման սահմանների կրճատումը կատարվում է 40–45 սանտիմ. յերկաթուղության ծայրին կեռեր ունեցող յերկու ամուր պարաններով, վորին կեռեր ունեցող յերկու ամուր պարաններով, վորոնց ծայրերը կապում են զնդացրի ծածրակալի բռնակներին և հատուկ առատաձին։

Կարճ զնդացրային հրաձգարանում թույլ չի տրվում հրաձգություն կատարել այնպիսի փողերով, վորոնք վահանի վրա վոտոտոցների ծակատները են տալիս։

20 մետրի վրա (25 քայլի վրա) հրաձգության դեպքում վարժությունների համար նշանները պետք է, ըստ հնարավորության կպցրած լինեն տեսարանային նկարի վրա։

17. Անհատական մարտական հրաձգություններն անցկացնելու ժամանակ զնդացրերը կրակի գծում չպետք է հավասարեցվեն։ Հերթական փոխը հրաձգությանն

ապահովելու համար պետք է չարել երեխայ դնդացրերի յեռեվում 8 մետր հեռու:

Ջոկի հրամատարի հրամանով հետքական փոխը տեղը է գրավում դնդացրին կից երեխայ պարտականությունները համապատասխան.— նշանառուն և 2-րդ №-ը դնդացրի մոտ, դիտողը— այնտեղ, վորտեղից հարմար և դիտել հրաձգությունը, իսկ ջոկի հրամատարը— այնտեղ, վորտեղից ավելի համար և դեկավարել: Ընդ վորում իսկական հետազոտությունների վրա հրաձգության ժամանակ դնդացիրը պետք է քոչարկված լինի, իսկ դնդացրային համրանքը պետք է հարմարվի տեղանքին:

Զափված հետավորությունից հրաձգության ժամանակ դեկավարի պարտականությունը դիտողը հայտարարում է նշանի յերեվալու մասին և նրա դրության մասին անկյունաչափային բաժանումներով կողմորոշի նկատմամբ: Ջոկի հրամատարը համապատասխան հրամանն է տալիս կրակ բանալու համար (գործ և տալիս նշանոցը, ուղղանը, և յեթե հարկավոր է, նշումի կետը):

Չափված հետավորությունից հրաձգության ժամանակ, նշանառուն նշանը յերեվալու դեպքում կրճատում է այն ինքնուրույն:

Իր գործառույթների արագությամբ հրաձգության ժամանակ անպարտ պետք է գրամը սահմանափակել վորոշված սահմաններում:

Ջոկով և դասակով վարժությունն անցնելու ժամանակ հրաձգության արդյունքները հայտարարում են միայն բոլոր ջոկերի (դասակների) կողմից հրաձգությունն ավարտելուց հետո— վորպեսզի հրամատարները ինքնուրույն կերպով նշանոցի և ուղղանի հաստման ընտրությունն կատարեն (անկյունաչափի, ողի և հարթաչափի):

18. Գնդացրորդներին դասերի վրա բաշխումը կատարվում է անհատական մարտական հրաձգության վարժությունները և պլատֆային հրաձգության 2-րդ

վարժությունն անցնելուց հետո, այդ հրաձգությունների արդյունքների հիման վրա:

Գերազանց նշանառուներ՝ (1-ին դասի), վորոնք կատարել են առանց կրկնողության վոչ պակաս 6 վարժություն, նրանցից վոչ պակաս 5 վարժությունը գերազանց գնահատականով:

Լավ նշանառուներ՝ (2-րդ դասի), վորոնք կատարել են առանց կրկնողության վոչ պակաս 6 վարժություն, նրանցից վոչ պակաս 5-ը լավ գնահատականով:

Նշանառուների ոգնականներ՝ վորոնք կատարել են վոչ պակաս 5 վարժություն, առանց կրկնողության, բավարար գնահատականով:

Ծանոթություն: Գնդացրորդներին դասերի բաժանելիս, առանձին դեպքերում վաչռի (հեծելավաչռի) հարմատարը կարող է առանձին դնդացրորդներին հնարավորություն վերապահել կրկին կրակելու, բայց վոչ ավելի մեկ վարժությունից:

19. Գերազանց և լավ նշանառուի կոչումի արժանացած դնդացրորդները պահպանում են իրենց կոչումը անկախ իրենց հաստիքային պաշտոնի:

Այն դնդացրորդները, վորոնք ծառայության առաջին տարում վորևե դասի կոչման չեն արժանացել, չեն կորցնում այդպիսին ստանալու իրավունքը ծառայության յերկրորդ տարում ընդհանուր հիմունքներով:

Գերազանց նշանառուները պարգեվատրվում են «գերազանց հրաձգության համար» նշանով— դեղին մետաղից· լավ նշանառուները— պարգեվատրվում են «գերազանց հրաձգության համար» նշանով— սպիտակ մետաղից:

20. Մրցական հրաձգություններ— ահատական, դնդացրային համրանքի կազմով և ստորաբաժանումների (դասակ, վաչռ)— սահմանում և գործառույթի հրամատարը իր հայեցողությամբ:

2) Սկզբնական մարզական վարժություններ

Ա. Շարքային

Վարժության №	Թեման և հրահանգության վեր վարժությանն և նախորդում	Տարրերը. վորոնք յենթակա յեն մշակման	Ցուցակը կազմի համար		Դործիքներ և ձեռնարկներ
			Ժամանակաչափ		
			յերիտ. կարմ. բանակային.	հին ծառայողներ	
1	Դնդացիրը կրակի պատրաստելը (1-ին վարժությանը):	1) Դնդացրի հաստումը: 2) Սեղանի հաստումը: 3) Կոպիտ նշանառություն:	40 վայրկ.	25 վայրկ.	Վարժական գնդացիր
2	Գնդացրի լցնելն ու գործարկելը (1-ին վարժությանը):	1) Կոթունի առաջ տալը . . . . 2) Ժապավենի ձիգ տալը . . . . 3) Մեննադարկ կրակելուն անցնելը և հակառակը . . . . . . 4) Կոթունի շարժումով հեռացնել փամփուշտները մարտական փակից. 5) Նույնը ձեռքով ձիգ տալով . 6) Փամփուշտները (պարկուճները) հեռացնելը դուրս հանող խողովակից 7) Փականի յետ գցելը . . . . . 8) Ժապավենը հանել ընդունարանից . . . . . . 9) Ժապավենը դարսել տուփի մեջ 10) Սեղանի և կոպիտ նշանառության հաստումը գնդացրի շարժման համար	10 վայրկ. 4 » 3 » 6 » 6 » 6 » 3 » 3 » 3 » 40 »	5 վայրկ. 2 » 2 » 4 » 4 » 4 » 3 » 3 » 3 » 25 »	1) Վարժական գնդացիր: 2) Փամփուշտների տուփ ժապավենով լցրած վարժական փամփուշտներով:
3.	Հրաման՝ վ նշանակված նշանոցի (ողի) և ուղղության հաստումը (1-ին վարժությանը):	1) Արգելակային քանոնի ապահովիչն ու ամրացնելը: 2) Նշանոցի անբիվիլ հաստումը հրամանով նշանակված բաժանության վրա: 3) Ողի հաստումը նշանոցի համաձայն: 4) Ուղղանի հաստումը:	12 վայրկ.	8 վայրկ.	1) Վարժական գնդացիր: 2) Փամփուշտների տուփ ժապավենով լցրած վարժական փամփուշտներով:

Վարժութ. №-ը	Թեման և հրաձգության վոր վարժությանն է նախորդում	Տարրերը, վորոնք յենթակա յեն մշակման
4	Գնդացրի նշանառությունը (1-ին վարժությանը)։	1) Մեխանիզմի թուլացնելն ու ամրացնելը շոշափելով։ 2) Աշխատանք՝ ցրող և վերամբարձ մեխանիզմներով։
5	Կրակ բաց անելն ու դադարեցնելը (1-ին վարժությանը)։	Սեղմել վայրկյուց լծակին։
6	Հրաձգություն կեսի վրա չամրացրած ցրող մեխանիզմով (1-ին վարժությանը)։	1) Հրաձգության բոլոր անցած տարրերի միացում։ 2) Նշում ոգնական կետով, նշանոցով և ուղղանով։
7	Ձակատով ցրումով հրաձգություն (2-րդ և 5-րդ վարժություններին)։	Գնդակների ճակատով հավասարաչափ ցրում՝ ցրման վորոշ արագությամբ։

Ժամանակաչափ		Գործիքներ և ձեռնարկներ
յերիտ. կարմ. բանակային	հին ծառայողներ	
20 վայր.	15 վայրկ.	1) Համադիր (պանտոգրաֆ—նշանառության միատեսակության սուզում)։ 2) Ուղղադիտակ (որտոսկոպ)։ 3) Վահան յերկու խաչաձև գծերով։ 4) Թիրախ 1-ին վարժության համար։
3 վայրկ.	2 վայրկ.	1) Ավտոմատիկ նշող (Պենկին-Շուլունով)։ 2) Ուղղադիտակ (որտոսկոպ)։ 3) Սին փամփուշտներ։ ՄԱՆՈՒ.— Առանց խախտելու նշանոցային գծի դրությունը պահանջել աշխատանքը կատարել շոշափելով։
35 վայրկ.	25 վայրկ.	1) Ավտոմատիկ նշող (Պենկին-Շուլունով)։ 2) Ուղղագլխակ (որտոսկոպ)։ 3) Սին փամփուշտներ։ 4) Նշան № 39 կպցրած վահանի վրա։
		1) Ավտոմատիկ նշող (Պենկին-Շուլունով)։ 2) Ուղղագլխակ (որտոսկոպ)։ 3) Սին փամփուշտներ։ 4) Նշան № 8։ ՄԱՆՈՒ.—Հասնել նրան, վոր գնդացրորդը ցրի շերտի լայնությամբ մոտ 1,5 վայրկյանի ընթացքում։ Հրաձգութ. ժամանակ ցրման վարժ. կատարելիս ավելի քան 500 մետր տարածութ. վրա, ցրման տեմպը պետք և համեմատակ. չափով քչացնել այսինքն՝ ավելացնել ցրման ժամանակը։

Վարժութ. №-ը	Թեման և հրաձգության ու վարժությանն ի նախորդում	Տարբերը, որոնք կենթակա են մշակման
8	Հրաձգություն խորությամբ հավասարաչափ ցրումով (3-րդ և 6-րդ վարժություններին)։	Գնդակների խորությամբ հավասարաչափ ցրում, ցրման վորոշ աբագության։
9	Առաջ շարժել գնդացիրը դեպի ցույց տված կրակային կետը և գնդացրի կրակի պատրաստելը (9-րդ վարժությանը)։	Գնդացրով քաղուն շարժում։
10	Մարտադաշտի դիտողություն (4-րդ և 9-րդ վարժություններին)։	1) Գտնել ցույց տված նշանը։ 2) Հայտաբերել նշանը դիտողության շերտում. 3) Նշանի ցույց տալը կողմորոշների վերաբերմամբ անկյունաչափային բաժանումներով։ Հին ծառայողների հետ. 1) Նշանների գնահատականն ու ընտրությունը։ 2) Նշանոցի և ուղղանի հաստման վորոշումը։ 3) Կրակի տեսակի ընտրությունը։ 4) Կրակ բանալու և դադարեցնելու մոմենտը։
11	Կրակային կետի տարաորոշումը (4-րդ և 9-րդ վարժություններին)։	1) Անցածների կոմպլեքսը։ 2) Փողի պաղեցումը։ 3) Մասերի փոխարինումը։

Ժամանակաչափ		Գործիքներ և ձեռնարկներ
Հերթ. կարմ. բանակային	Հին ծառայողներ	
		Նույնը միայն նշան № 8 Ծանոթություն—Վերամբարձ մեխանիզմի անվակի պտույտի արագությունն անկախ նշանի հեռավորությունից. անվակի պտույտը դեպի մի կողմը նշանոցի մի բաժանման վրա մի վայրկյանում։
1 ր. 40 վայր.	1 ր. 25 վայր.	Պարապմունքը վարժական դաշտում։
		1) Գնդացրային քանոն։ 2) Ծանոցով հերկիպտակ։ 3) Թիրախային հաստատուն։ Ծանոթություն։ Պարապմունքը կատարվում է վարժական դաշտում։
1 րոպե	40 վայրկ.	1) Ամրամասիկ նշող։ 2) Ուղղադիտակ (պրոտակոպ)։ 3) Սին փամփուշտներ։ 4) Նշան № 19։ Ծանոթություն. Պարապմունքը սարքավորած դաշտում։

Վարժուք. №	Թեման և հրաձգության վոր վարժությանն է նախորդում	Տարրերը, վորոնք կենթակա չեն մշակման
12	Շեղման (դերիվացիա) և քամու ազդեցությունը դնդակի թռիչքի վրա (5-րդ և 9-րդ վարժություններին)։	1) Շեղման և քամու ազդեցությունը վերացնելու համար խնդիրների լուծումը։ 2) Շեղման և քամու ազդեցությունը վերացնելու համար խնդիրների լուծումը և ուղեկից ու դիմացից փչող քամու և ջերմաստիճանի ազդեցությունը վերացնելու համար խնդիրների լուծումը։
13	Հրաձգություն իր զորքերի արանքներով (5-րդ վարժությանը)։	1) Անվտանգության անկյունների վորոշումը կեսի վրա հրաձգության ժամանակ և քանոնի ու մատների ոգնությամբ ճակատով ցրումով հրաձգության ժամանակ։ Դնդացրի վրա ցրման ու սահմանների սահմանափակում։
14	Հրաձգություն շարժվող նշանների վրա (6-րդ և 7-րդ վարժություններին)։	1) Նշանի շարժման արագության համեմատ վորոնել ուղղանի հաստատումը։ 2) Դնդակոծել նշանը կրակային դիպուկներով։ 3) Փամփուշտները և ջուր թափել մոտեցնելը։ 4) Դնդացրի յուղելը։
15	Հրաձգություն՝ կրակը մի նշանից մյուսի վրա տեղափոխելով (9-րդ վարժությանը)։	1) Կրակը տեղափոխել նշանոցով։ 2) Կրակը տեղափոխել ոդով, նախապատրաստած ավյալներով նշանոցի ոգնությամբ։

Ժամանակաչափ		Դործիքներ և ձեռնարկներ
Ներկա. կարմ. բանակային	Հին ծառայողներ	
20 վայրկ.	15 վայրկ.	Դնդացրային քանոն։ Ծանոթություն։ Պարապմունքը կատարվում է միաժամանակ զանազան նշաններ դնդակոծելու համար խնդիրների լուծման հետ։
15 վայրկ.	10 վայրկ.	
5 վայրկ.	3 վայրկ.	Դնդացրային քանոն։
15 վայրկ.	10 վայրկ.	Դնդացրային քանոն և միքանի փամփուշտային տուփեր ու ջրի ամաններ։ Ծանոթություն. Պարապմունքը սարքավորած դաշտում։
		1) Ավտոմատիկ նշող։ 2) Թիրախային հաստատան։ Ծանոթություն։ Պարապմունքը սարքավորած դաշտում։

Վարժ. №-ը	Թեման և հրաձգության վար վարժության և նախորդում	Տարրերը, որոնք կենթակա են մշակման
16	Անկյունաչափի հաստատումը (8-րդ վարժությանը)	1) Հաստած անկյունաչափի աստիճանաթվի կարդալը։ 2) Անկյունաչափի հաստատումը հրամանով նշանակված բաժանման վրա։ 3) Հաստած հարթաչափի աստիճանաթվի կարդալը։ 4) Հարթաչափի հաստատումը հրամանով նշանակված բաժանման վրա։
17	Անկյունաչափի և հարթաչափի խնամքով ըստուգում (8-րդ վարժությանը)։	1) Անկյունաչափի հաստատումը գնդացրի վրա։ 2) Անկյունաչափի խնամքով ստուգում։ 3) Հարթաչափի խնամքով ըստուգում։
18	Գնդացրի նշանառությունը անկյունաչափով (8-րդ վարժությանը)	1) Գնդացրի նշանառությունը անկյունաչափով և նշման կետի ընտրություն։ 2) Անկյունաչափով նշում ոգնական կետով։ 3) Նշում հարթաչափով։ 4) Նշում ոդով։
19	Հրաձգության ճակատով ցրումով անկյունաչափի ոգնությամբ (8-րդ վարժությանը)։	Գտնել անկյունաչափի բաժանումների մեջ ցրման սահմանները ոգնական կետին նշան բռնած ժամանակ։

Աղյուսակի շարունակությունը

Ժամանակաչափ		Գործիքներ և ձեռնարկներ
Լրիվ կարմ. բանակային	Հին ծառայողներ	
4 վայրկյան	3 վայրկյան	1) Մեծացրած անկյունաչափային շրջան։ 2) Մարտական անկյունաչափ՝ հաստած գնդացրի վրա։
4 »	3 »	
4 »	3 »	
4 »	3 »	
10 վայրկ.	7 վայրկ.	1) Գնդացիր։ 2) Անկյունաչափ։ 3) Բանալի։ 4) Կոնտրոլ հարթաչափ։
60 »	40 »	
60 »	40 »	
15 վայրկ.	10 վայրկ.	1) Գնդացիր։ 2) Անկյունաչափ.
7 »	5 »	
10 »	7 »	
6 »	5 »	

1) Ամսամատիկ նշող.
2) Ուղղափակաչ (որտակոպ)։
3) Սին փամփուշտներ։

Նշումներ — Գործարանքը ստորագրված դաշտում։

Վարժութ. №-ը	Թեման և հրաձգության վրը վարժությանն և նախորդում	Տարբերը, որոնք յենթակա յեն մշակման
20	Գնդակոծել լավ քոզարկված նշաններ և հրաձգություն ծխի միջով և ծխի մեջ (8-րդ վարժ.).	Հրաձգության անցած տարրերի կոմպլեքսի անուղղակի նշանառությամբ:
21	Զենիթային նշանոցի հաստումը գնդացրի վրա (զենիթային հրաձգությունների 1-ին վարժությանը).	1) Զենիթ. նշանոցի հաստումը: 2) Խնամքով ստուգում: 3) Զենիթային ուղղանի հաստման դեպքում կանխումների ցույց տալը, հաստումը նշանառության գծերի զանազան յերկարությունների վրա:
22	Նշանառություն զենիթային նշանոցով սովորական հաստումով (զենիթային հրաձգության 1-ին վարժությանը):	1) Նշանառություն գնդացրի վրա թռչող և հեռացող սավառնակի վրա: 2) Նշանառություն անցնող սավառնակի վրա: 3) Նշանառություն հարևան զրահամասի վրա նիզակահարող սավառնակի վրա. 4) Ողային ուղղանի հաստումը սավառնակի թռիչքի համաձայն:
23	Նշանառություն զենիթային նշանոցով զենիթային հաստատարանից:	1) Նշանառություն գնդացրի վրա թռչող և հեռացող սավառնակիվրա 2) Նշանառություն անցնող սավառնակի վրա: 3) Նշանառություն հարևան զրահամասի վրա նիզակահարող սավառնակի վրա՝ 4) Ողային ուղղանի հաստումը սավառնակի թռիչքի համաձայն:
24	Պրակտիկա ողային նշանի գնդակոծման մեջ:	Զենիթային հրաձգության բոլոր անցած տարրերի կոմպլեքսը:

Թամանակաչափ		Գործիքներ և ձեռնարկներ
յերիտակարմ. բանակային	հին ծառայողներ	
		1) Ավտոմատիկ նշող: 2) Ուղղադիտակ (որոտոսկոպ): 3) Սին փամփուշտներ: Ծանոթ. պարապմունքն տարր. դաշտում
15 վայրկ. 60 »	10 վարյկ. 40 »	1) Գնդացիր: 2) Զենիթային նշանոց: 3) Լարան. 4) Վահան: 5) Մետր:
3 վայրկյան 3 » 3 » 2 »	2 վայրկյան 2 » 2 » 1 »	1) Սավառնակների ուրվանկարներ: 2) Գնդացիր զենիթային նշանոցով: 3) Ցուցան: 4) Վահան: 5) Մետր:
		1) Սավառնակների ուրվանկարներ: 2) Գնդացիր զենիթային նշանոցով: 3) Ցուցան: 4) Վահան: 5) Մետր: 6) Զենիթային հաստատարան:
		Վարժություն շրջանակային հաստատարանի և թղթե տուփաձև փուռանի վրա սին փամփուշտներով հրաձգության մեջ:

Վարժ. №-ը	Թեման և հրաձգության վրա վարժությունն ու նախորդումը	Տարրերը, որ յուրաքանչյուր յուն մշակման
		Բ. Կրտսեր եռամ
1	Հետախուզություն։	1) Տրված սեկտորի ուսումնասիրություն։ 2) Նշագրման հետևորության որոշումը, որտեղից պետք է կրակ վարել։ 3) Գնդացրի համար դիտակետի և կրակային կետի ընտրություն։ Կողմնորոշների ընտրություն և մինչև այդ կողմնորոշները չեղած հետևությունների որոշումը։ Զոհունի կրակային կետերի ընտրություն։ 4) Հրաձգային քարտ կազմելը։ 5) Ճանապարհ ընտրել փամփուշտներ և ջուր կրելու համար։ 6) Ճանապարհ ընտրել դեպի քեկունքի բնագիծը քաշվելու համար։
2	Հրաձգության համար տվյալների պատրաստություն։	1) Ընտրել ոգնական կետ՝ նշանառության համար։ 2) Քամու, շեղման և չկրմաստիճանի ուղղումների որոշում։ 3) Գնդացրային քանոնի ոգնությամբ անքաժան նշանառությամբ ոգնական կետով հրաձգության համար նշանոցի և ուղղանիվորոշումը։ 4) Ոգնական կետով հրաձգ. համար անկյունաչափի որոշում։ 5) Տեղանքի անկյան չափումը։ 6) Բարձրացման անկյան որոշումը։ 7) Իր զորքերի դիմավերևով հրաձգության համար հնարավորության որոշում։ 8) Աչքանքներով հրաձգության համար հնարավորության որոշում։

Ժամանակաչափ	Դործիքներ և ձեռնարկներ
կազմի համար	1) Գնդացրային քանոն։ 2) Ճանցով յերկդիտակ։ 3) Բլոկնոտ։ ՄԱՆՈՒ.—Պարապմունքը դաշտում։
	1) Գնդացրային քանոն։ 2) Ճանցով յերկդիտակ։ 3) Բլոկնոտ։ ՄԱՆՈՒ.—Պարապմունքը դաշտում։

Վարժ. №-ը	Թեման և հրաձգության վրա վարժության և նախորդում	Տարրերը, որ կենթակա են մշակման
3	Պաշտպանողական շերտի առջևի եղերի առաջ խափանիչ կրակ վարելու համար տվյալների պատրաստություն (զիներային հրաձգություն):	1) Տեղանքի ուսումնասիրությամբ՝ ցույց տված ուղղությամբ խափանիչ կրակ վարելու համար: 2) Ցրման խորության վորոշումը՝ գործոն կրակ ձեռք բերելու համար ուղիղ ձիգի հեռավորության վրա:
		Գ. Միջին հրամկազ
1	Հետախուզություն:	1) Տրված սեկտորի ուսումնասիրում՝ բաց մատույցների—դիտողությամբ, թաղնված—քարտեզով: 2) Ամենափոքր հեռավորության վորոշումը, վորտեղից պետք է կրակ վարել (նվազագույն նշանոց): 3) Դիտակետի ընտրություն և բաց (փակ) կրակային դիրքի նշում: 4) Կողմնորոշների ընտրություն և նրանց համարակալում: 5) Մինչև այդ կողմնորոշները յեղած հեռավորությունների վորոշումը և տեղանքի դիտողության կազմակերպում: 6) Մինչև իր զորքերը հեռավորության վորոշում նախատեսվող հրաձգության ուղղություններով: 7) Այդ ուղղության վրա յեղած ամենահեռու և ամենամոտիկ տեղական առարկաների նշումը, վորոնք բնորոշում են գլխավերևով հրաձգության գոտու (զոնայի) անվտանգություն: 8) Բաց, փակ և պահունի կրակային դիրքի ընտրություն:

Ժամանակաչափ	Գործիքներ և ձեռնարկներ
	1) Գնդացիր: 2) Գնդացրային քանոն: 3) Ճանցով յերկդիտակ: 4) Նշանաձողեր (վնխանիր): 5) Լապտերներ: 6) Բլոկնոտ: ԾԱՆՈԹ.— Պարապմունքը դաշտում:
մի հատ ար	
Գնդացրային դասակը պետք է պատրաստ լինի կրակ բանալու պաշտպանության ժամանակ—մինչև 15 րոպե, հարձակման ժամանակ և դիմամարտում—մինչև 8 րոպե:	1) Գնդացրային քանոն: 2) Ճանցով յերկդիտակ: 3) Հեռաչափ: 4) Հրամատարական անկյունաչափ: 5) Բլոկնոտ: ԾԱՆՈԹ.— Պարապմունքը դաշտում:

	Թեման և հրաձգության վեր վարժության և նախորդում	Տարրերը, որ կենթակա են մշակման
		9) Հիմնական գնդացրի նշանակումը։ 10) Կապի կազմակերպումը կրակային դիրքից։ 11) Դասակի փամփշտակայանի համար տեղի ընտրությունն։ 12) Ճեռքաշվելու ճանապարհի ընտրությունն։
2.	Հրաձգության համար ավյալների պատրաստություն։	1) Բազայի չափելը (հրամատարի հեռանալը)։ Գնդացրերի համար տեղանքի անկյան չափումը։ 2) Հրամատարի տեղափոխության ուղղումների հաշվելը (հաշվելով կամ տրանսֆորմատորով)։ 3) Քամու և ջերմաստիճանի ուղղումների հաշվելը։ 4) Անկյունաչափի վորոշումը հիմնական գնդացրի համար։ 5) Բարձրացման անկյան վորոշումը։
3.	Նշանների գնդակոծումը	1) Նշանի ցույց տալը։ 2) Հովհարի դրվածքը նշանի վրա։ 3) Հովհարի աստիճանի մոտեցման վորոշումը։ 4) Ցրման լայնության և խորության վորոշումը։ 5) Նշանի վրա կրակելու համար փամփուշտների քանակի նշանակումը և կրակի բնույթը։ 6) Կրակի տեղափոխությունը մյուս նշանի վրա՝ անկյունաչափի և գծագրոցի (պլանշետի) ոգնությամբ։ 7) Լանջերի գնդակոծ (դրսի և հակառակ կողմի)։

Բացի նախորդ վարժության մեջ ցույց տված գծագրոցի տախտակով (պլանշետով) ավյալներ պատրաստելու ժամանակ՝
1) Պատրաստած գծագրոցի տախտակ (պլանշետ)։
2) Ցելլուլոիդի շրջանակ։
3) Ալիդադ (շրջահիկ քանոն)։
4) Մատիտ։
5) Գնդասեղներ։
6) Ռեզին։

Ծանոթություն։
1) Պարապմունքը դաշտում։
2) Պարապմունք քարտեզներով։

Հրամատարը գրանցում է հրաձգության ավյալները։

Բացի 1-ին վարժության մեջ ցույց տված գծագրոցի տախտակով (պլանշետով) ավյալներ պատրաստելու ժամանակ՝
1) Պատրաստած գծագրոցի տախտակ (պլանշետ)։
2) Ցելլուլոիդի շրջանակ։
3) Ալիդադ (շրջահիկ քանոն)։
4) Մատիտ։
5) Գնդասեղներ։
6) Ռեզին։

Ծանոթություն։
1) Պարապմունքը դաշտում։
2) Պարապմունքներ քարտեզների վրա։

	Թեման և հրաձգության վիր վարժությանն ե նախորդում	Տարրերը, որ յենթակա յեն մշակման	Ժամանակաչափ	Դործիքներ և ձեռնարկներ
		8) Լանջերի հրաձգության դեպքում փամփուշտների հաշիվը կապված հարվածվող տարածության փոքրանալու հետ։ 9) Կրակի ճշտումը (անկյունաչափի քայլ)։		
4.	Դասակի հրամատարի ոգնականի աշխատանքը կրակային դիրքում։	1) Ճակատի ցույց տալը և կրակային դիրքի յերկայնությունը։ 2) Ջոկի հրամատարներին կրակային կետերի ընտրության մասին ցուցումներ գնդացրերի համար կետերի նվազագույն նշանոցի համապատասխան։ 3) Հեռախոսների և ազդարարների դասավորման տեղը ցույց տալը։ 4) Զուգահեռ հովհար կազմելը։ 5) Հիմնական գնդացրի նշումը։ 6) Գնդացրերի համար նշման կետի ընտրությունը (յեթե այդպիսին նշանակվում ե)։ 7) Գնդացրերը հրաձգության համար պատրաստականության ստուգում և հրամատարի զեկուցում։ 8) Հովհարի մոտեցնելը։ 9) Կրակ բանալը։ 10) Կրակի տեղափոխությունը։		1) Անկյունաչափերով գնդացրեր։ 2) Տուփեր ժապավեններով, լցրած վարժական փամփուշտներով։ 3) Նշանառողներ։ 4) Գնդացրային քանոն։
5.	Գնդացրային վաշտի կրակի ղեկավարումը։	1. Հետախուզությունը.— ա) Ռայոնի ուսումնասիրումը քարտեզով՝ նշել իր հրամատարական կետը, ռայոնները, դասակների դասավորումը, թիկունքային ընտագծերը, վաշտի փամփուշտակալանի դասավորման տեղը։ բ) Ռայոնի ուսումնասիրումը անմիջապես տեղանքում՝ իր և հակառակորդի զորքերի դասավորումը, առաջուց քարտեզով մատնանշված կետերի վերջնական ընտրությունը դիտողության կազմակերպում։	Գնդացրային վաշտը պատրաստ պետք ե լինի կրակ բանալու՝ Պաշտպանության ժամանակ մինչև 30 րոպե. հարձակման՝ ժամանակ և դիմամարտում մինչև 15 րոպե։	1) Քարտեզ։ 2) Ճանցով յերկդիտակ։ 3) Գնդացրային քանոն։ 4) Կողմնացույց։ 5) Ցեղուլոիդի շրջանակ։ 6) Հեռաչափ։ 7) Դծագրության տախտակ (պլանշետ)։ 8) Ալիդադ։ 9) Մատիտ։ 10) Ռետին։

Դասարան	Թեման և հրաձգության վայր վարժության և նախորդում	Տարրերը, որոնք կենթակա են մշակման
		2. Վճիռ ընդունելն ու դասակներին խնդիրներ տալը, կրակի ընդհանուր պլանի համաձայն. ցույց տալ դասակներին՝ ռայոնները և հիմնական շերտերը, հատուկ ուղղությունը և լրացուցիչ սեկտորը ու բնագծերը։ ա) Կողմորոշների նշումն ու համարակալումը։ Կապի կազմակերպումն ու ազդանշանների սահմանումը խափանիչ կրակ բանալու համար։ բ) Թիկունքի կազմակերպումը։ 3. Քարտի կամ գծագրության (պլանշետի) պատրաստելը կրակը ղեկավարելու համար,—նկարել իր կանգնած տեղի կետը և դասակի հրամատարների դիտակետերը, դասակների հրամատարներից ստացած սխեմանների և կոորդինատների հիման վրա նրանց դասավորությունը, նշված կողմորոշները, բնագծերը՝ խափանիչ կրակ վարելու համար, իր զորամասերի և նշանների դասավորումը։ 4. Կրակի կազմակերպման և շարժման պլանային աղյուսակի կազմումը։ 5. Կապի սուտդում դասակների հրամատարների, գումարտակի հրամատարի, հրետանու և հարևանների հետ։ 6. Դիտողությունն իր և հակառակորդի զորքերի։ 7. Կրակի կենտրոնացում, բաժանում և տեղափոխում։ 8. Խափանիչ կրակ բանալը։ 9. Կրակի դիտողությունն։

Ժամանակաչափ	Գործիքներ և ձեռնարկներ
	11) Գնդասեղներ։ 12) Հեռախոսային կապ։ 13) Ազդանշանային դրոշակներ։ ՄԱՆՈՒ.— 1) Պարապմունքներ դաշտում։ 2) Պարապմունքներ քարտեզի վրա։

3) Մաթեմատիկական փոփոխությունների բաց թողնելու դեպքերի կուրսի վարժու-

Վարժությունների № ը / Ով և անցնում վարժությունը	Անհատական հրաձգություններ			Հրաձգություններ ջոկով				Կրակի ղեկավարության պրակտիկական համար լրացուց. կերպով բաց և թողնվում	Հրաձգություններ դասակով		Հրաձգությունները վերջում	Ընդամենը
	վարժական	մարտական										
	1	2	3	1	2	3	4		1	2		
Գնդացրային վաշտի հրամատարը .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2000	2000
Գնդացրային դասակի հրամատարը .	—	—	—	—	—	—	—	—	520	400	—	920
Կրտսեր հրամկազմը—կադրային զորամասերի գնդացրային ստորաբաժանումների գնդացրորդները և յերկրային զորամասերի կադրերը	—	—	—	—	15	—	30	—	55	—	—	—	345
Կադրային զորամասերի և յերկր. զորամասերի կադրի 1-ին տարվա ծառայության գնդացրորդները . .	5	15	10	10	15	50	30	15	55	12	15	—	232
Նույնը ծառայության 2-րդ տարում	—	—	—	10	15	—	30	15	55	—	15	—	140
Յերկրային զորամասերի 1-ին տարվա ծառայության գնդացրորդները	5	15	10	10	15	50	30	15	55	12	15	—	232
Յերկրային զորամասերի այլ տարիների ծառայության գնդացրորդները	—	—	—	—	15	—	30	—	—	—	15	—	60
Գնդային դպրոցների հրաձգային, քրավոր և ձեռքի գնդացրերի ջոկերի փոփոխիկ կազմը	5	15	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	30
Գնդային դպրոցների հաստոցավոր գնդացրային ջոկերի փոփոխիկ կազմը	5	15	10	10	15	50	30	15	55	12	15	—	282
Հրաձգային, քրավոր ու ձեռքի գընդացրային ջոկերի այն շարքային կազմը, վոր անցնում է ծառայությունը Զին. պարտադիր ծառ. որ. X հոդվածի կարգով (մլիմյակները) .	5	15	—	10	—	—	—	—	—	—	—	—	30
Նույնը հաստոցավոր գնդացրերի ջոկերի կազմը	5	15	10	10	15	50	30	15	55	12	15	—	332
Յերկրային զորամասերի փոփոխիկ կազմի գնդացրորդ կրտսեր հրամ կազմը	5	—	—	—	15	—	30	—	—	—	15	—	115

հաշիվը յեվ հաստոցավոր գնդացրերով հրաձգությունների բաշխումը

Ով և անցնում վարժութ-յունները / Վարժութ-յունների №-ը	Անհատական հրաձգութ-յուններ								
	վարժա-կան	մարտական							
	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Արաագործչների վարժական հավաքները Հաստոցավոր զնդացրորդն.									
Ուսուցման 1-ին տարի	5	15	10	10	15	—	—	—	—
» 2-րդ »	—	—	—	—	15	—	30	15	—
» 3-րդ »	—	—	—	—	—	—	30	15	—

Ծանոթություններ. *1.* Բացի աղյուսակում մատնանշվածից փամփուշտներ են նշանակվում զորամասի հրամատարի տրամադրության տակ.

ա) Հաստոցավոր զնդացրերով մրցական հրաձգության համար 2000 հատ (հեծյալ մասերին՝ 1000 հատ).

բ) Ծուցադրական հրաձգությունների համար—1000 հատ.

գ) Հաստոցավոր զնդացրերի փողերի խփելն ստուգելու համար—600 հատ (հեծյալ մասերին—250 հատ).

դ) Ցեխ Ճացողների հետ վարժություններն անցնելու համար—1000 հատ (հեծյալ մասերին—500 հատ).

ե) Տակտիկական պարապմունքներ կատարելու համար, մարտական հրաձգությամբ—յուրաքանչյուր զնդացրին 200 հատ.

զ) Ավագ ու միջին հրամատարական քաղաքական կազմի և ավագների անհատական հրաձգություններն անցնելու համար յուրաքանչյուրին.—

Գնդացրային վաշտերի ու դասակների հրամատարներին, պահեստի հրամկազմին ու յերկրային զորամասերի փոփոխիկ հրամկազմին (զնդացրորդներին)—150-ական հատ.

Շարային ստորաբաժանումների հրամատարական-քաղաքական կազմին (վոչ զնդացրորդներին) 75-ական հատ.

Պահեստի (վոչ զնդացրորդ) հրամատարական-քաղաքական կազմին 25-ական հատ.

Զինվորական անհատական հրաձգություններ	Հրաձգություններ ջոկով				Հրաձգություններ դասակով		Հրաձգություններ խառնած	Ընդամենը
1	2	3	1	2	3	4	1	2		
—	—	—	—	—	—	—	10	—	—	65
—	—	—	—	—	—	—	10	—	—	70
12	—	—	—	—	—	—	13	—	—	70

2. Կրակի դեկավարության մեջ պրակտիկայի համար փամփուշտներ լրացուցիչ կերպով բաց են թողնում.

ա) Կրասեր հրամկազմին—յերկրային զորամասերի փոփոխիկ կազմի զնդացրորդներին.

բ) Գնդային ու գումարտակային զպրոցների հաստոցավոր գնդացրային դասակների փոփոխիկ կազմին.

գ) Հաստոցավոր գնդացրային ջոկերի այն շարք. կազմին, վոր ծառայությունն անցնում է Զին.՝ պարտադ. ծառայությ. Որ. X հատվածի կարգով (միամյակներին) և ծախսվում են համաձայն հաստոցավոր գնդացրով հրաձգության կուրսի ամբիվ ցուցումների 8-րդ հոդվածի:

Յերկրային զորամասերի փոփոխիկ կազմի կրասեր հրամատարն ու գնդային զպրոցների փոփոխիկ կազմը (ա և բ) մարտական հրաձգություններն անցնում են ջոկով:

Շարքային կազմը (միամյակները—գ) մարտական հրաձգություններն անցնում են ջոկով ու դասակով:

3. Հրետանական ու յերկաթուղային գնդացրորդները հրաձգություններն անցնում են հավասար հիմունքներով.

կադրային կազմը—շարային զորամասերի կադրային կազմի հետ.

փոփոխիկ կազմը շարային զորամասերի փոփոխիկ կազմի հետ:

Հրամատարական-քաղաքական կազմի համար հրաձգության վարժություններն ընտրվում են զորամասի հրամատարի հայեցողությամբ՝ նայած նրանց պատրաստականության:

4) Մ. Ճիաստական վերերկրյա

Վարժութ. № №-ը	Վարժության նպատակը	Հրաձգության նշանները և դեպի նրանց ցեղած հեռավորությունը	Հրաձգության տեսակները և փամփուշտների քանակը
1 վարժ.	Պրակտիկա հրաձգության մեջ և գնդացրի մեխանիզմների աշխատանքի մեջ:	Նշան № 39 հրաձգային խմբակը վազվզի ժամանակ փոքրացրած 20 անգամ (կտրցած տեսարանի կամ վահանի վրա պատկերի բարձրությամբ): 20 մետր (25 քայլ)	Մեկական ձիգերով անընդմեջ ժամանակ: 5 փամփուշտ
2 վարժ.	Պրակտիկա ճակատով գնդակների հավասարաչափ ցրման մեջ:	Նշան № 8 (վարժական շերտ 45×5 սմ). տարածությունը 20 մետր (25 քայլ):	Ցրումը ճակատով. 15 փամփուշտ
3 վարժ.	Պրակտիկա գնդակների հավասարաչափ ցրման մեջ խորությամբ:	Նշան № 8 (վարժական շերտ 21×5 սմ). տարածությունը 30 մետր (25 քայլ):	Ցրումը խորությամբ: 10 փամփուշտ

Կատարման կարգը	Հրաձգության գնահատականը
Ցուրաքանչյուր ձիգ կատարվում է կերպարանին ջակի հրամատարի ցուցումով: Ցրող ու վերամբարձ մեխանիզմները ամրացվում են յուրաքանչյուր նշանառությունից հետո:	Հարվածել վոչ պակաս 3 կերպարան
Նշանադրել գնդացիրը շերտի ձախ յեզրին և անընդհատ կրակով հորիզոնական ցրումով հավասարաչափ ծածկել շերտը:	Խփել առնվազն 40 աչկու: Աչկոների հաշիվը և՝ յուրաքանչյուր ուղղանկյան հարվածման ժամանակ անկախ գնդակների դիպուածից հաշվվում է 5 աչկո. բացի դրանից, ավելացվում է 3 տեղամասի հարվածման դեպքում 10 աչկո, 4 տեղամասի դեպքում՝ 15 աչկո և 5 տեղամասի դեպքում 25 աչկո: Աչկոների առավելագույն թիվը—100-ը կլինի բոլոր 15 ուղղանկյունների հարվածման դեպքում:
Նշանադրել գնդացիրը «6» նշանոցով շերտի ներքին յեզրին դնել նշանոցային ողակը 19 խոշի վրա և անընդհատ կրակով, ուղղաձիգ ցրում կատարելով, ողակով 19-ից մինչև 21 հավասարաչափ ծածկել շերտը:	Հարվածել ամենապակասը 4 ուղղանկյուն, շերտի ամբողջ յերկարությամբ ծածկոների հավասարաչափ դասավորության պայմանով:

Վարժութ. № №	Վարժության նպատակը	Հրաձգության նշանները և դեպի նրանց տեղած հեռավորությունը	Հրաձգության տեսակները և փամփուշտների քանակը
4 մարտ.	Պրակտիկա կրակային կետի գնդակոծման մեջ:	Նշան № 19 յերեվացող ձուռքի գնդացիր Հեռավորությունը 350—500 մետր. (500—700 քայլ):	Հրաձգությունը կատարվում՝ ազատած ցրող մեխանիզմով: Նշանի տեսանելիության ժամանակն է՝ ծառայության 1-ին տարվա համար 1 րոպե 2-րդ տարվա համար 40 վայրկյան. փամփուշտները 10
5 մարտ.	Պրակտիկա յերեվացող խմբակային նը շանների գնդակոծման մեջ իրենց դրքերի արանքներից:	Նշան № 39 յերևացող հրաձգային կրակող խմբակ 6 զոտկաչափ կերպարան 10×15 մ. տարածության վրա: Հեռավորությունը 400-600 մետր (600-800 քայլ)	Ցրումը ճակատով: Նշանի տեսանելիության ժամանակն է ծառայության 1-ին տարվա համար 1 ր. ծառայության 2-րդ տարվա համար 40 վայրկ. փամփ.-15:
6 մարտ.	Պրակտիկա յերեվացող լայն ու խոր նշանների գնդակոծման մեջ:	Ձերկու յերեվացող խմբակ յուրաքանչյուրում 13 վազող կողքի կերպարան տանդաձև 50×50մ. տարածության վրա (սխեմա 1 և 2). Հեռավորությունը 700—1000 մետր. (1000—1400 քայլ):	Ցրումը ճակատով ու խորությամբ: Նշանի տեսանելիության ժամանակն է՝ ծառայության 1-ին տարվա համար 1 ր. ծառայության 2-րդ տարվա համար 45 վայրկյան: Փամփուշտների քիվն է—50:

Կատարման կարգը	Հրաձգության գնահատման կանոնը
Գնդացիրը վաղորդք լցված և հաստված կրակային կետում: Նշանը յերեվալուն պես ջոկի հրամատարի հրամանով դնել նշանոցը, ուղղանը և գնդակոծել նշանն անընդհատ կրակով: 2-րդ տարվա ծառայության նշանառուներին հեռավորությունը, նշանոցը և ուղղանը ցույց չեն տրվում: Ցուրաքանչյուր կրակողին ունենալ №19 յերկու նշան հաստված ճանկի սահման. ցույց տալ այդ նշաններից մեկը:	Գնդակները դիպցնել՝ գերազանց 3. լավ 2. բավարար 1.
Գնդացիրը վաղորդք լցված և ու հաստված կրակային կետում: Գնդացրի հաստման համար ընտրած վայրի առջևում դրվում են յերկու խմբակ, որոնք իրենցից պատկերացնում են հրաձգային առաջադրանքներ: Այդ խմբակները դրվում են այնպես, որ հրաձգության վարեն նրանց արանքից:	Հարվածել կերպարանները՝ գերազանց 3. լավ 2. բավարար 1.
Գնդացիրը վաղորդք լցված և ու հաստված կրակային կետում: Նշանի յերեվալու մոմենտին ջոկի հրամատարի հրամանով դնել նշանոցը ուղղանը և գնդակոծել նշանը ցրումով ամբողջ լայնությամբ ու խորությամբ նշանոցի մի խազով 2-րդ տարվա ծառայության նշանառուներին հեռավորությունը, նշանոցը և ուղղանը ցույց չեն տրվում: Դեպի հրաձգության գիծը մի վորոշ անկյունով զրոշակներով նշում և պաշտպանողական շերտի առջևի եզերքը: Զրոշակները նշում են իրենց զորամասերի գտնվորության տեղը:	Հարվածել կերպարանները՝ գերազանց 3. լավ 2. բավարար 1.

Վարժութ. № №-ը	Վարժության նպատակը	Հրաձգության նշանները և դեպի նրանց տեղած հեռավորությունը	Հրաձգության տեսակները և փամփուշտների քարակը
7 մարտ	Պրակտիկա շեղ կրակով շարժվող նշանի գնդակոծման մեջ։	Նշան № 47 հատուց. գնդացրերի քանակը շարժման մեջ (1 կաղապար-բալվանակա) և 7 կողքի վազող կերպարան) 10×10 մետր տարածության վրա։ Նշանն անցնում է 1 րոպեում 50 մետր պաշտպանողական շերտի նշված առջևի մասի ուղղությամբ կերպարանները երեվում են շարժման սկզբից և ծածկվում են կանգառման ժամանակ։ Հեռավորությունն է 550–850 մ. (800–1200 քայլ)	Կրակային հարձակում, Փամփուշտներն են—30
8 մարտ	Պրակտիկա լավ քողարկված նշանի գնդակոծման մեջ նշանադրելով հատկանիշով և անկյունաչափի ու հարթաչափի կամ նշանոցի ուղղանի նշումով։ Ծխի միջից և ծխի մեջ հրաձգության տեղանակները ցույց տալը սովորողներին։	Նշան № 15, վորը երեևում է 10 վայրկյանով յերկու անգամ 15 վայրկյան ընդմիջումով։ №15 նշանի յերեևում՝ 7–10 մետր հեռավորությամբ 6 գոտակոչի կերպարան, վոր զրված են իրար կողքի և լավ քողարկված են։ Քողարկիր պետքէ լինի գնդակոծվող խրթակների ամ-	Ցրումը անկյունաչափի խազերով ջոկի հրամասարի ցույց տված լայնությամբ։ Նշանառությունը տեսանելի հատկանիշով անկյունաչափի և հարթաչափի կամ նշանոցի և ուղղանի նշումով։ Հրաձգության համար ժամանակը—1 ր. 30 վայրկյան, Փամփուշտները—15

Հրաձգության դնահատականը	Կատարման կարգը
Հարվածել կերպարանները՝ Գերազանց լավ 3. 2. բավարար 1.	Գնդացիրը լցված և և վազորոք հատված։ Նշանի յերեվալու մոմենտին ջոկի հրամասարի հրամանով դնել նշանոցը, ուղղանը և գնդակոծել այն կրակային հարձակումով։ Պաշտպանողական շերտի առջևի մասը նշվում է դեպի հրաձգության գիծը մի վորոշ անկյունով դրոշակներով։
Դիպցնել գնդակները՝ Գերազանց լավ 3. 2. բավարար 1.	Գնդացիրը վազորոք հատավում է կրակային կետում։ Նշանառուն ոգտվելով կերպարանի յերեևումից նշան է դնում նրա վրա գնդացիրը և անմիջապես նշում է անկյունաչափով և հարթաչափով (ողակով)։ Նշանառվի պատրաստության մասին զեկուցումից հետո, ջոկի հրամասարը հրաման է տալիս գնդակոծելու համար մյուս պայմանական նշանի անկյունաչափի ոգնությամբ վորպեսզի խախտի նշանառությունը։ Ցրերը նշանառուն պատրաստ է գնդակոծելու յերկրորդ նշանը, հրամայում է տեղափոխել կրակն իսկական նը-

Վարժության №	Վարժության նպատակը	Հրաձգության նշանները և դեպի նրանց տեղած հեռավորությունը	Հրաձգության ձևականները և փամփուշտնե ի քանակը	Կատարման կարգը	Հրաձգության գնահատականը
		բողջ յերկայնքով, (անընդհատ քարկ)։ Հեռավորությունը 650—900 մ. (900—1300 քայլ)։		շանին, առաջուց պրի առած ավյալներով։ Հեռավորությունը, նշանագին ու նշանները նշանառուներին չեն հայտարարվում։ Հրաձգո թյան սկզբից դեկավարը բացատրում է՝ ծխի միջից ու ծխի մեջ հրաձգության կանոնները և մանանշում է, վոր այդպիսի հրաձգությունը կատարվում է նույն կանոններով, ինչ և ուրյալ հրաձգությունը։	
9 մարտ	Գրակաիկա գնդացիրը կխառածածկված կամ քողարկված դիրքից բաց կրակային կետ առաջ քաշելու, գնդացիրն արագ հատելու, յերկու նշան գնդակոծելու՝ նշանագով կրակի տեղափոխությամբ և արագ դեպի յերկան գրաված յեյան կետ քաշվելու մեջ։	1) Նշան № 36, յերևացող հատուցավոր գնդացրի համար՝ կրակը դիրքում, 10×10 մ. տարածության վրա։ Գնդացիրն ու կերպարանները կողքի յեն։ Հեռավորությունն է 500—600 մետր (700—900 քայլ)։ 2) Նշան № 39— հրաձիգ չոկը մարտական կարգում. կերպարանները կողքի յեն։	Առաջ շարժվելու և հրաձգության համար ժամանակին է՝ ծառայության 1-ին տարվա համար — 3 րոպե 30 վայրկյան. ծառայության 2-րդ տարվա համար 3 րոպե։ Փամփուշտները —55։	Գնդացրի հետ փոքր յեյման գրության մեջ և ծածկված դիրքում կրակային բնագծից 40—50 մետր հեռու։ Շարժման սկզբին չոկի հրամատարը բացատրում է կրակի խնդիրը։ Սահմանված ազդանշանով փոքր գրավում է գնդացրի մոտ տեղերը շարժման համար։ Ազդանշանով սկսվում է շարժումը դեպի կրակ աված բնագիծը։ Այդ մոմենտից հաշվի յե առնվում ժամանակը։ Ձեռնացող նշանի գնդակոծումից հետո կրակը տեղափոխում և դեպի հեռավոր նշանը։ Կրակային խնդիրների կատարումից հետո գնդացիրը վերադառնում և յեյման գրությունը։	Հարվածել կերպարանները. Գերազանց լավ 4. 3. Բավարար 2. Ձեռքու նշանների հարվածումով։

Վարժության №	Վարժության նպատակը	Հրաձգության նշանները և դեպի նրանց յուրաքանչյուր հեռավորությունը	Հրաձգության տեսակները և փամփուշտների քանակը	Կատարման կարգը	Հրաձգության գնահատականը
		Ըստ հնարավորին քողարկված 20×20 մետր տարածության վրա։ Հեռավորությունն է՝ 700—1000 մ. (1000—1400 քայլ)։		Փամփուշտների բաշխումը՝ ջոկի հրամատարի հայեցողությամբ։ Փամփուշտները 2 տուփի մեջ։ Հեռավորությունը, նշանոցը և ուղղանը չեն հայտարարվում։	
1 վարժ	Պրակտիկա զենիթային հատուկ իր հրաձգության մեջ սավառնակի մոդելի դեմ, որը նիզակահարում է հարեվան զորամասի վրա, ողային ուղղանով նշանառությամբ։	Նշան № 34—սավառնակի մոդել, որ կախած է նեցուկից։ Հեռավորությունն է 15 մ. (20 քայլ)։	Ավտոմատիկ հրաձգություն հակազդերով։ Հրաձգության ժամանակն է 20 վայրկյան։ Փամփուշտները — 12։	Հասնել գնդացիրը, հագցնելով նրա վրա գնդացրի մակետը, զենիթային հատուկ Զենիթային հատուկ պետք է դրված լինի վանակից 20 մետր հեռու։ Հասել մի նեցուկ, ամրացնելով նրա վրա սավառնակի մոդելը հարեվան զորամասի վրա նիզակահարման դիրքով (մի կողմի վրա)։	Դիպցնել 2 գնդակից վոչ պակաս 6 մ. շառավղով, որը գծագրված է կոնտրոլ կետից։

Ծանոթություն:—Եթե գնդացրի մակետ չկա, վարժությունն անցնելու համար, սավառնակի մոդելի փոխարեն, վահանի վրա ամրացվում է սավառնակի ուրվանկարը (սիլուետը) վարժության պայմանների համապատասխան ուղղությամբ։ Ղեկավարը խնամքով և ճիշտ նշանադրելով սավառնակի գլխին ողակաձև ուղղանով կատարում է 3—4 մենատարկ ձիգ. դիպուածների միջին կետը կլինի կոնտրոլ կետ։

Վարժության №	Վարժության նպատակը	Հրաձգության նշանները և դեպի նրանց կատած հեռավորությունը	Հրաձգության ամսաթիվը և փամփուշտների քանակը
2 վարժ.	Պրակտիկա դենիթային հասարանից հրաձգության մեջ սավառնակի շարժվող ուղղվանկարին:	Նշան № 33-սավառնակի ուղղանկյունը (սիլուետը) շրջանակային հասարանի վրա, հեռավորությունը 40 մետր (60 քայլ):	Անընդհատ կրակով: Ժամանակը հրաձգության համար կախված է սավառնակի ուղղանկյան շարժման ժամանակից: Փամփուշտները՝ 15:
3 վարժ.	Պրակտիկա դենիթային հասարանից հրաձգության մեջ՝ բարձրության մեծ անկյուններով իսկական հեռավորությունից:	Նշանն է տուփաձև փոռանը: Հեռավորությունը՝ 300–400 մետր (400–600 քայլ):	Ամոմմատիկ: Ժամանակը հրաձգության համար 20 վայրկյան: Փամփուշտները-10:

Կատարման կարգը	Հրաձգության գնահատականը
Պատրաստել շարժվող շրջանակային հասարան դերկաթալարի վրա: Ձերը գնդացիրը լցված է, շրջանակային հասարանը շարժում են՝ միաժամանակ նշանառուն նշանադրում է գնդացիրը սավառնակի ուղղանկարին, կրակ է բանում, անգամ փոխելով նշանառության գիծը, հետևելով դերը շարժվում է շրջանակային հասարանը: Ձերը սավառնակի ուղղանկարը դուրս է գալիս սեկտորից, կամ ջոկի հրամատարի պատվերով, նշանառուն դադարեցնում է հրաձգությունը:	Հարվածել թիրախ-ուղղանկյունը: Գերազանց լավ 4 գնդակ, 2 գնդակ բավարար 1 գնդակ
Բաց թողնել փոռանը մոտավորապես 300–400 մետր բարձրության վրա: Հասնել գնդացիրը վարժական հաստիկով: Սովորեցնողը ցույց է տալիս կետը ոպակի վրա: Հրաձգությունը կատարում են հերթով նշանառուն ու 2-րդ հաշվարը, վորից հետո փոռանն իջեցնում են և հաշվում են ծակատների թիվը: Ձեթե հնարավորություն կա, փոռանը պետք է բուքսիրի վերցնել ավտոմոբիլով: Ծանոթություն. Ձեթե չկա վարժական հաստիկ, նշանառությունը կատարվում է ոպակի կենտրոնի մեջից:	Դիպցնել ամենապակաս 2 գնդակ:

Վարժության №	Վարժության նպատակը	Հրաձգության նշանները և դեպի նրանց ունեցած հեռավորությունը	Հրաձգության տեսակները և վառուցանների քանակը
1.	Պրակտիկա ջոկի կրակի վարպետության մեջ, որը հրաձգություն է կատարվում կանգառած դիրքից, առանց անկյունաչափի, ժամանակը նշանադրելով. միաժամանակ պրակտիկա փոքրնակոն հրաձգության մեջ և ջոկի կազմով համարների աշխատանքի մեջ:	Նշանն է № 47-ը —հատուցավոր գրնդացային ջոկը մարտական կարգում: Հեռավորությունն անորոշ՝ 850–1100 մետր (1200–1600 քայլ):	Հրաձգություն կի ամանակ դիրքից, նշանադրելով ժամանակ կետին: Հրաձգության և կրակի պատրաստվելու համար ժամանակը 4 րոպե: Փամփուշտները—70:
2.	Պրակտիկա գընդացրի համար կրակային հետևի ընտրության մեջ, կանգառած դիրքից, գընդացրի կողմից այդ կետն արագ գրավելու մեջ և ջոկի կրակը դեկավարելու տեխնիկայի մեջ անկյունաչափի ապահովությամբ գնդացրին մոտ գտնվող դիտակետից, ինչպես նաև նոր երևացող նշան գնդակոծելու համար բաց դիրքի անցնելու մեջ: Կատարվում է ամենապարզ տակտիկական խնդրի հետ:	1-ին նշանը № 49 —հրաձիգ ջոկ, որ շարժվում է հրաձգության գծին շեղակի ուղղությամբ: Հեռավորությունն է 1300–1400 մետր (1800–2000 քայլ): 2-րդ նշանն է №47 —հատուցավոր գրնդացային ջոկը մարտական կարգում: Հեռավորությունն է 850–1100 մետր (1200–1600 քայլ):	Հրաձգություն անկյունաչափով կանգառած դիրքից, հրամատարը գտնվում է գնդացրի մոտերքում: Ցերկու նշանին կրակելու և նոր դիրքի անցնելու համար ժամանակն է 7 րոպե: Փամփուշտները 100 հատ:

Կատարման կարգը	Հրաձգության գնահատականը
Ժամանակը հաշվվում է՝ ջոկի հրամատարի կողմից խնդիրը ստանալու մոմենտից: Նպատակը տրվում է լեյման դրության վրա: Ցերկու դրությունը գտնվում է գրավման համար յենթադրվող կրակային կետից 100 մետրի վրա: Նշանները դրվում են այնպիսի տեղանքում, որը նպատակավար է դիտելու համար գնդակների ընկնելը: Փոքնակոն հրաձգության յեղանակը և նշանառության ժամանակի կետի բնութագիրը՝ ջոկի հրամատարի հայեցողությամբ:	Գերազանց—հարվածել 2 կերպարան: Լավ—հարվածել 1 կերպարան:
Ժամանակը հաշվվում է այն մոմենտից, երբ ստացվում է խնդիրը լեյման դրության վրա՝ յենթադրվող ծածկված դիրքից մոտ 100 մ. հեռու:	Գերազանց—հարվածել յուրաքանչյուր նշանից ամենապակասը 2 կերպարան: Լավ — հարվածել յուրաքանչյուր նշանից ամենապակասը 1 կերպարան:

Վարժության №	Վարժության նպատակը	Հրաձգության նշանները և դեպի նրանց ելած հեռավորությունը	Հրաձգության տեսակները և փամփուշտների քանակը
3.	Պրակտիկա գիշերային հրաձգության պատրաստություն յան մեջ և ջոկի կրակը դիշերով զեկավարելու մեջ, յերբ վարում են զեռնամերձ խափանիչ կրակ պաշտպանող ականների շերտի առջևի յեզրի առջևում։ Կատարվում է ամենապարզ տակտիկական խնդրի հետ։	3 նշան № 37—հրաձիգ խմբակը շարժման մեջ 50×50 մետր տեղամասում։ Հեռավորությունը—300–500 մետր (400–700 քայլ)։	Ցրումը ճակատով։ Դեռ չմինած՝ հրաձգության պատրաստվելու համար ժամանակն է 30 րոպե։ Հրաձգության ժամանակն է 30 վայրկյան։ Փամփուշտները–30։
4.	Պրակտիկա հակառակորդի հեծելազորի արագ գնդակոծման մեջ։ Կատարվում է տակտիկական խնդրի հետ։	Նշան № 17—հեծելազորի դասակ վազը նշված է 4 ձիավորով 25 մ.×10 մ. տարածության վրա (սխեմա 3)։ Հեռավորությունը 400–550 մետր (600–800 քայլ)։	Հրաձգությունը գնդացրայից արագ կրակով նշված է 4 վայրկյան։ Փամփուշտները–30։

Կատարման կարգը	Հրաձգության գնահատականը
Ղեկավարը տալիս է տակտիկական խնդիրը և հրամայում է պատրաստվել հակառակորդի գիշերային գրոհի դեպքի համար։ Ցույց է տալիս ուղղությունը խափանիչ կրակ բանալու համար։ Ջոկի հրամատարը վորոշում է ցրման հարկավոր խորությունը, նայած տեղանքի ռելյեֆին՝ հարվածելու համար նշանը ուղիղ ձիգի հեռավորությամբ վազող կերպարանքին։ Նշանի յերևալու տեղը չվեճք է հայտնի լինի։ Հրամայում է հասնել գնդացիրը և ցույց է տալիս կեռ կրակի ուղղությամբ։ Հրամայում է նշանադրել գնդացիրը։ Հաստում է ուղեձողները գնդացրի նշման և ցրման սահմանները նշանակելու համար։ Արած նշման անկյունաչափի քվանիշը ջոկի հրամատարը գրի չ առնում բլոկնոտում։ Ջոկի հրամատարի գնդացրի պատրաստության մասին զեկուցումից հետո, ջոկի անձնական կազմը հեռացվում է հրաձգավայրից և վերադարձվում է մարքն ընկնելուց հետո։ Մարքն ընկնելուց հետո թիրախները բարձրացվում են։ Կրակը բացվում է սահմանված ազդանշանով։	Գերազանց—հարվածել ամենապակասը 4 կերպարան։ Լավ—հարվածել ամենապակասը 2 կերպարան։
Կրակային խնդիրը ստանալուց հետո ջոկի հրամատարն արշավով առաջնորդում է գնդացիրը դեպի ցույց տված ընագիծը։ Ցեղման դրությունը կրակային ընագծից գծվում է 100 մետր հեռու։ Ցեղման կետից նշանը չի յերևում։ Ջոկի հրամատարը շարժման ժամանակ հրաման է տալիս կրակ բանալու համար։ Ժամանակը հաշվվում է այն մոմենտից, յերբ ջոկի հրամատարը ստացել է խնդիրը։ Խնդիրը կատարելուց հետո գնդաց. թաղնվում է ծածկարանի յետևը։	Գերազանց—հարվածել 2 կերպարան։ Լավ—հարվածել 1 կերպարան։

Վարժության №-ը	Վարժության նպատակը	Հրաձգության նշանները և դեպի նրանց ելած հեռավորութ.	Հրաձգության տեսակները և փամփուշտների քանակը
1 մարտ.	Պրակտիկա դասակի կրակի ղեկավարման մեջ ծածկված դիրքից, հրամասնապետական անկյունաչափի ոգնությամբ։ Կատարվում է տակտիկան խնդրով և հրաձգային մարտաբաժանումների հետ համագործակցությամբ։	1. Նշան № 47 հատուցավոր դնդացրերի դասակը ծածկված դիրքերում։ 2. Նշան № 24 հրամատարական դիտակետը, որ գրված է № 47 նշանից դեպի մի կողմ վրա։ Հեռավորությունն է 1500—2000 մետր (2100 2700 քայլ)։	Հրաձգություն ծածկված դիրքից։ Հրաձգության համար տվյալների նախապատրաստությունը հրամասնապետական անկյունաչափի ոգնությամբ։ Ժամանակը կրակի պատրաստվելու համար 5 րոպե, հրաձգության համար 3 րոպե։ Փամփուշտների թիվն է՝ դասակին 520։
2 մարտ.	Պրակտիկա պատրաստության մեջ և դասակի կրակը ղեկավարելու մեջ, երբ խափանիչ կրակն են վարում ծածկված դիրքից իրենց դարքերի գլխավերեվով։ Կատարվում է տակտիկական խնդրով և հրաձգային մարտաբաժանումների հետ համագործակցությամբ։	1-ին նշանը № 47 յերկու հատուցավոր դնդացրային ջոկ. լավ քողարկված։ 2-րդ նշանը—40 վազող յերևվացող կերպարանքներ 100×100 մետր մասնաճեպության վրա։ Հեռավորությունն է 1-ին նշանի համար 1300-1500 մ. (1800-2200 քայլ)։ 2-րդ նշանի համար 1100-1400 մ. (1600-2400 քայլ)։	Հրաձգություն ծածկված դիրքից պլանշետի (գծագրոցի) ոգնությամբ տվյալների նախապատրաստությամբ։ Ժամանակը տվյալների նախապատրաստության համար 8 րոպե։ Ժամանակը 1-ին նշանին կըրակելու համար 2 ր. 2 րդ նշանին 2 ր. Փամփուշտները դասակին 400 հատ։

Կատարման կարգը	Հրաձգության գնահատականը
Կրակի պատրաստվելու համար ժամանակը հաշվվում է այն մոմենտից, յերբ դասակի հրամանատարին հանձնվում է խնդիրը կրակի պատրաստությունն ավարտելուց հետո, հրաձգությունը վարող հրամատարը զեկուցում է դասակի պատրաստության մասին, վորից հետո զեկավարը ցույց է տա իր նշանը։ Այդ մոմենտից հաշվվում է ժամանակը հրաձգության համար։	Գերազանց հարվածել № 47 նշանում 2 կերպարան։ Լավ հարվածել № 47 նշանում 1 կերպարան։
Պաշտպանության առջևի յեզրի ատրաբաժանումները պետք է նշվեն թիրախներով։ Նշանների յերևալու տեղը չը պետք է հայտնի լինի դասակի հրամատարին։ Դասակի հրամատարին ցույց են տրվում հատուկ ուղղություն ու բռնագծեր (ատենապակաս 2), վորոնցով պահանջվում է պատրաստել տվյալներ խափանիչ կրակ բռնելու համար։ Ժամանակը հաշվվում է նախապատրաստության համար այն մոմենտից, յերբ դասակի հրամատարին հանձնվում է խնդիրը։ Յերբ դասակի հրամատարը զեկուցում է, վոր դասակը պատրաստ է, տրվում է միջանկյալ խնդիր 1-ին նշանի յերևալու մասին։ Տվյալների պատրաստության համար 5 րոպե, հրաձգության համար 2 րոպե։ 1-ին նշանի գնդակոծից հետո տրվում է սիջանկյալ խնդիր՝ խափանիչ կրակ բռնել։ 2-րդ նշանը յերևում է 2 րոպեյով։	Գերազանց հարվածել յերկու նշանում ամենաշատը 6 կերպարան։ Լավ հարվածել յերկու նշանում ամենաշատը 4 կերպարան։

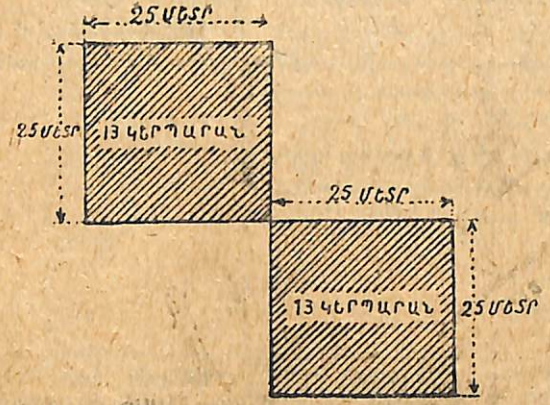

Սխեմա 1.

Հաստոցավոր գնդացրերով հրաձգությունների կուրսի վերնվելյա նշանների վրա կատարվող անհատական հրաձգությունների 6-րդ վարժության թիրախային պարագան։

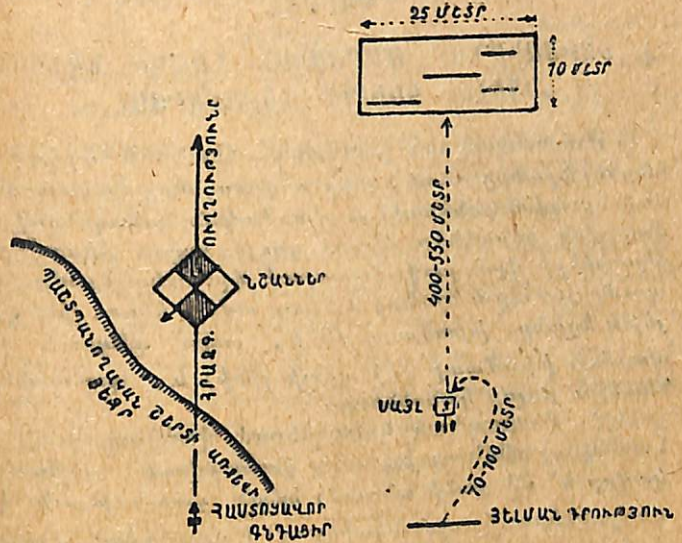

Սխեմա 2

Հաստոցավոր գնդացրերով հրաձգությունների կուրսի վերնվելյա նշաններն վրա կատարվող անհատական հրաձգությունների 6-րդ վարժության թիրախային պարագան։

Սխեմա 3

Հաստոցավոր գնդացրերով հրաձգությունների կուրսի հաստոցագնդացրային ջոկով հրաձգությունների 4-րդ վարժության թիրախային պարագան։

VI. ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՁԵՌՔԻ ՆՈՒՆԱԿՆԵՐ ՆԵՏԵԼՈՒ ԿՈՒՐՍԸ

1) ՅՈՒՅՈՒՄՆԵՐ ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՁԵՌՔԻ ՆՈՒՆԱԿՆԵՐ ՆԵՏԵԼՈՒ ԿՈՒՐՍԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

1. Մարտական ձեռքի նռնակներ նետելուն հարկավոր է անցնել նրանից հետո, երբ սովորողները կազապարներով (բալվանկաներով) և վարժական նռնակներով կմարզվեն նռնակները նետել ցույց տված հեռավորությունների վրա բավականաչափ ճշտությամբ (դիպումը չպետք է նշանից 3 մետր ավելի հեռու լինի, իսկ եթե նշանը խրամատումն է, ապա դիպումն անպայման խրամատի մեջ պիտի լինի) և պահպանելով նետելու բոլոր կանոնները:

2. Մարտական նռնակներով վարժությունն անց կացնելուց անմիջապես առաջ կատարվում է (եթե հարկավոր է՝ մի քանի անգամ) նման վարժություն կազապարներով (բալվանկաներով) և վարժական նռնակներով:

3. Հրաձգային գնդի համար մարտական ձեռքի նռնակների տարեկան բանեցման մոտավոր հաշիվն է

Նռնակների տիպարները	Մինչև կատարյալ մարտական հմտությունը	Դիպումների տոկոսը	Հրաձգի կատարած նետումները	Հրաձգի հաշիվը	Հրաձգի կատարած նետումների տևողությունը	Տոկոսային հարաբերությունը վարժական նռնակների և մարտականների
Բեկորավոր հարձակողական նռնակ	30	80	60	20	6—7	10
Բեկորավոր պաշտպանողական նռն.	30	80	60	20	6—7	10

Դաստուրքյուն.—Այն հրաձիգները, որոնց համար մարտական նռնակները չեն բավականացնում, պարապմունքներին մասնակցում են իրենց սաորաբաժանումների կազմում:

4. Այն հրաձիգները, որոնք մասնակցում են պարապմունքներին, բայց չունեն մարտական նռնակներ, նետում են համարակալած կազապարներ: Որոնց համար դիպումները հաշվի չեն առնվում ընկած կազապարի այն դրությամբ, որ նա ունի թիրախնեըի նկատմամբ: Առաջին վարժությունը կատարելիս հարկավոր է կրակի դիծը դուրս բերել հետևյալ հաշվով. 1 մարտական նռնակ ու մի կազապար: Նետումը պետք է կատարել վոխնվոխ՝ սկզբում մարտական նռնակ և ապա նրա պայթյունից հետո՝ կազապար: 2—րդ վարժությունը կատարելիս՝ 3—4 մարտական նռնակներով, մեծացած՝ կազապարներով. նետումը պետք է կատարել միաժամանակ ընդհանուր հրամանով:

Վարժությունների №	Վարժությունների նպատակը	Հեռավորությունը մետրերով և նետելու համար նշանը	Նռնարկղների քանակը, կրակի տեսակը և կատարման ժամանակը
1	Պրակտիկա հարձակողական ձեռքի նռնակ նետելու մեջ	30—35 մետր (40–50 քայլ)։ Թիրախ նշան № 16, թիրախ չափի. 1-լրիվ սրամասի խոր մասի բջիջում. 2-խրամուղիներում, հեռավորությունը 1–2 մետր հեռավորության վրա։	1 Բեկորավոր հար ձակողական ձեռքի նռնակ։ Նետումն անհատական հրաձիգներով։ Ժամանակն անսահմանափակ։
2	Պրակտիկա խմբակի կազմով պաշտպանողական ձեռքի նռնակ նետելու մեջ։	30—35 մետր (40—45 քայլ), 10 նշան № 16, թիրախ չափի, 10×10 մետր տեղամասի վրա։	Մեկական պաշտպանողական բեկորավոր ձեռքի նռնակ։ Նետումը 3—4 հրաձգի խմբակի կազմով։ Ժամանակն անսահմանափակ։

Կատարման կարգը	Գնահատականը
Ձևման դրությունն է կրակի գծի հետևում 20—25 մետրի վրա (30–40 քայլ)։ Այսպես նռնաձիգը ստանում է նռնակը, ճայթիչը (դետոնատորը) և լցնում է նռնակը։ «Հարաձգ» հրամանով նռնաձիգն արագ քայլով դուրս է գալիս կրակի գծի վրա։ «Նռնակով կրակ» հրամանով յետ է քաշում պահպանիչը և նռնակը նետում է նշանին, իսկ ինքն անմիջապես պառկում է վաղորդք պատրաստած պառկած դրության խրամատի մեջ (պայթյունի մեջոցին)։ Նետումը դեկավարող հրամատարը ամբողջ ժամանակ գտնվում է նետողի կողքին—նրա համար նույնպես կրակի գծի վրա պատրաստվում է առանձին խրամատ։ Խրամատները պետք է ունենան 3 կողմից պատվար։	Գերազանց—հարվածել բոլոր 3 թիրախը։ Լավ—հարվածել 2 թիրախ։ Բավարար—հարվածել 1 թիրախ։
Նետումը կատարվում է՝ չորի համար լրիվ սրամասի բջիջային խրամատից, որը բջիջ ունի յուրաքանչյուր նռնաձգի և նետումը դեկավարող հրամատարի համար։ Միաժամանակ նետում է 3–4 հոգուց բաղկացած խմբակ։ «Լցրու» հրամանով բոլոր նռնաձիգները լցնում են իրենց նռնակները։ «Պահպանիչները» հանել» հրամանով նռնաձիգները հանում են (յետ են քաշում) պահպանիչները և նռնակները պահում են թափելու վտքի դրությամբ։ «Ընդունակով (յերկար) կրակ» (կարուկ) հրամանով բոլորը միաժամանակ նետում են նռնակները նշանին և պայթյունների ժամանակ ծածկվում են խրամատում։	Գերազանց—հարվածել 8–7 թիրախ։ Լավ—հարվածել 6—5 թիրախ։ Բավարար—հարվածել 4—3 թիրախ (նայած, թե միաժամանակ քանի հոգի յին նետում)։

VII. Գ. Գ. ՀՐԱՅԱՆԱՅԻՆ ՆՈՒՆԱԿՆԵՐՈՎ ՀՐԱՁԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԸ

1) ՅՈՒՅՈՒՄՆԵՐ Գ. Դ. ՀՐԱՅԱՆԱՅԻՆ ՆՈՒՆԱԿՆԵՐՈՎ ՀՐԱՁԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

1. Վարժությունների կատարումը նկատի չե առնված Խովիկներից ու Դյակոնովի կվազրանտով հրաձգությամբ:

2. Հրաձգության ժամանակ հարկավոր է ղեկավարվել ԲԳԿԲ Հրետանական վարչության կողմից հրատարակվող՝ Գ. Դ. ևռնակի նկարագրության մեջ չեղած հրաձգության աղյուսակներով:

3. Մարտական նշանին հրաձգությունն վարելու ժամանակ հորիզոնական նշանը կատարվում է նռնատեսի աչքաչափով հրացանն ուղղելով նշանի (խմբակի) ձախ անկյունին:

4. Մարտական հրացանային Գ. Դ. նռնակների տարեկան մոտավոր (բանեցումն) և հրաձիգ դնդի համար.

ա) գնդային դպրոց՝ 20, բ) հրաձիգ գումարտակ՝ 20, գ) տակտիկական պարապմունք մարտական հրաձգությամբ՝ 40:

Ծանոթություն.—Հրաձգություններն վարում են յուրաքանչյուր ատրպաժանման մեջ վորշակի հաշվարկումով: Իսկ մնացած հաշվարկումների համար նրանք կլինեն ցուցադրական:

Վարժությունների №	Վարժությունների նպատակը	Հեռավորությունը մետրերով և նշանը հրաձգության համար	Նռնակների քանակը, կրակի տեսակը և կատարման ժամանակը
1	Ծանոթացումը մարտական հրացանային նռնակի ձիգի հետ։ Պրակտիկա հրաձգության մեջ տեսանելի ու շարժական նշանին փոքր հեռավորությունից։	300 մետր (420 քայլ) № 16, 10 նշան՝ յերեք չափ, պառկած 10×10 մետր տեղամասի վրա քողարկի յեռանում։	3 նռնակ. Առանձին նռնանետով. ժամանակն անսահմանափակ։
2	Պրակտիկա հրաձգության մեջ թույլ յերևացող անշարժ նշանին, միջին հեռավորությունից։	500 մետր (700 քայլ) № 16, 10 նշան, յերեք չափի, պառկած, 10×10 մետր տեղամասում, մասամբ տեղանքի ծալքում։	7 նռնակ. Առանձին նռնանետով, ժամանակն անսահմանափակ։
3	Պրակտիկա հրաձգության մեջ 3 նռնաձիգից բաղկացած խմբակի կազմով՝ անշարժ նշաններին, կրակի տեղափոխությամբ։ Պրակտիկա նռնաձիգների ջոկի հրամատարի համար ջոկի կրակի դեկավարման մեջ։	1-ին նշանը՝ 350 մետր (500 քայլ), № 16, 10 նշան, յերեք չափի, պառկած, 10×10 մետր տեղամասի վրա, մասամբ, տեղանքի ծալքում։ 2-րդ նշան՝ 450 մետր (650 քայլ)։ 10 նշան № 16 յերեք չափի պառկած։ Նշանները չորեք և լինեն նռնանետի հետ ծածկորդի դիր վրա։	10 նռնակ յուրաքանչյուր նռնանետին։ Ջոկով, յերեք նռնանետով ջոկի հրամատարի ընդհանուր դեկավարության ժամանակը 2 նշանի համար 5 րոպե «կրակ» հրամանը տալու մոմենտից։

Կատարման կարգը	Հրաձգության գնահատականը
Ձեվման դրությունը 20-25 մետր (30—40 քայլ) կրակի դիր յեռանում։ «Թիրախների խմբակին, նռնանետն ի մարտ» հրամանով նռնանետը վազում է դեպի կրակի դիրը և հանձնաժողովը վազում է դեպի կրակի դիրը և հանում է նռնանետները։ «Անկյուն . . . փողակ . . . յերեք նռնակով, կրակ» հրամանով. առանց շտապելու կատարում է 3 ձիգ, դիտելով յուրաքանչյուրի պայթյունը և ուղղումներ մտցնելով աղյուսակային հաստատումների մեջ հրաձգության դեկավարող ջոկի հրամատարի ցուցումներով։	Գերազանց—հարվածել 5 թիրախ. Լավ — հարվածել 3 թիրախ, Բավարար—հարվածել 2 թիրախ։
Նույնը ինչ 1-ին վարժության համար։	Գերազանց—հարվածել 5 թիրախ, Լավ — հարվածել 3 թիրախ, Բավարար—հարվածել 2 թիրախ։
«Թիրախների խմբակին, նռնանետներն ի մարտ» հրամանով բոլոր 3 նռնանետներն էլ ընդունում են հրաձգության համար դրության՝ «Անկյուն . . . փողակ . . . կրակ . . .» հրամանով նռնանետները բացում են հաճախակի կրակ 1-ին նշանին։ Ձերը ջոկի հրամատարը վճռում է, վոր 1-ին նշանը հարվածված է, նա հրամայում է տալիս՝ «տեղափոխել կրակն այսինչ (2-րդ) նշանին։ Անկյուն . . . փողակ . . . կրակ»։ Դիտելով նռնակների ընկնելը, ջոկի հրամատարը պարտավոր է. յեթե պահանջվի, ուղղումները մտցնել անկյան ու փողակի հաշվային հաստատունների մեջ։ Միևնույն ժամանակ յեթե նա վճռում է, վոր յերկու նշանն էլ արդեն հարվածված են, նա կարող է չարձակել բոլոր նռնակները։	Գերազանց—հարվածել յուրաքանչյուր խմբակում 6-ական թիրախ։ Լավ—խմբակում չորսական թիրախ։ Բավարար—խմբակում յերեքական թիրախ։

VIII. ՀՐԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԸ 37 ՄՄ. ԳՈՒՄԱՐՏԱԿԱՅԻՆ ԹՆԴԱՆՈԹՈՎ

1) ՅՈՒՑՈՒՄՆԵՐ 37 ՄՄ. ԳՈՒՄԱՐՏԱԿԱՑԻՆ ԹՆԴԱՆՈԹՈՎ ՀՐԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

1. Առաջին վարժությունն անցնում են ուսուցման երկրորդ ատիճանից առաջ (*մանուածանների պատրաստություն*)։ *Այնուհետեւ ուսուցման 1-ին և 2-րդ ատիճանի ընթացքում ուսումնասիրվում և հրանոթն ու նրա մոտ կատարվող աշխատանքը՝ ներդրվող փոփոխությամբ հրաձգության հետ։*

2. *Բացի կուրսի կողմից առաջարկվող վարժություններից անպայման անցկացնել վոչ պակաս քան 2 մարտական հրաձգություն ստորաբաժանումների (վաշտ, դումարտակ) կազմով։*

3. *Արկերի տարեկան բանեցման մոտավոր հաշիվն և հրաձիգ գնդի համար.*

Գնդային դպրոց՝		Հրաձիգ գումարտակ՝	
կուրսային վարժություններ	54	կուրսային հրաձգություններ	18
Հրաձգություն ստորաբաժանումների կազմով	5	Հրաձգությունները ստորաբաժանումների կազմով	5

Ծանոթություն.—Գնդային դպրոցի կուրսանտ՝ հրանոթային համբանքը (3) կրակում է կուրսային հրաձգությունները, յուրաքանչյուրը վորպես նշանառու։ Հրաձիգ դումարտակում կրակում է 1 համբանք։

2) Հրաձգություններ 37 մմ. զումարտակային թնդանոթով (Ռոզենբերգի ու Գյուլցովեկի)

Վարժության №	Վարժությունների նպատակը	Հեռավորությունը մետրերով և նշանը հրաձգության համար	Արկերի քանակը, կրակի տեսակը և կատարման ժամանակը	Կատարման կարգը	Գնահատականը
1	Վարժական ցուցադրական հրաձգություն: Ծանոթացում մարտական ձիգի ու արկի գործողության հետ:	250 մետր (350 քայլ). Նշանը՝ № 23, 100×100 սմ. 5 սմ. սախտակներից:	5 նռնակ, մեկ հրանոթով, ժամանակն անսահմանափակ:	Հրանոթի յելման գրությունն և կրակային դիրքի յեռակին ծածկարանում: Ջոկի հրամատարն պատվերով հրանոթը գետա և գլորվում դեպի բաց դիրք, պատրաստվում և կրակ բանալու և կրակ և բացում ջոկի հրամատարի պատվերով: Ջոկի հրամատարը նշանակում և նշանոցը, ուղղանը և նշանառության կետը և դիտելով նռնակների ընկնելը, յեթե հարկավոր և նշանվածի հատումների մեջ ուղղումներ և մտցվում:	Չի գնահատվում:
2	Պրակտիկա հրաձգության մեջ փոքր անշարժ նշանին: Պրակտիկա ջոկի հրամատարի համար հրանոթի կրակի դեկավարման մեջ:	300 մետր (420 քայլ). Նշան՝ № 21, 50×50 սմ. 5 սմ. սախտակներից:	3 նռնակ, մեկ հրանոթով, ժամանակն անսահմանափակ:	Նույնը, ինչ և 1-ին վարժության համար	Գերազանց — 3 ուղիղ դիպում թիրախին. Լավ — 2 դիպում. Բավարար — 1 դիպում.
3	Պրակտիկա հրաձգության մեջ խոշոր անշարժ նշանին, միջին հեռավորություններից: Պրակտիկա ջոկի հրամատարի համար հրանոթի կրակի դեկավարման մեջ:	600 մետր (850 քայլ). Նշան՝ № 23 100×100 սմ. 5 սմ. սախտակներից և № 13 3 նշան (համընդ) վանդակ ձևում:	5 նռնակ մեկ հրանոթով: Ժամանակը 3 րոպե «կրակ» հրամանը տալու մոմենտից:	Նույնը, ինչ և 1-ին վարժության համար	Գերազանց — 3 ուղիղ դիպում. Լավ — 2 դիպում Բավարար — 1 դիպում:
4	Պրակտիկա հրաձգության մեջ շարժվող նշանին: Պրակտիկա ջոկի հրամատարի համար հրանոթի կրակի դեկավարման մեջ:	450–350 մետր (630–500 քայլ): Նշանը՝ № 23 շարժվում է շղթայի 450 մետր հեռավորությունից մինչև 350 մետրը 2 րոպեի ընթացքում	5 նռնակ, մեկ հրանոթով, քանի նշանը յերևում է:	Նույնը, ինչ և 1-ին վարժության համար: Նշանոցի և ուղղանի հատման համար հրամանը տրվում և նշանը յերևալուն պես: Նշանառությունը կատարվում և կամ կանխումով (ուղղանով), կամ նախորոք տեղական առարկաներով:	Գերազանց — 3 ուղիղ դիպում. Լավ — 2 ուղիղ դիպում. Բավարար — 1 ուղիղ դիպում

IX. 1915 Թ. ՏԻՊԱՐԻ ՆՈՒՆԱՆԵՏՈՎ ՀՐԱՁԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԸ

1) ՑՈՒՑՈՒՄՆԵՐ 1915 Թ. ՏԻՊԱՐԻ ՆՈՒՆԱՆԵՏՈՎ ՀՐԱՁԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

1. Առաջին վարժությունը պետք է անցնել ուսուցման չերկրորդ աստիճանն սկսվելուց առաջ։ Այնուհետև չերկրորդ և չերրորդ աստիճանների ընթացքում պետք է ուսումնասիրել նունանետը և նրանով աշխատանքը վարժական նունակնելով (առն նունակնելով) հրաձգությամբ։

2. Բացի կուրսի առաջարկած վարժություններից, պարտադիր է անցնել վոչ պակաս 2 մարտական հրաձգություն առորաբաժանումների կազմով (վաշտ, դումարտակ)։

3. Հրաձգային գնդի համար ծախսվելիք արկերի սպասելիան մոտավոր հաշիվը։

Գնդի դպրոց՝		Հրաձգ. գումարտակ	
Կուրսային հրաձգություններ	42	Կուրսային հրաձգություններ	14
Հրաձգություններ առորաբաժանումների կազմով	15	Հրաձգություններ առորաբաժանումների կազմով	10

Ծանոթություն.— Գնդային դպրոցի նունանետային համրանքի կուրսանտները կուրսային հրաձգությունները կատարում են յուրաքանչյուրը նշանառուի փոխարեն։ Հրաձգային գումարտակում կրակում է մեկ համրանք։

2) 1915 թ. ձիարշավների համար հրաձգությունների

Վարժ. №	Վարժությունների նպատակը	Հեռավորությունը մետրերով և հրաձգության համար նշանը	Արկերի քանակը, կրակի տեսակը և կատ. ժամանակը
1.	Վարժական ցուցական հրաձգություն։ Ծանոթացում մարտական ձիգի և արկի գործողության հետ։	200 մետր (300 քայլ.) 10 նշան № 16, յերեք չափի, 10×10 մետր տեղամասում, տեղանքի խոռոչը ծալքում (կրակային դիրքից չի յերևում)։	3 վուրֆ-նռնակ, մեկ նռնանետով, ժամանակը անսահմանափակ։
2.	Պրակտիկա՝ ծածկված խմբակային նշանի վրա հրաձգության մեջ։ Պրակտիկա՝ ջոկի հրամատարի համար նռնանետի կրակը ղեկավարելու մեջ։	250 մետր (350 քայլ) 10 նշան № 16, յերեք չափի 10×10 մետր տեղամասում, անհատ խրամատներում պահած (կրակի գծից թեքախները չեն յերևում)։	3 վուրֆ-նռնակ, մեկ նռնանետով, ժամանակը անսահմանափակ։
3.	Պրակտիկա՝ ծածկված նշանների վրա կրակը տեղափոխելով հրաձգության մեջ։ Պրակտիկա ջոկի հրամատարի համար դեպի առաջ և մի կողմ տարած դիտահետից նռնանետի կրակը ղեկավարելու մեջ։	1-ին նշան—275 մետր (400 քայլ) 10 նշան № 16, յերեք չափի, 10×10 մետրը տեղամասում, կանգնած, ձորակում, ծալքում, ձորում և այլն, (տեսանելի չեն կրակի գծից)։ 2-րդ նշան — 290—300 մետր (400—420 քայլ) առաջին նշանից դեպի մի կողմը, թեքախները և նրանց դասավորությունը նույնն են։	8 վուրֆ-նռնակ, մեկ նռնանետով, ժամանակը — 4 րոպե։

Կատարման կարգը	Հրաձգության գնահատականը
Նռնանետը բաց դիրքում է, լավ քողարկված։ Կրակում է մեկ համրանք ջոկի հրամատարի ղեկավարությամբ։	Չի գնահատվում։
Նռնանետը ծածկված դիրքում։ Համարները և ջոկի հրամատարը խրամատներում պահած (չեն թռչող բեկորներից ծածկված մեծ համար)։ Հրաձգության համար հասանելիները տրվում են ջոկի հրամատարի կողմից, վորն ինքն է դիտում դիտահետից նռնակների ընկնելուն։	Գերազանց — հարվածել 5 թիրախ։ Լավ—հարվածել 3 թիրախ։ Բավարար — հարվածել 2 թիրախ։
Նռնանետը հակառակ լանջի վրա։ Ջոկի հրամատարը նռնանետից մի կողմի վրա. նա տեսնում է թիրախների դասավորումը։ Առաջին ձիգի համար վերցնելով աղյուսակային հասանելիները, ջոկի հրամատարը հետագայում փոխում է նրանց, դիտելով նռնակների ընկնելը։	Գերազանց — հարվածել 6 թիրախ։ Լավ—հարվածել 5 թիրախ։ Բավարար — հարվածել 3 թիրախ յուրաքանչյուր խմբակում։

X. ՉՈՒՅՈՒՄՆԵՐ ՀՐԱԶԳԱ-ՏԱԿՏԻԿԱԿԱՆ ՋՐՆՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԱՆՑԿԱՑՆԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

1) ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. *Զննութիւնները անց են կացվում զորամասերում նախքան ընդհանուր հավաքների սկիզբը (գնդացրային զորամասերում կարելի չէ անցկացնել և մասնագիտական հավաքների ընթացքում), իսկ հրետային զորամասերում—ծառայութեան 1-ին տարվա ուսումնական վերջին ամսում կամ ընդհանուր հավաքների ընթացքում:*

Ծանոթութիւն.— Անկախ զննութիւններից, պարբերաբար, պատրաստութեան հատկանիշների համեմատ անց են կացվում կոնտրոլ մուտքումներ (տարվա մեջ 2-3 անգամ): Այդ մուտքումները հարկավոր է անցկացնել հերթական կուրսային հրաձգութիւններին, որպեսզի խուսափել ավելորդ վառոդաչխներ ծախսելուց:

2. *Հրաձգա-տակտիկական զննութիւններն անց են կացվում միայն պլանով հետևյալ անձերի կողմից.*

ա) Ռազմածովային նշանակումով—նրբերի սահակների սեռուչների և հատուկ նշանակված անձերի կողմից:

բ) Ռազմողային և ռազմական շրջանների զորքերի հրամանատուների և առանձին բանակների հրամանատուների նշանակումով—բարձր պետական անձերի կողմից այն զորամասերում, որոնք չեն մտել «ա» կետի համաձայն տեսչական այցի պլանի մեջ.

գ) Կորպուսների հրամատարների և առանձին դիվիզիաների հրամատարների կողմից—զորական այն մասերում, որոնք չեն մտել «ա» և «բ» կետերի համաձայն տեսչական այցի պլանի մեջ:

3. *Բարձր ինստանցիաների հրաձգա-տակտիկական զննութիւնների պլանները նախորոք հաղորդվում են զորամասերին, որպեսզի միևնույն զորական մասը, որպես կանոն, մի քանի անգամ տեսչական այցի չենթարկվի ուսումնական միևնույն շրջանում:*

4. *Զննութեան նպատակն է՝—պարզել զորամասի մարտական պատրաստութեան աստիճանը՝ հրաձգատակտիկական տեսակետից, ընդվորում հրաձգային պատրաստականութիւնը վորոշվում է անհատական և հրամատարական հրաձգութիւններում, իսկ հրաձգատակտիկական պատրաստականութիւնը—ջոկատային պարապմունքներում մարտական հրաձգութիւններով:*

5. *Զննութեան խնդիրներն են՝*

ա) Հրաձգային ու հեծյալ զորամասերի և համատ պատասխան ռազմա-դպրոցական հաստութիւնների համար—վորոշել նրանց հրաձգա-տակտիկական պատրաստութիւնը՝ առորաբաժանումների և զորքի մյուս տեսակների մեջ և վերդրծողութեան պայմաններում. մասնավորապես հրաձգային տեսակետից—առաջադել պետական այն հաստութիւնները, վորոնք անհրաժեշտ են վորոշ տակտիկական պարագայում կրակը վարպետորեն մարտում ղեկավարելու համար. հաշվի առնել հրաձգային աշխատանքի նախապատրաստման ու համաձայնեցումը, թե հրամատարների և թե շարքային կազմերում, վորոնք զործում են մոտ մեր բանակային-ների կողմից, վորոնք զործում են մոտ առորաբաժանումների կազմում. առաջել պետական թե վորքան նրանք կարողանում են պարապմունքներ տանել և կարող են իրենց առորաբաժանումների հրաձգային պատրաստութիւնը ղեկավարել.

բ) Հատուցավոր գնդացրային զորամասերի համար և բացի «ա» կետում հիշատակված առորաբաժանումներից՝ առաջել կուտակված կրակի ղեկավարության համար՝ առաջել կուտակված կրակի ղեկավարու-

թյան տեխնիկան ու տակտիկան, դծապրոցի (պլանշետի) և անկյունաչափ-կվատրանտի ողնուԹյամբ ծածկված դիրքերից զնդացրային ստորաբաժանումներով կրակի պատրաստուԹյան և նրա վարելու ունակուԹյունները և զենիթային կրակի տեխնիկան.

գ) ԶորԹերի բոլոր տեսակների համար՝ ստուգել զորամասի զենքի ու մարտամԹերքի պահպանումն ու խնամումը, ընդհատում առանձին ուշադրուԹյուն դարձնել ՀՍՀՄ ՀՈՒ 1930 թ. № 65 հրամանի կատարման վրա և ԲԳԿԲ Հրետանական վարչուԹյան հրահանգի կատարման վրա, որը հայտարարված է. 1923 թ. № 324 հրամանում (ըստ հրետազորի):

6. Հրաձգա-տակտիկական զննուԹյուններն անց են կացվում կաղրային և ԹերԹային զորամասերում և հեծելավուր ու հեծելազորի ռազմական ղպրոցներում:

Զորքերի մնացած տեսակներում զննուԹյուններ, վորպես կանոն, չեն անցկացվում: Բացառիկ դեպքերում այդպիսի զննուԹյուններ կարելի է անցկացնել, եԹե անհրաժեշտուԹյուն կլինի, ռազմական շրջանների և առանձին բանակի զորա-հրամատուներ կարդադրուԹյամբ, կորպուսների ու առանձին դիվիզիանների հրամարների կարգադրուԹյամբ և այն էլ միայն անհատական հրաձգուԹյունների նկատմամբ:

2) ՀՐԱՁԳԱՅԻՆ ՈՒ ՀԵԾԵԼԱԶՈՐԱՅԻՆ ՄԱՍԵՐՈՒՄ ՈՒ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՄ ԶՆՆՈՒԹՑՈՒՆԸ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ԿԱՐԳԸ

7. Շարքային կարմիր բանակայիններին պետք է ստուգել անհատական հրաձգուԹյուններում. կրակը ու մԹլին պետակազմին և Ռազմա-ղպրոց- հատատուուԹյունների կուրսանտներին—անհատական հրաձգուԹյուններում և ստորաբաժանումներով (ջոկերով, դասակներով և զնդացրային վաշտերով) հրամատարական հրաձգուԹյուններում:

Զորամասի հրաձգա-տակտիկական պատրաստուԹյունը ամբողջուԹյամբ հայտարերվում է ջոկատային պարապմունքի ժամանակ, վոր կատարվում է, ըստ հնարավորուԹյան, մարտական հրաձգուԹյամբ վաշտի (հեծելավաշտի) կազմով, ուժեղացրած վաշտի կազմով (հատատոգամոր զնդացրերի դասակով, զնդային կամ դիվիզիական հրետանով, տանկերով և այլն):

8. Հրաձգային ստուգման յենԹակա յեն՝ ա) հետեվակային և հեծելազորային դպրոցներում—բոլոր կուրսերի տակա կազմը. բ) կաղրային յերկրային հրաձգային զնդերում—զնդային դպրոցը, հրաձգային և զնդացրային ստորաբաժանումների 1/3-ը. գ) հեծելադորային զնդերում—զնդային դպրոցը, 2 էսկադրոն և 1 զնդացրային հեծելավաշտ. դ) հեծելազորային բաժնյակներում (դիվիզիոններում)— դպրոցը, 1 էսկադրոն հեծելավաշտ և 1 զնդացրային դասակ. ե) զնդացրային զումարտակներում—1–2 վաշտ. զ) առանձին զրնդացրային վաշտում և հեծելավաշտում—1 դասակ (հրաձգային դիվիզիաների առանձին հեծյալ վաշտերը լրիվ կազմով). ը) տեղական հրաձգային զորքերում—զորամասի հրաձգային ստորաբաժանումների 1/3-ը (անհատական հրաձգուԹյունից):

Նշումք-ուԹյուն.—1. ՀրաձգուԹյան համար նշանակված ստորաբաժանումները զուրս են բերվում իրենց տակա լրիվ կազմով: 2. Հավաքի կանչված պահեստի չարքային, կրտսեր ու մԹլին պետակազմը յոԹաիկա չեն ստուգման զորամասում նրանցից յուրաքանչյուրի անձնական կազմի 1/3-ականը և հաշվի են առնում կաղրային կազմից առանձին:

9. Հրացանով անհատական հրաձգուԹյունից ըստուգման յենԹակա յեն՝ ա) զերաշանց հրաձիգների (անայսպերների) խումբը (կոմանդան)—բ) ստորաբաժանումների հրաձգուԹյան համար նշանակված կրտսեր պետակազմը. գ) հետևակային և հեծելազորային դպրոցների բոլոր կուրսերի կուրսանտների տակա կազմը.

զ) հրաձգային և հեծելազորային մասերի զնդային (ջոկամարտակային) դպրոցների հրաձգային դասակների սմբողջ կազմը· ե) այն կարմիր բանակային կազմը, որ նշանակված է հրաձգային վաշտերի և թրավոր հեծելավաշտերի տեսչական զննության համար:

Ծանոթություն.— կապային և յերկրային զորքերում, առանձին զորամասերում և կապի զորքերի ռազմական դպրոցներում, ճարտարապետական և քիմիական զորքերում տուգման յենթակա յեն՝ տորթաթաժանումների 1/3-ը և դպրոցների (6-րդ հոդվածով նախատեսվածների դեպքում) բոլոր կուրսերի առկա կազմի 1/3-ը:

10· Ձեռքի գնդացրով անհատական հրաձգությունից տուգման յենթակա յեն՝ ա) հետևակային և հեծելազորային բոլոր կուրսերի կուրսանտների 25 տոկոսը· բ) զնդային դպրոցների կուրսանտների առկա կազմը, այն կուրսանտները, վորոնք ձեռքի զնդացրերի ջոկերի կազմումն են· գ) հրաձգության համար նշանակված տորթաթաժանումների ձեռքի զնդացրերի ջոկերի սմբողջ կրտսեր հրամկազմն ու կարմիր բանակայիններ:

11· Հաստոցավոր գնդացրերով անհատական հրաձգությունից տուգման յենթակա յեն՝ ա) հետևակային և հեծելազորային դպրոցների բոլոր կուրսերի առկա կազմի 25 տոկոսը· բ) տեսչական զննության համար նշանակված զնդային դպրոցների հաստոցավոր և զնդացրային դասակների, հրաձգային և զնդացրային վաշտերի ու հեծելավաշտերի կրտսեր հրամկազմն ու կարմիր բանակայինները:

12· Ատրճանակով անհատական հրաձգությունից տուգման յենթակա յեն՝ ա) ռազմական դպրոցների տվյալ կուրսերի կուրսանտները— բ) տորթաթաժանումներով նշված կրտսեր հրամատարական կազմի և չարքային կարմիր բանակայինների 1/3-ը:

13· Ձեռքի նռնակների անհատական նետումից և

հրացանային նռնակով հրաձգությունից տուգման յենթակա յեն՝

ա) ձեռքի նռնակների նետումից—զննության համար նշանակված զորական մասերի և ռազմական դպրոցների հրաձգային վաշտերից մեկական ջոկ և մեկական ջոկ զնդային դպրոցից· բ) հրացանային նռնակով հրաձգությունից՝ տեսչական զննության համար նշանակված զնդային դպրոցի հրաձգային ջոկերից մեկը և զորական մասերի ու ռազմական դպրոցների հրաձգային վաշտերից մեկի հրացանային նռնաձիգները:

Ծանոթություն.— Հրացանային նռնակով հրաձգությունը կատարվում է միայն այն ժամանակ, յերբ զորամասում կան Դ.Դ. սիստեմի հրացանային նռնակներ:

14· Անհատական հրաձգությունից մինչև հրամկազմը տուգման յենթակա յեն՝ ա) հրացանով հրաձգությունից—ամբողջ մինչև պետկազմը· բ) ձեռքի զնդացրով հրաձգությունից—ամբողջ մինչև պետկազմը, բացի հաստոցավոր զնդացրորդներից· գ) հաստոցավոր զնդացրերով հրաձգությունից—զնդացրային տորթաթաժանումների բոլոր հրամատարները և հրաձգային վաշտերի (թրավոր հեծելավաշտերի) հրամատարները· դ) ատրճանակով հրաձգությունից— ամբողջ մինչև պետկազմը:

15· Հրամատարական հրաձգությունից տուգման յենթակա յեն՝

ա) զնդացրային վաշտերի բոլոր հրամատարները· բ) զնդացրային դասակի 4 հրամատար (յերկու զնդացրային վաշտերից, հեծելավաշտերից յերկուական)· հրաձգային վաշտերի զնդացրային դասակների 2 հրամատար և զնդային դպրոցի զնդացրային դասակի հրամատարը· գ) հրաձգային վաշտերից (թրավոր հեծելավաշտի) մեկի հրաձգային դասակների բոլոր հրամատարները և զնդային դպրոցի դասակների բոլոր հրամատարները· դ) զնդացրային (հեծելավաշտի) վաշ—

տեսից մեկը՝ հրաձգային վաշտի ջոկերի բոլոր հրամատարները. ե) հրաձգային վաշտերից (հեծելավաշտի) մեկի ձեռքի զնդացրային ջոկերի բոլոր հրամատարները. զ) հրաձգային վաշտերից (թրավոր հեծելավաշտի) մեկի հրաձգային ջոկերի բոլոր հրամատարները:

Ծանոթություն.— 1. Եթե բացակայում է հատուկ հրամատարը, կրակում է նրա պաշտոնակատարը: 2. Եթե վամփուշտները չեն բավականացնում, ստուգվում է զնդացրային վաշտերից հրամատարներից միայն մեկը, իսկ մնացածները ստուգվում են միայն նրանից, թե վրքան ճիշտ են կատարում բոլոր հաշիվները, այդ հաշիվների կոնտրոլի պայմանով փոքաձհրաձգությամբ, առանց հարվածելուն անցնելու: 3. Ռազմական զպրոցների ավագ կուրսերի կուրսանտները հրաձգությունների ներգրավվում են ջոկի և դասակի կազմում:

16. Հրաձգային զննություն կատարող անձնավորությունը՝ ա) նախորոք ուսումնասիրում է զորամասի առկա կազմը (մասնավորապես— հրացանով և գնդացրերով հրաձգությունների մեջ զբաղանց և լավ հրաձիգների առկա կազմը), ուսումնասիրում է նախորդող հրաձգային պատրաստության արդյունքները, հատուկ պայմանները և թե հրաձգարանը քանի մարդ կառնի. բ) զննությունը կատարելու պլանն է կազմում տեղական պայմաններին համապատասխան տեսչական զննության յուրաքանչյուր զորամասի հրամատարի հետ, ոչ ուշ, քան 24 ժամվա մեջ մինչև հրաձգային զննության սկիզբը:

17. Անհատական հրաձգությունը ղեկավարում է զորամասի հրամատարի կողմից նշանակված անձը. մարտական հրաձգությամբ կատարվող ջոկատային պարապմունքը ղեկավարում է զորամասի հրամատարը:

18. Տեսչական հրաձգություններն անցկացնելու համար զորական մասերին արկերն ու վամփուշտները հաշվվում են տարեկան ստացվող նորմայի մեջ:

19. Զննական ջոկատային պարապմունքները, վրքոնք կատարվում են մարտական հրաձգությամբ, պետք է, վորքան հնարավոր է, մոտեցվեն մարտական պարագային և չարլըն չլինեն:

Հրաձգության ղեկավարը ձեռք է առնում բոլոր միջոցները հրաձգությունն անվտանգ անցկացնելու համար և պատասխանատու յե դրա համար:

20. Պարապմունքներն անցկացնելու պլանը առաջելապես պետք է նախատեսի՝ զնդացրային կրակի կուտակումը, խափանիչ կրակի վարությունը և հարձակման համար սահմանված տեմպերի ինչական ապահովումը կրակով:

21. Պարապմունքներն անցկացնելու ժամանակ անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել, վորպեսզի հեռավոր և մերձին հետևակայինների զնդակոծման յեղանակ նշանները ցույց տրվեն միմիայն այդ հետևակայինների վրա, վորպեսզի այդ նշանները չհարվածեն մոտակա հետևակայիններից: Գրոհի մոմենտը պետք է ապահովված լինի նոր նշանների յերևվելով:

22. Ցույց տվողների սխտեմը այնպես պետք է լինի, վոր արագորեն առաջ բերի հրամատարական կազմի վոխնեռգործումը, կրակը և չարժումը ղեկավարելու մեջ, դրա համար նշանները պետք է յերևման շատ կարճ ժամանակով և տարբեր ղուգակցությամբ:

23. Անհատական հրաձգության ստուգման ժամանակ զննության կատարողն և սահմանում կրակող նոկ զննության կատարողն ու նրանց յետ տանելը, իմբակները չարելու կարգն ու նրանց յետ տանելը, թիրախների ցույց տալը՝ հրաձգարանի տեղական պայմաններին համեմատ: Մի խմբամանակ պետք է ուշադրություն դարձնել, վոր կրակողների մոտ վամփուշտները հատկացված նորմայից ավելի չլինեն: Ստորա-

բաժանումներում կրակող խմբակներ պետք է կազմել միատեսակ հրաձիգներից (գերազանց, լավ, բավարար և անբավարար հրաձիգներից):

24. Տեսչական զննութ-յունների համար հրազգային վարժութ-յուններն ընտրվում են միայն հրաձգութ-յունների կատարած վարժութ-յուններից, այլ հատուկները, և հայտնում են այդ մասին միայն նրանց, որոնք առանձնական դիտութ-յուն են կատարում:

25. Զոկատային պատրաստության մարտական հրազգութ-յամբ գնահատականի ժամանակ անհրաժեշտ է հաշվի առնել յուրաքանչյուր ստորաբաժանման հրազգային դործողութ-յունները, նրանց տակտիկական նպատակահարմարության տեսակետից, ամեն մի նշանի վրա առանձին և բոլոր նշանների վրա միասին հրազգութ-յուն կատարելու տեխնիկական ճշտության և հաջողության տեսակետից:

Մարտական հրաձգութ-յամբ զոկատային պատրաստության արդյունքները գնահատականը կատարվում է հետևյալ տվյալների ու հաշվումների հիման վրա.

ա) պարապմունքի ղեկավարությունը (պարապմունքի և հրաձգութ-յան կազմակերպումը և միջնորդական ապարատի աշխատանքը).

բ) հրամատարարական մասի տակտիկական-հրաձգային պատրաստությունը.

գ) կրակող դոտամասերի հրաձգա-տակտիկական դործողութ-յունների կատարումը.

դ) հրաձգութ-յան արդյունքները— թվական և վրաբական, որոնք վորոշվում են դոտամասերի մարտական հրաձգութ-յունների տեղեկագրի մեջ դրված տվյալների հարաբերակցութ-յունից (հավելված 1):

26. «Գերազանց» գնահատականի համար հրաձգային դասակի ճակատը, հաշված և հարեվանների հետ ունեցած միջանցների կեսը, չպետք է 150 մետրից ավելի լինի, և վաշտի համար— 500 մետրից. «լավ» գնահատականի համար— ոչ ավելի 225 մետր դասակի համար և 750 մետր վաշտի համար: Պատրաստության ժամանակ ճակատի լայնութ-յունը դնահատվում է «Հետ. մարտ. կան. մասն 2-րդի» նորմաների համաձայն: Ավելի լայն ճակատ ունեցող դիպքում դնահատում է «վոչ բավարար»: Կրակող ստորաբաժանման ճակատի լայնութ-յունը նշանակում է այդ ստորաբաժանման հրամատարը. նա էլ պատասխանատվութ-յուն է կրում հնարավոր դժբախտ դեպքերի համար: Հեծյալ վաշտերի (թրատոր վաշտերի) համար նորմաները լուծվին ձիասիրի ունեցած ժամանակ և նրանց մի ուղղութ-յան վրա դործողութ-յան դեպքում նույնն են, ինչ ոտը հետևակի համար. զանազան ուղղութ-յունների վրա դործողութ-յունների ժամանակ նորմաները մեծանում են մոտավորապես կեսով:

27. Հրազգութ-յան արդյունքները հաշվառելու համար կիրառվում են առիթ աղյուսակները:

28. Մարտական հրազգութ-յան արդյունքները հաշվառելու համար, կրակող բոլոր ստորաբաժանումներին (ջոկերին, դասակներին) նշանակվում են միջնորդներ, որոնց ժամանակին, նախքան հրաձգութ-յունն սկսելը տալիս են հաշվեքարտեր և հարցաթերթեր (հավելված 2 և 3): Այդ միջնորդները նախքան սկսելը հրահանգներ են ստանում պարապմունքի ղեկավարից հաշվեքարտերը, հարցաթերթերը լրացնելու կարգի մասին, իրենց պարտականութ-յունների մասին. պարապմունքի ղեկավարը ծանոթացնում է նրանց դրված նշանների և մինչև այդ նշանները եղած հեռավորութ-յունների հետ, կազմելով թիրախային հակատակերպի և կոմպորշների սխեման:

29. Յուրաքանչյուր դոտամասի (ջոկատի, վաշտի, հեծելավաշտի, դասակի) հրազգութ-յունն ավարտելուց անմիջապես հետո միջնորդները հաշվեքարտերը ներ-

կայացնում են տեսչական գննութիւնն կատարողին և հարմածված նշանների ու ամեն մի նշանի վրա տանձին կերպարանների հաշիվն է կատարվում:

30. Միջնորդների հաշվեփարտերի բոլոր տվյալները և նշանների հարվածման արդյունքները գրանցվում են ընդհանուր համահավաք տեղեկագրի մեջ (ձևը 8 հավելված 4-ում) և այնուհետև ամեն մի նշանի վրա կատարած հրաձգութիւնն արդյունքները վրոշվում են՝ հարվածված կերպարանների սպասվող թիվը, համեմատելով ամեն մի նշանի վրա փաստորեն հարվածվածների թվի հետ: Եթե այս կամ այն նշանի վրա հրաձգութիւնը տարվել է մի քանի ատորաբաժանումներով (հրաձգային և դնդացրային), այն ժամանակ առաջ հաշվվում է ատորաբաժանումներից ամեն մեկի նշանի սպասվող հարվածումը, և այս այդ արդյունքները գումարում են և նրանց գումարը համեմատում են յուրաքանչյուր նշանի վրա փաստորեն հարվածված կերպարանների ընդհանուր թվի հետ: Դրա հիման վրա յել տրվում է տվյալ նշանի վրա հրաձգութիւնն արդյունքների գնահատականը:

31. Մեկ կամ մի քանի ատորաբաժանումներով յուրաքանչյուր նշանի գնդակոծման արդյունքները գնահատվում են՝

ա) լավ, եթե նշանի գնդակոծման արդյունքը բարձր է հարվածված կերպարանների սպասվող թվից.

բ) բավարար, եթե նշանի գնդակոծման արդյունքը համապատասխանում է հարվածված կերպարանների սպասվող թվին և

գ) անբավարար, եթե արդյունքը ավելի քիչ է հարվածված կերպարանների սպասվող թվից:

Զորամասի (ջոկատի, վաշտի, հեծելավաշտի, դասակի) հրաձգութիւնն ընդհանուր արդյունքը բաղկացած է բոլոր նշանների հարվածման գնահատականների ամփոփութիւնից, ընդ որում եթե զորամասը

(ջոկատը, վաշտը, հեծելավաշտը, դասակը), հարվածել է 85 տոկոսը կամ ավելի, և մնացածները 85 տոկոսից ոչ ավելի 5 տոկոսն անբավարար, այն ժամանակ զորամասը ճանաչվում է վորպես գերազանց կրակող զորամաս: Եթե հարվածված է 80 տոկոսը կամ ավելի, բայց 85 տոկոսից պակաս, իսկ մնացածները 10 տոկոսից ոչ ավելի լավ, իսկ մնացածներից ոչ ավելին անբավարար, այն ժամանակ զորամասը ճանաչվում է վորպես լավ կրակած. եթե հարվածված է 80 տոկոսը կամ ավելի, բայց 85 տոկոսից պակաս, իսկ մնացածները 15 տոկոս անբավարար, այն ժամանակ զորամասը ճանաչվում է վորպես բավարար կրակած:

Այն զորամասը (ջոկատը, վաշտը, հեծելավաշտը, դասակը), որը չի կատարում վերոհիշյալ պայմանները, ճանաչվում է, վորպես անբավարար կրակած:

32. 25-րդ հոդվածի ա, բ և գ կետերի համաձայն պնդահատականները կատարվում են տեսչական գննութիւն կատարողի անձնական դիտողութիւնների հիման վրա և միջնորդների նկատողութիւնների զումարումով հարցերի յուցակի համաձայն, վորոնք յենթակա են լուսաբանման տեսչական գննութիւն կատարողի կողմից, որը և գրանցվում է տեղեկագրի 1, 2 և 3 կետերի մեջ (հավելված 1):

33. Ջոկատային պարապմունքի՝ մարտական հրաձգութեան ընդհանուր յեզրակացութեան մեջ հրաձգութիւնն է վճռողը:

34. Ջենքի յուրաքանչյուր տեսակի կրակողների բոլոր կատեգորիաների համար անհատական հրաձգութեան և նռնաձետման վարժությունների գնահատականը կատարվում է հետևյալ հիմունքներով՝ ձեռք բերած արդյունքների մասին յեզրակացութեան (զորամասի հրաձգութեան ուսուցման գործում), հիմնվում է գնդութեան ժամանակ պայմանը կատարածների թվի վրա՝ գերազանց, լավ և բավարար հրաձգողների թվի վրա՝ նշանակելու համար կրակողներին (նռնակներ նետողին) ընդհանուր թվի համաբերակցութեամբ:

35. Զորամասի պատրաստությունը ճանաչվում է՝

ա) գերազանց՝ յեթե վարժությունը կատարել է նրա կազմի 80 տոկոսը, տալով 40 տոկոս գերազանց և լավ հրաձիգներ.

բ) լավ՝ յեթե վարժությունը կատարել է նրա կազմի 70 տոկոսը, տալով 30 տոկոս գերազանց և լավ հրաձիգներ.

գ) բավարար՝ յեթե վարժությունը կատարել է նրա կազմի 60 տոկոսը, տալով 20 տոկոս գերազանց և լավ հրաձիգներ:

Ծանոթություն.— *Այն դեպքում, յեթե գերազանց և լավ հրաձիգների կարգին դասելու համար պահանջվող կատարածների տոկոսը ավելի քիչ կլինի այս հրահանգով սահմանվածից, այն ժամանակ զորամասը կարող է համապատասխան դնահատական ստանալ այն պայմանով, որ թուլ հրաձիգների քանակը նրանում համապատասխանորեն ավելի քիչ լինի:*

36. Անհատական հրաձգությունների վերաբերյալ ընդհանուր յեզրակացությունը բաղկանում է գնդի առանձին տեսակներից յուրաքանչյուրի վերաբերյալ հրաձգության հանրագումարային դնահատականներից.

1) Հրացանով— հրաձիգներ և կրտսեր հրամհպամ.

2) Հրացանով— սնայպերներ.

3) Հրացանով— միջին պետակամ.

4) ատրճանակով— կրակողների բոլոր կատեգորիաները.

5) ձեռքի գնդացրով— միջին և կրտսեր հրամհպամը և չարքային գնդացրորդները.

6) հաստոցավոր գնդացրերով—միջին և կրտսեր հրամհպամը և չարքային գնդացրորդները.

7) հրացանային նռնակներ— բոլոր կատեգորիաները.

8) ձեռքի նռնակները— բոլոր կատեգորիաները:

37. Անհատական հրաձգություններից զորամասի պատրաստությունը ճանաչվում է՝

Գերազանց, յեթե հանրագումարային դնահատականների 75 տոկոսը գերազանց և լավ են, իսկ բոլոր մնացածները բավարարից վոչ ցածր:

Լավ, յեթե հանրագումարային դնահատականների 50 տոկոսը լավ և գերազանց են, իսկ մնացածներից վոչ ավելի, քան 25 տոկոսն անբավարար.

Բավարար, յեթե դնահատականների 75 տոկոսը գերազանց, լավ և բավարար են և վոչ ավելի, քան 25 տոկոսն անբավարար են:

38. Կրակող հրամատարների ամեն մի կատեգորիան դնահատվում է ընդհանուր հիմունքներով անհատական հրաձգությունների հետ (հոդ. 34–37):

Հրամատարական հրաձգությունների մասին ընդհանուր յեզրակացություն և արվում հիմնվելով կրակողների յուրաքանչյուր կատեգորիայի հրաձգության հանրագումարային դնահատականների վրա՝

1) հրաձգային ջոկերի հրամատարներ. 2) հրաձգային դասակների հրամատարներ. 3) ձեռքի գնդացրերի ջոկերի հրամատարներ. 4) հաստոցավոր գնդացրերի ջոկերի հրամատարներ. 5) հաստոցավոր գնդացրերի դասակների հրամատարներ. 6) գնդացրային վաշտերի (հեծելավաշտերի) հրամատարներ:

39. Հրամատարական հրաձգություններից զորամասի պատրաստությունը ճանաչվում է՝

գերազանց, յեթե հանրագումարային դնահատականների վոչ պակաս, քան 80 տոկոսը գերազանց և լավ են և մնացած բոլորը բավարար.

լավ, յեթե հանրագումարային դնահատականների վոչ պակաս, քան 65 տոկոսը գերազանց և լավ են, իսկ մնացածներից վոչ պակաս 25 տոկոսը բավարար և վոչ ավելի, քան 10 տոկոսն անբավարար.

բավարար, եթե հանրապետական գնահատականների վոչ պակաս, քան 80 տոկոսը բավարար են և վոչ ավելի, քան 20 տոկոսն անբավարար:

Ծանոթություն.— Բավարար գնահատականի համար պարտադիր է, վոր գնդացրային վաշտերի հրամատարները հրաձգությունները կատարեն վոչ ցածր բավարար գնահատականով, հակառակ դեպքում հրամատարական հրաձգությունը կճանաչվի վնրավարար:

40. Զննության վերջնական արդյունքները գրանում է անհատական և հրամատարական հրաձգության և մարտական հրաձգությամբ ջոկատային պարապմունքի ընդհանուր գնահատականից: Ընդ վորում դրամատի պատրաստությունը ճանաչվում է՝

գերազանց, եթե դումարելիներից յերկուսը գերազանց գնահատական ունեն և մեկը—լավ.

լավ, եթե դումարելիներից յերկուսն ունեն վոչ ցածր լավ գնահատական և մեկը— բավարար.

բավարար, եթե բոլոր դումարելիները ունեն բավարարից վոչ ցածր գնահատական:

41. Հրաձգային զննության ակտը պետք է կարճ լինի և պատասխանի հետևյալ հարցերին.

1) զենքի դրությունը.

2) ամբողջ հրամատարական կազմի պատրաստականության աստիճանը (դումարտականների հրամատարները և գնդերի հրամատարները), թե վորքան նրանք կարողանում են անձամբ վարել բարդ մարտական հրաձգություններ հատուցագնդացրային մատրաժանումներով, թե ինչպես են կարողանում անցկացնել և կազմակերպել ջոկատային պարապմունքները մարտական հրաձգությամբ և նրանց հրաձգային պատրաստության մեթոդիկայի դիտելքները, հխնված դրամատի հրաձգային պատրաստության ընդհանուր դրման վրա.

3) հրամանատարների, ձգարանների (սիրերի), հրաձգային քաղաքներինների (դրոշակների), հրաձգային

կաբինետների և անկյունների սարքավորումը, մատակարարում հրաձգային գործիքներով և պիտույքներով:

4) գնահատական հրաձգությունների արդյունքները ու յեղրակացությունները.

5) յեղանակի վոլտիությունը գնահատական հրաձգությունների ժամանակ (ողերևութաբանական բյուլետեն).

6) հրաձգային պատրաստության քաղաքահովումը;

7) գնություն կատարողի ընդհանուր յեղրակացությունը, ցույց տալով գնելիք զրամատի հրաձգային պատրաստության մեջ հետագա կատարելագործման ճանապարհները ու մեթոդները:

42. Ակտը ստորագրում է տեխնական զննության կատարողը և գնահատական հրաձգության արդյունքների տեղեկագրերով հանդերձ (1, 5 և 6 հավելվածները) մնում է զորամասում, իսկ նրանից հանած յերկու օրինակները՝ մեկը ուղարկվում է շրջանի շտաբը, մյուսը— ԲԳԿԲ շտաբի V վարչության:

43. Տեխնական գննություն կատարողները տեղեկագրերը կազմում են գնդերի, դիվիզիայի առանձին հեծյալ վաշտի համար (առանձին) և ամբողջ դիվիզիայի համար նույն ձևերով (փոքր մանրով), համապատասխան լավ դիվիզիայի համահավաք տեղեկագրի մեջ առանձին հեծյալ վաշտին:

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ 1—6

ՇՐԱՋԳԱ-ՏԱԿՏԻԿԱԿԱՆ ՀԱՇՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԱՆՑԿԱՑՆԵԼՈՒ ՑՈՒՑՈՒՄՆԵՐԻ ԱՌԹԻՎ

Ձեվ

Հավելված 1.

Տ Ե Ղ Ե Կ Ա Գ Ի Ր

. . . . . գնդի
գնևական ջոկատային պարապմունքի (մարտական հրաձգություն) . . . . . .

1. Պարապմունքի թեման (կարճ) . . . . . .
2. Պարապմունքի դեկավարը (պաշտոնն ու ազգանունը) . . . . . .
3. Ջոկատի հրամանատարը (պաշտոնն ու ազգանունը) . . . . . .
4. Ջոկատի կազմը (վաշտեր, գնդացրային դասակներ, մարտակոցներ և այլն) . . . . . .
5. Ջոկատի քանակը . . . . . .
   ա) ամբողջ և մինչև պետական . . . . . .
   բ) կրտսեր հրամանատար . . . . . .
   գ) հրացանաձիգներ . . . . . .
   դ) ձեռքի գնդացրորդներ . . . . . .
   ե) հաստոցավոր գնդացրորդներ . . . . . .
   զ) հրետանավորներ . . . . . .
6. Թիրախային հանձնաժողովի կազմը՝
   ա) նշանների թիվը . . . . . .
   բ) թիրախների թիվը . . . . . .

Ջոկատային պարապմունքի մարտական հրաձգությամբ արդյունքների գնահատականը.

1. Պարապմունքի դեկավարությունը (պարապմունքի և հրաձգության կազմակերպումը և միջնորդական ապարատի աշխատանքը)։	
2. Տակտիկական-հրաձգային պարապմունքի գնահատականը հրամանատարական կազմի կողմից (խնդիրների դրումը)։	
3. Կրակող զորամասերի հրաձգատակտիկական գործողությունների կատարումը։	
4. Հրաձգության արդյունքների ընդհանուր գնահատականը (յեզրակացություն ըստ համահավաք տեղեկագրի)։	
5. Ջոկատային պարապմունքի (մարտական հրաձգությամբ) ընդհանուր յեզրակացությունը։	

Տեսչական գնդող՝

Հ Ա Շ Վ Ե Ք Ա Ր Տ

գնդի
«_____» դասակի «_____» վաշտի հրաձգու-
թյան _____

Մինչդեղ (պաշտոն և տիպանուն)
Ջոկի հրամատար (տիպանուն)

1	2		3	4	5	6	7
Ինչ նշանի վրա է հրաձգության կենտրոնը	Նշանների միջև եղած հեռավորությունները		Դիտակի վրա գծանշումները (նշանվածքները) ըստ միմյանց	Ընկնելու կետերի նշանները	Նշան	Ծռոցով ուղղումները	Կոպտորեն դիմքերով նախատես վիճակում կատարված կրակոցների քանակը
№ աստիճանը	№	քանակը					

Մ Ի Ջ Ն Ո Ր Դ

ՈՐԻՆԱԿԱԿԱՆ ՅՈՒՅԱԿ

Միջնորդների լուսաբանմանը յենթակա հարցերի

1) *Տակտիկական պարագայի գնահատականը հրամատարի կողմից.*

2) *Հրաձգա–տակտիկական գործողությունների կատարումը՝*

ա) *կրակի ղեկավարությունը՝*

1) *մարտադաշտի հետախուզությունը, կրակային դիրքերի ընտրությունը և մարտադաշտի դիտողությունը.*

2) *նշանների գնահատականն ու ընտրությունը, նրանց կարեվորության աստիճանի վորոշումը՝ կրակային և տակտիկական տեսակետից.*

3) *դենքի, կրակի տեսակի և կրակ բանալու մոմենտի ընտրությունը.*

4) *նպատակի ցույց տալը (կրակային խնդիրների դրումը).*

5) *նշանոցի ընտրությունը.*

6) *կրակի կենտրոնացումը, բաժանումը, տեղափոխությունը, դադարեցումը և լարվածության կանոնավորումը.*

7) *փամփուշտների մատակարարման կազմակերպումը.*

8) *կրակի կարգապահությունը:*

բ) *ճակատի լայնությունը և կրակի զոնայում մնաց վրը կատարելու կարողությունը:*

գ) *կրակի և շարժման փոխգործողությունը:*

դ) *կրակային փոխգործողությունը հրետանու հետ:*

ե) *հրաձգային խնդիրներ լուծելու տեխնիկան:*

ՄԻՋՆՈՐԴ՝

Աղյուսակ 4.

ՀԱՄԱՀԱՎԱՔ ՑԵՂԵՎԱԿԻՆ

վերամասնական հրաձգարանի (արտադրամասի) արդյունքների

1	2		3	4	5	6	7	8	9	10
№	Մրցողը	Թիվը	Նշանների քանակը	Դիմահարի թիվը (հրաձիգների կամ ձիերի ու հասարակական նշանակության)	Մրցման նյութը ըստ հեռավորության	Իրը հշտության միավոր	Տվյալ հրաձգության ժամանակ հաշվառված միավորների քանակը	Հարվածի նշանների թիվը ըստ տեսակների	Փաստորեն հարվածների թիվը	Հարվածի նշանների թիվը ըստ տեսակների
1	Հրաձգա-հետաքրքրություն	3	12	3-րդ հրաձգ. դաս. 1 կոմ	600 մ.	8	25	1- 2	—	—
		2	13	1-ին հրաձգ. դաս. IV կոմ	300 մ.	4	10	1	—	—
		2	16	դաշ. վարժ. II դաս. 1 կոմ	1400 մ.	20	60	2	—	—
				Ընդամենը	դրամ					

Ստուգեցին՝ Ա. Մարտիրոսյան

Ղեկավարեց՝ Ա. Գրիգորյան

ՏԵՂ

..... դնդի (դիվիզիայի) անհատական հրաձգային

Հաշվեգրման համարը	Կրակոցների կատեգորիան	Արձակած զենքերի քանակը	Վերադարձված զենքերի քանակը	Պայմանը կատարելիս		
				Գերազանց	Լավ	Վատ
Հրաձգարանում	Կրասեր հրամկազմ Շարքային կազմ					
	Ընդամենը					
	Միջին պետկազմ					
	Սնայպերներ					
Ջոկատի վարժանքներում	Միջին պետկազմ Կրասեր հրամկազմ Շարքային կազմ					
	Ընդամենը					
Հավաքական վարժանքներում	Միջին պետկազմ Կրասեր հրամկազմ Շարքային կազմ					
	Ընդամենը					
Պատերազմական իրադրության մեջ	Միջին պետկազմ Կրասեր հրամկազմ Շարքային կազմ					
	Ընդամենը					
Դիտակետային վարժանքներում						
	Ընդամենը					
Ջոկատի վարժանքներում						
	Ընդամենը					

Ընդհանուր յեզրակացություն անհատական հրաձգության ...

ԿԱԳԻՐ

հրաձգություններին ու նռնանետման դննության անցկացման

Ընդհանուր գնահատականը	Պայմանը կատարածների ոտկոնները					Բածների վը	
	Գերազանց	Լավ	Բավարար	Անբավարար	Ընդամենը կատարելիս	Ընդհանուր քանակից	Անբավարար

Տ Ե Ղ Ե Կ

---------- գնդի (դիվիզիայի) հրամատարական

Կրակոցների կատեգորիան	Պայմանը կատարածների թիվը						Կրակոցների ժամանակ ուժասպառվածների թիվը
	Ընդհանուր կրակոցների թիվը	Անթափ վառոդ	Բեկոցային վառոդ	Լիով վառոդ	Գնդացրային վառոդ		
Հրաձգային ջոկերի հրամատարներ							
Հրաձգային դասակների հրամատարներ							
Ձեռքի գնդացրերի ջոկերի հրամատարներ							
Հատուցավոր գնդացրերի ջոկերի հրամատարներ . .							
Հատուցավոր գնդացրերի դասակների հրամատարներ							
Գնդացրային վաշտերի (հեծելավաշտերի) հրամատարներ							

Ընդհանուր կրակոցների թիվը հրամատարական վածների։ Զինուրյուն կատա-

Կ Ա Գ Ի Ր

հրաձգուրյունների հրաձգային զինուրյան անցկացման

Ընդհանուր գնահատականը	Կատարման տոկոսները				
	Գերազանց	Լավ	Բավարար	Անվարժ	Ընդհանրապես կրակոցների

Հրաձգուրյունների մասին (համաձայն 38 և 39 հոդվածի տեղեկագրուրյուններ։

XI. ԿՐԱԿԻ ԳՈՐԾՈՆՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԸ

1) ՅՈՒՅՈՒՄՆԵՐ ԿՐԱԿԻ ԳՈՐԾՈՆՈՒԹՅԱՆ ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆԸ ԿԱՏԱՐԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

1. Մարտական հրաձգության ժամանակ վորևե նշանի վրա կրակի գործոնությունը ամենից առաջ գնահատում է տակտիկական առաջադրության կատարման արդյունքների համաձայն:

Տակտիկական խնդիրը կատարելու ժամանակ կրակի նպատակը կարող է հետեվյալը լինել՝ ա) անհանդըստացնել հակառակորդին, բ) ճնշել նրա կրակը և գ) վոչնչացնել նրան:

Տակտիկական խնդիրը կրակով կատարելու դեպքում պահանջվում է, վոր խնդիրը տեխնիկորեն նույնպես կատարվի ամենաքիչ փամփուշտներ և ժամանակ ծախսելով:

2. Մի բանի կերպարանքներից բաղկացած նշանի վրա կրակի գործոնությունը գնահատվում է հարվածված կերպարանքների տոկոսային թվի համաձայն, ընդ վորում՝ ա) յեթե հարվածված կերպարանքների տոկոսը 20-ից պակաս է, կրակը համարվում եքիչ գործոն. բ) 20-ից մինչև 50 տոկոս հարվածելու դեպքում, համարվում է, վոր արդեն կրակի գործոնությունն սկսում է անհանգստացնել հակառակորդին. գ) 50-ից մինչև 77 տոկոս հարվածելու դեպքում, համարվում է, վոր կրակն այնքան է ուժեղ, վոր հակառակորդը ճնշված է և դ) 77 տոկոս և բարձր հարվածելու դեպքում, համարվում է, վոր հակառակորդը վոչնչացված է:

Կրակի գործոնության տեխնիկական գնահատա-

կանը պետք է կատարել հարվածված կերպարանքների թեորետիկ հաշվումների հիման վրա ստացվող թիվը համեմատելով հրաձգության ժամանակ ստացված թվի հետ:

3. Հարվածումներից կամ հարվածված կերպարանքներից սպասվող թիվը նայած ծախսված փամփուշտների թվին կամ ժամանակին հաշվվում և այն փորմուլաներով, վորոնց հիմքը բացատրված է ներքևում:

Նկատի ունենալով, վոր փամփուշտների թվի չատացումով ձիղերի ցրումը (միջուկային չերտի մեծությունը) մեծանում է մի քիչ ավելի, քան թե փամփուշտների քանակն է, փորմուլաների մեջ պետք է վորոշ ուղղումներ մտցնել:

4. 1—5 աղյուսակները կազմված են փորմուլաներով, ամեն տեսակի հաշվարկումները վերացնելու համար, այլև ուշադրության առնելով զանազան տեսակ ուղղումները, նայած փամփուշտների թվին ու ճակատի մեծությանը, վորը բռնում է նշանը:

5. № 1 աղյուսակում հիմնական սյունակը հանդիսանում է Ա. սյունակը, վորի մեջ տեղավորված են միջուկային չերտերի մեծությունները ըստ բարձրության առանձին տարրերով, և այդ տվյալները համար աջ կողմից 1—12 սյունակներում ցույց են տրված գնդակների քանակը, վորն ընկնում է զանազան չափերի յուրաքանչյուր կերպարանքին նշանը գնդակոծելու ժամանակ, վորը (նշանը) տեղավորված է 10 մետր ճակատի վրա,— 100 փամփուշտով, կամ 1 մետր ճակատի վրա—10 փամփուշտով. նույն աղյուսակում ձախ կողմից ցույց են տրված հեռավորությունները մետրերով կամ քայլերով, վորոնք համապատասխանում են տվյալ ցրմանը՝ զանազան տեսակ գնդակով հրաձգության ժամանակ:

6. № 2 աղյուսակը ծառայում է գնդակների դիպումների հնարավոր թիվը վորոշելու համար, թե քանի

գնդակ է ընկնում նշանի մեկ կենտրոնին դանդաղ լայնության ճակատ յեղած ժամանակ, յերբ արձակում են 100 փամփուշտ:

Հիմնական Ա. սյունակը տալիս է գնդակների թիվը, որը ընկնում մեկ կենտրոնին և տատանվում է 0,01–ից մինչև 4,5 սահմաններում, այնպիսի նշանի վրա հրաձգության ժամանակ, որը տեղավորված է 10 մետր ճակատի վրա, 100 փամփուշտով:

Այդ սյունակից աջ գնդակների թվի սյունակներն են, նայած նշանի ճակատն ինչ լայնություն ունի, 1 մետրից մինչև 100 մետր: Ամենից ձախ սյունակը տալիս է հարվածված կենտրոնների տոկոսը, որը համապատասխանում է մեկ կենտրոնին դիպումների թվին, որ ցույց է տրված Ա. սյունակում:

7· № 3 աղյուսակը ծառայում է նշանի մեկ կենտրոնին ընկնող գնդակների դիպումների հնարավոր թիվը որոշելու համար, ճակատի դանդաղ լայնության դեպքում և արձակած գնդակների դանդաղ քանակի դեպքում— 10–ից մինչև 1000 հատ:

Հիմնական Ա. սյունակը տալիս է գնդակների այն թիվը, որն ընկնում է մեկ կենտրոնին և տատանվում է 0,01–ից մինչև 4,5 սահմաններում, այն նշանի վրա 100 փամփուշտով հրաձգության ժամանակ, որը տեղավորվում է դանդաղ ճակատի վրա: Ա. սյունակի այդ տվյալները ստացված են № 2 աղյուսակից:

Այդ սյունակից աջ գալիս են գնդակների թվով սյունակները, նայած ծախսված փամփուշտների քանակին (10–ից մինչև 1000 փամփուշտ):

Ամենից ձախ սյունակը տալիս է հարվածված կենտրոնների տոկոսը, որը համապատասխանում է մեկ կենտրոնին դիպումների թվին, որ ցույց է տրված Ա. սյունակում:

8· № 4 աղյուսակը ծառայում է հարվածված կենտրոնների հնարավոր թիվը որոշելու համար, նայած դրված կենտրոնների թվին և հարվածվածների հնարավոր տոկոսին:

9· №5 աղյուսակը ցույց է տալիս առանձին կանգնած կենտրոնները հարվածելու համար փամփուշտների անհրաժեշտ թիվը՝ մեկ մետր ճակատ գնդակոծելու ժամանակ:

Հիմնական Ա. սյունակը տալիս է միջուկային չերտերի մեծությունները ըստ բարձրության 30 սմ–ից մինչև 9 մետր, իսկ մնացած սյունակներում ցույց է տրված փամփուշտների անհրաժեշտ քանակը:

10· Աղյուսակներից ոգտվելը կարելի է պարզաբանել հետեվյալ որինակներով·

Առաջին որինակ·— Վորոշել հարվածված կենտրոնների հնարավոր թիվը, յերբ հրաձգությունն է վատարվում հատուցավոր գնդացրով, գերազանց նշանառությամբ, 1100 մետր հեռավորությունից, 8 կրծքաչափ կենտրոններից բաղկացած նշանի վրա, կենտրոնները դասավորված են 10 մետր ճակատի վրա: Արձակած փամփուշտների քանակն է 100:

Դրա համար վերցնում ենք № 1 աղյուսակը և հատուցավոր գնդացրի գերազանց նշանառուի համար սյունակում վերցնում են հեռավորությունը 1100 մետր և նակում վերցնում են հեռավորությունը 1100 մետր և հետո հորիզոնական գծով հասնում ենք հիմնական հետո հորիզոնական գծով հասնում ենք հիմնական սյունակին (միջուկային չերտ), այդտեղ գտնում են 2,80, իսկ այնուհետև կրծքաչափ նշանի համար № 2 սյունակում գտնում ենք 0,46· 0,46 ցույց է տալիս ամեն մի կենտրոնին ընկնող դիպումների հնարավոր թիվը:

№ 4 աղյուսակի առաջին սյունակում գտնում ենք 0,46–ին ամենից մոտիկ թիվը և 8 կենտրոնների համար սյունակում գտնում են 3 թիվը: Այդ նշանակում է, որ տվյալ առաջադրության դեպքում 8 կենտրոններից հնարավոր է հարվածել 3 կենտրոն:

Յերկրորդ որինակ·—Միևնույն պայմաններում հրաձգությունը կատարվում է 7 մետր ճակատում դա-

սավորված նշանի վրա, յերբ արձակում են 50 վամփուչա: № 1 աղյուսակում գտնում ենք նույն թիվը— 0,46, ինչպես առաջին որինակում:

№ 2 աղյուսակի հիմնական սյունակում գտնում ենք 0,46 թիվը և, հորիզոնական գծով գնալով դեպի աջ, 7 մետրի համար գտնում ենք 0,63 թիվը: Այդ թիվն է, վոր ցույց է տալիս մեկ կերպարանին հնարավոր դիպումների թիվը, յերբ հրաձգություն է կատարվում 7 մետր ճակատում դրված նշանի վրա 100 վամփուչտով:

Հետո վերցնում ենք № 3 աղյուսակը և հիմնական սյունակում գտնում ենք 0,63 թիվը (ճիշտ այդպիսին չկա, վերցնում ենք ամենամոտավորը) և այնուհետև, հորիզոնական գծով գնալով դեպի աջ, գտնում ենք 50 վամփուչների համար 0,32 թիվը, այդ թիվն է, վոր ցույց է տալիս մեկ կերպարանին հնարավոր դիպումների թիվը, յերբ նշանի վրա հրաձգություն է կատարվում 50 վամփուչտով, այնպիսի նշանի վրա, վորը տեղավորված է 7 մետր ճակատի վրա:

№ 4 աղյուսակում 0,32 թվի համար և 8 կերպարանների համար գտնում ենք 2 թիվը:

Հետևապես այդ պարմաններում 8 կերպարաններից պետք է հարվածվի յերկուսը:

Յերրորդ որինակ.— Վորոշել, թե ինչքան վամփուչտ է անհրաժեշտ հակառակորդին ճնշելու համար, յերբ հրաձգություն է կատարվում 1500 մետրից հատուցավոր գնդացրով, լավ նշանառությով, հասակաչափ կերպարաններից բաղկացած նշանի վրա, յերբ այդ կերպարանները տեղավորված են 100 մետր ճակատի վրա:

№ 1 աղյուսակով մենք գտնում ենք, վոր լավ նշանառությով հատուցավոր գնդացրով 1500 մետրի վրա հրաձգության ժամանակ միջուկային չերտն ըստ բարձրության հավասար է 5 մետրի, իսկ գնդակների հնարավոր դիպումների թիվը 100 մետր լայնությամբ

(սյունակ 12) խափանիչ կրակ վարելու ժամանակ հավասար է 0,08 դիպումներին:

Կերպարանների 50 տոկոս հանելու համար (№ 4 աղյուսակով) պահանջվում է, վոր յուրաքանչյուր կերպարանին լինի 0,7 դիպումներ, այդ պատճառով վամփուչտների ծախսը վորոշելու համար դիմում ենք № 3 աղյուսակին, վորի Ա. հիմնական սյունակում գտնում ենք 0,08 թիվը, և հորիզոնական գծով գնալով դեպի աջ կգտնենք 0,7 թիվը և վերևից վամփուչտների անհրաժեշտ թիվը— 900:

Չորրորդ որինակ.— Վորոշել վամփուչտների քանակը, յերբ հրաձգություն է կատարում լավ հրաձիգը, 500 մետրից, առանձին կանգնած կրծքաչափ կերպարանի վրա:

Ամենից առաջ № 1 աղյուսակում գտնում ենք, վոր այդ հեռավորության համար միջուկային չերտի մեծությունը հավասար է 1,2 մետրի. հետո № 5 աղյուսակով Ա. սյունակում գտնում ենք 1,2 մետր թիվը և աջ նրանից 3-րդ սյունակով գտնում ենք, վոր կրծքաչափ նշանը հարվածելու համար պահանջվում է 10 վամփուչտ:

Հինգերորդ որինակ.— Կրակի գործողության վորոշումը, յերբ հրաձգություն է կատարվում միևնույն նշանի վրա զենիթ զանազան տեսակ տիպարներով:

25 մետր (35 քայլ) ճակատի վրա, 10 կրծքաչափ կերպարաններից բաղկացած հրաձգային խմբակը գտնվում է: ա) հատուցավոր գնդացրով (լավ նշանառությով), 1200 քայլից, արձակված է 125 վամփուչտ. բ) ձեռքի գնդացրով (գերազանց նշանառությով), 600 մետրից, արձակված է 45 վամփուչտ. գ) վեց գերազանց հրաձիգներով, 600 քայլից, արձակված է 36 վամփուչտ. դ) չորս լավ հրաձիգներով, 500 քայլից, արձակված է 24 վամփուչտ:

Տվյալ որինակում հրաձգությունը կատարվել է միևնույն նշանի վրա, ինչպես գնդացրերով, այնպես էլ

Ցանկալի տեսակը	№ 1 խնդրատուփ	№ 2 խնդրատուփ	№ 3 խնդրատուփ
	Քիմքի ժիզդի նախամեկ	Քիմքի ժիզդի նախամեկ	Քիմքի ժիզդի նախամեկ
	Ընդհանուր քանակը (մեծությունը)	Քիմքի վրայի ընդհանուր մակերեսը (մեծությունը)	Քիմքի վրայի ընդհանուր մակերեսը (մեծությունը)
		Քիմքի վրայի ընդհանուր մակերեսի կեսը (մեծությունը)	Քիմքի վրայի ընդհանուր մակերեսի կեսը (մեծությունը)
		Քիմքի վրայի ընդհանուր մակերեսի կեսի քանակը (մեծությունը)	Քիմքի վրայի ընդհանուր մակերեսի կեսի քանակը (մեծությունը)
ա) Հաստատուն գնդիկ	1	1200 ք.	0,46	0,20	125	0,24
բ) Ջնդքի գնդացիր	1	600 մեծ	1,10	0,47	45	0,18
գ) Գնդացրդ հետևակի	6	600 ք.	3,2	1,4	36	0,50
դ) Լավ հրաձիգներ	4	500 ք.	1,60	0,70	24	1,14
				Ընդամենը . . .		1,06

Աղյուսակ № 4 (տես էջ 285)։ Քիմքի վրայի ընդհանուր մակերեսի կեսը, որ ծածկվում է իրական հրաձիգների կողմից, 0,06 վերստ է։ Քիմքի վրայի ընդհանուր մակերեսի կեսի քանակը, որ ծածկվում է իրական հրաձիգների կողմից, 10 վերստ է։ Ընդհանուր մակերեսի կեսը 54 վերստ է։ Ընդհանուր մակերեսը 9—6 վերստ է։

հրաձիգներով, և դրա հետ միաժամանակ գերազանց հրաձիգները վոչ թե ցրել են իրենց կրակը նշանի ամբողջ ճակատով, այլ կենտրոնացրել են այդ կրակը առանձին կերպարանների վրա, և դրա համար ամբողջ հրաձգության գնահատականի համար ավելի ճիշտ կլինի այդպիսի հրաձիգների գնդակների հնարավոր գերազանցների թվի հաշիվն անելու համար կիրառել № 5 աղյուսակը։

Յեթե գերազանց հրաձիգները ճիշտ են վարել կրակը յուրաքանչյուր առանձին կերպարանի վրա, ապա հարկավոր է ոգտվել № 5 աղյուսակով հետևյալ կարգով։ № 1 աղյուսակով վորոշում ենք գերազանց հրաձիգների համար 600 քայլ ըստ բարձրության միջուկը, գտնում ենք 40 սմ։ № 5 աղյուսակով այդ միջուկի համար կրծքաչափի թիրախով գտնում ենք մի թիրախի համար հարվածման անհրաժեշտ թիվը, թիվն է 3 վամփուշտ, իսկ վորովհետև արձակված էր 36 վամփուշտ, ապա պետք է դիպած լինեն 12 կամ բոլոր 10 կերպարանները պետք է հարվածված լինեն։

Ջենքի զանազան տիպարներով և հրաձիգներով միևնույն նշանի վրա հրաձգության գնահատականի համար պետք է՝ ա) առանձնացնել այն հրաձիգներին, վորոնք կրակել են առանց ցրման, առանձին կերպարանների վրա, և նրանց համար հնարավոր հարվածված կերպարանների թիվը հաշվել № 5 աղյուսակով։ բ) առանձին հաշվել զենքի ամեն մի տիպարի հնարավոր դիպումների թիվը։ գ) իրար վրա գումարել զենքի բոլոր տիպարների բոլոր հնարավոր դիպումները։ դ) № 4 աղյուսակով վորոշել հարվածված կերպարանների հնարավոր թիվը։ ե) ամբողջ հրաձգության վերջնական գնահատականը կատարվում է կերպարանների գումարով, առանձին կերպարանների և ամբողջ նշանի վրա ձիգերի ցրումով։

Վեցերորդ որինակ.— Կրակի գործունեության վրա, որը բաղկացած է 2 հատակաշարի կեղտարանից, 4 գոտկաշարի կեղտարանից և 8 կրծքաշարի կեղտարանից, հատուցավոր գնդացրով— լավ նշանառությամբ, արձակված է 130 փամփուշտ, 1000 մետր հեռավորությունից (1400 քայլ). ձեռքի գնդացրով՝ դարանից նշանառությամբ, 800 մետր հեռավորությունից, արձակված է 45 փամփուշտ:

Նշանի ճակատը լայնությունն է 28 մետր (40 քայլ). Վորոշել՝ թե քանի կեղտարան պետք է հարվածվի և քանի ծակատ պետք է լինի բոլոր կեղտարանների վրա (նվազագույն թիվը):

Զանազան տեսակ զենքով նշանի վրա կատարած հրաձգության գնահատականի ժամանակ, յերբ նշանը կազմված է զանազան տեսակ կեղտարաններից և բարձրությունից, պետք է՝ ա) այն դեպքում, յերբ հրաձգությունը կատարվել է առանց նշանի ամբողջ ճակատով ցրման, կիրառել № 5 աղյուսակը և այդ աղյուսակով հաշվել փամփուշտների թիվ, համաձայն հարվածված կեղտարանների թվի, այն փամփուշտների, վորոնք անհրաժեշտ են առանձին կանգնած կեղտարանը հարվածելու համար. բ) ցրումով հրաձգության ժամանակ— զենքի յուրաքանչյուր տեսակով, կեղտարաններից յուրաքանչյուր տեսակի համար հաշվել դիպումների քանակն առանձին. գ) զենքի բոլոր տեսակներով կեղտարաններից յուրաքանչյուր տեսակի համար դիպումների գումարով վորոշել № 4 աղյուսակով հարվածված կեղտարանների հնարավոր թիվը. դ) նշանի բոլոր կեղտարաններին դիպումների հնարավոր թիվը վորոշելու համար պետք է՝ մեկ կեղ-

Կրակի վարժության տեսակները	Զենքի տեսակը	Կրակ. քանակը	№ 1 աղյուսակ. Հեռավորությունը		№ 2 աղյուսակ. Հեռավորությունը		№ 3 աղյուսակ. Հեռավորությունը		№ 4 աղյուսակ	
			1400 քայլ	800 մետր	1400 քայլ	800 մետր	1400 քայլ	800 մետր		
			Ձգտելի կրակոցների թիվը							
			Վարժանքի ժամանակ զենքի միջին վարժողականությունը							
			Վարժանքի ժամանակ զենքի միջին վարժողականությունը							
			Վարժանքի ժամանակ զենքի միջին վարժողականությունը							
			Վարժանքի ժամանակ զենքի միջին վարժողականությունը							
Հատուց. դնդացիր	Հետևակի զենքերի	8	0,40	0,75	0,90	1,80	1,40	2,60	2	2,4
Հատուց. դնդացիր	Հետևակի զենքերի	4	0,40	0,75	0,90	1,80	1,40	2,60	2	2,8
Հատուց. դնդացիր	Հետևակի զենքերի	2	0,40	0,75	0,90	1,80	1,40	2,60	1	2,0
									5	7,2

պարանին հնարավոր դիպուածների դումարը բազմապատկել այդ տեսակ կերպարանների թվով և հետո վերցնել ընդհանուր դումարը բոլոր կերպարանների համար:

Ծանոթություններ 1.—Ջանազան տեսակ գենքով նշանի վրա կատարած հրաձգությունների գնահատականի ժամանակ, այնպիսի նշանի վրա, որը բաղկացած է զանազան տեսակ կերպարաններից, պետք է առանձին հաշվել հարմածված կերպարանների հնարավոր թիվը թե հրաձիգների և թե գնդացրերի համար, որոնք հրաձգություն են կատարել ատանց նշանի ամբողջ ճակատով ցրման, կերպարով նրանց համար № 5 աղյուսակը:

2. Միևնույն նշանի վրա բոլոր հրաձգությունների համար պետք է առանձին հաշվել գենքի բոլոր տեսակներով կերպարաններից յուրաքանչյուր տեսակի համար հարմածված կերպարանների հնարավոր թիվը:

3. Նշանի բոլոր կերպարաններին գնդակների դիպման հնարավոր թիվը որոշելու համար— մի կերպարանին ընկնող դիպումների թիվը պետք է բազմապատկել նույն տեսակի կերպարանների թվով:

4. Այնպիսի նշանի վրա կատարած հրաձգության գնահատականի ժամանակ, երբ նա խորությամբ ավելի մեծ տարածություն է բռնում, քան թե միջուկային չերտն ըստ հեռավորության, կամ առհասարակ նշանի խորությամբ ցրումով հրաձգության ժամանակ, հարմածված կերպարանների թիվը և դիպումների թիվը պետք է հաշվել առանձին մի նշանոցի համար առանձին:

5. Այնպիսի հրաձգության գնահատականի ժամանակ, որը կատարվում է անթարեներատ ելեւանակին,— ինչպես քամու կամ առնամանիքի

ժամանակ, կարելի է ոգտվել նույն աղյուսակներով, միայն պետք վերցնել մեծացրած ցրում, այսինքն՝ պետք է վերցնել միջուկային չերտն ըստ բարձրության և ըստ հեռավորության 10—40 տոկոսով ավելի կամ նույնիսկ առանձնահատուկ անթարեներատ պարաններում, պետք է մեծացնել հատցնելով մինչև 50 տոկոսի աղյուսակային տվյալների հանդեպ:

Ցեման ավյալները կարելի է հաշվել այսպես՝

ա) միջակ քամի ունեցած ժամանակ (քամու արագությունը մոտ 4 մ. մի վայրկյանում) ցրումը մեծանում է մինչև 20 տոկոս. ընդհանրապես կարելի է ընդունել, որ քամու մի վայրկյանում մի մետրով արագությունն ավելանալու դեպքում ցրումն ավելանում է 5 տոկոսով.

բ) ջերմաստիճանն իջնելու դեպքում ցրումն ավելանում է, և կարելի է ընդունել, որ 0° աստիճանից մինչև 5 աստիճան ջերմաստիճանում ցրումը մեծանում է 10 տոկոսով, իսկ 10 աստիճան ջերմաստիճանում ցրումը մեծանում է 25 տոկոսով հանդեպ նորմալ ցրման:

Շնորհիվ նրան, որ մարտական հրաձգությունների գնահատականի համար աղյուսակներ կազմելու ժամանակ բոլոր հաշիվների համար, որպես հիմք է ընդունված ըստ բարձրության միջուկային չերտը, պրա համար աղյուսակները հնարավորություն են տալիս հեշտությամբ և հատարակ ձևով հաշվի առնել հրաձգության արդյունքների վրա ունեցած թե՛ քամու ազդեցությունը և թե՛ ջերմաստիճանի փոփոխությունը:

11. Ամենահասարակ փորմուլայի յեզրակացությունը հարմածված կերպարանների տոկոսը կախված է՝ նշանի յուրաքանչյուր կերպարանին ընկնող գնդակների դիպման հնարավոր թվից, իսկ այդ վեր-

ջին թիվը կախված է ալեհավաք վամփուշտների թվից և դիպման հավանականությունից:

Իսկ դիպման հավանականությունը կախված է՝ նշանի բարձրության և լայնության չափերից և ձիգերի ցրման մեծությունից, այնպիսի ցրման, որը բնորոշում է միջուկային չերտի բարձրության մեծությամբ:

Տրված վտրաչ միջուկային չերտի համար տվյալ բարձրության նշանին դիպման հավանականությունը կլինի միևնույնը, անկախ նրանից, թե ինչ զենքով է հրաձգություն կատարվում:

Այդ դրույթյունների հման վրա մեկ կենտրոնին զնդակների հավանական դիպումների թիվը,— ան պարմաններում, երբ նշանը զնդակոծվում է միջուկային չերտով և զնդակները այդ չերտի ներսում տեղավորվում են հավասարաչափ,— որոշվում է այն ֆորմուլայով, որը հետեվյալ դատողությունների հման վրա դուրս է բերվում՝

1) Ուղղաձիգ չերտին դիպման հավանականությունը, այն չերտին, որը հավասար է նշանի բարձրությանը.

$$չ/բ = 70 \frac{\text{նշանի բարձրությունը (բ)}}{\text{միջուկային չերտի մեծությունը (մշ)}}$$

2) Նշաձի ըստ լայնության դիպման հավանականությունը, 10 մ. չերտ զնդակոծելու ժամանակ հավասար է՝

$$չ/լ = 100 \frac{\text{նշանի լայնությունը (լ)}}{10}$$

Ծանոթություն.— Հավասար ցրման դեպքում լայնությամբ 10 մետրի վրա ընդդրկվում են որոշ 100 տոկոսն էլ:

3) Ուղղանկյան դիպման հավանականությունը վորոշելու համար պետք է դիպման հավանականության

բարձրությունը բազմապատկել լայնությունով և բաժանել 100-ի:

$$չ = \frac{70 \times \text{կենտրոնի բարձր.} \times 100 \times \text{նշանի լայն.}}{100 \times մշ \times 10} \quad \text{(տոկոսներով)}$$

4) Դիպումների թիվը գտնելու համար փամփուշտների տվյալ ծախսման դեպքում հարկավոր է այդ հավանականությունը բաժանել 100-ի և բազմապատկել փամփուշտների թվով:

5) Քանի վոր կենտրոնային նշանն ավելի փոքր է ուղղանկյունուց, դրա համար դիպումների թիվը ավելի վոքր կլինի այնքան անգամ, վորքան անգամ կենտրոնի մակերեսն ավելի վոքր է ուղղանկյունու մակերեսից, և դրա համար վերջնականապես՝

$$Դբ = \frac{70 \times \text{բաձ.} \times \text{լայն.} \times \text{փամփ. թ.} \times \text{կենտր. հավասար մակերեսով}}{100 \times մշ \times 10 \times \text{ուղղանկյան մակերեսով}}$$

Ծանոթություն.— Բոլոր չափերը պետք է վերցնել մետրերով:

Ընդունելով կրծքաչափ կենտրոնի բարձրությունը՝ 0,5 նր հավասար 0,5 մետրի, իսկ նրա լայնությունը՝ 0,35 մետրի, կստանանք՝ կենտրոնի մակերեսի հարաբերությունը (կենտրոնի մակերեսի մեծությունը 0,175) վերոհիշյալ ուղղանկյան մակերեսի նկատմամբ (0,5·0,5) կազմում է 0,7:

Հավասար ցրումով հրաձգության ժամանակ կոչքի ուղղությամբ միջուկային չերտի փոխարեն պետք է վերցնել ըստ այդ ուղղության ամբողջ ճակատով ցրման մեծությունը, և 10 մետրի վրա, 100 փամփուշտի դեպքում ցրման ժամանակ փորմուլան հետեվյալ տեսքն է ընդունում՝

$$\text{Գլխաչափ նշանի համար } թ = \frac{0,58}{մշ}$$

Կրծքաչափ նշանի համար $Թ = \frac{1,2}{մ_2}$

Գոտկաչափ նշանի համար $Թ = \frac{2,8}{մ_2}$

Հասակաչափ նշանի համար $Թ = \frac{4,1}{մ_2}$

Ձիավորի համար $Թ = \frac{9,1}{մ_2}$

Ձևաքի գնդացրի համար $Թ = \frac{2,1}{մ_2}$

Հաստոցավոր գնդացրի համար տեղում $Թ = \frac{2,52}{մ_2}$

Հաստոցավոր գնդացրի համար շարժ. մեջ $Թ = \frac{6,35}{մ_2}$

Նայած փամփուշտների թվին, հնարավոր դիպումների թիվը կարող է համեմատական չափով մեծանալ կամ փոքրանալ. օրինակ՝ 200 փամփուշտ ձեղած ժամանակ 2 անգամ ավելի մեծ կլինի, նույնպես էլ այդ ֆորմուլաները փոփոխվում են, նայած ճակատի լայնության մեծությանը, որ ընտում է նշանը. ճակատը մեծանալու դեպքում, ֆորմուլաները համեմատական չափով փոքրանում են, փոքրանալու դեպքում— մեծանում են: Օրինակ՝ եթե ճակատի լայնությունը 5 մետր է, բոլոր ֆորմուլաները մեծանում են 2 անգամ:

Համենայն դեպս այդպիսի համեմատականությունը արդարացի չէ մինչև այն ժամանակ, երբ ունենք փամփուշտների քիչ քանակ և փոքր ճակատ: Իսկ մնացած դեպքերում հարկավոր է ուղղումներ մտցնել —մոտավորապես 1—10 տոկոս, նայած փամփուշտների քանակին: Բոլոր այդ տեսակ ուղղումները մտցված են աղյուսակների մեջ:

ՆՇԱՆՆԵՐԻ ՆԿԱՐՆԵՐԸ

1. ԿԼՈՐՆԵՐ

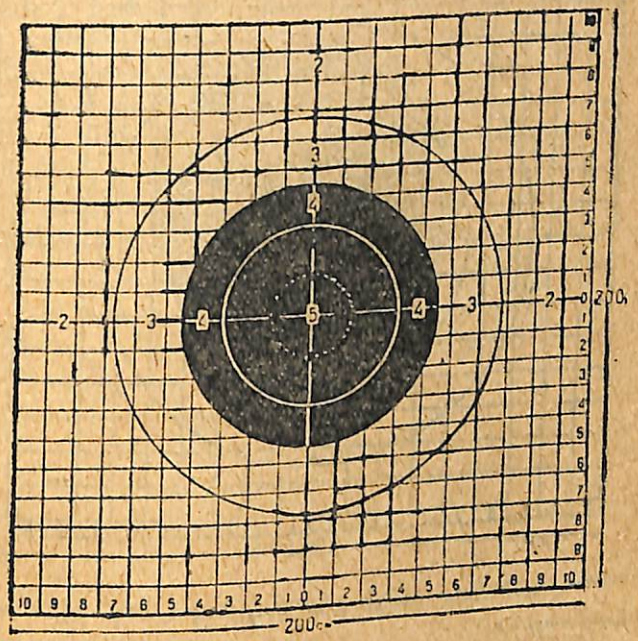

1. 700—1000 մետրի վրա հրացանով հրաձգության համար (սպորտային):

Չափերը.— «5» աչկո 60 սմ. տրամագծով,
«4» աչկո (սև խնձորակ) — 90 սմ.,
«3» աչկո — 135 սմ.,
«2» աչկո—թիրախի մակերեսը 200 × 200 սմ.

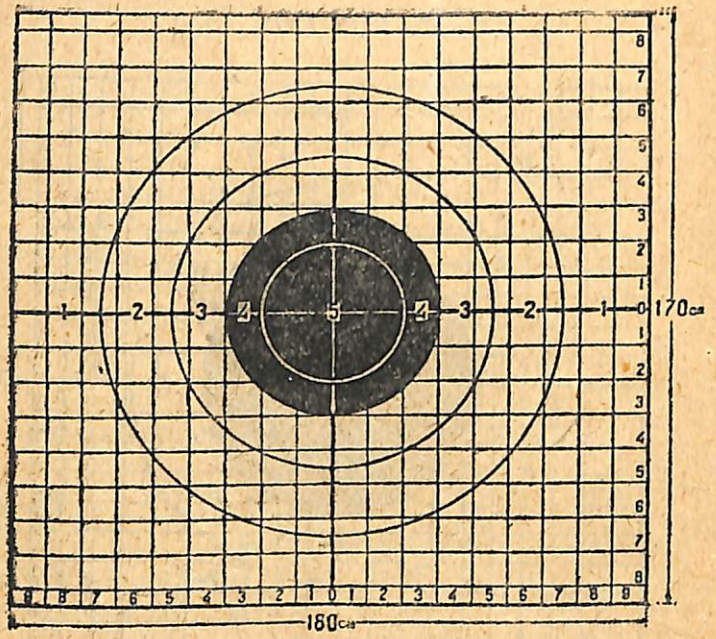

2. 400 — 600 մետրի վրա հրացանով հրաձգության համար (սպորտային)։

Չափերը.— «5» աչ.—40 սմ. տրամագծով,
«4» աչ. (սև խնձորակ) — 60 սմ.,
«3» աչ.— 90 սմ.,
«2» աչ.—130 սմ.,
«1» աչ.—թիրախի մակերեսը 180×170 սմ.։

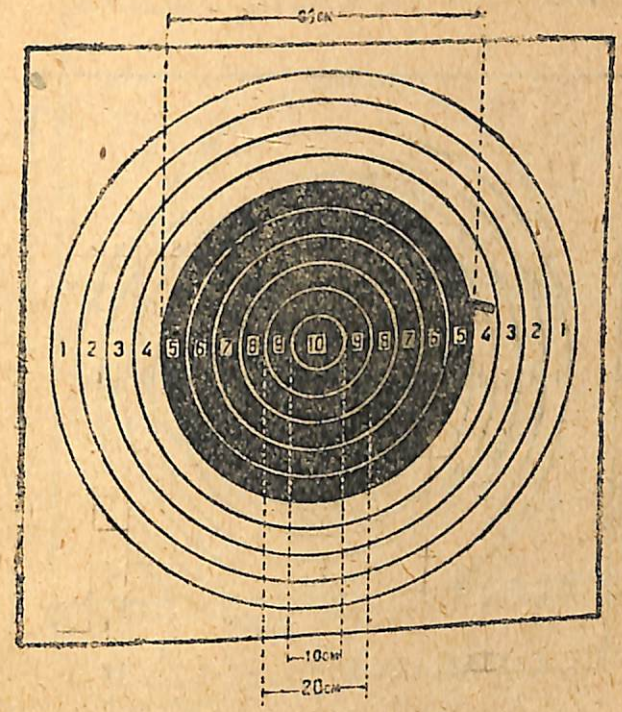

3. 300 — 400 մետրի վրա հրացանով հրաձգության համար (սպորտային)։

Չափերը.— «10» աչ.—10 սմ. տրամագծով,
«9» աչ.—20 սմ.,
«8» աչ.—30 սմ. և այլն.
«5» աչ. (սև խնձորակ)—60 սմ.,
«1» աչ.—100 սմ.

Ամբողջ թիրախի չափն է 110×110 սմ.

4. Ձի կիրառում (սպորտային)։

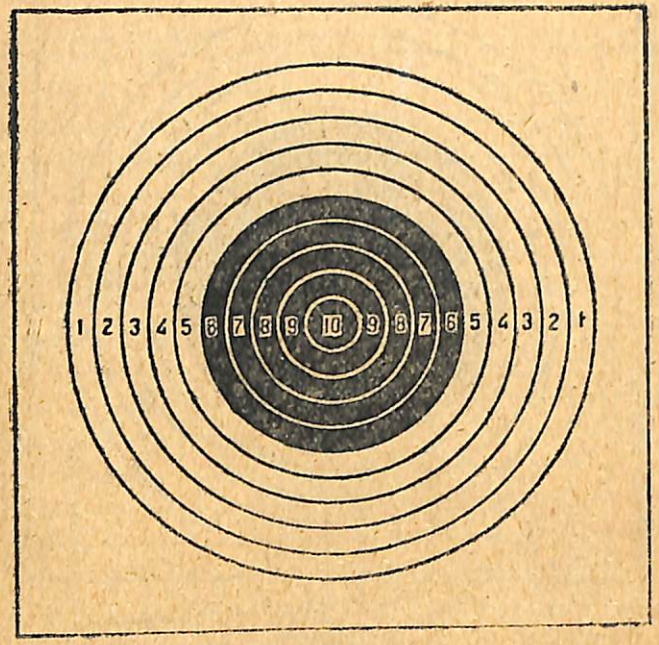

5. Հրացանով մինչև 200 մետր և աղեղանակով մինչև 50 մետրի վրա հրաձգության համար (ապորտային)։

Չափերը.— «10» աչ.—5 սմ. տրամագծով,
«9» աչ.—10 սմ.,
«8» աչ.—15 սմ. և այլն,
«6» աչ. (սև խնձորակ) — 25 սմ.,
«1» աչ.—50 սմ.։

Ամբողջ թիրախի չափն է՝ 60×60 սմ։

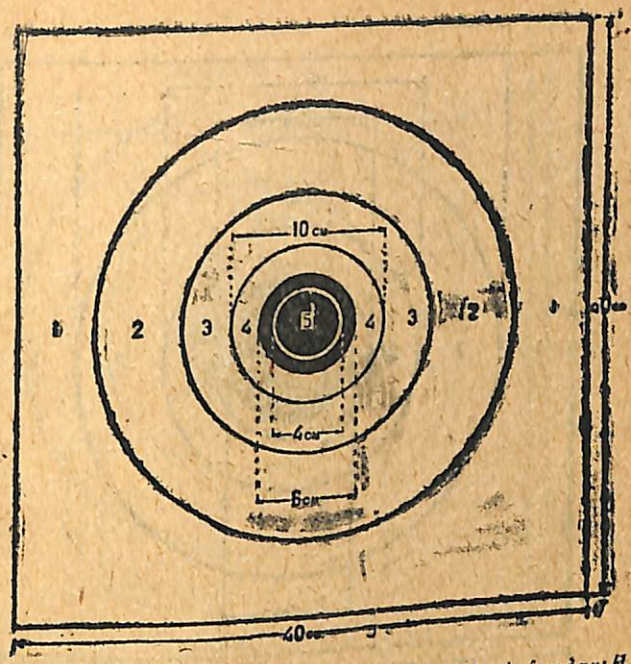

6. 25 մետրի վրա փոքրակալիբր հրացանով հրաձգության համար (ապորտային)։

Չափերը.— «5» աչ.—4 սմ. տրամագծով, սև խնձ.—6 սմ.
«4» աչ.—10 սմ.,
«3» աչ.—16 սմ.,
«2» աչ.—30 սմ.,
«1» աչ.—թիրախի չափերնաը 40×40 սմ.։

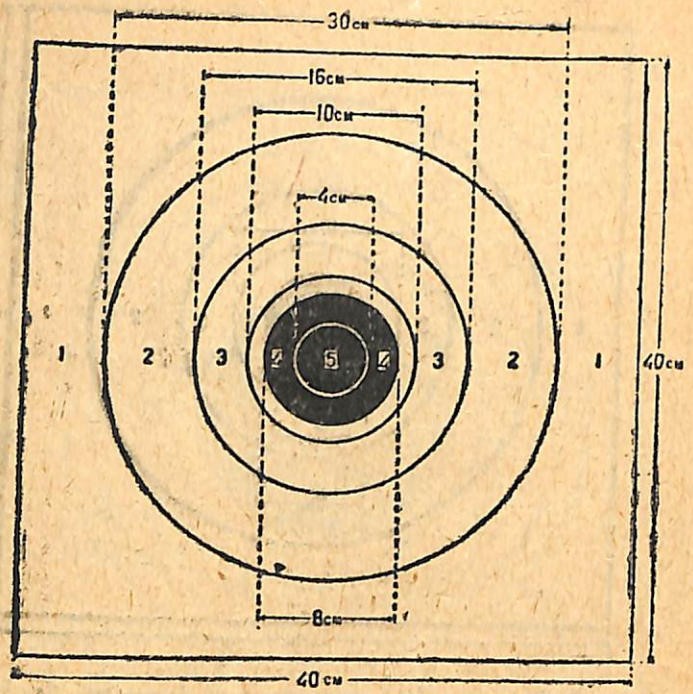

6ա. 50 մետրի վրա փոքրակալիբր հրացանով հրաձգության համար (սպորտային):

Չափերը.— «5» աչ.—4 մմ. արտաքին և խնդ. 8 մմ.
«4» աչ.—10 մմ.,
«3» աչ.—16 մմ.,
«2» աչ.—30 մմ.,
«1» աչ.—թիրախի մակերևույթը 40×40 մմ.

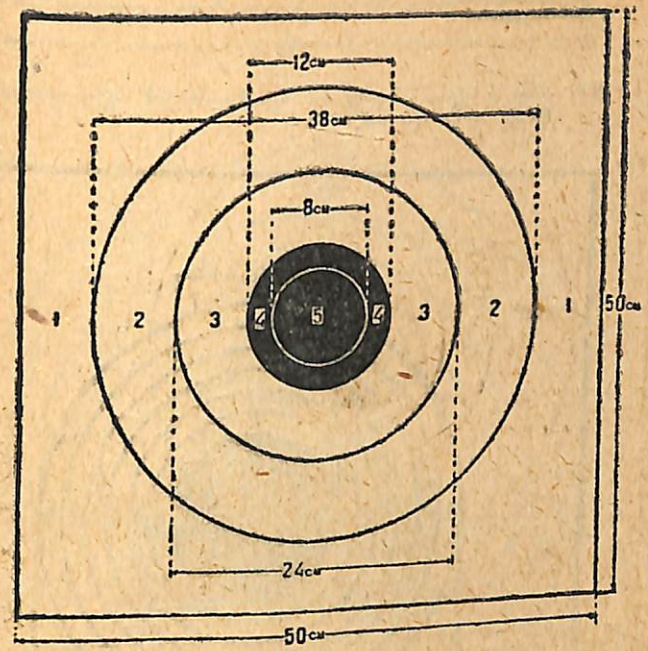

7 ա. 100 մետրի վրա փոքրակալիբր հրացանով հրաձգության համար (սպորտային):

Չափերը.— «5» աչ.—8 մմ. արտաքին
«4» աչ. (և խնդ.) — 12 մմ.,
«3» աչ.—24 մմ.,
«2» աչ.—38 մմ.,
«1» աչ.—թիրախի մակերևույթը 50×50 մմ.:

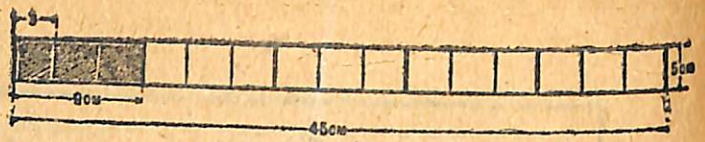

820 մետրի վրա գնդացրով հրաձգության գնդացրային շերտ
Չափը.— 45×5 սմ.:

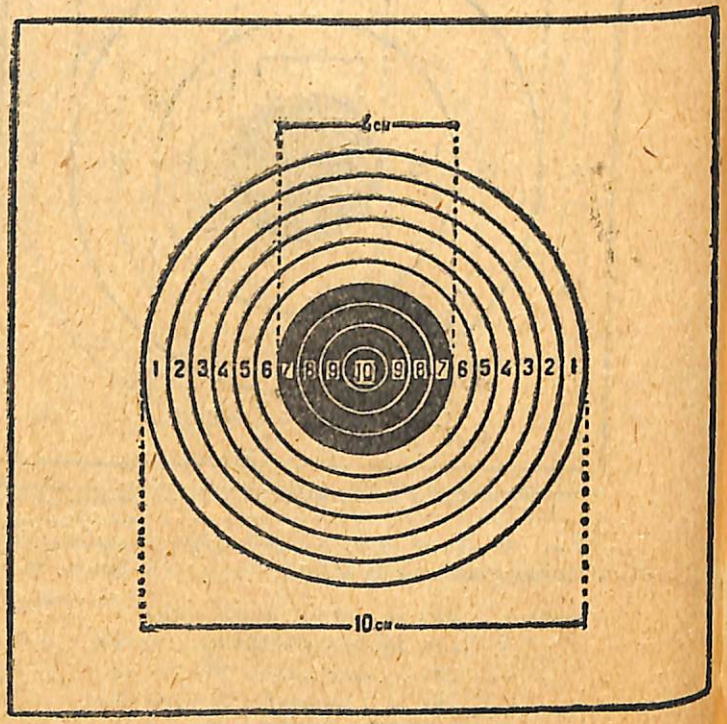

8 ա. 20 մետրի վրա ձեռքի գնդացրով հրաձգության համար (սպորտային):

Չափերը.— «10» աչ.—1 սմ. տրամագծով,
«9» աչ.—2 սմ. և այլն,
«7» աչ. (սև խնձ.)— 4 սմ.,
«1» աչ.—10 սմ.,
Ամբողջ թիրախի չափը 12×12 սմ.:

9. Վարժական կլոր 100 սմ. տրամագծով կրծքաչափով կենտրոնում՝ 200-300 մետրի վրա հրացանով հրաձգության համար

Շրջանների չափերը միատեսակ են № 3 թիրախի հետ (բայց առանց սև խնձորակի): Կրծքաչափ թիրախը փակվում է այնպես, ինչպես ցույց է տրված նկարում:

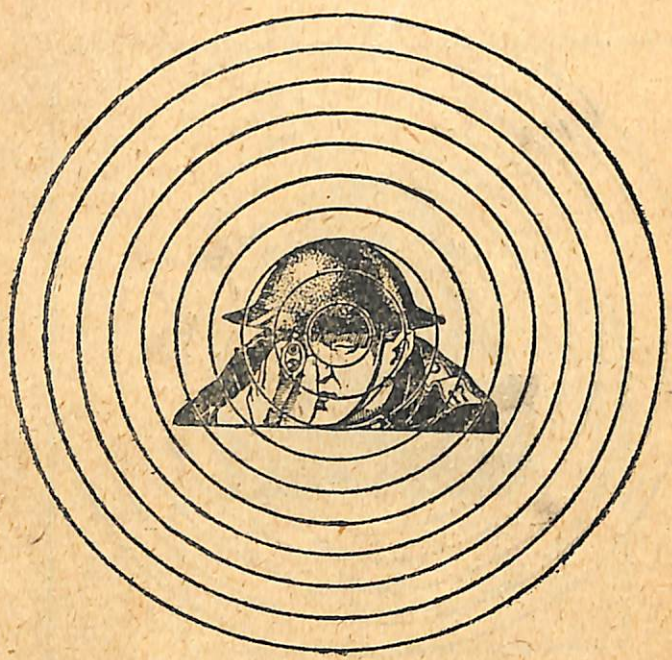

10. Վարժական կլոր 100 սմ. տրամագծով, գլխաչափով կենտրոնում՝ 100-200 մետրի վրա հրացանով հրաձգության համար։

Շրջագծերի չափերը նույնն են, ինչվոր № 3 թիրախինը (բայց առանց սև խնձորակի)։ Գլխաչափ թիրախը պետք է փակցնել այնպես, ինչպես ցույց է տրված նկարում։

11. Գլխաչափ (50×30 սմ.)։

12. Կրծքաչափ (50×50 ս.)։

13. Դեմքաչափ (55×115 ս.)

14. Վազվզող (55×135 ս.)

15. Փամփշտակիր. (55×125ս)

16. Հաստակաշափ (60×170 ս.)։

17. Զինվոր (100×200 սմ.)։

18. Զենքի գնդացիրը շարժման մեջ (55×125 սմ.)։

19. Զենքի գնդացիրը—կրակային կետ (100×60 սմ.)։

20. Հաստոցավոր գնդացիրը շարժման մեջ (125×125 սմ.)։

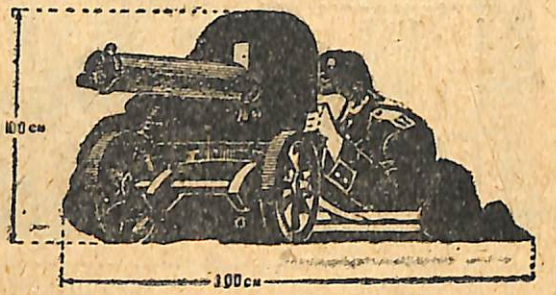

21. Հաստոցավոր գնդացիր—հրակոչին կետ (100×60 սմ.)։

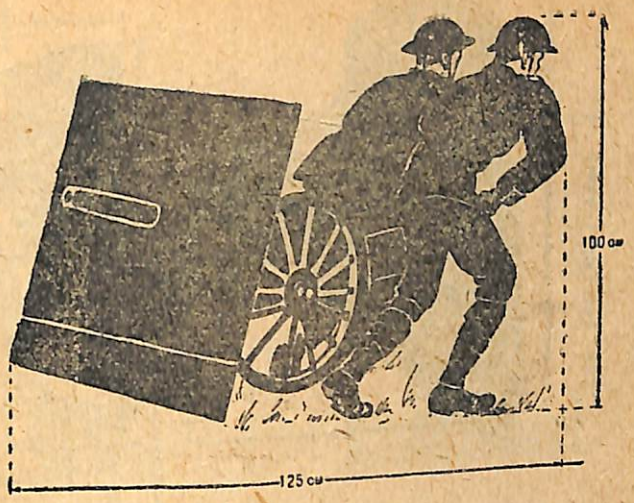

22. Գումարտակային թնդանոթը շարժման մեջ (125×100 ս.)։

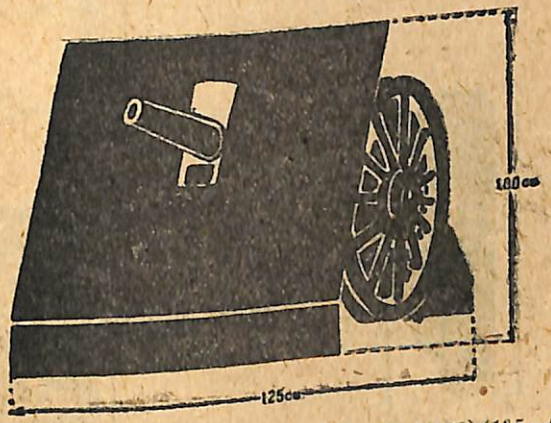

23. Գումարտակային թնդանոթը դիրքում (100×125 սմ.)։

27. Հրետանական դիտող (30×35 սմ.):

28. Շրջադիտակ (7×20 սմ.)

29. Հրակնատ (բոյնիցա) (20×20 սմ.):

24. Հրամատակարկիչ տեսադիտակ (դիտիր խողովակի 2—3 մետր բարձրությամբ):

25. Տակի (250×200 սմ.):

26. Տակիտոն (210-120 սմ.):

30. Շուն (80×50 սմ.)

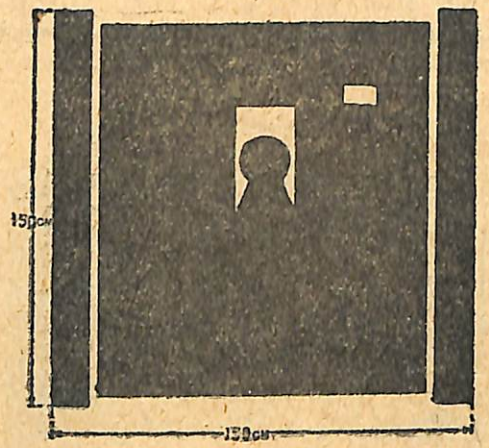

31. Մարակոյը դիրքում (4 զույգ վահան՝ $1^1/_2 \times 1^1/_2$ մետր, 60—80 մետր ճակատի վրա զույգ-զույգ. ամեն մի զույգը 1—2 մետր միջանցով. ամեն մի զույգի մոտ 5-ական հատաձայնափ կրակոպարանները)։

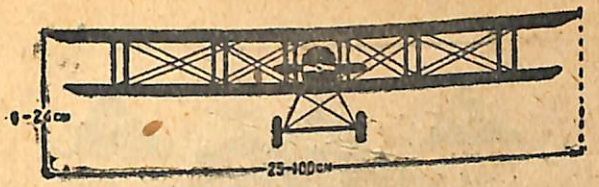

32. Սավառնակը նիշակահարում է գնդացրին՝ 10—40 մետր հեռակայությունից հրաձգության համար։

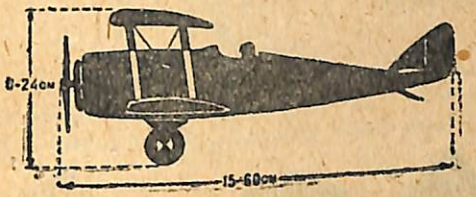

33. Սավառնակն անցնում է ճակատով՝ 10—40 մետր հեռակայությունից հրաձգության համար։

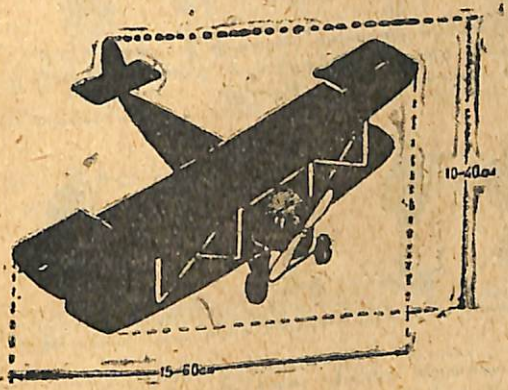

34. Սավառնակը նիշակահարում է հարևան գոտամասին՝ 10—40 մետրի վրա հրաձգության համար։

35. Ձեռքի գնդացրի խմբակը դիրքում (Ձեռքի գնդացիրը դիրքում և յերկու կրծքաչափ 4—5 մետր ճակատով և խորությամբ)։

36. Հատուցավոր գնդացրի խմբակը դիրքում (հատուցավոր գնդացիրը դիրքում և յերկու կրծքաչափ. 6—8 մետր ճակատով և խորությամբ)։

37. Հրաձգային խմբակը շարժման ձևով (վեց հատակաչափ. 15—20 մետր ճակատով ու 10—15 մետր խորությամբ)։

38. Հրաձգային խմբակը շարժման մեջ ոճալարով (վեց հատակաչափ—խորությունը 7—10 մետր)։

39. Հրաձգային խմբակը վազվազքում (վեց կերպարան—վազվազքը 15—20 մետր ճակատով և 10—15 մետր խորությամբ)։

40. Կրակող հրաձգային խմբակ (վեց կրծքաչափ 15—20 մետր ճակատով և 10—12 մետր խորությամբ)։

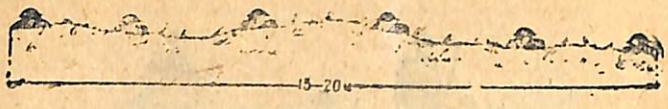

41. Հրաձգային խմբակը տեղում (վիշ գլխաչափ 15 — 20 մետր հեռաւոր և մինչև 10 մետր խորութիւնը)։

42. Զոհը մարտակարգում շարժման մեջ (13 հասակաչափ 30 40 մետր հեռաւոր և 15—20 մետր խորութիւնը) — չի տպագրվում։

43. Զոհը զուգաշար սյունով (13 հասակաչափ, 15 — 20 մետր խորութիւնը, 2—3 մետր հեռաւոր)։

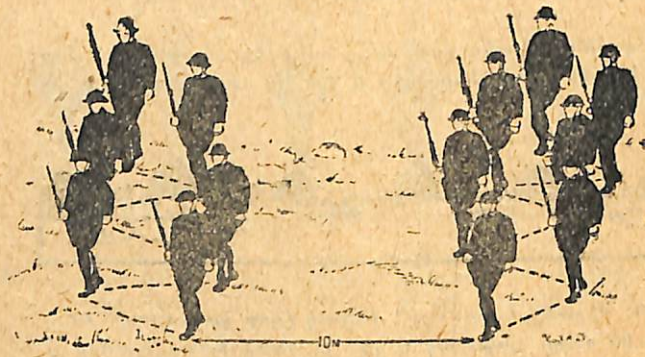

44. Զոհը ռձաշարով, յերկու ռձաշար—6 և 7 հասակաչափ, 10 մետր միջանցով)։

45. Զոհը մարտակարգի մեջ դիրքում (13 կիսգլխաչափ, 30—40 մետր հեռաւոր և 10—15 մետր խորութիւնը)։

46. Զոհը մարտակարգի մեջ տեղում (13 գլխաչափ, 30—40 մետր հեռաւոր և 10—15 մետր խորութիւնը) — չի տպագրվում։

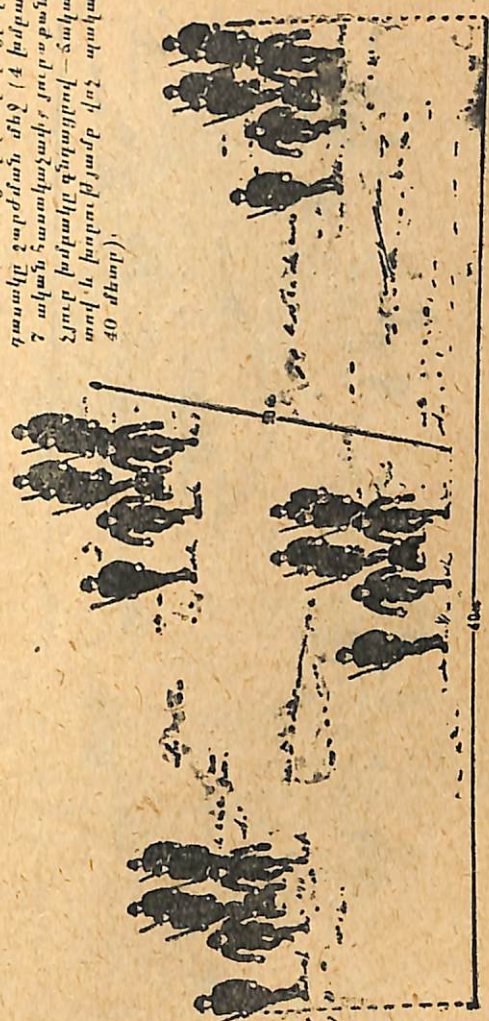

47. Զոհերը մարտակարգի մեջ դիրքում (13 գլխաչափ 4 մետր հեռաւորութեամբ և 10—15 մետր խորութեամբ)։ Զոհերի մարտակարգը կազմված է հրաձգային շղթայից, որի հետևում գտնվում է հրամանատարական կազմը — հրամանատար, հրամանատարի օգնական, հաղորդակցության սպա, հրամանատարի ադյուտանտ, հեռագրիչ և հեռախոսավար։ Հրամանատարի հետևում 40 մետր հեռավորության վրա գտնվում է հրամանատարի պահեստային խումբը (տես նկարը)։

48. Ստորաբաժանումների միջև հեռավորությունները մարտական կազմում՝ ընդունված (յերկաթ նշան № 45, վորոնք գտնվում են՝ յերկուսը առաջին և մեկը՝ յերկրորդ գծում, առաջին գծի

Ց Ա Ն Կ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՑՈՒՑՄՈՒՆՔ ՀՐԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՐԻՔՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ 3

I. ՀՐԱՑԱՆՆԵՐՈՎ ՀՐԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԸ . . . 17

1. Ցուցումներ հրացաններով հրաձգությունների կուրսի վերաբերյալ 17
2. 7.62 մմ հրացանով հրաձգության տեխնիկական ելակետերը 46
3. Մարտական փամփուշտներ բաց թողնելու հաշիվը և հրացանով հրաձգության կուրսի վարժությունների բաշխումը 60
4. Նախապատրաստական հրաձգություններ 70
5. Վարժական հրաձգություններ 78
6. Տակտիկական պարապմունքներ մարտական հրաձգությամբ 80
7. Որինակական մրցական հրաձգություններ 94

II. ՍՆԱՅՊԵՐՆԵՐԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱՐ ՀՐԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԸ 100

1. Ցուցումներ սնայպերների պատրաստության համար հրաձգությունների կուրսի վերաբերյալ 100
2. Բաց թողնվելիք մարտական փամփուշտների հաշիվը և սնայպերների պատրաստության համար հրաձգությունների կուրսի վարժությունների բաշխումը 104
3. Նախապատրաստական հրաձգություններ 106
4. Վարժական հրաձգություններ 112
5. Մարտական հրաձգություններ 118

III. ՆԱԳԱՆ ԱՏՐՃԱՆԱԿՈՎ ՑԵՎ ԱՎՏՈՄԱՏԻԿ ՊԻՍՏԱԼԵՏՈՎ ՀՐԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԸ 120

1. Ցուցումներ ատրճանակով և ավտոմատիկ պիստալետով

հրաձգությունների կուրսի վերաբերյալ 120
2. Ցուցումներ հրաձգության տեխնիկայի ուսուցման վերաբերյալ 124
3. Ատրճանակի մարտական փամփուշտների բաց թողնելու հաշիվը և ատրճանակներով (ավտոպիստոլետներով) հրաձգությունների կուրսի վարժությունների բաշխումը ատրճանակով զինվածների համար 132
4. Նախապատրաստական հրաձգություններ «նագան» ատրճանակով 134
5. Վարժական հրաձգություններ «նագան» ատրճանակով (ավտոպիստալետով) 136
6. Մարտական հրաձգություններ «նագան» ատրճանակով (ավտոպիստալետով) 138
7. Լրացուցիչ մարտական հրաձգություններ ատրճանակով ձիու վրայից (հեծելազորի համար) 140

IV. ՁԵՌԻ ԳՆԴԱՅՐԵՐՈՎ ՀՐԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԸ . 142

1. Ցուցումներ ձեռի զինատեսակներով հրաձգությունների կուրսի վերաբերյալ 142
2. Նախնական մարզական վարժությունների ցուցակը ձեռի զինատեսակների համար 152
3. Ձեռի զինատեսակով հրաձգությունների կուրսի համար բաց թողնվելիք մարտական փամփուշտների հաշիվը . . . 160
4. Անհատական հրաձգություններ 162
5. Հրաձգություններ զինատեսակների համրանքով . . . 172

V. ՀԱՍՏՈՑԱՎՈՐ ԳՆԴԱՅՐԵՐՈՎ ՀՐԱԶԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿՈՒՐՍԸ 178

1. Ցուցումներ հատուցավոր զինատեսակներով հրաձգությունների կուրսի վերաբերյալ 178
2. Սկզբնական մարզական վարժությունների ցուցակը . . 192
3. Մարտական փամփուշտներ բաց թողնելու հաշիվը և հատուցավոր զինատեսակներով հրաձգ. կուրսի վարժությունների բաշխումը 214
4. Անհատական հրաձգություններ վերերկրյա նշանների . 218
5. Անհատական հրաձգություններ. գնդերային 226

6· Հրաձգություններ հատատցավոր գնդացրային ջոկով . . 230
7· Հրաձգություններ գնդացրային դասակով 234

VI· ՄԱՐՏԱԿԱՆ ՁԵՎԻ ՆՇԱՆԱԿՆԵՐ ՆՇԵԼՈՒ ԿԱՐԻՔԸ . . 238

1· Ցուցումներ մարտական ձեռի նռնաձկները նետելու կարգի վերաբերյալ 238
2· Մարտական ձեռի նռնակների նետելը 240

VII· Գ· Գ· ՀՐԱՑԱՆԱՅԻՆ ՆՌՆԱԿՆԵՐՈՎ ՀՐԱՁԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՐԻՔԸ 243

1· Ցուցումներ Գ· Գ· հրացանային նռնակներով հրաձգությունների կարգի վերաբերյալ 243
2· Հրաձգություններ Գ· Գ· հրացանային նռնակներով . . 244

VIII· ՀՐԱՁԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՐԻՔԸ 37 ՄՄ ԳՈՒՄԱՐՏԱԿԱՅԻՆ ԹՆԴԱՆՈՒԹՈՎ 247

1· Ցուցումներ 37 մմ գումարտակային թնդանոթով հրաձգությունների կարգի վերաբերյալ 247
2· Հրաձգություններ 37 մմ գումարտակային թնդանոթով . 248

IX· 1915 Թ· ՏԻՊԱՐԻ ՆՌՆԱՆԵՏՈՎ ՀՐԱՁԳՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԿԱՐԻՔԸ 251
2· 1915 թ· Տիպարի նռնանետով հրաձգություններ . . . 252

X· ՅՈՒՅՈՒՄՆԵՐ ՀՐԱՁԳԱ-ՏԱԿՏԻԿԱԿԱՆ ՉՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸՆ ԱՆՑԿԱՑՆԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ 254

1· Ընդհանուր դրույթներ 254
2· Հրաձգային ու հեծելազորային մասերում ու դպրոցներում գնդությունը կատարելու կարգը 256

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ 1—6

Հրաձգա-տակտիկական գնդությունները անցկացնելու ցուցումների առթիվ 270

XI· ԿՐԱԿԻ ԳՈՐԾՈՒՆՈՒԹՅԱՆ ԴՆԱՀԱՏԱԿԱՆԸ 280

1· Ցուցումներ կրակի գործունության գնահատականը կատարելու վերաբերյալ 280

ՀԱՎԵԼՎԱԾՆԵՐ

Նշանների նկարները 295

Վարժանքներ 1—5

6 և 10 մետր հեռավոր վրա:
ոչ հակառակ:

5 Միավոր	6 Ձախ կողմից	7 Աջից դեպի ձախ	8 Ձախից դեպի աջ	9 Աջից դեպի ձախ	10 Կրակողների թիվը	11 Ամբողջ կրակողների թվից (տոկոսներով)	12 Հարվածված թիրախների միջին թիվը 100 կրակողի հաշվով
10,0	7,0	8,0	8,0	10,0	4,0	2,0	1,4
10,0	6,0	7,0	7,0	10,0	3,5	1,8	1,2
10,0	5,5	6,0	6,0	10,0	3,0	1,6	1,1

Աղյուսակ № 1

Նշանի յուրաքանչյուր կերպարանքի ընկնող գնդակների դիպուկների հնարավոր թիվը: Նշանը տեղավորված է 10 մետր հեռավորության վրա:
Նշանի գնդակոծումը կատարվում է 100 վառվուռշոտով—հավասարաչափ գրաումով նշանի ամբողջ հեռավոր:

| Հետևակային հրացանների տիպերը | Հետևակային հրացանների տիպերը | Հետևակային հրացանների տիպերը |

Աղյուսակ № 2

Նշանի յուրաքանչյուր կետագրանցի ընկնող գնդակների դիպվածների հնարավոր թիվը:

Նշանը տեղավորված է 1-ից մինչեվ 100 մետր եռակուտի լայնությամբ: Նշանի գնդակոծումը կատարվում է 100 փամփուշտով—հավասարաչափ ցրումով նշանի ամբողջ եռակուտով:

Ա	Ճ ա կ ա տ ի լ այ ն ո ւ թ յ ո ւ ն ը մ ե տ ր ե ր ո վ																									
10	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	14	16	18	20	24	28	32	36	40	50	60	70	80	90	100
	Ֆ ա յ լ ե ր ո վ																									
1,4	1,5	3	4	6	7	8	10	11	13	14	15	17	20	22	25	28	33	40	45	50	56	70	85	100	112	125	140
0,01	0,1	0,05	0,03	0,025	0,02	0,017	0,015	0,012	0,11	0,01	0,009	0,008	0,007	0,006	0,0055	0,005	0,004	0,0035	0,003	—	0,0025	0,002	—	—	—	—	0,001
0,04	0,4	0,20	0,14	0,10	0,08	0,07	0,06	0,055	0,05	0,04	—	—	0,03	—	—	0,020	—	—	—	—	0,01	—	—	—	—	—	—
0,06	0,6	0,30	0,20	0,15	0,12	0,10	0,09	0,08	0,07	0,06	—	0,05	—	0,04	—	0,03	—	—	0,02	—	—	—	—	0,01	—	—	—
0,08	0,8	0,40	0,30	0,20	0,16	0,14	0,12	0,10	0,09	0,08	0,07	0,06	—	0,05	—	0,04	—	0,03	—	—	0,02	—	—	—	—	—	—
0,10	1,0	0,50	0,33	0,25	0,20	0,17	0,15	0,12	0,11	0,10	0,09	0,08	0,07	0,06	—	0,05	0,04	—	0,03	—	—	0,02	—	—	—	0,01	—
0,12	1,2	0,60	0,40	0,30	0,25	0,20	0,17	0,15	0,14	0,13	0,11	0,10	0,09	0,08	0,07	0,06	0,05	—	0,04	—	0,03	—	0,02	—	—	—	—
0,14	1,4	0,70	0,45	0,35	0,28	0,24	0,19	0,17	0,15	0,14	0,13	0,12	0,10	0,09	0,08	0,07	0,06	0,05	—	0,04	—	0,03	—	0,02	—	—	—
0,16	1,6	0,80	0,50	0,40	0,32	0,27	0,22	0,18	0,17	0,16	0,14	0,13	0,11	0,10	0,09	0,08	0,07	0,06	0,05	—	0,04	—	0,03	—	0,02	—	—
0,18	1,8	0,90	0,60	0,45	0,36	0,31	0,26	0,20	0,19	0,18	0,17	0,15	0,13	0,11	0,10	0,09	0,08	0,07	0,06	0,05	—	0,04	—	0,03	—	0,02	—
0,20	2,0	1,00	0,66	0,50	0,40	0,34	0,28	0,22	0,21	0,20	0,18	0,17	0,15	0,12	0,11	0,10	0,09	0,08	0,07	0,06	0,05	—	0,04	—	—	—	0,02
0,22	2,2	1,10	0,72	0,55	0,44	0,37	0,30	0,24	0,23	0,22	0,20	0,18	0,16	0,13	0,12	0,11	0,10	0,09	0,08	0,07	0,06	0,05	—	0,04	—	—	—
0,25	2,5	1,25	0,82	0,62	0,50	0,43	0,35	0,28	0,26	0,25	0,23	0,20	0,18	0,15	0,14	0,13	0,10	0,09	0,08	0,07	0,06	0,06	0,05	—	—	—	—
0,27	2,7	1,35	0,87	0,70	0,54	0,46	0,38	0,30	0,28	0,27	0,25	0,23	0,20	0,17	0,15	0,14	0,12	0,10	0,09	0,08	0,07	0,06	0,05	—	0,03	—	—
0,30	3,0	1,50	1,00	0,75	0,60	0,52	0,43	0,34	0,31	0,30	0,28	0,25	0,21	0,18	0,16	0,15	0,13	0,12	0,09	0,08	0,07	0,06	—	0,04	—	0,03	—
0,32	3,2	1,60	1,10	0,80	0,64	0,55	0,45	0,35	0,33	0,32	0,30	0,27	0,22	0,19	0,18	0,16	0,14	0,12	0,10	0,09	0,08	—	0,06	0,05	—	—	0,03
0,34	3,4	1,70	1,15	0,85	0,68	0,60	0,50	0,38	0,36	0,34	0,32	0,30	0,25	0,21	0,19	0,17	0,15	0,13	0,11	0,10	0,09	0,07	0,06	—	0,04	—	—
0,38	3,8	1,90	1,25	0,95	0,76	0,64	0,53	0,41	0,40	0,38	0,36	0,33	0,28	0,23	0,21	0,19	0,17	0,14	0,12	0,11	0,09	0,08	—	0,06	—	0,04	—
0,40	4,0	2,00	1,30	1,00	0,80	0,68	0,56	0,44	0,42	0,40	0,38	0,35	0,30	0,25	0,22	0,20	0,18	0,15	0,13	0,12	0,10	0,08	—	—	0,05	—	0,01

0,01	0,001	0,002	0,003	0,004	0,005	0,006	0,008	0,01	0,012	0,016	0,02	0,022	0,026	0,03	0,032	0,038	0,041	0,043	0,047	0,050	0,055	0,064	0,075	0,085	0,095
0,02	0,002	0,004	0,006	0,008	0,010	0,012	0,016	0,02	0,024	0,032	0,04	0,045	0,052	0,06	0,064	0,076	0,082	0,087	0,094	0,10	0,11	0,13	0,15	0,17	0,19
0,03	0,003	0,006	0,009	0,012	0,015	0,016	0,02	0,03	0,04	0,05	0,06	0,07	0,08	0,09	0,10	0,11	0,12	0,13	0,14	0,15	0,17	0,20	0,22	0,25	0,29
0,04	0,004	0,008	0,012	0,016	0,02	0,024	0,03	0,04	0,05	0,06	0,08	0,09	0,10	0,12	0,13	0,15	0,16	0,17	0,19	0,20	0,22	0,26	0,30	0,34	0,38
0,05	0,005	0,010	0,015	0,020	0,025	0,03	0,04	0,05	0,060	0,08	0,10	0,12	0,13	0,15	0,17	0,19	0,20	0,22	0,24	0,25	0,28	0,32	0,38	0,43	0,50
0,06	0,006	0,012	0,018	0,024	0,03	0,04	0,05	0,06	0,07	0,10	0,12	0,14	0,15	0,18	0,20	0,22	0,24	0,26	0,28	0,3	0,33	0,38	0,45	0,50	0,57
0,07	0,007	0,014	0,021	0,028	0,035	0,042	0,056	0,07	0,084	0,11	0,14	0,16	0,18	0,21	0,23	0,26	0,28	0,30	0,34	0,35	0,39	0,45	0,53	0,60	0,66
0,08	0,008	0,016	0,024	0,032	0,040	0,043	0,064	0,08	0,096	0,13	0,15	0,18	0,20	0,24	0,26	0,30	0,32	0,35	0,39	0,40	0,44	0,52	0,60	0,70	0,76
0,09	0,009	0,018	0,027	0,036	0,045	0,054	0,072	0,09	0,108	0,14	0,18	0,20	0,23	0,27	0,29	0,34	0,36	0,39	0,43	0,45	0,50	0,58	0,70	0,77	0,85
0,10	0,010	0,020	0,030	0,040	0,050	0,06	0,08	0,10	0,12	0,16	0,19	0,22	0,27	0,30	0,32	0,37	0,40	0,43	0,47	0,50	0,55	0,64	0,75	0,85	0,95
0,12	0,012	0,024	0,036	0,048	0,060	0,070	0,09	0,12	0,14	0,19	0,23	0,27	0,30	0,35	0,40	0,44	0,48	0,52	0,56	0,60	0,66	0,76	0,90	1,00	1,14
0,13	0,013	0,026	0,039	0,052	0,065	0,078	0,10	0,13	0,16	0,21	0,26	0,30	0,32	0,38	0,42	0,47	0,52	0,57	0,60	0,65	0,70	0,83	1,0	1,10	1,23
0,14	0,014	0,028	0,042	0,056	0,07	0,084	0,11	0,14	0,17	0,22	0,27	0,32	0,35	0,42	0,45	0,51	0,56	0,61	0,65	0,70	0,77	0,90	1,1	1,20	1,33
0,15	0,015	0,030	0,045	0,065	0,075	0,09	0,12	0,15	0,18	0,23	0,3	0,34	0,37	0,44	0,47	0,54	0,61	0,65	0,70	0,75	0,82	1,01	1,15	1,37	1,42
0,16	0,016	0,032	0,048	0,064	0,08	0,096	0,128	0,16	0,19	0,25	0,32	0,36	0,40	0,47	0,50	0,58	0,66	0,70	0,75	0,80	0,88	1,04	1,2	1,4	1,52
0,17	0,017	0,034	0,051	0,068	0,085	0,102	0,136	0,17	0,20	0,26	0,34	0,38	0,43	0,50	0,55	0,62	0,70	0,75	0,80	0,85	0,44	1,09	1,3	1,5	1,62
0,19	0,019	0,038	0,057	0,076	0,095	0,114	0,152	0,19	0,22	0,29	0,37	0,42	0,49	0,57	0,62	0,73	0,78	0,83	0,93	0,95	1,05	1,22	1,4	1,6	1,8
0,20	0,020	0,040	0,060	0,080	0,10	0,12	0,16	0,20	0,24	0,31	0,38	0,45	0,52	0,60	0,65	0,82	0,84	0,87	0,99	1,0	1,10	1,28	1,5	1,7	1,9
0,21	0,021	0,042	0,063	0,084	0,105	0,126	0,168	0,21	0,26	0,33	0,41	0,48	0,57	0,65	0,68	0,83	0,87	0,91	1,04	1,05	1,06	1,34	1,6	1,8	2,0
0,22	0,022	0,044	3,066	0,088	0,11	0,132	0,176	0,22	0,28	0,35	0,43	0,53	0,63	0,70	0,72	0,88	0,91	0,95	1,08	1,1	1,12	1,4	1,7	1,9	2,1
0,25	0,025	0,050	0,075	0,10	0,125	0,15	0,20	0,25	0,30	0,37	0,45	0,57	0,70	0,80	0,84	0,95	0,97	1,1	1,2	1,3	1,3	1,6	1,9	2,2	2,4
0,27	0,027	0,054	0,081	0,108	0,135	0,162	0,216	0,27	0,33	0,41	0,52	0,61	0,75	0,85	0,92	1,0	1,14	1,2	1,3	1,4	1,5	1,8	2,1	2,4	2,6
0,30	0,030	0,060	0,090	0,12	0,15	0,18	0,24	0,30	0,36	0,46	0,58	0,66	0,80	0,90	1,00	1,1	1,2	1,3	1,4	1,5	1,7	1,9	2,3	2,6	2,8
0,32	0,032	0,064	0,096	0,128	0,16	0,192	0,256	0,32	0,39	0,50	0,63	0,72	0,85	0,97	1,05	1,18	1,3	1,4	1,5	1,6	1,8	2,0	2,4	2,7	3,0
0,34	0,034	0,068	0,102	0,136	0,17	0,204	0,272	0,34	0,42	0,54	0,68	0,78	0,90	1,05	1,1	1,26	1,4	1,5	1,6	1,7	1,9	2,1	2,5	2,8	3,2

Ա Ղ Յ Ու Ս Ա Կ 4

Հարվածված կերպարանների հնարավոր թիվը, նայած դրված կերպարանների թվին և յուրաքանչյուր կերպարանին դիպուածների հնարավոր թիվը կամ հարվածված կերպարանների հնարավոր տոկոսը։

Մ միջուկային ատոմի զանգվածը	Միջին զանգվածային թիվը	% կերպարանների տոկոսը	Կրակի բնույթը	Դրված կերպարանների թիվը																								
				4	6	8	10	12	14	16	18	20	24	28	32	36	40	44	48	52	56	60	65	70	75	80	85	90	95	100
				Հարվածված կերպարանների թիվը																								
0,1	10			0	0	0	1	1	1	1	1	2	2	2	3	3	4	4	4	5	5	6	6	7	7	8	8	9	9	10
0,16	15		Փիչ-գործոն	0	0	1	1	1	2	2	2	3	3	4	4	5	6	6	7	7	8	9	9	10	11	12	12	13	14	15
0,2	18			0	1	1	1	2	2	2	3	3	4	5	5	6	7	8	8	9	10	10	11	12	13	14	15	16	17	18
0,22	20			0	1	1	2	2	2	3	3	4	5	6	6	7	8	9	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
0,25	25			1	1	2	2	3	3	4	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	20	21	22	23	25
0,38	30			1	1	2	3	3	4	4	5	6	7	8	9	10	12	13	14	15	16	18	19	21	22	24	25	27	28	30
0,4	33		Անհանգստացնող	1	1	2	3	3	4	5	5	6	8	9	10	11	13	14	16	17	18	19	21	23	24	26	28	29	31	33
0,46	38			1	2	3	3	4	5	6	6	7	9	10	12	13	15	16	18	19	21	22	24	26	28	30	32	34	36	38
0,5	40			1	2	3	4	4	5	6	7	8	9	11	13	14	16	17	19	20	22	24	26	28	30	32	34	36	38	40
0,6	45			1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	14	16	18	19	21	23	25	27	29	31	33	36	38	40	42	45
0,7	50			2	3	4	5	6	7	8	9	10	12	14	16	18	20	22	24	26	28	30	32	35	37	40	42	45	47	50
0,8	55			2	3	4	5	6	7	8	10	11	13	15	17	19	22	24	26	28	30	33	35	38	41	44	46	49	52	55
0,9	60		Ճնշող	2	3	4	6	7	8	9	10	12	14	16	19	21	24	26	28	31	33	36	39	42	45	48	51	54	57	60
1,0	64			2	3	5	6	7	9	10	11	13	15	17	20	23	25	28	30	33	35	38	41	44	48	51	54	57	60	64
1,2	70			2	4	5	7	8	9	11	12	14	16	19	22	25	28	30	33	36	39	42	45	49	52	56	59	63	66	70
1,5	77			3	4	6	7	9	10	12	13	15	18	21	24	27	30	33	36	40	43	46	50	54	57	61	65	69	73	77
1,6	80			3	4	6	8	9	11	12	14	16	19	22	25	29	32	35	38	41	45	48	52	56	60	64	68	72	76	80
2,0	87			3	5	6	8	10	12	13	15	17	20	24	27	31	34	38	41	45	48	52	56	61	65	69	74	78	82	87
2,3	90			3	5	7	9	10	12	14	16	18	21	25	28	32	36	39	43	47	50	54	58	63	67	72	76	81	85	90
2,6	92		Վոչնչացնող	3	5	7	9	11	12	14	16	18	22	25	29	33	37	40	44	48	51	55	60	64	67	74	78	83	87	92
3,0	95			3	5	7	9	11	13	15	17	19	22	26	30	34	38	41	45	49	53	57	61	66	71	76	80	85	90	95
3,5	97			3	5	7	9	11	13	15	17	19	23	27	31	35	39	43	46	51	53	59	63	68	73	78	83	88	93	98
4,0	99			3	5	7	9	11	13	15	17	19	23	27	31	35	39	43	47	51	55	59	64	69	74	79	84	89	94	99
4,5	100			4	6	8	10	12	14	16	18	20	24	28	32	36	40	44	48	52	56	60	65	70	75	80	85	90	95	100

Աղյուսակ 5

Իմանանքի կանգնած կերպարանները հարվածելու համար փամփուշտներ անհրաժեշտ քիվը, յերբ գնդակոծություն է կատարվում 1 մետր եռակատի լայնությամբ (նիշտ նշանոցով)։

Մ. Միջուկային շերտ ըստ բարձրության	Փամփուշտների	Փամփուշտ	Փամփուշտ	Քիվը	Ջերմի կորուստը	Հատուցավոր գնդացիր	
						Տեղում	Շարժ ժամանակ
30 սմ.	5	2	1	1	1	1	1
40	7	3	2	1	1	1	1
50	8	4	2	1	1	2	1
60	10	5	2	2	1	2	2
80	13	6	3	2	2	3	3
1,0 մետր.	17	8	4	3	2	4	4
1,2	20	10	5	3	2	5	4
1,4	24	11	5	4	2	6	5
1,6	27	13	6	4	2	7	6
1,8	31	14	6	4	2	8	7
2,1	35	17	7	5	2	10	8
2,4	41	19	8	5	2	11	9
2,8	47	22	10	6	3	13	11
3,0	52	24	12	7	3	14	12
3,5	60	28	13	8	3	16	13
4,0	71	32	14	9	4	18	15
4,5	77	37	15	10	5	21	17
5,0	83	40	17	12	5	23	20
5,5	91	45	19	13	6	26	21
6,0	100	48	21	14	7	28	23
6,5	111	52	22	16	7	31	26
7,3	125	58	25	17	8	34	29
8,0	142	66	28	19	8	38	31
9,0	162	71	31	21	10	43	35